

MAANPUOLUSTUSKORKEAKOULU

PÄÄKAUPUNKISEUDUN PUOLUSTUS VUOSINA 1944–1953

Yleisesikuntaupseerikurssin diplomityö

Kapteeni
Mika Jääskeläinen

Yleisesikuntaupseerikurssi 58
Maasotalinja

Kesäkuu 2017

MAANPUOLUSTUSKORKEAKOULU

Kurssi 58. Yleisesikuntaupseerikurssi	Linja Maasotalinja
Tekijä Kapteeni Mika Jääskeläinen	
Tutkielman nimi PÄÄKAUPUNKISEUDUN PUOLUSTUS VUOSINA 1944–1953	
Oppiaine, johon työ liittyy Sotahistoria	Säilytyspaikka Kurssikirjasto (MPKK:n kirjasto)
Aika Kesäkuu 2017	Tekstisivuja 149 Liitesivuja 4
TIIVISTELMÄ <p>Tutkimuksen tehtävänä on selvittää pääkaupunkiseudun arvioituja uhkakuvia sekä suunniteltuja puolustusjärjestelyjä ensimmäisen sotien jälkeisen operatiivisen suunnittelukierroksen aikana. Tutkimus etenee ajallisesti jatkosodan päättymisestä 1950-luvulle. Ensimmäinen suunnittelukierros tunnetaan ylimmän johdon vuonna 1952 antamana operaatiokäskynä ”Polttoainehankinta”. Suunnitelma painottui valmistelutyön osalta Helsingin (ja sittemmin Uudenmaan) sotilasläänissä vuosiin 1950-51 ja varsinaisten suunnitelmien valmistumisen osalta vuosiin 1952-1953.</p> <p>Tutkimusmenetelmänä on alkuperäislähteiden sisällönanalyysi. Työssä selvitetään Helsingin sotien jälkeisen ajan ensimmäisiä uhkakuvia ja siihen liittyviä puolustussuunnitelmia Kansallisarkistossa säilytettävien Helsingin sotilaspiirin arkistojen sekä Uudenmaan sotilasläänin asiakirjojen avulla. Uhka ja puolustusratkaisu pyritään kuvaamaan sotapelien, maastontiedustelujen, toimintavalmiuskoulutusten ja laadittujen yleissuunnitelmien pohjalta. Työssä pureudutaan myös Helsingin puolustussuunnittelun taustatyöhön ja valmisteluun. Operatiiviset suunnitelmat jakautuivat sisäisen järjestyksen säilyttämisen, täydennyskoonpanon, suoja-joukkovaiheen sekä täyden sodan ajan suunnitelmiin.</p> <p>Keskeisin uhka läpi tutkimusajan on maahanlaskun ja maihinnousun muodostama yhteisoperaatio eteläiselle rantamaalle, Helsingin eristämiseksi ja valtaamiseksi. Keskeisen ongelman muodostaa Porkkalan vuokra-alueen rooli, joko liittolaisena tai vastustajana. Helsingin puolustuksen runko muodostui maavoimien armeijakuntien prikaateista, joiden linnoitusketju muodosti sisäkkäisiä kehiä Helsingin ympärille, sisältäen suhteellisen suurten reservien varaimisen. Rannikkotyökistön ja ilmatorjunnan suorituskyky tutkimusajankohtana oli heikko, eikä merivoimien ja lentojoukkojenkaan voida katsoa kyetneen vastaamaan ajan uhkakuvaan. Sen sijaan suunnitelmallinen valmius sisäisen järjestyksen säilyttämiseen ja täydennyskoonpanoon oli hyvä.</p>	
AVAINSANAT <p>Helsinki, Kylmä sota, 1950-luku, puolustussuunnittelu, maahanlasku, maihinnousu, sisäisen järjestyksen ja turvallisuuden säilyttäminen</p>	

Sisällysluettelo

1. JOHDANTO	1
1.1 Historiallinen ajoitus ja johdatus tutkimusaiheeseen	1
1.2 Aikaisempi tutkimus Helsingin puolustuksesta	4
1.3 Tutkimusongelma, tutkimusmenetelmä ja työn rakenne	10
1.4 Rajaukset.....	13
1.5 Lähteet.....	16
1.6 Käsitteet	19
2. SUUNNITTELU KÄYNNISTYY VÄHITELLEN: HELSINGIN PUOLUSTUSJÄRJESTELYJEN ENSIASKELEET 1944–1951	22
2.1 Uhka-arviot ja puolustusvalmius vuosina 1945–1949	22
2.2 Helsingin sotilasläänin puolustussuunnitelma vuonna 1950.....	33
2.3 Operatiivisen suunnittelun eteneminen Helsingin sotilasläänissä 1950-51	40
2.4 ”Suorittakaa varuskuntahälytys!” – sisäisen järjestyksen ja turvallisuuden ylläpito	57
2.5 Laivaston ja lentojoukkojen käyttö Helsingin puolustamiseksi 1950-luvun alussa.....	63
3. YLIMMÄN JOHDON OPERATIIVINEN KÄSKY ”POLTTOAINEHANKINTA” JA HELSINGIN PUOLUSTUS 1952	66
3.1 Helsingin sotilasläänin karttatarjoitukset ja sotapelit.....	66
3.2 Helsingin linnoitussuunnitelma valmistuu	81
3.3 Etelä-Suomen vastualueen suunnitelmat t- ja su-kokoonpanossa.....	88
3.4 ”Lähetäkää Tuotantosuunnitelma!” - Sisäisen järjestyksen ja turvallisuuden säilyttämisen suunnitelmat uusitaan.....	91
4. UUDENMAAN RYHMÄN JA HELSINGIN LINNOITUSALUEEN PUOLUSTUSSUUNNITELMAT	98
4.1 Operatiivis-taktilliset harjoitustehtävät annetaan laadittavaksi	98
4.2 HL:n suunnitelmat valmistuvat alkusyksystä 1953.....	107
4.3 Uudenmaan ryhmän puolustussuunnitelma tsa-vaiheessa	125
4.4 Merivoimat ja ilmavoimat Helsingin puolustuksessa 1952-1953	133
4. YHDISTELMÄ	138
5. LÄHTEET	150
6. LIITTEET	160

PÄÄKAUPUNKISEUDUN PUOLUSTUS VUOSINA 1944–1953

1. JOHDANTO

1.1 Historiallinen ajoitus ja johdatus tutkimusaiheeseen

Sotien jälkeinen Helsinki muistetaan suurten ikäluokkien vilisevistä lapsilaumoista, ahtaista puutaloista, ilman ruuhkia kaduilla liikkuvista harvoista autoista, muutamista raitiovaunuista ja edelleen katukuvassa tavanomaisista hevosista. Sodan jälkeinen vilkas jälleenrakennus ja vähitellen taittuva pula-aika nousivat positiivisina piirteinä ihmisten mieliin pääkaupungista, jonka väkiluku noihin aikoihin oli noin 275 000. 1950-luvun Helsingin uusia piirteitä edustivat suuresta maailmasta tulleet uudet ilmiöt, kuten televisio, yhä yleistynyt transistoriradio ja esimerkiksi vuoden 1952 Helsingin olympialaisten alla Suomeen rantautunut ihmeellinen musta porejuoma, nimeltään Coca-Cola. Vuonna 1950 Helsinkiin avatulla Linnanmäellä kuultiin maailmantähtien esityksiä ja yleisössä olevien nuorten miesten voitiin todeta omaksuneen uuden tyylin kammata hiuksensa rasvalla taakse. Myös uusi, moderni lentokenttä avattiin olympialaisten alla Seutulaan. Syksyllä 1952 maksettiin myös maan viimeiset sotakorvaukset. Helsinki oli vuoden 1953 alkuun mennessä tilanteessa, jossa luotiin vahvasti pohjaa 1960-luvulla toden teolla alkaneelle Suur-Helsingin kasvulle. Helsingin vuosien 1945 ja 1953 välisenä aikana kokema muutos sodan pommitusten jälkeisistä ”raunioista” kansainvälisesti tunnetuksi pääkaupungiksi voidaan luonnehtia olleen merkittävä.¹

Mutta sotien jälkeisten vuosien Helsinki muistetaan myös toisenlaisista tunnelmista. Heti sotien jälkeen hämmennystä ja epävarmuutta aiheuttivat aivan Helsingin kupeeseen perustettu Neuvostoliiton tukikohta, sekä hotelli Tornissa päämajaansa pitänyt *valvontakomissio*. Sotien jälkeinen aika oli myös sisäisesti rauhatonta ja puolustusvoimien kannalta haastavaa. Osalla väestöstä mielialat sotaväkeä kohtaan olivat ajoittain jopa vihamieliset. Valtakunnan rauhantilaan saattaminen ei tapahtunut, kuten tunnetaan, aivan käden käänteessä.

¹ Vuoden 1946 alussa Helsingin kaupunkiin liitettiin Huopalahden, Oulunkylän ja Kulosaaren maalaiskunnat, Haagan kauppala sekä merkittävän osan silloisesta Helsingin pitäjästä (nykyinen Vantaan kaupunki). Helsinki sai 51 000 uutta asukasta ja sen maa-alue viisinkertaistui. Vuoden 1952 Olympialaisten tunnelmista voi lukea esimerkiksi teoksesta ”Helsingin Olympiakisat 1952”, Lehtipaino Oy Helsinki 1952. Kirjan esipuhe alkaa kuvauksella kisojen merkityksestä Suomen imagolle: ”Kunniantehtävämme suoritus maailman kansojen kasvojen edessä”. Yleisesti vuoden 1952 merkittävydestä Suomelle, Kts. esimerkiksi Visuri, Pekka, Suomi kylmässä sodassa. Keuruu 2007 (3,painos). Sivut 127-132.

Suomi joutui välirauhan sopimuksen vaatimusten mukaisesti, alueluovutusten ja vuokrausten lisäksi, poistamaan maasta kaikki saksalaiset joukot. Lapin sodan alkaessa Helsinkiin asettunut liittoutuneiden valvontakomissio ryhtyi valvomaan välirauhan sopimuksen ehtojen toteutumista, pääosin Neuvostoliiton edustajien johtamana. Tästä alkoi ”vaaran vuosiksi” kutsuttu ajanjakso, joka päättyi vasta vuoden 1948 eduskuntavaalien jälkeen.

Myös puolustusvoimissa vuosien 1944–1953 välistä ajanjaksoa voitaisiin kutsua monella tapaa käänteen tekeväksi. Puolustusvoimissa aloitettiin tuolloin uudelleen puolustusjärjestelmän kehittäminen, sekä toteutettiin organisaatiomuutoksia. Vuonna 1948 aloitettiin tasavallan presidentin suostumuksella uudelleen operatiivinen suunnittelu ja liikekannallepanon valmistelut. Vuoden 1947 Pariisin rauhansopimus oli määritellyt asevoimien vahvuudeksi 41.900 miestä, laivaston kooksi enintään 10.000 tonnia sekä ilmavoimien kaluston maksimimääräksi 60 konetta². Näin lähtökohdat uudelleen aloitetulle puolustussuunnittelulle olivat varsin haastavat, verrattuna esimerkiksi sotien aikaisen kenttäarmeijan kokoon. Kuitenkin sotien jälkeisessä puolustussuunnittelussa katsottiin, että maahan kohdistuvan hyökkäyksen sattuessa rauhan sopimus ei olisi enää voimassa³. Uudelleen käynnistetty puolustussuunnittelu huipentui kesällä 1952 puolustusvoimien ylimmän johdon ensimmäiseen sotien jälkeiseen puolustussuunnitelmaan.⁴

Sotien jälkeen perustettiin myös *puolustusrevisio*. Revision tavoitteena oli rakentaa puolustus alueellisen puolustusdoktriinin mukaisesti, jossa jokaisen maanpuolustusalueen komentaja vastasi itsenäisesti alueensa puolustamisesta. Suunnitelmaan kuului myös laaja joukkojen uudelleensijoitusohjelma. Uudistukset toteutuivat varsin verkkaiseen tahtiin, mutta työn tuloksena syntyivät sekä vuoden 1950 asevelvollisuuslaki, että vuoden 1952 lopulla voimaan tullut puolustusvoimien organisaatiouudistus.⁵

² Esimerkiksi Jouko, Petteri. Artikkelissaan ”Puolustussuunnittelun käynnistyminen maailmansodan jälkeen” kirjassa ”Piirteitä Puolustusvoimien kehityksessä 1944–1964”, Sampo Ahto (et.al) 2005. Siv. 53.

³ mm. PvPE:n OpOs asiak 165/op.1/11 a. Alueellisen maanpuolustuksen järjestely- ja toimintaperiaatteet. 15.4.1952, T 20169/ F90, KA. ”on otettava huomioon, että kysymyksen ollessa vieraan maan avoimesta ja provosoimattomasta hyökkäyksestä, kumoutuvat puolustusvoimain vahvuuden rajoittamista koskevat kansainväliset sopimukset”. Muistiossa ei käytetä minkään erityisen valtion nimeä, mutta todetaan hyökkääjän olevan todennäköisesti suurvalta.

⁴ Suunnittelun uudelleen käynnistymisestä mm. Tynkkynen, Vesa. Hyökkäyksestä puolustukseen. Taktiikan kehittämisen ensimmäiset vuosikymmenet Suomessa. Sivut 249-252. Ks. myös Puolustusvoimain rauhan ajan historia, osa 2. sivu 126, sekä Lehtonen, Yrjö, artikkelissaan ”Miten sotilasläänit syntyivät?” Kylkirauta 1/ 2014. Ylimmän johdon puolustussuunnittelu on kuvattu teoksessa Tynkkynen, Vesa & Jouko, Petteri. Towards East or West? Defence Planning in Finland 1944-1966, Helsinki 2007. Operaatiokäskystä ”Polttoainehankinta”, Sivut 40-42.

⁵ Revision työstä ja esimerkiksi rannikkotyökistön ja ilmatorjunnan uuden alistussuhteen aiheuttamasta vastustuksesta ks. Puolustusvoimain rauhan ajan historia sivu 126-129. ks. myös organisaatiouudistuksesta tiivistetty artikkeli Lehtonen, Yrjö. ”Miten sotilasläänit syntyivät?” Kylkirauta 1/ 2014.

Tuossa vuoden 1952 organisaatiouudistuksessa vastuualueiden jako toteutettiin jakamalla maa-alueet kolmen divisioonan vastuualueisiin. Rannikkotykistö ja ilmatorjunnan joukot liitettiin maavoimiin. Meri- ja ilmavoimat säilyivät itsenäisinä puolustushaaroina. Liikekannallepanojärjestelyistä sekä asevelvollisten valvonnasta ja kutsuntajärjestelyistä vastasivat tässä uudistuksessa seitsemän sotilasläänin ja 27 sotilaspiiriä. Jako säilyi peruseräiteiltään samanlaisena aina vuoden 1966 seuraavaan organisaatiomuutokseen saakka, jossa siirryttiin divisioonista sotilasläänien vastuualueisiin.⁶

Kohti kylmää sota: suunnitteluperusteet uudenaikaisessa toimintaympäristössä

Sotien jälkeen puolustussuunnittelussa oli uudenlainen asetelma: idän ja lännen välisen kärjistymisen kylmäksi sodaksi toi uhkakuvien itsenäisyyden ajan historiasta poikkeavia ja uudenlaisia haasteita. Rannikkoalue eteläisessä ja lounaisessa Suomessa sekä Pohjois-Suomi näyttäytyivät nyt merkityksellisinä maan puolustuksen kannalta⁷, joskin mahdollisen uuden suursodan päätaisteluiden odotettiin tapahtuvan Keski-Euroopassa, Suomen jäädessä sivusuunnassa ”kahden suuren väliin”. Keväällä 1948 solmitun YYA-sopimuksen vuoksi uhkakuvan perustana oli mahdollinen hyökkäys lännestä, Neuvostoliiton ollessa virallisesti uhkakuvien ulkopuolella. Kuten Jouko kirjoittaa, kylmän sodan aikainen kaksoisjärjestelmä syntyi myös puolustusvoimiin, kun piti valmistautua täyttämään kansainvälisten sopimusten ehdot ja samalla kyetä puolustamaan maata, oli hyökkääjä sitten kuka tahansa⁸.

Kylmän sodan aikana Neuvostoliiton mahdollisuudet toimia Itämerellä olivat riippuvaisia ympäröivien rantamaiden hallinnasta. Porkkalan alueen ja Viron rannikon hallinnan myötä siihen oli myös hyvät mahdollisuudet. Puolustusvoimien 1950-luvun suunnitelmissa ei nimetä hyökkääjäksi Neuvostoliittoa, kuten tutkimuksessa jäljempänä kerrotaan. Sodan syttyessä Helsinki ja koko eteläinen rannikko olisivat kuitenkin olleet Neuvostoliiton Itämeren alueen toiminnanvapauden kannalta keskeisiä. Samasta syystä, eli Itämeren alueen hallinnasta, sekä Porkkalan tukikohdan olemassaolon vuoksi, Helsingin rannikon alueen arvioitiin olevan merkityksellinen myös lännelle, kuten jäljempänä esitetään. Helsinki näyttäytyy sotien jälkeisenä aikana yhä enemmän sotilasstrategisena kohteena, niin puolustusvoimien omalle toiminnalle, kuin mahdolliselle hyökkääjällekin.

⁶ Lehtonen, alueellisen puolustuksen kehittämisestä myös Palonkangas, Marko. Räjähävää tyhjyyttä, sissitoiminta suomalaisessa sotataidossa. Helsinki 2014. Sivut 194-195.

⁷ Tynkkynen, Sivu 254.

⁸ Jouko, Petteri artikkelissaan ”Porkkalan sotilasstrateginen asema” teoksessa ”Porkkala - tapahtumien keskellä”. Sotahistorian laitoksen julkaisusarja 2009, Sivu 67. Joukon mukaan Puolustusrevision mietinnössä vuodelta 1949 Neuvostoliiton uhka oli poissuljettu. Ks. myös Jouko, ”Puolustussuunnittelun käynnistyminen maailmansodan jälkeen” kirjassa ”Piirteitä Puolustusvoimien kehityksessä 1944-1964”, Sampo Ahto (et.al) 2005. Sivut 52- 54.

Mualla maailmassa toisesta maailmansodasta saakka jatkunut sotataidollinen kehitys toi eteläisen rantamaan puolustuksen suunnitteluun uhkan, joka tiedostettiin jo jatkosodassa, mutta konkretisoitui nyt suunnitteluun: Viimeistään Normandian maihinnoususta saakka maahanlaskuun tuettu maihinnousuoperaatio tunnettiin kaikkialla uutena, keskeisenä sodankäynnin elementtinä.⁹ Tämä käsitys vahvistui kylmän sodan kestäessä: tässä tutkimuksessa, arvioitaessa uhkakuvia, Helsingin alueelle toteutetut maahanlaskut ja maihinnousut ovat aivan keskeisessä roolissa.

1.2 Aikaisempi tutkimus Helsingin puolustuksesta

Maanpuolustuskorkeakoulun tutkimusintresseihin kuuluu tällä hetkellä sotataidon historian tutkimuksen lisäksi etenkin Suomen kylmän sodan aikainen sotahistoria. Käynnissä olevalla ”tutkimuskierroksella” selvitetään sotataidollisen ajattelun kehityskulkujen lisäksi myös kylmän sodan puolustusratkaisuja laajalti koko suomalaisen puolustusjärjestelmän historian kokonaisuudessa. Koska arkistot ovat vasta lähimenneisyydessä auenneet julkisiksi, ei tuon ajan sotahistoriallisesti merkittäviä, aiemmin salaisia asiakirjoja ole voitu tutkia kuin joitakin vuosia. Näin ollen ajasta ei ole muodostunut vielä historian palapelissä aivan aukotonta kuvaa. Useat Maanpuolustuskorkeakoululle sotahistorian alalta väitöstyötään valmistelvat opiskelijat sekä yleisesikuntaupseerikurssi 58 opiskelijoiden valmisteilla olevat diplomityöt liittyvät kylmän sodan aikakauteen.

kapteeni Ari Suontlahden diplomityössä ”pääkaupunkiseudun puolustusjärjestelyt 1939–1944” on varsin perusteellisesti valotettu uhkakuvien ja niiden myötä toteutettujen puolustusratkaisujen kautta pääkaupungin puolustusjärjestelyjä niin ennen sotia, kuin talvi- ja jatkosodan aikana. Suontlahden työssä kuvataan myös yllä mainittu maahanlaskujen nousu uhkakuviin. Suontlahti valottaa tutkimuksessaan Helsingin roolia viime sotien aikana, painopisteisesti Kannaksella käytyjen taisteluiden ohessa jatkuvasti puolustusvalmiutta edellyttävänä selustan ja kotirintaman tukialueena. Suontlahti esittää aiheellisesti tutkimuksensa lopuksi jatkotutkimusongelman, jossa toivoo tutkimuksen jatkuvan pääkaupungin puolustusjärjestelyistä sotien jälkeisellä aikakaudella. Ajallinen rajausta ja aihepiiri osuvat myös Maanpuolustuskorkeakoulun sotataidon laitoksen tutkimuskenttään, mikä tukee tähän työhön valitun tutkimusongelman aihealueita.

⁹ Maahanlaskujen entistä aktiivisempi käyttö, ks. Tynkkynen, Sivut 275 sekä 303. Normandian maihinnoususta ja sen merkityksestä, kts. sivu 284.

Tutkimuskirjallisuutta kylmän sodan ajasta, Suomen osuudesta ajan sotilasstrategiseen asetelmaan sekä Helsingin puolustukseen tutkimusajankohtana oleellisesti liittyvään Porkkalan kysymykseen on kirjoitettu runsaasti, sekä kotimaassa että ulkomailla. Kylmän sodan aikaa on tutkittu sotahistoriallisesta näkökulmasta muutoinkin jo monin eri tavoin.

Professori Tynkkynen on väitöstyössään *”hyökkäyksestä puolustukseen: taktiikan kehittymisen ensimmäiset vuosikymmenet”* käsitellyt itsenäisyyden ajan alusta 1950-luvun lopulle suomalaisen sotataidollisen ajattelun kehitystä käsitellen myös nyt tarkasteltavaa aikaa. Tynkkynen työ on kuitenkin keskittynyt ”ylätasolle” ja kuvaa ylimmän johdon operatiivista suunnittelua ja taktiikan kehitystä suomalaisessa sotataidossa yleisesti. Helsinkiä ei työssä käsitellä varsinaisena tutkimusongelmana. Kylmän sodan aikaista operatiivista suunnittelua eri näkökulmista ovat tutkineet myös Juuso Säämänen väitöstyössään *”Suurmaihiinousun uhkasta kaappaushyökkäyksen torjuntaan”* (2017) sekä Marko Palokangas väitöstyössään *”Räjähtävää tyhjyyttä: Sissitoiminta suomalaisessa sotataidossa”* (2014). Mainituilla kirjoittajilla on lisäksi lukuisia erillistutkimuksia ja artikkeleita, jotka sivuavat tutkimusaihetta esimerkiksi rannikopuolustuksen tai sotataidollisen ajattelun kehityksen näkökulmasta. Säämäsellä on tätä kirjoitettaessa meneillään jatkotutkimus meri- ja rannikotaktiikan kehittymisestä. Säämänen ei kuitenkaan ole varsinaisesti selvittämässä juuri Helsingin meripuolustuksen järjestelyjä tai pelkästään Helsinkiin arvioitua kylmän sodan aikaista uhkakuvaa vaan koko rannikopuolustuksen kehitystä.

Vesa Tynkkynen ja Petteri Joukon yhdessä kirjoittamassa erillistutkimuksessa pureudutaan tarkalleen tämän tutkimuksen aikarajauksen mukaiseen puolustussuunnitteluun. *”Towards east or west? Defence planning in Finland 1944–1966”* (2007) voidaan pitää eräänlaisena perusteoksena tämän tutkimuksen lähtökohdille. Tutkimus lienee aloitettu miltei heti arkistojen auettua. Sen tavoitteena oli kuvata ylätasen puolustussuunnittelua suhteessa sen perusteena olevaan uhkakuvaan ja sen muutokseen vuosien varrella. Edelleen, otsikon mukaisesti, kirjoittajat ovat halunneet selvittää, vastasiko uhkakuva sitä todellisuutta, jonka kanssa Suomen sotilaallinen johto joutui elämään. Kirjan päälähteinä ovat pääesikunnan arkistot. Helsingin sotilasläänin asiakirjoihin viitataan tutkimuksessa kaksi kertaa, koskien vuonna 1951 pelattua sotapeliä ja sen tilannekehystä. Petteri Jouko on myös selvittänyt sodan jälkeisen operatiivisen suunnittelun alkuvaiheita tutkimustöissään, esimerkiksi artikkelissa *”puolustussuunnittelun käynnistyminen maailmansodan jälkeen”* teoksessa *”piirteitä Puolustusvoimien kehityksestä 1944–1964”* (toim. Sampo Ahto, 2005).

Tapio Koskimies on kirjoittanut tutkimuksessaan ”*puolustuskykyinen valtio vai Ruotsin hälytyskello? Suomen sotilasstrateginen asema kylmän sodan alkuvuosien asiantuntija-arvioissa*” kylmän sodan alun aikaisen sotilaallisen johdon arvioita siitä, millaiseksi Suomen sotilasstrateginen asema ja puolustusmahdollisuudet koettiin kotimaassa ja osin myös ulkomailla. Kirjassa on myös sotilastiedustelun tarkastelunäkökulma. Koskimies on kuvannut uhkakuvia käsittelevässä luvussaan myös Helsinkiä ja Porkkalaa koskevia arvioita tätä tutkimusta tukevalla tavalla¹⁰.

Helsinkiä tavalla tai toisella koskettelevista tutkimuksista on tuotava esiin keskeiset ja oikeastaan ainoat aihetta käsittelevät teokset: Ohto Manninen on kirjassaan ”Helsingin sotilaspiiri 1932–1992” valottanut rauhan ajan maanpuolustustyön näkökulmasta Helsingin sotilaallista historiaa. Kirjan avulla oli mahdollista luoda yleiskuvaa uuden sotilaspiirin tehtävistä ja asemasta tutkittavan ajanjaksona 1944–1966, sotien päättymisestä alueelliseen puolustukseen siirtymiseen saakka ja samalla Helsingin sotilaspiirin ”uuden ajan” tehtäviä suojeluskuntien lakkauttamisesta vuoden 1966 läänijakoon ja uudistukseen. Helsingin sotilaspiirin alueena oli 1940–1992 käytännössä Helsingin kaupungin alue¹¹. Manninen ei kuitenkaan ole voinut käsitellä puolustussuunnittelua käytännön syistä; kirjan ilmestyessä vuonna 1993 arkistomateriaali on vielä ollut salaista. Sen sijaan Manninen on palannut Helsingin puolustukseen uudelleen kirjassa ”Helsingin puolustajat – Sotilaslääni 1993–2007 – Hermannit 1958- 2007” (2009). Teos sai taannoin julkisuutta Helsingin Sanomien kirjoitettua ”Hermanneista”, helsinkiläisistä reservinupseereista jotka vapaaehtoisesti laativat Helsingin sotilaspiirin apuna liikekannallepano- ja perustamissuunnitelmia esikuntien vapaaehtoisharjoituksin ”käytännöllisen esikuntapalvelun harjoituksissa”.

Helsingin puolustukseen keskeisesti liittyvistä aselajeista on joitakin tutkimuksia. Yksi ilmapuolustuksen päätehtävistä on ollut jo viimeistään viime sodista lähtien pääkaupungin ilmapuolustuksen suunnittelu ja toteuttaminen. Ahti Lappi on työssään ”ilmatorjunta kylmässä sodassa” kuvannut ilmatorjuntakaluston kehitystä ja materiaalihankintoja kylmän sodan aikakaudella ilmapuolustuksen erityisasiantuntijan vakuuttavuudella ja aselajin globaalia kehitystä esittäen. Kuitenkaan Lappi ei käsittele uhkakuvia tai puolustusjärjestelyjä. Näkökulma on aselajin kehitystä painottava.

¹⁰ Tapio Koskimies, ”*puolustuskykyinen valtio vai Ruotsin hälytyskello? Suomen sotilasstrateginen asema kylmän sodan alkuvuosien asiantuntija-arvioissa*”, sivu 125-127, sekä 146-147, 152, jossa Koskimies valottaa Eric Heinrichsin jopa ehdottaneen pääkaupungin siirtämistä Turkuun tai Tampereelle Porkkalan uhkan vuoksi. Myös sivut 162-163, sivulla 167 PVKOM muistio Porkkalasta.

¹¹ Ohto Manninen, Helsingin sotilaspiiri 1932-1992, sivu 18.

Suomea käsittelevässä osuudessaan Lappi kuvaa ilmatorjunnan siirtymistä ohjusajkakaudelle 1960-luvulla, sivuuttaen varsin lyhyesti sotien jälkeiset 15 vuotta. Tämä tosin kuvaa sitä, että mitään kerrottavaa tuolta ajalta ei ilmapuolustuksen kehityksen osalta ilmeisesti juurikaan ollut. Kirjassa toki sivutaan tutkimuksen kannalta olennaista Helsinkiä, sen merkityksellisen roolin vuoksi. Lappi toteaa, että ”*maan pääkaupunki oli 20 vuoden ajan huomomin suojattu kuin jatkosodan lopussa*”¹². Hänen mukaansa puolueettomuuden puolustaminen ilman ohjuksia olisi ollut mahdotonta. Tätä toteamusta ei arvioitaessa Helsingin puolustusta voi toki sivuuttaa. Maailmalla tapahtuneen kehityksen seurauksena erilaisten uusien pommikoneiden ja etenkin ydinaseiden uhkaa vastaan Suomen 1950-luvun ilmapuolustuksen keinovalikoimalla lienee ollut haastava tilanne. Suomen kyky vastata ylitseen kulkevien lentoreittien alueella toimimiseen ja pääkaupungin suojaamiseen parani oleellisesti vasta 1970-luvun lopulla¹³.

Ove Enqvist on teoksessaan ”*kellä saaret ja selät hallussaan*” kuvannut rannikkotykistön kehitystä sotien jälkeisessä Suomessa. Teoksessa kuvataan Euroopan vahvimman rannikkotykistön asteittainen alasajo maailmantapahtumien ja teknologian kehityksen myötä. Teos sivuaa Helsinkiä siltä osin, millaisiin rannikkotykistön uhkakuviin kehitys nojaa ja millä tavalla rannikkotykistön ryhmitys myös pääkaupungin alueella oli sijoiteltu. Sinällään teoksen tutkittavana oleva aihe on merkityksellinen, koska aikakauden uhkakuviissa rannikkotykistöllä lienee ollut erittäin suuri merkitys Helsinkiin (sekä Porkkalaan ja Hankoon) johtaneiden meriväylien puolustamisessa. Kuitenkaan Enqvistin kirjasta ei selviä aukottomasti esimerkiksi arvioidut uhkakuvat, teoksessa on ensimmäinen konkreettinen uhkaa käsittelevä karttakuva 1970-luvulta. Kirjan näkökulmana on rannikkotykistön maanhankintaan liittyvät kysymykset.

Maanpuolustuskorkeakoulun diplomitöissä ja erilaisissa aikalaistutkimuksissa on muutamia tarkastelujaksolla laadittuja, maahanlaskuja ja maihinnousuja käsitteleviä töitä, joista on mahdollista tarkentaa aikalaiskäsitystä ja ajan kuvan selvittämiseksi.

¹² Ahti Lappi, *Ilmatorjunta kylmässä sodassa*. Sivu 11, myös sivulla 466 palataan ohjusilmatorjunnan puutteen aiheuttamiin haasteisiin Helsingin suojaamiseksi.

¹³ Lappi, sivut 462- 469. Myös Visuri toteaa sekä lännen että idän pommikoneiden lennelleen harjoituslentojaan 1950-luvulla Suomen ilmatilassa melko vapaasti, Suomen kykenemättä ilmavalvonnallaan tai koneillaan tätä sen kummemmin haastamaan tai kyseenalaistamaan. Visuri, Pekka luennoillaan ”*Suomi kylmässä sodassa*” elokuussa 2015, YEK58 opetus, luentomuistiinpanot kirjoittajan hallussa. Ks. myös Salminen, Pertti: *Puolueettomuuden nimeen*. Sotilasjohto Kekkosen linjalla ja sen sivussa 1961–1966, Helsinki 1995. Sivut 25-26. sekä Nordberg, Erkki. *Arvio ja ennuste*. Venäjän sotilaspolitiikasta Suomen suunnalla. Sivu 261, jossa todetaan Neuvostoliiton havitelleen Suomen ilmatilan valvontakykyä ja ylilentojen torjuntakykyä joko suomalaisin tai heidän omin voimin. Lisäksi ydinaseiden kehityksestä ja Yhdysvaltain etumatkasta, kts. Kulomaa, Jukka. *Syvään taisteluun*. Johdatus Neuvostoliiton maavoimien sotataitoon 1917–1991. Helsinki 2004. Sivu 138-139.

Kuten Tynkkynen toteaa, aikalaiset seurasivat kehitystä muualla maailmassa ja yksittäiset tutkimukset ja niiden tekijät saattoivat olla ainoa tarkemmin asiaan perehtynyt taho koko maassa. Tynkkynen mukaan esimerkiksi 1946 laadittu, everstiluutnantti P. Lammetmaan diplomityö, jossa käsiteltiin operatiivisten maahanlaskujen käyttömahdollisuuksia Suomen alueelle, antoi perusteet pääesikunnan vuonna 1948 joukoille jakamalle ohjeelle maahanlaskujen torjunnasta. Sama koski maihinnousuoperaatioita, joissa kahden yksittäisen tutkimuksen pohjalta muodostui aikanaan maihinnousuntorjuntaa koskeva ohjesääntöteksti.¹⁴ Tutkimusten kuvaus maahanlasku- tai maihinnoususotatoimien mahdollisuudesta voi tukea erilaisten sotapelien ja maastontiedustelujen ja taktillisten harjoitusten lähtökohtatilanteiden arviointia. Esimerkiksi Lammetmaan mukaan maahanlaskujoukkojen tehtävänä olisi puolustuksen murtaminen rintaman takaa tai puolustajan toiminnan vaikeuttaminen muodostamalla keskeiseen lentokenttään tai aukea-alueisiin tukeutuva uusi rintama. Myös valtaamalla keskeiset rauta- ja maantieyhteydet voitiin estää huollon kuljetukset ja reservien käyttö. Hyökkäysoperaationsa nopeuttamiseksi saattaisi vihollinen myös vallata tärkeitä siltoja ja lentokenttiä.¹⁵

Porkkalan tukikohdan vuokraus Neuvostoliitolle 1944–1956 välisenä aikana vaikutti varmasti siihen, miten Helsinkiin kohdistuvia uhkakuvia tarkasteltiin tutkimusjaksolla. Porkkalasta on kirjoitettu useita teoksia. Tämä on varsin ymmärrettävää: Asian kiinnostavuus ja koko tukikohdan järjestelyjen salaperäisyys erikoisine, turistejakin maahan houkutelleine ”liikennejärjestelyineen” on erityislaatuisuudessaan huomion arvoinen tutkimuskohde Suomen kylmän sodan historiassa. Jari Leskinen on väitöstyössään kuvannut Porkkalan kannalta olennaisia Viron ja Suomen salaista yhteistyötä ennen sotia, kuvaten Suomenlahden alueelle suunniteltua yhteistä tulenkäytön ja valvonnan muodostamaa sulkua, jossa rannikkopuolustuksen suunnittelussa Porkkalankin alue on keskeisessä roolissa.

Leskisellä on enemmänkin aihepiiriä koskevia tutkimuksia: Esimerkiksi Pekka Silvastin kanssa kirjoitettu ”*suljettu aika. Porkkala Neuvostoliiton sotilaallisena tukikohtana vuosina 1944- 1956* (2001). Leskisen ja Silvastin teos kuvaa Porkkalan tapahtumia ja sotilaallista historiaa tukikohdasta käsin, siis millaista palvelus Suomessa oli neuvostoliittolaisten sotilaiden ja heidän perheidensä näkökulmasta.

¹⁴ Tynkkynen, Vesa. (Joutsa 1996). Maahanlaskuista sivut 281-283, maihinnousuista sivut 284-286. Tynkkynen kirjoittaa, että Maihinnousuoperaatioiden osalta vuonna 1947 valmistuivat rannikkotaisteluohjesäännönkin kirjoittajiksi nimettyjen everstiluutnantti V. Karvisen ja everstiluutnantti J. Kiveliön tutkimukset. Erityisesti Kiveliön työ oli vielä 1950-luvulla ollut lähes ainoa suomalainen lähde maihinnousuja ja rannikon puolustusta käsittelevissä tutkimuksissa.

¹⁵ Tynkkynen, Lammetmaan diplomityöstä ja maahanlaskuista, sivu 281-282.

Tutkimuksessa on hyödynnetty Neuvostoliiton aikaisia arkistoja, joiden avulla on selvitetty mm. Helsingin valtaamiseksi tukikohdasta käsin laaditut suunnitelmat. Tästä syystä kirja on oikeastaan varsin merkityksellinen; sen kautta voi tuoda esiin sen todellisen uhkakuvan, jota suomalaisten puolella ei mainita juurikaan, edes salaisissa asiakirjoissa. ”*Helsinki oli Porkkalan miehityksen aikana käytännössä Stalinin panttivankina*”, kirjassa todetaan. Yhtenä tukikohdan kolmesta valmistautumistehtävästä on ollut Helsingin tuhoaminen tukikohdasta käsin. Samoin mainitaan kirjassa neuvostosotilaiden vakoilulla selvittäneen myös tukikohdan ympärillä olevien suomalaisten puolustuslaitteiden linnoitteiden rakenteen ja sijainnin. Voiko tämän selvemmin ilmaista, millainen merkitys Porkkalan tukikohdalla on ollut pääkaupungin puolustukselle? Pekka Silvast on tutkinut myös Porkkalan aiempaa sotahistoriallista aikaa ja häneltä ilmestyi tätä kirjoitettaessa teos ”*Hanko ja Porkkala*”. Silvast on myös laatinut tutkimusraportin ”*Porkkala 1944–1956: Neuvostoliiton merisotilaallinen tukikohta*”.

Porkkalaa koskevista tutkimuksista esiin on nostettava etenkin yksi tämän tutkimuksen kannalta keskeinen, Maanpuolustuskorkeakoulun julkaisusarjan teos ”*Porkkala – tapahtumien keskellä*” (2007). Kirjassa kerrotaan poliittisen ja sotilaallisen historian kautta koko alueen keskeinen historia, sekä esitellään laajalti tukikohdan yleisesti tuntemattomampaa puolta. Kirjasta löytyy Petteri Joukon artikkeli Porkkalan merkityksestä Helsingin puolustukselle, jossa ollaan kaikkein lähimpänä nyt tutkittavaa aihetta. Joukon mukaan Porkkalalla oli keskeinen merkitys Helsingin puolustussuunnittelulle. Sijaitessaan vain tykin kantaman päässä Helsingistä, oli laivastotukikohdalla vähintäänkin erikoinen asema Helsinkiä ajatellen. Jouko kuvaa tiivistetysti, miten uhkaan varauduttiin ja millaisessa valmiudessa hän katsoo puolustusvoimien olleen mahdollisen tilanteen kärjistymisen kannalta. Kuitenkaan ei voida katsoa Joukon selvittäneen kymmenellä tekstisivulla koko tutkimusaihetta, vaan ennemminkin antaneen hyvän taustan ja tutkijan esiymmärrystä hyvin tukeneen lähtökohdan. Kaikkein oleellisin tieto Joukon artikkelissa koskee Porkkalan kysymyksen luonteen kaksijakoisuutta YYA-hengessä, kuvaten tämän tutkimuksen haasteita:

”tyypillistä suunnittelukierroksen yhteydessä laadituille asiakirjoille on se, että niissä *Porkkala vaietaan kuoliaaksi. Sitä ei yksinkertaisesti käsitellä. Sen vaikutuksilla operatiivisiin perusratkaisuihin ei spekuloida*”¹⁶.

¹⁶ Petteri Jouko, artikkelissaan ”*Porkkalan sotilasstrateginen asema*”. Teoksessa ”*Porkkala - tapahtumien keskellä*”, sivu 68.

Edellisen lainaukseen perusteella tutkimuksen yhtenä haasteena tulee olemaan uhkakuvien hahmottaminen ja todennäköinen fakta, että varsinaisia uhka-arvioita ei ole olemassa. Tätä varten on lähteistä löydettävä kuvauksia uhka-arvioista toisin keinoin, jotka on kuvattu jäljempänä.

1.3 Tutkimusongelma, tutkimusmenetelmä ja työn rakenne

Alussa kuvattu sotien päättymisen ajanjakso toimii tässä työssä ajallisena lähtökohtana. Tutkimuksessa selvitetään pääkaupunkiseudun, silloisen Suur-Helsingin alueen suunniteltuja puolustusjärjestelyjä. Tutkimus etenee valvontakomission ja vaaran vuosien aikakauden kautta 1950-luvulle, jossa selvitetään Helsingin alueen puolustusta ensimmäisen sotien jälkeisen operatiivisen suunnittelukierroksen aikana.

Ensimmäinen kierros, joka alkoi 1950-luvun alussa ja tunnetaan ylimmän johdon vuonna 1952 antamana operaatiokäskynä ”Polttoainehankinta”¹⁷, painottui Helsingin (ja sittemmin Uudenmaan) sotilasläänin valmistelutyössä vuosiin 1950–51 ja varsinaisten suunnitelmien valmistumisen osalta vuosiin 1952–1953.

Tutkimuksen pääongelmana on selvittää, miten Helsingin puolustusjärjestelyt toteutettiin vuosina 1944–1953?

Pääongelman selvittämiseksi tulee vastata seuraaviin alakysymyksiin:

- Miten ja miksi Helsinkiin arvoitu uhkakuva kehittyi Uudenmaan sotilasläänissä sotien aikaisesta uhka-arviosta, ensimmäisen operatiivisen suunnittelukierroksen aikana?
- Miten sisäisen järjestyksen turvaaminen suunniteltiin toteutettavaksi tutkimusajankohtana?
- Miten Helsinkiä suunniteltiin puolustettavan ensimmäisen operatiivisen suunnittelukierroksen aikaisissa, Uudenmaan sotilasläänin (Uudenmaan ryhmän) ja Helsingin sotilaspiirin (Helsingin linnoitusalueen) suunnitelmissa?
- miten tutkimusajankohdan operatiivinen suunnittelu eteni ja kehittyi lähtien ylimmästä johdosta, jatkuen sotilasläänin ja aluejärjestöjen suunnitelmiksi?

¹⁷ Tynkkynen, Vesa & Jouko, Petteri. Towards East or West? Defence Planning in Finland 1944-1966. National Defence University, Helsinki 2007. Sivut 42-43. Puolustussuunnitelmien valmistelutyö saatiin valmiiksi syksyllä 1951 ja puolustusvoimain komentaja hyväksyi sen tarkennusten jälkeen kesäkuussa 1952, jolloin se sai nimekseen Polttoainehankinta.

Alatutkimuskysymyksissä on huomioitava suunnitelmien jakautuminen sodan uhkan kehittymisen mukaisesti sisäisen järjestyksen säilyttämisestä rauhan sopimuksen salliman täydennyskokoontalon mukaisen joukon suunniteltuun käyttöön. Lisäksi suunnitelmia on laadittu tutkimusajankohtana myös täydennyskokoontaloon suurempien joukkojen käyttämiseksi sotatoimissa.

Tutkimusmenetelmistä ja työn rakenteesta

Tässä työssä tutkimusmenetelmänä on alkuperäislähteiden sisällönanalyysi.

Alkuperäislähteiden lisäksi tutkimuskysymyksiin pyritään löytämään vastauksia aiemmista tutkimuksista, artikkeleista, kirjallisuudesta sekä erilaisista opinnäytteistä. Objektiivisuuden säilyttävällä, lähdekriittisellä otteella toteutetulla lähdemateriaalin kvalitatiivisella arvioinnilla ja sitä seuraavalla sisällönanalyysillä pyritään totuudellisen sotahistoriatiedon esittämiseen. Jako on kuitenkin selvä: Arkiston alkuperäislähteistä pyritään löytämään uusi, tutkimuskysymysten kannalta olennainen tieto ja sitä tukeva yleistieto taas oletetaan löytyvän esimerkiksi tutkimuskirjallisuudesta, ohjesäännöistä ja artikkeleista.

Jotta tutkimus ei jäisi pelkän aineistoa kuvailevan ja arkiston loputtomia yksityiskohtia selvittävän kirjallisuusselvityksen asteelle, on menetelmällä kyettävä selittämään tapahtumien ja faktojen syitä ja seurauksia. Tällaisella kausaalisella selittämisellä muodostetaan tutkimuksen edetessä johtopäätöksiä, jotka selittävät myös isompia asiakokonaisuuksia - ja yhteyksiä. Tutkimuksessa pyritään löytämään vastauksia tutkimuskysymyksiin induktiivisen päättelyn kautta, sirpaleisista tiedonmurusista koottua tietoa jolla muodostetaan kokonaiskuvaa tapahtuneesta. Tässä työssä operatiiviset suunnitelmat esitetään toisaalta kronologisesti, mutta toisaalta myös teemoittain (sisäisen järjestyksen suunnitelmat, t-vaiheen suunnitelmat, su- ja tsa-vaiheiden suunnitelmat) sekä myös hierarkkisesti (UudSL:n suunnitelma, HL:n suunnitelma).

1940-luvun lopulla, vaaran vuosina ja poliittisen tilanteen ollessa asevoiman käytön suunnittelun kannalta erityisen arka, ja oikeastaan läpi kylmän sodan, puolustussuunnitelmien salattavuus pidettiin korkealla tasolla ja on mahdollista, että kaikkia suunnitelmia ei ole enää löydettävissä. Monet suunnitelmat tai asiakirjat on jouduttu arkistotyön aikana toteamaan polttamalla hävitetyiksi, suunnitelmien vanhennuttua uudemman version ilmestyessä.

Sotapelejä ja maastontiedusteluja, toimintavalmiuskoulutuksia, alaiselle annettuja ”taktillisia harjoitustehtäviä”, ”käytännöllisen esikuntapalvelun harjoituksia” sekä ”harjoitusperustamistehtäviä” käytettiin ajan tapaan ”verhona” oikean puolustussuunnittelun tekemiseen. Nämä ovat tämän tutkimuksen keskiössä tutkimusongelman ratkaisemiseksi.

Ensimmäisessä pääluvussa selvitetään sotien jälkeisen ajan ensimmäisiä uhkakuvia ja siihen liittyviä suunnitelmia Helsingin sotilaspiirin arkistojen sekä Helsingin sotilasläänin arkistojen avulla. Uhka ja puolustusratkaisu pyritään kuvaamaan sotapelien, maastontiedustelujen, toimintavalmiuskoulutusten ja laadittujen yleissuunnitelmien pohjalta. Pääluvussa pureudutaan myös Helsingin puolustussuunnittelun taustatyöhön ja valmisteluun sekä laadittuihin sisäisen suojelun ja t-vaiheen suunnitelmiin. Käytännössä vuosien 1945–1947 väliltä ei ole löytynyt materiaalia joten kuvaus painottuu aikaan, josta on olemassa aineistoa. Aineistoa analysoidaan suhteessa ylätasen uhkakuviiin, jotka selvitetään aikaisemmasta tutkimuksesta. Luvussa pyritään selvittämään aiemman tutkimuksen sekä arkistojen avulla suunnittelun käynnistyminen ja sen eteneminen pääesikunnasta edelleen Helsingin sotilaslääniiin.

Toisessa ja kolmannessa pääluvussa selvitetään vuosien 1952–53 uhkakuvien tarkennukset sekä yleinen joukkojen käyttö Helsingin (Uudenmaan) sotilasläänin vastualueella, pääesikunnan ”polttoainehankinta” - suunnitelmien pohjalta. Lisäksi esitetään tarkentuneiden sisäisen suojelun suunnitelmat. Tähän hyödynnetään edellisen luvun tapaan operatiivisten maastontiedustelujen raportteja, sotapelikuvauksia, taktillisten karttaharjoituksien kertomuksia, toimintavalmiuskoulutuksien suunnitelmia ja muistioita sekä liikekannallepanosuunnitelmia. Edelleen, tarkoituksena on löytää kuvaus puolustusratkaisusta sekä käyttöön suunnitelluista joukoista ja niiden johtosuhteista pääkaupunkiseudulla sekä sen taustalla olleet henkilöt, jotka ovat olleet valmistelemassa operatiivisia suunnitelmia.

Arkistoista pitäisi lähdekartoituksen perusteella löytyä rannikkotykistön ryhmitys- ja taistelusuunnitelmat Helsingin - Porkkalan alueella sekä Helsingin ilmatorjuntarykmentin suunnitellut tehtävät, samoin kuin merivoimien toiminta ja Suomenlahden meripiirin tehtävät sekä lentojoukkojen suunniteltu käyttö Helsinkiin liittyen. Näistä pyritään rakentamaan kattava kokonaiskuva Helsingin puolustuksesta 1950-luvun ensimmäisellä operatiivisella suunnittelukierroksella.

Esimerkiksi operaatiosuunnitelman ”polttoainehankinta” pohjana olleet vuoden 1951 uhkamallit A, B ja C on kirjoitettu auki ainakin Palokankaan, Tynkkysen, Joukon, Tynkkysen ja Joukon sekä Säämäsen tutkimuksissa²³. Kansallisarkistossa on mahdollista tutkia myös eräitä ylimmän johdon suunnitelmia ja muistioita joista avautuu ylätason näkemys Helsingin merkityksestä koko maan uhka-kuvissa puolustussuunnittelussa. Esimerkkinä tästä on Puolustusvoimain komentajan, kenraali Aarne Sihvon Kansallisarkistoon taltioitu materiaali, jossa on luettavissa hänen käsin kirjoitettu suunnitelmansa ”*toimenpiteet Helsingin suojaamiseksi*”²⁴.

Sotilasaikakauslehden artikkeleja ja upseerien opinnäytteitä on mahdollista tutkia laajemman aikalaiskuvan selvittämiseksi. Sotakorkeakoulun oppilasupseereiden 1940-luvun lopun ja 1950-luvun aikaisten diplomitöiden kautta olisi ollut mahdollista saada aikalaiskuvaa esimerkiksi maihinnousu- tai maahanlaskusotatoimesta. Kuitenkin nämä lähteet olivat tätä kirjoitettaessa Kansallisarkistossa digitoitavana, eikä niiden tutkiminen ollut nyt mahdollista. Näin ollen niiden sisältöä on tarkasteltava sekundäärisesti, esimerkiksi Lammetmaan diplomityön osalta Tynkkysen tutkimuksen kautta. Sotilasaikakauden artikkeleissa on kirjoitettu esimerkiksi maahanlaskuista ja maihinnousuista juuri tutkimusajanjaksolla.

Ohjesääntöjen ja oppaiden avulla luodaan käsitys ajankuvaan kuuluvasta sotataidollisesta ajattelusta sekä joukkojen käyttöperiaatteista ja toimintatavoista. Tällaisia ohjesääntöjä olivat tutkimusajankohtana esimerkiksi upseerin käsikirjat, sekä kenttäohjesäännöt. Kuitenkin esimerkiksi sotien jälkeinen ensimmäinen liikekannallepano-opas oli tutkimusajankohtana vasta työn alla, kenttäohjesäännön II osa ilmestyi 1954, juuri tämän tutkimuksen aikarajauksen jälkeen. Upseerin käsikirjan osia sen sijaan ilmestyi juuri tutkimusajan kuluessa. Ohjesääntöjä käytetään tässä työssä tukimateriaalina yksittäisissä luvuissa.

Yhteenvetona koko aiemman tutkimuksen ja lähdekartoituksen perusteella nähdään perusteltu tutkimustarve Helsingin sotilaalliselle historialle puolustussuunnittelun näkökulmasta. Aiempi tutkimus osoittaa Helsingin kylmän sodan aikaisen tutkimuksen ”palapelissä” selkeästi tämän tutkimuksen mentävän aukon, joka lähdekartoituksen perusteella olisi löydettävissä.

²³ Uhkamalleista kirjoitetaan esimerkiksi tutkimuksissa ”puolustussuunnittelun käynnistyminen maailmasodan jälkeen” (Jouko) kirjassa ”Piirteitä Puolustusvoimien kehityksessä 1944–1964” (2005), Tynkkynen artikkelissaan ”puolustusvoimien valmius 1944–1974” kirjassa ”Suomen puolustusvoimat 1944–1974, puolustusvoimien rauhan ajan historia osa 2” (2006), Tynkkynen ja Jouko teoksessa ”Towards east or West- Defence Planning in Finland 1944–1966” (2007) sekä Palokangas väitöstutkimuksessaan ”Räjähtävää tyhjyyttä” (2014).

²⁴ Ilman merkintöjä. Jalkaväen kenraali Aarne Sihvo, ”toimenpiteet Helsingin suojaamiseksi”. PVKOM sal/ 41 kirjeenvaihto 2-3, 1946-1961. T 21645/ 2, KA.

1.6 Käsitteet

Sotahistorian tutkimuksessa on käsiteltävä erilaisia käsitteitä ja ilmiöitä siten, kuin ne on ymmärretty tutkittavana olevana ajankohtana. Toisin sanoen, ymmärtääkseen 1950-luvun ihmisten ajatusmaailmaa, tulisi myös käsitteet ymmärtää siten, kuin ne on aikalaisteksteissä käsitelty. Esimerkiksi tässä työssä hyvin keskeinen *sisäisen järjestyksen ja turvallisuuden säilyttäminen*²⁵ voisi helposti kääntyä nykypäivän ”virka-avun antamiseen yhteiskunnan häiriötilanteissa muille viranomaisille” mutta *virka-apu* käsitettä ei tutkimusajankohtana käytetty samassa merkityksessä, eikä termin sisältökään vastaa täysin nykypäivän virka-aputehtävien luonnetta, vaikka niissä paljon samaa havaitaankin.

Tässä tutkimuksessa puolustussuunnittelulla ymmärretään puolustusvoimien poikkeusolojen toimintaan liittyvä suunnittelutyö. Puolustussuunnitteluun liittyviä aikalaiskäsitteitä ovat esimerkiksi liikekannallepano (lkp), toimintavalmius ja siihen liittyvä toimintavalmiuskoulutus, sekä harjoitusperustamistehtävät ja operatiivis-taktilliset harjoitustehtävät. Näiden avulla suunnittelutyö voitiin toteuttaa suunnitelmien salaaminen huomioiden. Suunnitelmissa vastuualueet jaettiin useimmiten *puolustuskaistoihin* ja *puolustusvyöhykkeisiin*. Puolustusvyöhykkeellä tarkoitettiin yleensä ylijohdon määrittämää maaston vyöhykettä, josta puolustusasema oli valittava, puolustuksen operatiivisen päämäärän saavuttamiseksi.²⁶ Puolustussuunnitelmiin sisällytettiin jalkaväen yleisjoukkojen ryhmitysten lisäksi aselajien ryhmitys- ja perussuunnitelmat. Vuoden 1958 kenttäohjesäännön mukaan aselajeja (ja siten tässä tutkimuksessa suunnitelmien osasuunnitelmia) olivat jalkaväki, tykistö (kenttä-, ilmatorjunta- ja rannikkotykistö), pioneeriaselaji sekä viestiaselaji²⁷. 1950-luvun suunnittelussa osasuunnitelmia laadittiin edellisten lisäksi etenkin panssarintorjunnan osalta.

Käsitteitä voidaan myös käyttää takautuvasti, mikäli niillä ei sekoiteta asiayhteyttä. Näin ollen voitaisiin puhua tässä tutkimuksessa 1950-luvun operatiivisista suunnittelukierroksista, vaikka asiaa ei tällä tavoin ajan papereissa olisikaan kuvattu. *Operatiivinen suunnittelu* ja *puolustussuunnittelu* ovat tässä mielessä ymmärrettävissä samaa asiaa tarkoittavaksi. Lähteissä puhutaan kuitenkin ajoittain *operatiivisesta suunnittelusta* ja esimerkiksi *operatiivisesta maastontiedustelusta*.

²⁵ Käsitteen muoto vaihtelee tutkimusajankohdan edetessä ”sisäisestä suojelusta” ja ”sisäisestä järjestyksestä” ”sisäisen järjestyksen ja turvallisuuden säilyttämiseen”. Kts. mm. HelsLE:n asiak n:o 85/11/ sal 2.12.1949, T-20184/ 3 F1 sal, KA, UudSLE asiak no 12/ OT 11 f sal 1.6.1951, T-20184 /4, KA tai UudSLE:n asiak n:o 56/ OT/ 11 f sal 13.3.1953, T-20184/ 6, KA.

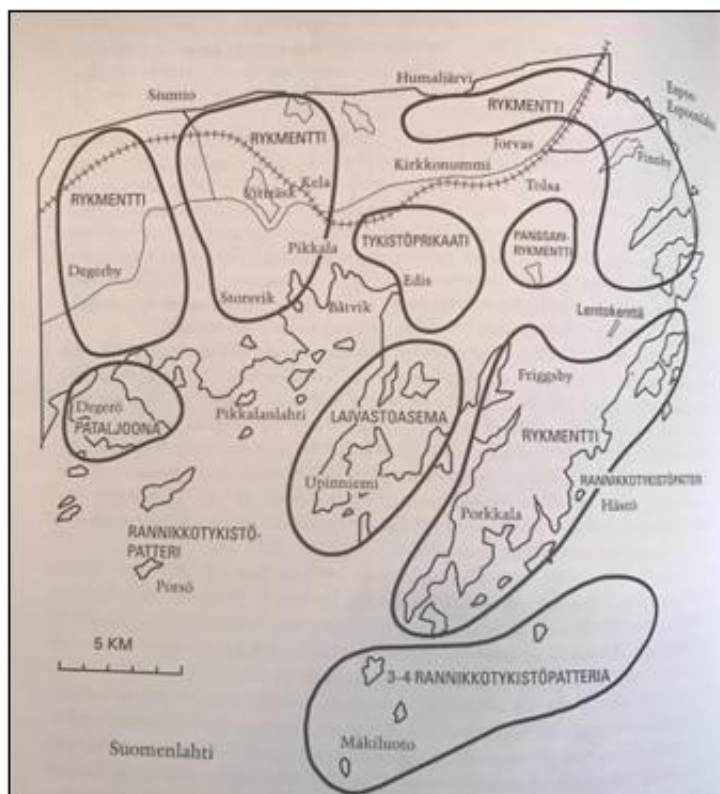
²⁶ Kenttäohjesääntö II osa (KO II) 1954, s. 253.

²⁷ Kenttäohjesääntö yleinen osa (KO yl) 1958, s. 24.

Leskinen ja Silvast ovat tutkimuksissaan löytäneet tukikohdan komentajan, kommodori Suhiasvilin kesällä 1945 Neuvostoliiton ylimmälle johdolle laatiman erittäin salaisen asiankirjan, josta kävi ilmi tukikohdan sille käsketyt kolme päätehtävää:

- kaikenlaisten sotaoperaatioiden toteuttaminen Suomenlahdella ja erityisesti lahden sulkeminen sen kapeimmalta kohdalta tehokkaalla järeällä ja raskaalla tykistötulella sekä merimiinoilla
- toimia poliittisena painostusvälineenä Suomen patrioottisten, fasististen ja sodanmielisten voimien lyömiseksi...vaikuttaakseen ristiriitoihin kaikkialla Suomessa
- kattavan ja tuhoavan raskaan tykistötulen suuntaaminen koko Helsingin alueelle.⁴⁶

Tukikohdan kolmas päätehtävä oli siis lyhyesti sanottuna *tuhota Helsinki*. Tuo päätehtävä säilyi koko tukikohdan olemassaoloajan, sillä vielä vuonna 1955 silloinen Neuvostoliiton presidentti, Nikita Hruštšov, arvioi, että Porkkalaa ei enää tarvita Helsingin tuhoamiseen koska sen voisi toteuttaa itärajaltakin käsin, pommein ja ohjuksin⁴⁷.

Kuva 2. Arvio neuvostojoukkojen ryhmyksestä Porkkalassa 1944–1956. Kuvan lähde: Nordberg, Erkki. Arvio ja ennuste. Venäjän sotilaspolitiikasta Suomen suunnalla. Sivu 266 (Kuvan käyttöön annettu lupa 27.6.2017).

⁴⁶ Leskinen ja Silvast, sivut 42-43.

⁴⁷ Leskinen ja Silvast, sivut 46-47.

Puolustussuunnittelun haparoivat ensiaskeleet

Pääesikunnassa laadittiin kesällä 1945 muistio ”Sotilaallisesta asemastamme ja armeijamme tehtävistä nykyoloissa”. Säämäsen mukaan se on luultavasti ensimmäinen Lapin sodan päättymisen jälkeen laadittu sotilaallinen uhka-arvio, jossa käsiteltiin Suomen sotilaspoliittista asemaa sekä maahan suuntautuvaa sotilaallista hyökkäystä.⁴⁸

Muistiossa arvioitiin, etteivät Neuvostoliitto, Ruotsi tai Saksa aiheuttaneet Suomelle sotilaallista uhkaa. Liittoutuneiden välinen konflikti Euroopassa nähtiin potentiaalisesti mahdollisuudeksi, jossa tilanteen eskaloituminen voisi aiheuttaa uhkan myös Suomelle jolloin jouduttaisiin taistelemaan joko Neuvostoliiton rinnalla tai sotilasliitossa sen kanssa tai yksin. Edellytyksenä itsenäiselle puolustukselle pidettiin liikekannallepano- ja operatiivisia valmisteluja, jotka esitettiin aloitettavaksi pikaisesti. Säämänen arvioi, että muistio toimi pohjana myös myöhemmälle revision mietinnölle, samoin kuin pääesikunnan 1950-luvun alun uhka-arviolle⁴⁹. Kuitenkin, ainakaan virallisesti, kuten johdannossa todettiin, lupaa operatiivisen suunnittelun käynnistämiseen ei saatu ennen vuotta 1948, rauhan sopimuksen laadinnan ja valvontakomission poistumisen jälkeisenä aikana.

Vaaran vuosien aikana puolustusvoimain toiminta painottui siis rauhan aikaisten järjestelyjen kehittämiseen ja varautuminen liikekannallepanoon ja sodan uhkaan jäi Helsingin sotilasläänissä mitä ilmeisimmin varsin vähäiseksi. Ainakaan dokumentteja ei tutkimuksessa ole tullut esille, että suunnitelmia olisi sotien jälkeen omatoimisesti päivitetty. Kuitenkin ainakin vuosina 1946 ja 1948 otettiin kantaa pääesikunnan ehdotukseen puolustusvoimien kokoonpanosta, sekä valtakunnan sotilaallisesta aluejaosta, mikä kertoo kehitystyön varovaisesta alkamisesta jo ennen vuotta 1948. Näissä muistioissa lausuttiin organisaatioiden muuttamisesta Helsingin sotilasläänin näkökulmasta, sekä sodan ajan kokoonpanon johtosuhteiden toimivuuteen että osin myös toimintavalmiudellisiin asioihin⁵⁰. Yhdessä asiakirjassa vuodelta 1946 liikekannallepanon asioita sivutaan toteamalla, että

”valvontajärjestelyn tarkistus ja uusiminen sekä koko kortiston tarkistus ja uusiminen ehdottomasti vaatii p.o. töihin perehtynyttä työvoimaa”⁵¹.

⁴⁸ Säämänen, Juuso, artikkelissaan ”Taistelualusten hankintasuunnitelmat kylmän sodan ensimmäisinä vuosina”. Tiede & Ase nro 68, 2010.

⁴⁹ Ibid.

⁵⁰ HelSLE:n asiak n:o 32/ 13.sal 18.5.1946, sekä HelSLE:n asiak n:o 21/ 13 19.6.1948, T-20184/ 3 F1 sal, KA. Toimintavalmiuden näkökulmasta läänin alueella olevaa omaa prikaatia pidettiin joustavana ja toimintavalmiuden kannalta hyvänä ratkaisuna.

⁵¹ HelSLE:n asiak n:o 5/ 1.henk 31.1.1946, ”maj Reinivuon komennus Pv.Pe:n viestiosastoon”. T-20184/3 F1 sal, KA.

Lainaus on kirjeestä, jossa HelSL:n komentaja, kenraalimajuri Sundman esittää lähes olemattoman henkilöstötilanteensa vuoksi tukipyynnön pääesikunnan komento-osastolle hänen menetettyään muualle kuusi esikunnan suunnittelu-upseereistaan⁵². Esikuntaohjeet läänin ja sotilaspiirin esikunnille laadittiin vasta keväällä 1950 ja silloinkin niiden käyttöä käskettiin soveltamaan vajavaisen henkilöstötilanteen mukaiseksi⁵³. Pelkästään henkilöstötilanne ja asiakirjojen puuttuminen kuvaavat tilannetta, että sodan jälkeisinä ensimmäisinä vuosina on jouduttu keskittymään rauhan aikaisten uudelleen järjestelyjen toteuttamiseen.

HelSL:n valmius liikekannallepanoon ei myöskään vielä alkuvuonna 1948 ollut kovin korkealla tasolla, ainakaan paperilla, tuskin käytännössäkään. Viitaten puolustusvoimain pääesikunnan järjestelyosaston kirjeeseen 3.5.1948, HelSLE raportoi paria viikkoa myöhemmin vastauksessaan liikekannallepanotilanteesta varsin vaatimattomin perustein. Käytännössä kaikki lkp-suunnitelmat sotilasläänin alueella olivat sodanaikaisia, vuosilta 1940–1941 olevia keskityskäskyjä ja kotijoukkojen esikunnan liikekannallepanon käskysarjoja ja suunnitelmia. Syyksi todetaan luontevasti, että HelSL oli perustettu vasta joulukuussa 1944 entisestä 17.divisioonan rungosta ja että muut aiemmat esikunnat olivat luovuttaneet omat lkp-paperinsa jo sota-arkistoon.⁵⁴ Lkp-määräysten jako oli myöskin erikseen kielletty vuonna 1945⁵⁵.

Näin ollen täytyy arvioida, että vuoden 1944 sodan päättymisen ja kevään 1948 välillä liikekannallepanon järjestelyissä ei sotilasläänissä ollut tehty merkittävästi päivityksiä. On myös muistettava, että lakkautetun suojeluskunta-järjestön osuus oli ollut liikekannallepanon toteutuksessa varsin merkittävä, eikä ilman mitään suunnitelman päivitystä ole voitu näin ollen ratkaista suojeluskunnan puuttumisesta aiheutuvaa vajetta toimeenpanojärjestelyihin.

⁵² HelSLE:n asiak n:o 5/ 1.henk 31.1.1946, T-20184/3 F1 sal, KA. Upseerien tilanne kuvaa ajan oloja ja henkeä, yksi oli eronnut virasta, yksi virka täyttämättä, yksi siirtymässä merivoimiin, yksi upseeri aseatkennän vuoksi pakotettu eroamaan ja yksi virka-vapaalla ”parantolassa”. Majuri Reinivuon siirto pääesikuntaan olisi siis jättänyt esikunnan miltei tyhjäksi, joka ilmentää esikunnan kykyä tehdä tuohon aikaan mitään lkp-valmisteluihin liittyviä asioita.

⁵³ HelSLE:n asiak n:o 47/ 2.sal 3.5.1950, ”sotilasläänien ja -piirien virkaohje”, T-20184/ 3 F1 sal, KA.

⁵⁴ HelSLE:n asiak no 15/ 22/eal 15.5.1948, ”LKP-valmistelu”. T 20184/ 3 F: 1 sal, KA. Käsky johon viitataan, on käsky ”LKP-j a op. asioiden valmistelutöiden alkamisesta, Pv.PE:n asiak n:o 4/ järj/.2// sal 3.5.1948. Myös Helsingin sotilaspiirin esikunnan Tsto II:n kirjeenvaihtokirjassa vuodelta 1948 mainitaan 4.5.1948 pääesikunnasta lähetetystä käskystä ”Lkp. ja op. valmistelutöiden alkaminen”. Käsky on poltettu helmikuussa 1960. Yleisesti ei myöskään vielä ajateltu Helsingin olevan varsinainen operaatioalue, vaan puhuttiin kotirintamasta ja kotiseutujoukoista. Kts. Evl R Kareen artikkeli ”Näkökohtia maahanlaskun torjuntajoukkojen viestiyhteyksistä”, SAL n:o 4 /1947.

⁵⁵ PVPE:n käsky 212/järj.2/ 5.sal 18.1.1945, T 20184/12 F9 sal, KA. Kts .liikekannallepanon kehittämisestä sotien jälkeen ja sen vähäisyys 1945-1948 välillä, Ratinen, Juha. ”Suomen liikekannallepanokyky sodan jälkeisinä vuosina”. kadettikurssin pro gradu -tutkielma (2009) MPKK.

Valvontakomission poistuttua ja YYA-sopimuksen myötä myös operatiivinen suunnittelu ja lkp-asioiden valmistelu lienevät käynnistyneet vähemmän jännittyneen, joskin arkaluontoisen asetelman vallitessa. Voitaneen uskoa Helsingin puolustusta suunnitelleiden pitäneen esimerkiksi Porkkalan laivastotukikohtaa enemmän uhkana kuin puolustuskumppanina, mutta kuten aiemmin on todettu, YYA-hengen mukaisesti jopa salaiset suunnitelmat laadittiin Porkkalaa mainitsematta. Vuonna 1948 uudelleen käynnistynyt operatiivinen suunnittelu näkyy myös HelSLE:n arkistoissa vilkastuneena asiakirjojen tuottamisena. Valvonnan alaisia asevelvollisuusikäisiä alettiin tilastoida yhä aktiivisemmin, kantanotteja ja vahvuuskirjoja alettiin uusia, liikekannallepanon toteutukseen liittyviä asiakirjoja laatia sekä myös suunnitella aluejärjestötoiminnan uusia perusteita⁵⁶. Lisääntynyt aktiivisuus näkyy myös seuraavan vuoden papereissa, myös sotilaspiirien tasolla.

Puolustusrevision mietintö vuodelta 1949 vaikuttaa olleen (uhka-arvion näkökulmasta) yllä esitetyn vuoden 1945 arvion kanssa samansuuntainen. Vaikka oli juuri taannoin sodittu Neuvostoliittoa vastaan vuosikausia, vaikutti YYA-sopimus voimakkaasti uhka-arvioon, jossa Neuvostoliiton uhka suljettiin pois⁵⁷. Revision arvion mukaan etelä - ja Lounais-Suomen alueet olivat uhkakuvien kannalta kaikkein tärkeimmät. Lapin alue koettiin myös merkitykselliseksi mutta ei oman toiminnan kannalta kriittiseksi alueeksi. Puolustusrevision mietinnössä ei nimetä hyökkääjää vaan todetaan, että todennäköisin uhka on lännen ja idän välisen kriisin kärjistymisen vaikutukset Suomen alueella. Suomen ilmatilan arvioitiin olevan lännelle tärkeä lentoreitti kohti Neuvostoliittoa. Joukon ja Tynkkysen mukaan oli hyökkääjä sitten kuka tahansa, Neuvostoliitolle ei haluttu antaa syytä tai mahdollisuutta tulla puolustamaan Suomesta käsin omaa aluettaan vaan puolustus piti kyetä hoitamaan itsenäisesti ilman ulkopuolista apua⁵⁸. Kuitenkaan Neuvostoliiton uhkaa ei puolustusvoimissa täysin unohdettu. Paasikivi mainitsee tästä päiväkirjassaan, samoin kuin pääesikunnan operatiivisen osaston salaisessa analyysissä ollut maininta siitä, että puolustussuunnittelussa tulisi varautua puolustamaan maata niin idästä kuin lännestä tulevaa uhkaa vastaan⁵⁹. Tällainen dualistinen näkökulma näyttäytyy läpi kylmän sodan jatkuvana trendinä.

⁵⁶ Esimerkiksi HelSLE:n asiak n:o 66/ 7 henk, ”K- ja V-korttien uusiminen” 25.11.1948, sekä HelSLE:n asiak n:o 18/ 22 sal 24.5.1948 ”Porv.sp:n komentajan ”P.M:sta” eräistä LKP-valmisteluun liittyvistä töistä”, myös HelSLE:n asiak n:o 23/22 sal 6.7.1948 ”sa-määrävahvuuskirjat”, lisäksi HelSLE:n asiak n:o 31/ 22 10.9.1948 ”aluejärjestön uudelleen järjestely sekä HelSLE:n asiak n:o 50/ 22 sal 25.10.1948 ”tilastot Uudenmaan (HelSL) valvonnan alaisista. T-20184/ 3 F1 sal, KA.

⁵⁷ Jouko, Petteri. artikkeli ”Porkkalan sotilasstrateginen asema”. Teoksessa ”Porkkala - tapahtumien keskellä”, sivu 67. Maanpuolustuskorkeakoulu 2009.

⁵⁸ Tynkkynen ja Jouko, ”towards east or west? Defence planning in Finland 1944-1966”, sivu 29.

⁵⁹ Ibid.

Pääesikunta käski *sisäistä suojelua* koskevia määräyksiä ainakin 8.6.1948 ja 23.4.1949⁶⁰. HelSL:ssä voidaan otaksua laaditun niiden pohjalta omia sisäisen suojelun suunnitelmia, keskeisten kohteiden suojaamiseksi ja Porkkalan vuokra-alueen turvaamiseksi. Näitä ei kuitenkaan tässä tutkimuksessa ole arkistoista löydetty. Kuitenkin suunnittelua on varmuudella toteutettu, sillä arkistoista on löydettävissä viitteitä suunnitelmien laadinnasta. Esimerkiksi loppuvuonna 1948 aloitettiin ”hävitystiedustelu” jolla valmistauduttiin sotilaallisesti merkittävien kohteiden hävittämiseen tilanteen niin vaatiessa. Kiireysjärjestyksessä ensimmäisiä kohteita mainitaan olleen lentokentät ja niihin johtavat tiet, satamat sekä maahanlaskua ja maihinnousua palvelevat rautatiet ja valtatiet. Toisessa kiireysluokassa olivat voimalaitokset ja muut kuin yllämainitut tiet ja rautatie. Kolmantena mainitaan teollisuuslaitokset, puhelinkeskukset ja radioasemat.⁶¹ Myös puolustusvoimain komentajalla oli omat, käsin kirjoitetut suunnitelmansa Helsingin suojaamiseksi.⁶²

Joulukuussa 1949 laaditulla esityksellä jolla haluttiin tarkentaa sisäisen suojelun tehtäviin liittyviä suojattavia kohteita. Esitys koski Nummelan radioliikenneaseman vartiointiin liittyviä toimenpiteitä, joihin kenraalimajuri Ekman pyysi kiinnittämään erityistä huomiota. Kyseiseltä asemalta ohjailtiin Helsingin radioaseman lisäksi koko maan ilmailu- ja merenkulun radioliikennettä, jonka vuoksi Ekman (Helsingin puolustuksesta vastanneena komentajana) oli vastuualueensa ulkopuolisesta kohteesta kiinnostunut. Jäljempänä ilmeneekin, että tämän radioaseman suojaaminen on siirretty UudSL:n vastuulle.⁶³ Joka tapauksessa asiakirjat todistavat sisäisen suojelun suunnitelmien valmistamisesta jo vuonna 1949, ennen jäljempänä esitettävää 1950-luvun puolella laadittua suunnitelmaa.

Sotapeli kuvaa Helsingin merkitystä sotien jälkeisessä asetelmassa

Helsingin sotilasläänin operatiivinen suunnittelu ja valmistautuminen uudelleen sodan uhkaan sitten sotien jälkeen etenivät jälleen askelen eteenpäin loppuvuodesta. Helsingin sotilasläänissä järjestettiin nimittäin marraskuussa 1949 sotapeli, joka lienee ensimmäisiä HelSL:ssä sodan jälkeen toteutettuja vastaavia tilaisuuksia. Sotapelin uhkakuviassa Helsingin arvioitiin olevan vihollisen hyökkäyksen ensimmäisiä kohteita.⁶⁴

⁶⁰ HelSLE:n asiak n:o 85/11/ sal 2.12.1949, ”sisäisen järjestyksen turvaaminen”. T-20184/ 3 F1 sal, KA, sekä Pv.PE:n asiak n:o 93/op.1/OT 11 sal, 7.11.1950. Asiakirjan mukaan vuoden 1950 sisäistä suojelua koskevalla määräyksellä kumottiin asiasta aiemmin pääesikunnasta annetut määräykset vuosilta 1948 ja 1949. T 26862/D 1 OT-sal, PE OP-OS konseptit ja taltiot, v. 1950–1954, KA.

⁶¹ HelSLE:n asiak n:o 39/18.pion.sal 7.10.1948, T-20184/ 3 F1 sal, KA. Määräyksen lopuksi todetaan, että työt on suoritettava ”ilman ylimääräisen hälyn syntymistä”.

⁶² Ilman tulonumeroa, ”toimenpiteet Helsingin suojaamiseksi” T-21645/2 Sal 4I, KA.

⁶³ HelSLE:n asiak n:o 85/11/ sal 2.12.1949, ”sisäisen järjestyksen turvaaminen”. T-20184/ 3 F1 sal, KA.

⁶⁴ HelSPE:n asiak no 104/ järj.tsto/ 5/ sal 20.12.1949. T 22702/ 1, KA.

Ennen sotapelin aloittamista pidettiin valmistavaa koulutusta luennoimalla osallistujille Helsingin alueen ilmatorjunnan käyttömahdollisuuksista maahanlaskun torjuntaan, sekä maihinnousu- ja sen torjuntamahdollisuuksista Kotkan – Kemiön alueella. Malmin lentokentän alueen puolustamisesta kerrotaan pidetyn alustuksia jo harjoitusta edeltävänä aikana. Sotapelin taustan ja aikaraamin muodostivat Hyrylän ja Santahaminan kenttäharjoitukset.⁶⁵ Pelin tilanteenkuvauksessa oli rakennettu siten, että päähuomio olisi yllättävästi alkavassa, Helsinkiin suuntautuvassa vihollisen operaatiossa:

”Sotapelin aiheena oli vihollisen suorittaman, nykyaikaisen, maahanlasku- ja maihinnousuoperaation torjuminen”⁶⁶.

Maahanlaskun ja siihen liittyvän maihinnousun torjunta mainitaan olleen myös 2. Divisioonan komentajan tahdon mukainen harjoitustilanne, myös Hyrylän ja Helsingin varuskunnan yhteisiin harjoituksiin, sotapelin lisäksi. Sotapelin tilanteen kuvauksessa vihollinen pyrki mereltä käsin kaksipuolisella saarroksella saamaan haltuunsa Helsingin ja siten satamat kaikkine satamalaitteineen, raskaiden pommitusten loputtua. Pelin lähtökohdaksi sovittiin Helsinkiin kohdistetun, yhdistetyn maahanlasku- ja maihinnousuoperaation ensivaiheen torjunta, jossa samanaikaisesti tapahtuisi suojajoukkojen torjuntataistelu saaristossa, sekä maahanlaskuyrityksen torjuminen Malmin lentokentällä ja sen lähialueilla (Helsingin Pitäjän ja Vantaan aukioilla). Alkutilanteessa omat joukot (I AK+ taisteluosasto Pirhonen, 2.prikaati+ taisteluosasto Koski sekä 3.prikaati) olivat perusteilla ja hajautettuna Porvoon sotilaspiirin alueelle. Vihollisesta oli ainoastaan tieto, että Helsinkiin kohdistuu voimakkaita pommituksia ja että mereltä liikehtii alusosastoja kohti Helsinkiä.⁶⁷

Pelitapahtumien mukaan ensimmäisen vaiheen pääkamppailu tulisi tapahtumaan Malmin lentoasemasta, koska se turvaa maahanlaskutoiminnan jatkuvuuden. Kentälle suunnattaisiin ensimmäisen maahanlasketun kärjen jälkeen liitorykmentti, jonka vahvuus vastaisi maahanlaskudivisioonaa. Edelleen, rannikolle nousisi maihin toinen vihollisosasto.⁶⁸

⁶⁵ HelSPE:n asiak no 104/ järj.tsto/ 5/ sal 20.12.1949. T 22702/ 1, KA.

⁶⁶ Ibid, sekä HelSL asiak no 104/ 5 sal 16.12.1949, T 22702/ 1, KA. Raportin jakelu useille HelSP:n upseereille ja sen allekirjoittivat HelSL komentaja, kenraalimajuri T.V.Ekman sekä everstiluutnantti K-E Lindeman, HelSL:n esikuntapäällikkö.

⁶⁷ HelSPE:n asiak no 104/ järj.tsto/ 5/ sal 20.12.1949. T 22702/ 1, KA.

⁶⁸ Ibid.

Hyökkäys torjuttaisiin lähtöalueelta suunnattavalla armeijakunnan hyökkäyksellä (johtopaikkana Hyrylän eteläpuoli) valittuun kohtaan. Samanaikaisesti tapahtuva maihinnousu torjuttaisiin suojajoukkojen taistelulla, johon liittyisi taisteluosaston käyttö vihollisen pääsyn estämiseksi Vanhakaupunki – Herttoniemi - Santahamina linjan yli. 2. Prikaatille alistettua jalkaväkirykmentti 5:tä (Santahaminassa rauhan aikana palvelut joukko) käytettäisiin Tikkurilan alueen valtaamiseen ja sen jälkeen Malmin lentokentän suuntaan. Käyttöön jäisi vielä yksi erillinen osasto (osasto Koski, JP21) jolla rajoitettaisiin maihinnousua Träskbyn suunnassa, sekä 3. Prikaatin joukot, joiden oletettiin olevan vielä liikekannallepanossa ja joiden varustamista tulisi kiirehtiä, jotta prikaati saataisiin Malmin alueelle ratkaisutaisteluun mukaan.⁶⁹

Pelin oletuksena siis lienee, että Helsingin rannikon torjuntataisteluun osallistuvat joukot olisivat toteuttaneet liikekannallepanon Helsingin ulkopuolella ja olisivat kykeneviä reagoimaan riittävällä nopeudella, ehtiäkseen vihollisen valitsemaan maihinnousupaikkaan torjumaan hyökkäystä. Pelissä Helsingin puolustukseen oli siis käytössä armeijakunnan esikunnan johdossa kahden prikaatin ja kahden taisteluosaston voimat, mikä on merkittävä vahvennus sodan aikaisiin järjestelyihin, esimerkiksi jatkosodan lopun *osasto Helsinkiin* verrattuna. Uhkakuva on muuttunut sotien aikaisesta, Porvoon alueeseen painottuneesta maihinnoususta, enemmän suoraan kohti Helsinkiä painottuvaksi arvioksi.

Pelin edetessä kävi ilmi, että joukkojen kokoaminen sirpaleisilta alueilta suuremmiksi kokonaisuuksiksi tehtiin liian hätäisesti, ilman selviä tietoja vihollisen toimenpiteistä. Pelissä komentajana toimineen, raportissa tuntemattomaksi jääneen upseerin ratkaisu saa hylkäävän tuomion ja oikeaksi ratkaisuksi esitetään joukkojen taistelukuntoisiksi saattaminen loppuun, niiden keskeneräisenä tehtävän, hätäisen uudelleen ryhmittämisen sijaan. Näin ollen taktisten ratkaisujen miettiminen tulisi jättää siksi kunnes joukot olisivat korkeammassa taisteluvalmiudessa. Lisäksi todettiin, että nykysodassa vastuualueet on määrättävä ensipäivästä alkaen samoin kuin ilma- ja viestiverkon sijainnit. Joukkojen ryhmityskokoa pohdittiin lähinnä ilmauuhkan kannalta merkityksellisenä ja päädyttiin ratkaisuun, että parasta on hajauttaa joukko ilmasuojaiseen maastoon ja linnoitautua kaivamalla poteroit, kuitenkin huomioiden maahanlaskuntorjunnan edellytykset ko. maastosta.⁷⁰

⁶⁹ HelSLE asiak no 104/ 5 sal 16.12.1949, T 22702/ 1, KA.

⁷⁰ Ibid.

Pelissä harjoiteltiin myös tilannetta, jossa AK:n alaiset joukot joutuvat rannikolla taisteluun ilman, että armeijakunnan esikuntaa tai joukkojen loppuosia olisi perustettu. Tässä tilanteessa 2. ja 3. prikaati aloittivat oma-aloitteisesti (ja yhteistoiminnan sopimalla) puolustustaistelut, ilman ylempää johtoporrasta. Johtoportaiden yhteistoiminnan sopimista, johtamisen tilannekuvan mahdollista epäselvyyttä ja aselajien välisen yhteistoiminnan korostunutta merkitystä alleviivataan raportissa muutoinkin useampaan otteeseen.⁷¹

Pelin loppupäätelmänä todetaan, että loppuasetelmassa kaikki liikenevät joukot olisi keskitettävä Malmin lentokentän mottitaisteluihin (tarkoin koordinoituin radioliikennetaulukoin ja tykistön tulenkäytön suunnitelmin) ja Helsingin sataman pelastamiseen, muiden joukkojen sitouduttua maihinnousujen torjuntaan joko Westendissä, Herttoniemessä, Vuosaaren kylässä (Nordsjöby), Skogberg- Eriksnäs alueella tai Träskbyssä. Maihinnoususotatoimen komentajan olisi osattava arvioida se hetki, jolloin hän kokoaa joukkonsa ja siirtää ne nopeasti ratkaisevaan paikkaan. Huomion arvoista on, että sotapelin johtopäätöksissä esitetään huoli maarintaman linnoitteista ja esitetään ratkaisuksi tutkia vuosina 1914–1918 rakennettujen linnoitteiden käyttökelpoisuutta.⁷² Myöhemmin tässä tutkimuksessa tullaan toteamaan tämä hyväksytyksi, sillä vuoden 1952–53 suunnitelmissa tuo venäläinen ensimmäisen maailmansodan aikainen linnoitusketju on suunniteltu juuri hyödynnettäväksi tähän käyttöön (ks. pääluku 2). Samoin esitetään johtopäätöksissä harjoituksia pidettäväksi näiden tärkeiden maastonkohtien läheisyydessä, sekä maaston tarkoin tutkimisen ja sen myötä tuntemisen vuoksi, mutta myös varuskuntien yhteisten harjoitusten aikaansaaman hedelmällisen yhteistyön positiivisen vaikutuksen vuoksi.

”Sotapeli näytti selvästi, kuinka suurimerkityksellinen puolustuksen korkea valmiusaste on nykyaikaisessa ylläkkösodan pelinavauksessa.”⁷³

Sitaatti kuvastaa jo vuonna 1949 Helsingin puolustuksen suunnittelijoilla ollutta aikalaiskäsitystä ja alkutahteja myöhemmin 1960-luvun alussa yhä useammin puheisiin tulleista ”yllätyshyökkäyksestä” tai ”kaappaushyökkäyksestä”, Prahan 1968 tapahtumien kaltaisesti. Lisäksi on nähtävissä, miten suuri merkitys suoraan rauhan ajan organisaatioista ponnistettavalla joukolla olisi kuvatun kaltaisen kriisitilanteen ratkaisussa.

⁷¹ HeLSLE asiak no 104/ 5 sal 16.12.1949, T 22702/ 1, KA.

⁷² Ibid.

⁷³ Ibid.

Sotapelin havaintona todetaan myös, että puolustuksen painopisteen muodostamista oli nykyisin vaikea arvioida. Suojajoukkojen tarve katsottiin olevan valtakunnallinen, etenkin alueilla, jossa maihinnousut ja maahanlaskut olivat mahdollisia. Kuitenkin katsottiin, että taitava puolustaja pystyisi nopeilla joukkojen siirroilla olemaan vahva vihollisen ratkaisupaikoissa. Tiuhaan asutuilla seuduilla, kuten Helsingissä, liikuntavälineitä olisi nopeasti kerättävissä joukkojen keskittämiseksi ratkaisukohtaan.⁷⁴

Sotapeli toimi suoraan pohjana jatkosuunnittelulle, sillä pelissä tehtyjen havaintojen perusteella aiottiin järjestää maastontiedusteluja. Niissä selvitettäisiin erityisesti maihinnousukohtia ja niissä tapahtuvaa maihinnousuntorjuntaa Westendin, Herttoniemen, Nordsjöbyn (Vuosaaren kylän) Skogsberg- Eriksnäsin välisellä alueella sekä Träskbyn alueella. Lisäksi mielenkiinnon kohteeksi esitetään erityisesti Tikkurilan – Malmin lentokentän - Helsingin Pitäjän kirkonkylän välinen alue, nimenomaan maahanlaskualueena.⁷⁵ Kyseiset maastontiedustelut sekä puolustus suunnittelun eteneminen sotapelin jälkeen on esitetty jäljempänä.

2.2 Helsingin sotilasläänin puolustus suunnitelma vuonna 1950

Ylimmän sotilasjohdon suunnittelu- pääkaupunkiseudun puolustuksen näkökulmasta

Puolustusvoimain komentaja, jalkaväenkenraali Aarne Sihvo antoi operaatiokäskynsä numero yksi Helsingissä 4.1.1950. Käsky koski suunnitelmien laatimista täydennyskokoontamoon (*t-kokoontamoon*) siirtymistä varten. T-vaiheeseen saatettujen puolustusvoimien tehtävänä olisi valtakunnan puolueettomuuden turvaaminen, sisäisen järjestyksen ylläpito sekä maan taloudellisille ja sotilaalliselle toiminnalle tärkeiden kohteiden suojeleminen, sekä sotatoimien suorittaminen erikseen laadittavien suunnitelmien mukaan valtakunnan alueelle tunkeutuneen vihollisen lyömiseksi, tai sen etenemisen rajoittamiseksi. Käskyssä todetaan t-kokoontamoihin siirtymisen toteutettavan erikseen, jolloin kaikki rauhanaikaiset sisäisen järjestyksen säilyttämistä koskevat ohjeet kumoutuvat.⁷⁶ T-vaiheella olisi nostettu puolustusvoimien vahvuus rauhanaikaisesta kokoontamosta Pariisin rauhan sopimuksen mukaiseen enimmäisvahvuuteen.

⁷⁴ HeSLE asiakas n:o 104/ 5 sal 16.12.1949, T 22702/ 1, KA. Myös Lammetmaa kirjoitti edellisenä vuonna tästä liikkeen merkityksestä ja esitti ajoneuvojen puutteen vuoksi polkupyöriä maahanlaskua torjumaan lähetettävälle reserville. Lammetmaa, P. ”maahanlaskujen torjunnasta”. SAL 1/ 1948. Frickin artikkelissa korostetaan sotapelin havaintojen tapaan reservin varaamisen merkitystä asutuskeskuksessa ja maihinnousun ja maahanlaskun torjunnassa. Frick, M. ”Taistelu asutuskeskuksessa”. SAL n:o 6/ 1947.

⁷⁵ HeSLE asiakas n:o 104/ 5 sal 16.12.1949, T 22702/ 1, KA.

⁷⁶ Pv.PE:n Op.os käsky n:o 1, 4.1.1950, 1/ Op.1/11 Sal D, PE. T 26862/D 1 OT-sal, konseptit ja taltiot, v. 1950–1954. KA.

T-vaiheessa joukot jaettiin pääesikunnan käskyn mukaisesti viiteen vastuualueeseen. Helsinki ja lähialueet kuuluivat ratkaisussa Uudenmaan vastuualueeseen, jonka komentajana toimisi Helsingin sotilasläänin komentaja. Pääjoukkona toimisi Helsingin varuskuntapataljoona sekä Suomenlinnan rannikkolinnakkeisto, sekä laivastoon kuuluva merijalkaväkipataljoona 2. Ilmavoimat alistettiin suoraan Puolustusvoimain komentajalle, mutta ilmatorjunnan joukot alistettaisiin T-vaiheessa vastuualueiden komentajille⁷⁷.

Uudenmaan vastuualue ulottui lännessä Karjaan itäpuolelle, pohjoisessa Mäntsälä - Orimattila - Hausjärvi tasalle (Hämeenlinna ja Lahti kuuluivat jo Sisä-Suomen vastuualueeseen), idässä alueeseen sisältyivät kauimmaisina Loviisa – Pukkila - Askola. Etelässä alue luonnollisesti päättyi rantaviivaan. Myöhemmin vastuualue tarkentui idemmäksi siten, että Porkkalan alue jäi Länsi-Suomen vastuualueelle⁷⁸.

Jokaisen vastuualueen yhteisenä tehtävänä oli varautua meri- ja maarajojen valvontaan ja suojeluun sekä tärkeiden kohteiden, kuten satamien, lentokenttien, liikennekeskusten, varastojen, voima- ja teollisuuslaitosten suojaamiseen. Edelleen, joukkoja tuli varautua käyttämään omalla vastuualueellaan tai sen ulkopuolella, jonka vuoksi käskyssä edellytetään myös joukkojen siirtosuunnitelmien laatiminen. Lisäksi jokainen vastuualueen joukko valmistautui rannikko- ja meriliikenteen valvontaan ja suojaukseen.⁷⁹ Tällaiset rannikon ja lentokenttien puolustamisen tehtävät olivat varsin erilaisia verraten aiempiin suunnitelmiin ennen sotia, joissa painopisteisesti varauduttiin taisteluun itärajalla. Käsky kuvastaa uhkakuvien selkeää muutosta ja sen tuomaa kehitystä varautumissuunnitelmiin.

Uudenmaan alueen erityistehtävänä oli lisäksi varautua erityisesti pääkaupungin puolustukseen, vastuualueen liikenneyhteyksien suojaamiseen sekä Porkkalan vuokra-alueen rajojen ja sinne johtavien yhteyksien varmistamiseen ja suojaamiseen, joskin merivoimien tehtäväksi annettiin laatia suunnitelmat varsinaisesta meripuolustuksesta ja toimia sen jälkeen kiinteässä yhteistyössä vastuualueiden kanssa.⁸⁰

⁷⁷ Pv PE Op.os käsky no:1 liite, toimintaohje ilmavoimille, 4.1.1950. / Op.1/11 Sal D, PE. T 26862/D 1 OT-sal, konseptit ja taltiot, v. 1950–1954, KA. ks. myös Tynkkynen, sivut 251–252. Tynkkynen mukaan jako viiteen toteutui myös sisäisessä suojelussa, jossa toimintaa johtaisivat Lounais-Suomen-, Sisä-Suomen-, Pohjois-Suomen-, Uudenmaan- ja Pohjanmaan vastuualueiden komentajat käytössään alueillaan olevat joukot. Pääesikunnan reserviksi oli tarkoitus varata Kevyt Prikaati, jota vahvennettaisiin Jääkäripataljoona 3:lla.

⁷⁸ Pv PE:n Op.os käsky no 60/ Op.1/ OT 11SAL. Käsky vastuualueiden rajojen muuttamisesta, 24.6.1950. T 26862/D 1 OT-sal, konseptit ja taltiot, v. 1950–1954, KA.

⁷⁹ Pv.PE:n Op.Käsky n:o 1, 4.1.1950, 1/ Op.1/11 Sal D, PE. T 26862/D 1 OT-sal, konseptit ja taltiot, v. 1950–1954. Ks. myös aikalaikirjoituksia keskeisten liikennekeskusten merkityksestä, Sarvanto, J. ”Strateginen maahanlasku ja sen torjunta”, SAL n:o 1/ 1950.

⁸⁰ Ibid.

Käskyssä mainitaan myös, että Helsingin sotilasläänin esikunta tulisi toimimaan supistettuna operatiivisena johtoesikuntana. Sihvo käski yhtymien laatia suunnitelmat vartioinnista, puolustuksesta sekä joukkojen siirroista 1.3.1950 mennessä esiteltäväksi pääesikunnan operatiiviselle osastolle.⁸¹ Aikataulua voisi luonnehtia kireähköksi mutta kuvastaa sekä ajan tapaa toteuttaa asioita että selvää halua saada vihdoinkin sotien jälkeinen kovin vähäinen suunnittelutyö käyntiin.

Uudenmaan vastuualueen puolustussuunnitelma

Pääesikunnan operaatiokäskyn numero 1 pohjalta laadittu ja siihen perustuva, ”*Uudenmaan vastuualueen puolustussuunnitelma*” on päivätty 27.2.1950⁸². Puolustussuunnitelmaa lienee valmisteltu jo edellisen vuoden aikana. Esimerkiksi edellisessä luvussa kuvatussa vuoden 1949 sotapelissä suunnitelmat alkuryhmytyksestä olivat jo valmiita, joskin pelin kommenteista ja selostuksista huokuu epävarmuus liikekannallepanon loppuunsaattamisen ja vastuualueen ryhmytyksen haltuun saamisen arvojärjestyksestä, sekä myöskin ilmatorjunnan valmiudesta⁸³.

Suunnitelman allekirjoittivat kenraalimajuri Ekman ja everstiluutnantti Lindeman, aivan kuten edellisen vuoden sotapelikertomuksessakin. Näin ollen on edelleen oletettava, että aiemmat sotapelit ja maastontiedustelut ovat antaneet perusteita tälle käskylle. Käskyn mukaan HelSL:n päätehtävänä olisi pääkaupungin puolustaminen sekä merirajojen valvonta, kaistalla Loviisa (pois lukien) – Porkkalan vuokra-alue. Kaistan tärkeimmiksi satamiksi ilmoitetaan tällä kertaa Helsinki, Loviisa, Tolkkinen ja Porvoo, kun taas tärkeimmät suojattavat lentokentät ovat Malmin, Hyvinkään, Nummelan sekä Räyskälän kentät. Tärkeimmät liikennekeskukset olivat Helsinki, Riihimäki, Hyvinkää ja Kerava. Vaatimus Porkkalan alueen vartioinnista mainitaan sellaisenaan ilman tarkennuksia ja teollisuuslaitoksista nimetään tärkeimmiksi Helsinki, Riihimäki, Lohja, Porvoo, Loviisa, Högfors ja Hyvinkää. Painopiste joukkojen käytölle on Helsinki sekä Malmin lentokenttä. Syynä tähän mainitaan joukkojen vähyys, joka pakottaa priorisoimaan toiminnan tärkeimpiin kohteisiin. Samoin todetaan rannikon puolustuksen painopisteen olevan Helsingin kohdalla ja muualla ainoastaan heikon rannikkotyökistön varassa.⁸⁴

⁸¹ Pv.PE:n Op.Käsky n:o 1, 4.1.1950, 1/ Op.1/11 Sal D, PE. T 26862/D 1.

⁸² HelSLE:n Op.käsky no 1/ 12 OT sal, 27.2.1950, T- 20184/ 4,UUDSLE OT-SAL kirjeistö 1950–52 F2 sal, KA.

⁸³ HelSLE:n asiak no 104/ 5 sal 16.12.1949, T 22701/ 1, KA. Sotapelin kuvauksessa todetaan johtopäätöksenä, että joukkojen on parempi pysytellä ensin ilmasuojassa ja saattaa itsensä taisteluvälmiiksi sen sijaan, että ryhmittäisivät epäselvän ja hajanaisen viholliskuvan perusteella ryhmitysalueilleen. Tämä kertoo, että joukoille ei ollut suunniteltu varsinaisia ryhmitysalueita tai tarkkoja vastuualueita ainakaan vuoden 1949 sotapeleissä, vaan toiminta on ollut ennemminkin vihollisen aggressioon reagoivaa.

⁸⁴ HelSLE:n Op.käsky no 1/ 12 OT sal, 27.2.1950, T- 20184/ 4,UUDSLE OT-SAL kirjeistö 1950–52 F2 sal, KA.

Kenraalimajuri Ekmanin saamaan tehtävään käytössä olleet joukot oli suunnitelmassa arvioitu liikekannallepanon aikalaskelmineen, mikä kuvastaa ajan henkeä liikekannallepanon nopeuden merkityksestä ja arvostuksesta. Sotilasläänin joukkoihin kuuluivat suunnitelmassa seuraavat joukot (ks. liite 1): SRLsto:n 650 miehen sekä Helsingin laivastoaseman Helsingissä olevien joukkojen muodostama Helsingin rannikkokaista RT, joiden arvioitiin osillaan olevan käyttövalmiina käskystä kolmessa tunnissa ja kokonaisuudessaan t-kokoonpanossa 2-3 vuorokaudessa. Niiden oli tarkoitus varmistaa ja suojata rannikkoa, sekä tarvittaessa maa-ammunnalla osallistua Helsinkiin suuntautuvan maihinnousun - ja maahanlaskuoperaation torjuntaan.⁸⁵

Helsingin varuskuntapataljoonan noin 800 miestä käytettäisiin kohteensuojaustehtäviin. Varautumistehtävänä joukolla olisi hyökkäyksen torjunta. Huomioitava on, että varuskuntapataljoonan olisi hoidettava myös Jalkaväkirykmentti 5:n Santahaminassa sijaitsevan jääkäripataljoonan (JP/ JR5) kohteensuojaustehtävät, koska se ei enää t-kokoonpanovaiheessa olisi ollut sotilasläänin johdossa oleva joukko, vaan olisi luovutettu ylemmän johtoportaan käyttöön.⁸⁶ Varuskuntapataljoonan ensimmäisten yksiköiden arvioitiin olevan tehtävässään vuorokauden kuluessa ja pääosillaan koko pataljoona kolmessa vuorokaudessa, joskin kaikkien lomalaisten yms. tavoittamisen kannalta täydessä vahvuudessa 5-6 vuorokauden kuluessa. Mielenkiintoinen huomio on merkitty kappaleen loppuun, jossa todetaan, että

*”jos HEL.VKP:n täydennys tapahtuisi 1.ja 2. vuosiluokan reserviläisillä on yksikkö valmiina 2 vuorokauden kuluessa”.*⁸⁷

Myöhemmin lanseerattu puolueettomuuden valvonta, *puva-joukot* perustui nimenomaan kahden edellisen ikäluokan reserviläisten käyttöön, jonka ajatus on nähtävissä jo tässä vuoden 1950 suunnitelmassa, joskin puva-joukkojen ajatus olikin erilainen ja liittyi pitkittyneeseen kriisiin ja sen kustannuksiin⁸⁸. Tosin t-kokoonpanoon liittyi alun alkaenkin viimeisimmän reserviläisikäluokan käyttö⁸⁹.

⁸⁵ HeLSLE:n Op.käsky no 1/ 12 OT sal, 27.2.1950, T- 20184/ 4,UUDSLE OT-SAL kirjeistö 1950–52 F2 sal, KA. Käskyssä käytetään hyökkäyksestä muotoa ”yhdistetty meri- ja ilmaoperaatio Helsinkiin”.

⁸⁶ Ibid.

⁸⁷ Ibid.

⁸⁸ Jouko, Petteri, artikkelissaan ”Puolustus suunnittelun käynnistyminen maailmansodan jälkeen”, teoksessa Sampo Ahto (et. al) ”Piirteitä Puolustusvoimien kehityksessä 1944–1964”, sivu 65.

⁸⁹ Tynkkynen 2006, sivu 443.

Ekman esitti yleisesikunnan päällikölle huolensa kohteensuojauksen onnistumisesta jo tammikuussa 1950 lähettämällään salaisella kirjeellä, jossa pyydettiin vaativien kohteensuojaustehtävien suorittamiseksi vartiopataljoonan T-kokoonpanoon sijoitettavaksi kuutta nuorempaa upseeria tehtävien onnistumisen takaamiseksi. Varuskuntapataljoonan kokoonpanoon kuului t-kokoonpanossa vain kaksi vartiokomppaniaa ja neljä vartiojoukkuetta joista vain yhdessä oli upseeri joukkueenjohtajana⁹⁰, joten Ekmanin huolen voi ymmärtää keskeisten kohteiden suojaamisen ja vartioinnin vaatimuksen kannalta tarkasteltuna.

Ilmatorjunnan osalta HelSL:n komentajalla oli käytössään suunnitelman mukaan neljä raskasta ja kaksi kevyttä ilmatorjuntapatteria, joiden tehtävä oli kaikin voimin suorittaa ilmatorjuntaa Helsingin suojaksi. Toisena tehtävänä oli valmistautua tukemaan joukkoja maa-ammunnalla, Malmin lentokentän maastoon.⁹¹ Päivänselvää on, että ilmatorjunnan kyky koko Helsingin suojaamiseen olisi ollut heikko. Toisekseen valmistautumistehtävä Malmin lentoasemalla kuvastaa uhkakuvaa maahanlaskusta, jonka torjuntaan maahanlaskuhetkellä ilmatorjunta-aseiden pinta-ammunta olisi ollut erittäinkin käyttökelpoinen ja tehokas.

Suunnitelmassa arvioidaan ilmatorjunnan valmiudeksi kuusi tuntia ensimmäisellä Helsingissä perustettavalla patterilla ja kaksi vuorokautta seuraavalla (raskas patteri). Loput it-joukot olisi perustettu Tampereella ja Lahdessa, joista pääosilla joukko olisi Helsingin alueella kolmessa vuorokaudessa pl. Oulun seudulla asuvat sijoitetut reserviläiset, jotka olisivat tulleet perässä myöhemmin.⁹² Kuitenkin Helsingin alue oli ilmapuolustuksen kannalta niin keskeinen, että ylemmän johtoportaan joukkojen sijoittelussa sitä ei ole tuolloinkaan jätetty huomiotta, kuten oli ollut jo edellisten sotien aikana. Ilmavoimien komentajan, kenraalimajuri Helmisen suunnitelman mukaan Helsingin alueelle sijoitettiin ilmatorjuntarykmentti 1, joka käsitti kaksi raskasta it-patteristoa (kaksi patteria kummassakin) sekä yhden kevyen it-patteriston (kaksi kevyttä patteria) joiden vahvuus kaikkine osineen oli yhteensä 870 miestä.⁹³

2. Merijalkaväkipataljoonan vahvuus oli 575 miestä ja sen päätehtävänä oli valmistautua lähinnä Helsingin alueen saariston ja rannikon taisteluihin. Valmistautumistehtävänä oli myös maahanlaskun torjunta Malmin lentokentän alueella, kentän koillispuoliselle alueelle ryhmittyneenä. Joukon perustamisvalmiudeksi Porvoon alueella arvioitiin 3 vuorokautta.

⁹⁰ HelSLE:n asiak n:o 7/ 10 f sal/ OT 16.1.1950, T-20184/ 4, KA.

⁹¹ HelSLE:n Op.käsky no 1/ 12 OT sal, 27.2.1950, T- 20184/ 4,KA.

⁹² Ibid.

⁹³ IlmaVE asiak n:o 68/ Ye.2/ OT/ 11 sal 22.7.1950, "Ilmavoimien osuus T-suunnitelmissa" osoitettu HelSL komentajalle ja otettu vastaan HelSLE:ssä 27.7.1950. T-20184/ 4, KA.

Merijalkaväkipataljoonan arvioitiin olevan neljännen vuorokauden alkutunteina ryhmittyneenä Malmin alueelle.⁹⁴ Tämä saattaa tarkoittaa valmiiksi mietittyä kuljetusta suoraan perustamispaikalta Malmille, koska pelkästään ajoaikaa voi laskea kuluvaksi vähintään noin tunnin verran. Koska kuljetuskalustoa ei tuolloin ollut vielä juurikaan käytössä joukkojen siirtämistä varten, tulee siirtoajat arvioida jalan siirtymisen mukaan. Tällöin siirtymisen aikaviive olisi ollut useita tunteja.

Porkkalan rajavartioston tehtävänä oli yksinkertaisesti ”rajan vartiointi”. Suunnitelmassa mainitaan puutteena Stenvikenissä olevan kootun osaston vahvuus joka oli ”vain 67 miestä”, tosin jälkimmäisen mukaan valmius olisi ”heti valmiina”.⁹⁵

Rannikkopuolustuksen osalta suunnitelmaan liittyy oleellisena osana myös rannikkotykistön käyttö ja valmius. Suomenlinnan rannikkolinnakkeiston komentajan, everstio Sarion HelSL:n komentajalle osoittamassa muistiossa kuvataan haasteita, jotka HelSL:n olisi tiedostettava laatiessaan puolustussuunnitelmiaan. Rannikkotykistön valmius olisi muistion mukaan hyvällä tasolla maaliskuun ja syyskuun välisenä aikana ja kyky miehittää isosaaren ja miessaaren tykkipatterit olisi varsin hyvä. Varusmiesten vähydestä johtuen, muun ajan vuotta valmius olisi ollut erityisen heikolla tasolla. Helmi-maaliskuussa palveluksessa oli 80 prosenttisesti alokkaita, joten ampuminen onnistuisi välttävästi henkilökunnan toimenpitein ja parin päivän koulutuksen jälkeen pikkuhiljaa myös varusmiesjoukoin. Muistiossa huomautetaan myös, että t-kokoonpanoon siirryttäessäkin pystytään miehittämään tykkiasemia vain rajoituksin, liian vähäisestä miesmäärästä (650) johtuen.⁹⁶

Suunnitelmassaan Ekman kuvaa painopisteen olevan joukkojen vähyiden vuoksi ”*Suur-Helsingin*” alueella. Ulkopuolisia lentokenttiä tai satama-alueita ei kyetä käytössä olevilla joukoilla suojaamaan. Suunnitelmassa tuodaan esille tukipyyntö, jossa osia Sisä-Suomen joukoista esitetään alistettavaksi Ekmanille, Hyvinkään ja Nummelan lentokenttien suojaamiseksi sekä Riihimäen liikennekeskuksen turvaamiseksi. Ekman esittää myös JP/JR5:n ja Hyrylän tykistön siirtämisen lykkäämistä tuonnemmaksi ainakin siihen saakka, kunnes kaikki Uudenmaan alueen joukot olisi perustettu ja otettu johtoon (mainitut joukot oli tarkoitus luovuttaa ylemmän johtoportaan käyttöön). Lisämainintana on huomautus, että Uudenmaan vähäisistä puolustusjoukoista puuttuu kokonaan kenttätykistö.⁹⁷

⁹⁴ HelSLE:n Op.käsky no 1/ 12 OT sal, 27.2.1950, T- 20184/ 4,KA.

⁹⁵ Ibid.

⁹⁶ SRLston asiak n:o 53/ 11/4/ sal 19.2.1950, T-20184/ 4, KA. Muistion laatimista oli mitä ilmeisimmin vaatinut Lindeman, joka mainitaan viitteessä puhelinkeskustelun osalta alullepanijana.

⁹⁷ HelSLE:n Op.käsky no 1/ 12 OT sal, 27.2.1950. UUDSLE OT-SAL kirjeistö 1950-52 F2 sal. T- 20184/ 4, KA.

Johtopaikkana ja esikunnan sijoituspaikkana suunnitelmassa on taistelukoulun alue Tuusulassa, aivan kuten edellä kuvatussa ja arvioidussa sotapelissäkin. Ekman toteaa, että mikäli alkuvaiheen toimintaan liittyy sisäisen järjestyksen ylläpitoa, johtaisi hän siinä tapauksessa toimintaa Kaartin kasarmilta⁹⁸, siis vartiopataljoonan kasarmilta Taivallahdesta. Myöhemmin samana vuonna hän esittää vaihtoehtoiseksi komentopaikakseen myös Piekkolan kallioluolaa ”määrätynlaisia tilanteita varten”. Toisena vaihtoehtoisena johtopaikkana Ekman esittää Koskelan luolia ”eteentyönnettynä komentopaikkana”.⁹⁹

Uudenmaan alueen puolustussuunnitelma korreloi edellisen vuoden sotapelien puolustusratkaisuun. Joukkojen käyttö on toteutettu painopisteisesti Suur-Helsingin alueelle ja samat kriittisimmät kohteet suojaten. Ratkaisukohta on pyritty valitsemaan sotapelien tapaan niin, että joukot voitaisiin keskittää kaikin voimin siihen paikkaan, jossa torjunta aiotaan suorittaa. Joukkojen vähyys eroaa hivenen sotapelistä, jossa saatettiin pelata tilannetta optimistisemmilla resursseilla mitä todellisuus oli.

Samaan aikaan, kun Helsingin sotilasläänin suunnitelma saatiin näin pitkälle, oli pääesikunnassa saatu talven aikana hyväksyttäväksi ensimmäiset alajohtoportaiden suunnitelmat. 2. Divisioonan esikunta oli laatinut Lounais-Suomen vastuualueelle suunnitelmat, joissa t-kokoonpanoon siirryttäessä valmistauduttaisiin puolustusvoimain komentajan erikseen antamalla käskyllä siirtämään joukkoja Ahvenanmaalle. Lisäksi Hankoniemen puolustamiseksi ja Porkkalan vuokra-alueen varmistamiseksi varauduttiin käyttämään Jalkaväkirykmentti 4:ää, Kenttätykistörykmentti 2:n yhtä patteristoa sekä Turun Rannikotykistörykmentin patteristoa. Turkuun olisivat jääneet yksi merijalkaväkipataljoona sekä yksi jääkäripataljoona (JR5). Myös ilmavoimien ja merivoimien suunnitelmat täydennyskokoonpanoon siirtymisestä vahvistettiin maaliskuun alussa. Tynkkysen mukaan voidaan arvioida, että tässä vaiheessa ainakin jonkinlainen periaatteellinen valmius oli nyt olemassa, koko puolustusvalmiutta tarkasteltaessa.¹⁰⁰

⁹⁸ HeLSLE:n Op.käsky no 1/ 12 OT sal, 27.2.1950. UUDSLE OT-SAL kirjeistö 1950–52 F2 sal. T- 20184/ 4, KA.

⁹⁹ HeLSLE:n asiak n:o 82/ OT/ 11a 21.11.1950, ”Uudenmaan vastuualueen komentopaikka”. Viitteessä asian alullepanijana mainitaan jälleen esikuntapäällikkö, everstiluutnantti Lindeman. T-20184/ 4, KA.

¹⁰⁰ Tynkkynen, sivu 251.

2.3 Operatiivisen suunnittelun eteneminen Helsingin sotilasläänissä 1950-51

Operatiivinen suunnittelu jatkui pääesikunnassa, Helsingin sotilasläänin laatiessa tällä välin omia suunnitelmiaan edellisten käskyjen pohjalta. Alajohtoportaiden suunnitelmat hyväksyttiin pääesikunnan operatiivisen osaston käskyssä numero kaksi, kesäkuussa 1950. Tarkennuksina käskettiin esimerkiksi suunnitelmien yhtenäistämiseksi sisäisen suojelun toimenpiteitä sekä johtosuhteiden tarkennuksia, kuten Helsingin alueella sotakoulujen alistamisesta johtovastuussa olevalle esikunnalle. Uudenmaan vastuualueelle alistettaisiin myös aiemman käskyn alistusten lisäksi ilmatorjuntarykmentti 1 (It.R1) sekä huoltojoukkue.¹⁰¹

Samalla voidaan väittää nykypäivänä niin merkittävässä roolissa olevan viranomaisyhteistyön näyttäytyvän konkreettisesti tärkeänä myös 1950-luvun varautumissuunnittelussa; käskyssä nimittäin annetaan vaatimus yhteistoiminnan suunnittelemiseksi myös poliisiviranomaisten, tehdaslaitosten, suurliikkeiden sekä rautatie- ja postilaitoksen edustajien kanssa. Elokuussa 1950 muutettiin vastuualueiden rajoja ”*komentosuhteiden selventämiseksi... vastuualueet noudattavat nyt käskettyjä rajoja myös sisäisen järjestyksen ylläpitoa koskevissa valmisteluissa*”¹⁰². Esimerkiksi koillisessa Orimattila siirrettiin Uudenmaan vastuualueelle, mutta Porkkalan länsipuolella Uudenmaan vastuualuetta kavennettiin siten, että Lohjan alue jäi Lounais-Suomen vastuualueelle.

Syyskuussa 1950 pääesikunnan järjestelyosaston käskyissä numero 7 ja 8 käskettiin puolustusvoimien täydennysvalmisteluista¹⁰³. Marraskuussa 1950 Pv.PE:n operatiivinen osasto antoi käskynsä numero kolme, ”*sisäisen järjestyksen ja turvallisuuden säilyttäminen*”¹⁰⁴. Siinä vastuualueiden komentajat velvoitettiin huolehtimaan kukin omalla alueellaan puolustusvoimain osalle kuuluvista sisäisen järjestyksen turvaamista koskevien toimenpiteiden valmistelusta ja suorituksesta. Käsky on siitä merkittävä, että sillä kumottiin 8.6.1948 ja 23.4.1949 annetut asiaa koskevat määräykset, sekä yhdistettiin operaatiokäskyjen yksi ja kaksi sisäistä suojelua koskeneet osat.

¹⁰¹ Pv.PE:n Op.Käsky n:o 2, 19.6.1950, 25/ OT/ 11 Sal. T 26862/D 1, KA.

¹⁰² P Pv.PE:n asiak n:o 60/op.1/OT 11 sal, 24.8.1950. T 26862/D 1 OT-sal, KA.

¹⁰³ HelSLE:n asiak n:o 59/ OT/ 10 d sal 19.9.1950, sekä n:o 60 / OT/ 10 d sal 19.9.1950, T-20184/ 4 F2 sal, KA.

¹⁰⁴ Pv.PE:n asiak n:o 93/Op.1/ OT/ 11 sal, 7.11.1950. T 26862/D 1, KA.

Käskyssä annetut tehtävät sisälsivät seuraavat tehtävät:

- hallituksen antamien sisäisen järjestyksen turvaamisen tehtävät
- siviiliviranomaisten avustamisen, milloin näiden voimat eivät siihen riitä
- Porkkalan kulku- ja tiedoitusyhteyksien turvaamisen vuokra-alueelle ja päinvastoin
- sisäisissä levottomuuksissa tuli suojata maan hallinto, elinkeino- ja liike-elämä sekä sotilaallisesti tärkeät kohteet kuten satamat, lentokentät, liikennekeskukset, viestiyhteydet, voima- ja teollisuuslaitokset ja varastot, erityisesti puolustusvoimain varikot.¹⁰⁵

Käskyssä viitataan voimassa oleviin lakeihin ja asetuksiin vuosilta 1922 (asetus sotilas- ja siviiliviranomaisten välisistä suhteista rauhan aikana), rikoslakiin vuodelta 1886 sekä julistukseen ”sotaväen kutsumisesta antamaan virka-apua” vuodelta 1896. Lisäksi velvoitetaan yhteistyöhön ja yhteiseen suunnitteluun rautatie-, posti-, tie- ja vesirakennushallituksen yms. kohteiden kanssa siten, että levottomuuksienkaan uhatessa puolustusvoimia ei tarpeettomasti sidota vartiointitehtäviin.¹⁰⁶

Käsky on jaettu divisioonien esikuntien lisäksi omana kappaleenaan myös Helsingin sotilaslääniniin, mikä kuvaa sen roolia valtakunnan keskeisimmän alueen suojaamisessa sekä sitä, että sotilasläänillä oli selkeä itsenäinen tehtävä 2. divisioonan sisällä. Pääesikunnan käskyssä numero seitsemän käskettiin puolustusvoimain täydennysvalmistelut, joka luonnollisesti poiki lisätehtäviä myös alajohtoportaille. Suunnitelman perusteella Helsingin sotilasläänissä oli ainakin tarkennettava sotilaspiirien vastuulla olevat perustettavat joukot, upseerien sijoittaminen, perustamispaikat sekä materiaalin ja sen varastoinnin tilanne¹⁰⁷.

Maastontiedustelut tarkentavat suunnitteluperusteita

Helsingin sotilaspiirissä suoritettiin maastontiedusteluja syksyn 1950 aikana. Tulokset raportoitiin sotilaslääniniin joulukuussa. Maastontiedustelun tulokset on esitetty 15.12.1950 päivätyssä raportissa jonka ovat allekirjoittaneet sotilaspiirin komentaja, eversti G. Ehrnrooth ja hänen apulaisensa, everstiluutnantti Santeri Särmä. Maastontiedusteluissa on pyritty tarkentamaan vihollisen maihinnousumahdollisuuksia Helsingin kaupungin alueelta.¹⁰⁸

¹⁰⁵ Pv.PE:n asiak n:o 93/Op.1/ OT/ 11 sal, 7.11.1950. T 26862/D 1 OT-sal, PE OP-OS konseptit ja taltiot, v. 1950–1954, KA.

¹⁰⁶ Ibid.

¹⁰⁷ HelSLE:n asiak n:o 59/ OT 10 d. sal 29.9.1950, ”Pv:n täyd.valmist”. T-20184/ 4, KA.

¹⁰⁸ HelSPE:n asiak n:o 248/ Järj./ 11. sal. 1.12.1950, T-22702/ 1, KA.

Ensimmäisessä maastontiedustelussa liikuttiin Helsingin länsipuolen rannoilla, Porkkalan ja Helsingin välillä. Lauttasaaren alueella todetaan olevan yksittäisiä paikkoja, joissa jonkinlaisten alusten maihinnousu tulisi kyseeseen, joskin Lauttasaari alueena nähtiin epätodennäköisenä maihinnousun kohteena. Sen sijaan todetaan, että pienemmällä joukolla toteutettu Lauttasaaren valtaus ja siltojen katkaisu voisivat helpottaa Helsingin ja Westendin suuntien hyökkäysten tukemista.¹⁰⁹

Sen sijaan Westendin- Gäddvikenin alueella todetaan olevan sekä rantapaikkoja ja syvyyttä sen verran, että isomman joukon operatiivinen maihinnousu voisi hyvinkin olla mahdollinen. Alueelta tuli kolme isompaa sekä lukuisia pienempiä teitä vain reilun kilometrin päässä rannasta sijaitsevalle Jorvaksen tielle, joka johti kohti Helsinkiä. Näin ollen voitaneen arvioida maihinnousujoukolla olleen mahdollisuudet saavuttaa nopeasti tuon tien tasa, useita uria käyttäen samanaikaisesti. Arvion mukaan Jorvaksen tietä pitkin olisi mahdollista, hyvien tieyhteyksien vuoksi, edetä nopeasti kohti Pitäjänmäkeä ja Grankullaa (Kauniainen) ja katkaista sekä Turun tie että rautatie. Gäddvikenin ja Pinnåvikenin välinen alue katsottiin soveltuvan operatiiviseen maihinnousuun samoin perustein kuin edellinen, joskin jälkimmäistä pidettiin parempana, Nötuddin laiturin isompien alusten purkumahdollisuuksien vuoksi. Sen sijaan Westendin puolelle tehtyyn maihinnousuun katsottiin olevan edullista liittää ilmamaihinlasku, koska alueella oli lukuisia siihen soveltuvia aukeita.¹¹⁰

Seuraavalla maastontiedustelulla kartoitettiin maihinnousujen mahdollisuuksia kaupungin itäpuolelta. Ensimmäinen tiedusteltu kaista oli välillä Herttoniemi - Puotinkylän lahti. Herttoniemen todetaan sopivan maihinnousuun verraten hyvin kaikin puolin, joskin maihinnousun toteuttaminen Herttoniemen edellyttäisi ensin Helsingin edustan linnakkeiden sekä Santahaminan ja Degerön valtaamista, joka tekisi siitä tästä syystä epätodennäköisemmän. Marjaniemeä ja Puotinkylän lahtea pidetään myös epätodennäköisenä alueena matalan veden, kapeikkojen ja Villingin linnakkeen vuoksi. Joka tapauksessa, kaistalta johtivat hyvät tiet Porvoon ”uudelle maantielle” ja siitä edelleen Laajalahden pohjoispuolitse Helsingin ja Malmin suuntiin.¹¹¹

Seuraava tiedusteltu kaista oli Puotinkylän lahdesta Björnholmiin. Alueen keskeisimmäksi ja samalla molempien kaistojen tärkeimmäksi maihinnousualueeksi nostetaan Nordsjön (Vuosaari) alue.

¹⁰⁹ HelSPE:n asiak n:o 248/ Järj./ 11. sal. 1.12.1950, T-22702/ 1, KA.

¹¹⁰ Ibid.

¹¹¹ HelSPE:n asiak n:o 252/ Järj.tsto/ 11 sal 15.12.1950, T-22702/ 1, KA.

Nordsjön alueella todetaan olevan hyökkääjälle edullisimmat olosuhteet purkaa isojen alusten kuorma maihin ja edetä tieurastoa pitkin eteenpäin, katkaistakseen Porvoon maantien ja mahdollistaakseen hyökkäyksen jatkamisen Helsingin suuntaan. Samalla arvioitiin, että Villingin linnake lamautettaisiin maihinnousun ajaksi ilmapommituksin sekä laivatykistön ammunnoin samalla, kun toteutettaisiin pienempiä ilmamaihinlaskuja Vestersundomin ja Nordsjön aukeille, maihinnousun välittömään tukemiseen.¹¹²

Operaatioon arveltiin liittyvän myös isompi ilmamaihinlasku Helsingin Pitäjän aukeille Helsingin (Malmin) lentokentän valtaamiseksi. Siinä hyökkääjän arveltiin pyrkivän hyödyntämään kentän läheisyydessä olevia, venäjän vallan aikaisia linnoitteita lentokentän puolustamiseksi siihen saakka, että yhteys maihinnousseeseen joukkoon saavutetaan. Haasteena Nordsjön alueen maihinnousulle nähtiin lukuisat karikot reitin varrella väylältä kohti rantaa, joka edellyttäisi paikallistuntemusta.¹¹³ Nykyisen Vuosaaren alue on siis tunnistettu maastoltaan lastaus- ja purkupaikaksi soveltuvaksi, joskin jo 1940-luvulla oli esiintynyt ajatuksia Vuosaaren sataman perustamisesta. Kolmannella kaistalla, Borgasstrandsviken – Björnholm (nykyisen Sipoon alueella), todettiin myös olevan jonkinlaiset edellytykset toteuttaa maihinnousu, mikäli sen edustalla olevat saaret ensin vallattaisiin. Kolmesta tiedustellusta kaistasta viimeksi mainittu nostettiin toiseksi todennäköisimmäksi Nordsjön jälkeen. Herttoniemen - Puotinkylän välinen alue jäi näin epätodennäköisimmäksi, yllä kuvattujen haasteiden vuoksi.¹¹⁴

Maastontiedustelujen ohessa läänissä tehtiin valmisteluja myös liikekannallepanon kehittämiseksi. Kaiken kaikkiaan vuoden aikana pidettiin kaksi perustamisharjoitusta. Lisäksi oli osallistuttu sotakorkeakoulun oppilaiden toimintavalmiusharjoitukseen¹¹⁵. Pääesikunnan määräämästä ja HelSLE:n toimeenpanemasta liikekannallepanoharjoituksesta marraskuulta 1950 saatiin havaintoja jotka kuvaavat 1950-luvun alun ongelmia: Raportissa kerrotaan käskykorttien korttistojen arkistoinnin haasteista, sekä puuttuvista pääesikunnan perusteista sa- henkilöstö- ja materiaalijaon perusteisiin, etenkin rannikkotykistöön kuuluvien miesten käytöstä. Harjoituksen jälkeen koottuun laajaan muistioon on myös laadittu perusteltu esitys kankorttien ja sijoitusluetteloiden käytännön järkevästä käyttämisestä lkp-tilanteessa.¹¹⁶

¹¹² HelSPE:n asiak n:o 252/ Järj.tsto/ 11 sal 15.12.1950, T-22702/ 1, KA.

¹¹³ Ibid.

¹¹⁴ Ibid.

¹¹⁵ HelSLE:n asiak n:o 12/OT/10 f /sal 7.2.1951 T-20184/4 UudSLE:n OT-salainen kirjeistö 1950–52 F2 sal, KA.

¹¹⁶ Harjoitus käskettiin HelSL:n asiakirjassa n:o 67/ OT 10 f 4.10.1950 ja raportoitin HelSL:n asiak n:o 81/ OT/ 10 f, 1.11.1950 ”harjoituksessa ilmenneet asiat”. UudSLE OT-salainen kirjeistö 1950–52 F2 sal. T- 20184/ 4, KA.

Harjoitus oli samalla valmistavaa koulutusta samana syksynä myöhemmin pidettävään sotakorkeakoulun toimintavalmiuskoulutuksen harjoitukseen. Harjoituksessa tarkastettiin niin YH-korttien kirjoittaminen ja jako, suoritusosastojen hälyttämien, hankinta- ja kuljetuselimet sekä hevos- ja ajoneuvojen ottolautakunnat. lisäksi tarkastettiin yhden yksikön käskykortit, ilmavalvonnan järjestelyt sekä yhden perustamispaikan yleisjärjestelyt. Lisäksi tarkasteltiin koko sotilaspiirin perustettavien joukkojen toimenpideluettelot, sekä yleisen keskustelun tasolla joukkojen suorituskyky.¹¹⁷ Ilmavalvonnan tarkastelu erikseen voi tässä kuulostaa irralliselta, mutta kuvaa ajan uhkaa, jossa mahdollinen ilmasta tuleva vaikuttaminen olisi voinut murentaa koko perustamisen järjestelyt, etenkin kun ilmatorjunnan ja lentojoukkojen kyky vastata ilmaherruuden rajoittamiseen oli huonolla tolalla. Yhden perustamispaikan tarkastamisella voitiin todeta yleiset ja yksityiskohtaisetkin puutteet, joiden korjaaminen saman toimintatapamallin mukaiseksi parantaisi muiden perustamispaikkojen yleisjärjestelyjen suunnitelmia ja suorituskäskyjä.

Pääesikunnan uudet perusteet

Pääesikunta käski uudelleen siirtää välirajoja, sillä Porkkalan lähialueiden vastuualuejakoa haluttiin vielä kerran tarkentaa. Nyt Uudenmaan vastuualueeseen liitettiin takaisin Lohja, sen lisäksi Inkoon, Siuntion, Nummen, Sammatin ja Karjalohjan kunnat, sekä Lohjan kauppalat. Alueliitoksen yhteydessä alistettiin Uudenmaan vastuualueelle pääesikunnan aiemmin esitellyn operaatiokäskyn numero kolme (*sisäisen järjestyksen ja turvallisuuden säilyttäminen*) mukaisia tehtäviä varten Porkkalan rajavartiosto, sekä JP/ JR5 käytettäväksi vastuualueen reservinä, ensisijaisesti järjestyksen ja turvallisuuden ylläpitoon. Samoin edellytettiin 2.divisioonan edelleen valmistautuvan irrottamaan vähintään kaksi kiväärijoukkuetta Porkkalan rajavartioston vahventamiseksi, sekä tarvittaessa asettamaan Nummelan radioaseman vartiointiin tarvittavan henkilöstön.¹¹⁸ Tällä vastuualueen muutoksella selkiytettiin mitä ilmeisimmin Porkkalan vuokra-alueen vartiointi yhden läänin vastuualueelle, ilman ongelmallisia sauma-alueita kesken vuokra-alueen.

¹¹⁷ HelSL:n asiak n:o 67/ OT 10 f 4.10.1950 sekä HelSL:n asiak n:o 81/ OT/ 10 f, 1.11.1950. UudSLE OT-Salainen kirjeistö 1950–52 F2 sal. T- 20184/ 4, KA.

¹¹⁸ PvPE:n asiak n:o 54 /Op.1/ Ot 11 sal 19.3.1951, T-26862, PE OP-OS konseptit ja taltiot 1950–54, D1 OT-sal, KA.

2. Divisioonasta käskettiin tarkennuksia sisäisen järjestyksen säilyttämiseen, JR5:n reservitehtävään liittyen.¹¹⁹ Tämän perusteella Helsingin sotilasläänissä aloitettiin omien sisäisen järjestyksen ja turvallisuuden säilyttämisen suunnitelmien päivittäminen¹²⁰. Merivartioston tehtäviin oli saatu selvyys jo keväällä ja tehtävät tarkentuivat kun merivartioston tehtävät *sisäisen järjestyksen turvaamisen* osalta merkittiin Suomenlinnan suojelualueen suorituskäskyyn. Merivartiostoa valmistauduttiin käyttämään partiointiin ja alueen vartiointiin SRLsto:n johdossa ja viestiverkkoon liitettynä¹²¹.

Puolustusvoimain komentaja vahvisti suojajoukkojen kokoonpanon joulukuussa 1950 ja pääesikunnassa edettiin puolustussuunnittelussa seuraavaan vaiheeseen: Valmistelut operatiivisen suunnittelun laajempaa aloittamista varten käynnistettiin loppuvuodesta. Pääesikunta käski kunkin divisioonan ja Kevyen Prikaatin sekä Helsingin Sotilasläänin- ja Keski-Suomen Sotilasläänin esikunnan järjestää seuraavan vuoden aikana operatiiviset sotapelit. Peleillä oli koulutuksellinen päämäärä, sillä niillä haluttiin perehdyttää esiupseerit armeijan johdossa toimivan, prikaateista muodostetun armeijakunnan käyttöperiaatteisiin. Kuitenkin niillä oli myös selvästi operatiiviset tavoitteet, sillä aluejärjestön oli valmisteltava pelattavien joukkojen perustaminen niin, että se antaisi mielikuvan osittain improvisoidun liikekannallepanon toteutuksesta.¹²² Sotapelit toteutettiin suunnitelman mukaan vuoden 1951 aikana ja HelSL:n toteuttama sotapeli on käsitelty jäljempänä.

Puolustusvoimien sodan ajan kokoonpano vahvistettiin maaliskuussa 1951. Tynkkysen mukaan tässä vaiheessa oli jo perusteita kytkeä alajohtoportaat mukaan suunnitteluun.¹²³ Keväällä pääesikunnassa laadituissa arvioissa päädyttiin kolmeen erilaiseen uhkamalliin jotka tulivat leimaamaan uhkakuvia läpi koko 1950-luvun¹²⁴. Uhkakuvat on esitetty esimerkiksi 4.4.1951 päivätyssä pääesikunnan analyysissä jossa niitä oli arvioitu kolmen erilaisen vaihtoehdon mukaan.

¹¹⁹ 2.DE asiak n:o 96/ järj/OT/ 11 sal, 3.4.1951. T 20003 F1 OT sal, KA. 2. D komentaja, Kenraalimajuri Heiskanen, tiedotti jalkaväkirykmentille, että sen pataljoonaa tulitisiin käyttämään Uudenmaan vastuualueen reservinä ensisijaisesti järjestyksen ja turvallisuuden ylläpitoon Helsingin kaupungissa silloin, kun puolustusvoimain pääesikunta määrää ryhdyttäväksi sisäistä suojelua tarkoittaviin toimenpiteisiin.

¹²⁰ PVPE:n kirj n:o 54/op1/ OT/ /11/ sal nimisessä asiakirjassa on HelSL asiakirjan n:o 39 /OT/11 a sal 3.4.1951, allekirjoittanut HelSL komentaja kenraalimajuri Ekman, mukaan käsketty perusteet sisäisen järjestyksen ja turvallisuuden säilyttämisestä, jonka perusteella on alettu 1951 laatia HelSL omia sisäisen järjestyksen suunnitelmia. (T 20003 F1 ot sal, KA)

¹²¹ Suomenlinnan rannikkolinnakkeiston esikunnan asiak n:o 15/järj./OT/11 f sal 6.3.1951, "Sisäisen järjestyksen turvaaminen". T-20184/ 4, UudSLE OT- salainen kirjeistö 1950–52, F2 sal, KA.

¹²² Tynkkynen, sivu 252.

¹²³ Tynkkynen, s 252. Helsingin sotilasläänin merkitys korostuu tässä, sillä, kuten edellä on esitetty, suunnittelussa oltiin oltu jo hyvän aikaa mukana.

¹²⁴ Tynkkynen, Vesa ja Jouko, Petteri, "Towards East or West? Defence Planning in Finland 1944- 1966", sivu 29.

Vaihtoehdossa A hyökkäys Suomeen olisi suuntautunut Pohjois-Norjan kautta. Vaihtoehdossa B hyökkäys olisi suuntautunut Suomeen sekä Pohjois-Norjan kautta että Itämereltä. Kolmannessa vaihtoehdossa C Ruotsin alue olisi ollut hyökkääjän käytössä ja siten voinut toimia lähtöalueena, jolloin hyökkäys Suomeen olisi tapahtunut Norjasta, Ruotsista ja Itämereltä. Näin ollen länsivallat olisivat arvion mukaan voineet sitoa Neuvostoliiton joukkoja sivusuuntaan taistelujen painopisteen ollessa Keski-Euroopassa. Samalla olisi voitu luoda tukialue Neuvostoliittoon suuntautuvaan hyökkäykseen.¹²⁵

Tynkkysen ja Joukon mukaan Pohjoisesta Norjasta tulevan hyökkäyksen tavoitteena olisi estää Neuvostoliiton eteneminen Norjan kautta Atlantille. Samassa skenaariossa lännen tavoitteena olisi ollut, Suomen pohjoisosia hyödyntäen, saavuttaa Murmansk - Leningrad rautatie, sekä taata pääsy jäämerelle. Vihollisen voimaksi arvioitiin tuolloin 6-7 divisioonaa sekä yksi maahanlaskudivisioonaa. Vaihtoehdossa B hyökkäys siis tulisi jälleen Norjan suunnasta, mutta sen lisäksi myös eteläisen Suomen alueelle. Tässäkään skenaariossa Ruotsi ei ollut alueineen millään tavalla osallisena ja siksi hyökkäys suuntautuisi kahdesta erillisestä suunnasta. Itämeren suunnasta tulevalla hyökkäyksellä olisi tavoitteena ensinnäkin Itämeren turvaamiseksi ja Ruotsin painostamiseksi Ahvenanmaan valtaus. Toisekseen vallattaisiin Hangon- Porkkalan välinen alue sekä Neuvosto-rintaman eteläisen sivun painostamiseksi, että Neuvostoliiton vaikutuksen eristämiseksi pois Itämereltä. Edelleen, kolmantena tavoitteena olisi ollut Suomenlahden vapaan merenkulun takaaminen.¹²⁶

Etelärannikon nähtiin olevan maihinnousun kannalta haasteellinen, mutta kuitenkin mahdollinen alue, rajoittavana tekijänä olisi satamien saaminen käyttöön lisäjoukkojen maahan tuomiseksi. Samoin maahanlaskujoukkojen nähtiin olevan käyttökelpoisempia Etelä-Suomen alueelle, kuin mitä oli arvioitu vaihtoehdossa A pohjoisen suunnalle. Arvion B mukaan vihollinen pystyisi tuomaan vuorokaudessa maihin 135 pataljoonan joukot, joskaan ei arveltu maahantunkeutujan tuovan alueelle niin suurta voimaa sen sivusta-aseman takia. Kaikkein tärkeimmät taistelualueet etelässä olisivat arvion olleet Ahvenanmaa, Hanko sekä Rauma – Pori välinen alue.¹²⁷

¹²⁵ PvPE:n OpOs analyysi 4.4.1951, "valtakunnan Puolustusvoimain yleiset käyttösuunnitelmat", T26965/Hh 10 sal, KA.

¹²⁶ Tynkkynen ja Jouko, sivu 32.

¹²⁷ Tynkkynen ja Jouko, sekä PvPE:n OpOs asiak 4.4.1951, "valtakunnan Puolustusvoimain yleiset käyttösuunnitelmat" T26965/Hh 10 sal, KA.

Tynkkynen ja Jouko eivät mainitse Helsinkiä, mutta pääesikunnan analyysissä se tuodaan kuitenkin esiin, ”*Helsinki- Hämeenlinna- Pori tukialueen luomiseksi hyökkäyksen jatkoa varten eteläisen rantamaamme kautta Leningradin suuntaan*”. Vaihtoehdossa C Ruotsin alueet olivat hyökkääjän käytössä tehden vaihtoehdosta ehkä epätodennäköisen, mutta samalla kaikkein vaikeimman. Tällöin hyökkäys voisi tulla sekä eteläiselle rantamaalle, merenkurkun yli sekä Lapin alueen kautta samanaikaisesti. Tavoitteet arvioitiin samankaltaisiksi kuin aiemmissa vaihtoehdoissa, mutta vihollisen määrän katsottiin voivan olevan suurempi ja maihinnousujen suorittamisen helpompaa, Ruotsin alueen hallinnan vuoksi. Operatiivisen osaston analyysi päättyi toteamukseen, että

*”Hyökkäysuhkan kohdistuessa maotamme vastaan länsivaltojen taholta joudumme jo Neuvostoliiton kanssa tekemiemme sopimusten perusteella suuresti riippuvaisiksi Neuvostoliiton sotasuunnitelmista”*¹²⁸.

Edellä olevasta lauseesta voi johtaa ajatuksensa Porkkalan laivastotukikohtaan. Sen merkitystä Suomen puolustukselle lännestä nähtynä uhkatekijänä pitää arvioida myös siitä näkökulmasta, että Helsingin yllä lepäävänä varjona se kuitenkin oli myös pelote lännestä suuntautuvalle hyökkäykselle. Kuten 2. Divisioonan vuoden 1951 alustavassa puolueettomuuden vartiointin suunnitelmassa todetaan, ”*maihinnousuyrityksen torjuntaa suunniteltaessa on otettava huomioon että maihinnousuyritykseen voi hyökkääjä ryhtyä käytännöllisesti katsoen missä tahansa LSV-alueen rannikolla*”¹²⁹.

HelSL:n suunnittelun eteneminen talvella 1951

Tammikuussa 1951 annettiin HelSL:n suorituskäsky numero kaksi, jossa käskettiin ajoneuvojen lisätarpeen täyttämisestä sekä otto-alueiden muodostamisesta sotilaspiireissä t-kokoonpanoon siirryttäessä.¹³⁰ Vuoden aikana aiottiin myös viedä läpi toimintavalmiuteen liittyvä koulutusohjelma, kunnostaa esikunnan tiloja Malmin kallioluolasta ja toteuttaa kevään aikana yllä mainittu, pääesikunnan käskemä sotapeli. HelSL pyysikin pääesikunnalta lupaa jättää vuoden 1951 osalta perustamisharjoitukset pitämättä, edellisen vuoden kolmeen pidettyyn harjoitukseen sekä lukuisiin muihin toimintavalmiuden tehtäviin vedoten.¹³¹

¹²⁸ PVPE:n OpOs asiak 4.4.1951, ”valtakunnan Puolustusvoimain yleiset käyttösuunnitelmat”. T26965/Hh 10 sal, KA.

¹²⁹ PVPE:n op.käskyn nro 7 perusteella laadittu alustava suunnitelma puolueettomuuden suojaamiseksi LSV-alueella. 2.DE salainen kirjeistö, T 20003 F1 OT sal.

¹³⁰ HelSLE:n asiak n:o 5/ OT/10e/sal, 19.1.1951, T-20184/ 4, UudSLE OT-salainen kirjeistö 1950–52 F2 sal, KA.

¹³¹ HelSLE:n asiak n:o 12/OT/10 f /sal 7.2.1951 ”perustamisharjoituksen pitäminen” sekä 18 /OT /10 e sal ”kallioluolan kunnostaminen”, T-20184/4 UudSLE:n OT-salainen kirjeistö 1950–52 F2 sal, KA.

Helsingin sotilasläänin seuraava askel oli siis toteuttaa uusi sotapeli suunnitelmien testaamiseksi ja päivittämiseksi. Seuraavassa esitetyn sotapelin perusteet laadittiin ennen pääesikunnan yllämainittuja A, B ja C - uhkamalleja, mutta ajatus on niistä nähtävä samantyyppisenä: pelissä haluttiin mitä ilmeisimmin kokeilla lkp:n käskytysten ja joukkojen keskittämisen lisäksi maa-meri-elementtien yhteen sovittamista ja toimivuutta Uudenmaan vastuualueella. Käsky ja suunnitelma sotapelin toteuttamisesta lähtökohtatilanteineen julkaistiin osallistujille maaliskuussa ja harjoitus toteutettiin huhtikuun puolivälissä¹³². Sotapelin johtajana toimi kenraalimajuri Ekman apunaan everstiluutnantti Simonen, tuomareinaan everstit Ehrnrooth ja Sario. Pelissä käytettiin lähtökohtana vuoden 1950 upseerin käsikirjan mukaisia harjoitusvahvuuksia erikseen jaettavin ”tarvittavin lisävahvuuksin”.¹³³

Sotapelin lähtökohtatilanteessa ”valtaryhmien” kiristyneet välit olivat johtaneet sotatilaan Euroopassa. ”Keltainen” puoli oli pommittanut Porkkalan aluetta, vallannut Gotlannin sekä Tanskan salmet sekä pitää hallussaan Etelä- ja Keski-Norjaa. Pelin alkutilanteessa kiivaimmat maataistelut olivat käynnissä Puolan alueella. Edelleen, myöhemmin pelissä keltaiset ovat ylivoimaisten laivasto- ja lentojoukkojensa tukemana vallanneet myös Hiidenmaan ja Saarenmaan. Sinisen puolen laivaston pääosat olivat vetäytyneet Suomenlahden itäosiin, siis Neuvostoliiton puolelle, joskin ”sininen” osapuoli oli saanut haltuunsa Lofoottien ja Narvikin alueet pohjoisessa.¹³⁴

*”puolin ja toisin on suoritettu valtavia ilmapommituksia. Keltaiset ovat käyttäneet myös atomiasetta vastustajan suurempia asutus- ja teollisuuskeskuksia vastaan”*¹³⁵

Tilanne kuvaa hyvin Euroopan kylmänsodan aikaista asetelmaa, jossa lähtökohtaisesti ratkaisutaistelut olisi käyty Euroopassa, Neuvostoliiton ja Naton välillä. 1950-luku oli atomiaseen kehityksen ”kulta-aikaa” joka näkyy myös aikaansa seuranneiden sotilasläänin pelin suunnittelijoiden lähtökohtatilanteessa. Peli on tulkittava siten, että sininen osapuoli tilannekuvauksessa on YYA-kumppani Neuvostoliitto ja keltainen on hyökkäävänä osapuolena oleva Nato.

¹³² HelSL asiak n:o 60/ 5 sal 24.4.1951, ”sotapeliselostus” joka lähetettiin Pv.PE:n koulutusosastolle. T-20184 /5, KA. Pelin käsky ja suunnitelma HelSL kirj n:o 45/ 5/ 20.3.1951. T-20184/5, KA.

¹³³ Helsingin sotilasläänin sotapeli-käsky 1951. HelSL asiak no 45/ 3 sal 20.3.1951, T 20184/ 5, UudSLE salainen kirjeistö 1951–1954, F3 sal, KA. Harjoitusvahvuudet, ks. Upseerin käsikirja 1950, II osa, joukkojen harjoituskokoonpano ja – vahvuudet.

¹³⁴ HelSL kirj n:o 45/ 5/ 20.3.1951, sekä sen liite 8 ”tilanne keltaisille”. T-20184/5, F3 sal, KA.

¹³⁵ Helsingin sotilasläänin sotapeli-käsky 1951, liite 1 ”yleistilanne”. HelSL asiak no 45/ 3 sal 20.3.1951, T 20184/ 5, UudSLE salainen kirjeistö 1951–1954, F3 sal, KA.

Suomalaisessa taktiikan opetuksessa kuviteltua vastustajaa on kuvattu useimmiten keltaisella värillä, mikä on aiemmin kuvattu A-B-C- uhkakuvia ajatellen tässä tapauksessa luontevaa. Skenaariossa nimenomaan Naton katsotaan käyttäneen ydinaseita sotatoimissaan. Yhdysvaltojen etumatka pommikoneiden suorituskyvyissä Neuvostoliittoon nähden oli nimenomaan 1950-luvulla merkittävä ja käytännössä Yhdysvaltain katsottiin kykenevän hallitsemaan ilmatilaa niin halutessaan mielin määrin¹³⁶. Tilannekuvauksessa Suomi on aloittanut liikekannallepanon toteuttamisen ja maavoimien joukkojen kuvataan olevan aseissa ja maanpuolustustahtoisia, joskin etenkin tykistön aseistuksessa on puutteita. Ilmavoimien kalustollinen suorituskyky kuvataan myös heikoksi. Merivoimien pääosat ovat Ahvenanmaan – Turun saaristossa.¹³⁷ Keltaisen puolen ”pelaajien” tehtäväksi tuli suunnitella hyökkäysoperaatio, jonka tehtävänanto on Helsinkiä ajatellen mielenkiintoinen:

*”ryhmä Baltioun vahv XXI AK ja X AK on muodostettu varmistamaan keltaisen armeijan Suomenlahteen nojaavaa sivustaa ja turvaamaan kauttakulun pitkin Suomenlahtea itään. Sen ensimmäisenä tehtävänä on Porkkalan tukikohdan haltuunotto. Tehtävä aiotaan suorittaa yht’ aikaisella hyökkäyksellä sekä läntisestä että itäisestä suunnasta”*¹³⁸

Pelin lähtökohtatilanteessa katsotaan siis YYA-kumppanin tukikohdan olevan ensisijainen kohde, jonka valtaamiseksi on edullista hyökätä Hangon ja Helsingin suunnista. Operaatiolla oli peitenimi ”operation west east”. Sotapelissä keltaisen XXI armeijakunta aloittaisi operaation ”west”- osuuden toteuttamalla maihinnousun Hankoon. X armeijakunta, sijoitettuna Hiidenmaalle ja Saarenmaalle, koottiin yhdestä jalkaväkidivisioonasta, yhdestä merijalkaväkidivisioonasta sekä osista maahanlaskudivisioonaa. X AK:n tehtävänä oli suorittaa operaation ”east”-vaiheen maihinnousu Helsinki - Porvoo väliselle alueelle vuorokautta myöhemmin, sillanpääaseman valtaamiseksi ja Porkkalan yhteyksien katkaisun takaamiseksi. Tämän jälkeen vallattaisiin Helsingin satama raskaan kaluston purkamista varten. Maihinnousuosastoihin laskettiin kuuluvan satoja erilaisia maihinnousualuksia ja toistakymmentä sukellusvenettä, ylivoimaisten lentojoukkojen tukemana.¹³⁹

¹³⁶ Visuri, Pekka, luennollaan ”Puolustusvoimat kylmässä sodassa” heinäkuussa 2015, yleisesikuntaupseerikurssi 58:n opetus, muistiinpanot kirjoittajan hallussa. Ks. myös aikakauden upseerien mietteitä sotilasaikakauslehdessä, esimerkiksi Boldt kirjoitti sotatekniikan kehittyvän (etenkin ilma-aseen osalta) niin nopeaa vauhtia, että ”taktiikka ja strategia juoksevat kieli vyön alla pysyäkseen edes läähättäen tekniikan kintereillä...kaukana on se aika, jona voitiin sanoa sotatekniikan palvelevan taktiikkaa ja strategiaa”. ”Sotateknillinen kehitys viime sotiemme jälkeen ja sen vaikutus kotirintaman puolustukseen”, SAL n:o 6/1954.

¹³⁷ HelSL kirj n:o 45/ 5/ 20.3.1951. liite 8 ”tilanne keltaisille”. T-20184/5, KA.

¹³⁸ Ibid.

¹³⁹ HelSLE asiak n:o 45/ 5/ 2.3.1951. liite 8 ”tilanne keltaisille”. T-20184/5, KA. Satojen alusten toteuttama operaatio kapealla ja ahtaalla Itämerellä on varsin haastava ja monimutkaisia järjestelyjä vaativa skenaario, mutta ajan henkeen sopivasti joukkojen määrä on (nykypäivään verraten) valtava ja massamainen.

Pelin alkaessa Porkkalan länsipuoli oli omien joukkojen käytölle vapaa. ”liittolaisten” hävittäjätukikohtia oli perustettu Taktomin (Hangon alueella) sekä Hyvinkään lentokentille, mitä voidaan pitää merkittävänä yksityiskohtana. Tällä tavoin YYA-kumppanin arvioitiin lähtökohtaisesti ottavan sotatilanteessa alueita haltuunsa myös Porkkalan rajojen ulkopuolelta. Puolustusvoimat oli siirretty t-kokoonpanoon paria kuukautta aiemmin ja lkp-valmistelut olivat edenneet sotilaspiireissä keskeytyksettä. Kukin sotilaspiiri oli saanut tehtäväkseen perustaa yhden prikaatin. Edelleen, pelin alkaessa, keltainen oli siirtänyt runsaasti maihinnousualuskalustoa Itämerelle, sekä lisää maahanlaskujoukkoja Gotlannin saarelle. Samaan aikaan tihutyöt ja tiedustelutoiminta Helsingin alueella oli lisääntynyt.¹⁴⁰ Lienee selvää, että sotapelissä on haluttu pelata sotilasläänin vastuualueelle suuntautuvan maihinnousu- ja maahanlaskuoperaation torjunta tilanteessa, jossa t-kokoonpanosta siirrytään lkp-toimenpitein tsa-kokoonpanoon.

Tilanteen kuvaus kertoo ajan kuvaa 1950-luvun uhkakuvista, jossa Naton merijalkaväkijoukkojen ja maahanlaskujoukkojen avulla toteutettu operaatio Suomen rannikolle osana Neuvostoliittoon suunnattua hyökkäystä, koettiin Helsingissä pääuhkakuvana. Toisen maailmansodan lopun suurten operaatioiden myötä ajan sotataidollisessa ajattelussa maihinnousujen ja maahanlaskujen yhdistetty operaatio oli vartenotettava vaihtoehto sotatoimien toteuttamiseksi. Tätä kuvaa myös ajan sotakorkeakoulun diplomitöiden aiheet, sekä kirjoittelu sotilasaikakauslehdessä. Kirjoituksissa nähdään selvä tahtotila valistaa sekä selvittää yhdistetyn operaation onnistumisen mahdollisuuksia kotimaisella rantamaalla¹⁴¹. Pelin tilanteessa maihinnousualueet oli valittu karkeasti sotilasläänin maastontiedustelujen mukaisesti, joskaan itäpuolella olevaa todennäköisintä, Nordsjön (Vuosaaren) aluetta ei yksityiskohtaisesti mainita. Ensimmäisenä sotapelipäivänä tavoitteena oli saada käskyt perustettavista joukoista ja niiden perustamispaikoista sekä arvio siitä, pystytäänkö ne omin voimin perustamaan. Samoin tarkasteltiin joukkojen komentajien toimenpiteet ja käskyt eri perustamispaikoilta sekä armeijakunnan komentajan tilanteen arvostelu, päätös ja suunnitelma käskytyksineen.

¹⁴⁰ Helsingin sotilasläänin sotapeli-käsky 1951, liite 1 ”yleistilanne”. HelSL asiak no 45/ 3 sal 20.3.1951, T 20184/ 5, UudSLE salainen kirjeistö 1951–1954, F3 sal, KA.

¹⁴¹ SKK:n sotien jälkeisissä diplomitoissa on käsitelty tätä uhkakuvaa mm. Lammetmaa, P: *”Laskuvarjo- ja maihinnousujoukkojen toiminta ja niiden torjunta meikäläisissä olosuhteissa”*. SKK:n dt n:o 326. 1946, Kiveliö, J: *”Maihinnousuoperaatio ja sen torjunta”*. SKK:n stipendityö n:o 2. 1947. KA. Kts. myös Sarvanto, J, *”Strateginen maahanlasku ja sen torjunta”*, SAL n:o 1/ 1950 tai Kiveliö, J, *”Normandian maihinnoususotatoimi”* SAL n:o 2 /1949 ja *”Pienen valtion merivoimat”* SAL n:o 6/1949. Yhdysvaltain merijalkaväkidivisioonan organisaatio esiteltiin sotilasaikakauslehdessä hieman myöhemmin, artikkelissa Turkki, R. *”Maahanlaskujen kehityksen tarkastelua toisen maailmansodan jälkeisenä aikana”*, SAL n:o 1/ 1952.

AK:n komentajan tuli kyetä päätöksessään perustelemaan, miten vastuualueella olevat joukot olisi ryhmitettävä, jotta kyetään

- torjumaan maahanlaskut
- torjumaan maihinnousut
- turvamaan kauttakulku- liikenne- yhteydet Porkkalaan sekä
- estämään tuholais toiminta.¹⁴²

Päätös tuli esitellä valmiina 16.4. aikalaskelmineen, milloin joukot olisivat ryhmitysalueillaan. Rannikkotyöstön osalta pelissä pelattiin merivoimien komentajalle 1.2.1951 laaditun esityksen mukaisilla joukkojen ja aseiden ryhmityksillä ja ampumasektoreilla, Uudenmaan sotilasläänin vastuualueella. Ilmeisesti juuri laaditun esityksen uskottiin menevän hyväksytysti läpi ja selvästi sitä pidettiin toimivana, koska sen mukaan haluttiin myöskin rannikkopuolustusta pelata. Ilmatorjunnan osalta pelissä mukana oleva Ilmatorjuntarykmentti 1:n komentajan tuli laatia perusteltu esitys lentojoukkojen komentajalle, ilmatorjunnan joukkojen sijoittelusta pääkaupungin suojaksi 1) t-kokoonpanossa ja 2) tsa-kokoonpanossa.¹⁴³ Tehtävät kuvastavat hyvin uhkaa, mitä pidettiin todennäköisimpänä, eli yhdistetyn operaation torjumisen lisäksi huolenaiheena selvästikin näkyy operaation valmisteluun liittyvien tiedustelu- ja tuholais toiminnan estäminen kohteiden suojaamisella ja vartioinnilla, sekä mahdollisen Porkkalan tukikohdan aktivoitumisen takia tarvittavan valvonnan ja yhteydenpidon keskeisimmille Porkkalasta Helsinkiin johtaville pääväylille.

Ensimmäisenä sotapelipäivänä keltainen toteuttikin maihinnousun valmisteluja, käynnistäen joukkojen merimarssit kohti Suomea ja toteuttaen pienempiä maahanlaskuja. Samalla hyökkääjä jatkoi Suomen alueen tiedustelua ja tuholais toimintaa sekä toteutti lentopommituksia. Sotapelin toisena päivänä keltaisen operaatiossa seurasivat laivatyöstöammunnat puolustajan kohteisiin, lentopommituksien jatkaminen, raivaukset (todennäköisesti laivaväylillä), maahanlaskujen jatkaminen sekä maihinnousun valmisteluun liittyen pienempien saarten valtaaminen rannikolta. Kolmantena pelipäivänä maihinnousu oli viimeistään toteutunut ja hyökkäys jatkui sillanpääasemasta kohti Helsinkiä. Sotapeli päätettiin kolmantena pelipäivänä palautetilaisuuteen, jota ajan tapaan kutsuttiin nimellä ”kritiikki”.¹⁴⁴

¹⁴² HeSLE kirj n:o 45/ 5/ 2.3.1951. liite 9, ”sotapelin yleinen kulku”, T-20184/5, KA.

¹⁴³ Ibid.

¹⁴⁴ Ibid.

Tämä kuvastaa ehkä myös ajan henkeä siitä, että positiivisella palautteella ei välttämättä koettu tuohon aikaan olevan hyvää vaikutusta upseerien oppimiseen ja suorituskyykyyn. Tämän kertaan ”kritiikkiin” oli varattu kaksi tuntia kestävä tilaisuus HelSPE:n luentosalissa. Puheenvuorot oli jaettu etukäteen ja tilaisuus päättyi sotapelin erotuomarien ja lopuksi kenraalimajuri Ekmanin ”yleisarvosteluun”.

Sotapeli raportoitiin pääesikunnan koulutusosastolle 24.4.1951 päivätyssä raportissa, noin viikkoa sotapelin pelaamisen jälkeen. Sotapelin erotuomareina toimineiden Ehrnroothin ja Sarion tehtävät oli jaettu siten, että Ehrnrooth keskittyi aluejärjestötoiminnan tarkasteluun sekä varsinaisiin kenttäsodan taistelutoimien arvosteluun. Sarion tehtävänä oli merellä, saaristossa ja rannikkomaastossa tapahtuvan taistelun arvostelu. Tämä jako lienee luontevaa, koska Ehrnrooth oli sotilaspiirin komentaja ja näin parhaiten tietoinen aluejärjestöjen tehtävistä, kun taas Sario toimi tutkimusajankohtana rannikkolinnakkeen komentajana.

Raportissa todetaan tiivistettynä, että harjoitukselle asetetut tavoitteet saavutettiin ja Uudenmaan vastuualueen keskeisimmät operatiiviset kysymykset selvitettiin puolustajan komentajille annettujen tehtävien muodossa¹⁴⁵. Erilaisilla peleillä ja suunnitelmilla on ollut vaikutusta myös varusmiesten harjoitustoimintaan, sillä saman vuoden lopulla esitettiin järjestettäväksi sotaharjoitus, joka osiltaan kattaisi puolustusryhmytyksen joko Pernajan lahdelta, Emäsalon alueelta tai Sipoon lahdelta, valtamaantien eteläpuoleisessa rannikko-tai saaristomaastossa. Kenraalimajuri Ekman esittää kirjeessään, että

”pidän suotavana, että UudSL:ssä palveleville upseereille annettaisiin tilaisuus päästä kosketukseen varsinaisten joukkojen kanssa... samoin katsoisin sopivan sotaharjoituksen yhteydessä tutkia joitakin alueen puolustuskysymyksiä”¹⁴⁶.

Käytettäväksi joukoiksi harjoitukseen esitetään SRLstoa, yhtä pataljoonaa JR5:stä Santahaminasta sekä osittain Helsingin varuskuntapataljoonaa ja Hyrylässä sijainnutta KTR2:n patteristoa¹⁴⁷. Toisin sanoen, harjoituksessa olisi haluttu testata vesistölinjan puolustusta ja vastahyökkäyksiä joukolla, joka lähtee suoraan varuskunnasta t-vaiheen aikaiseen taisteluun.

¹⁴⁵ HelSL asiak no 60/ 5 sal 24.4.1951, T 20184/ 5, UudSLE salainen kirjeistö 1951-1954, F3 sal, KA.

¹⁴⁶ UudSL asiak no 185/ 5 sal 7.12.1951, ”sotaharjoituksen järjestäminen, T 20184/ 5, UudSLE salainen kirjeistö 1951-1954, F3 sal, KA.

¹⁴⁷ Ibid.

Yllä olevan sotapelin raportointi ja jatkoesitykset kuvastavat sitä, että sotapeleillä oli selvästi koulutuksellisten tavoitteiden lisäksi operatiivisia tavoitteita. Näin ollen sotapeliä arvioiti tässä tutkimuksessa nousee yhä merkityksellisemmäksi.

HelSL:n suunnittelu etenee vuoden 1951 lopulla

Syyskuussa 1951 annettiin varsinainen käsky puolustussuunnitelmien laadinnasta. Pv.PE:n operaatiokäsky numero seitsemän antoi perusteet suunnittelusta alueellisen puolustuksen periaatteiden mukaisesti siten, että vastuualueen komentaja vastaisi kaikista puolustusjärjestelyistä. Myös ra-, t-, su- ja tsa-kokoonpanot käskettiin tässä asiakirjassa. Käskyn allekirjoittajana oli puolustusvoimain komentaja.¹⁴⁸

Käskyssä kuvataan yleisten tehtävien lisäksi uhka-kuvat aiemmin esitetyn analyysin A, B ja C-vaihtoehtojen mukaisesti. Lisäksi mainitaan erityisesti yllättävät maahanlaskut ja maihinnousut liikekannallepanoon ja joukkojen keskittämisen vaiheeseen liittyen. Uudenmaan alueen (UMV-alue) tehtävänä oli hyökkäyksen torjunta Suomenlahden eteläpuoliselta alueelta kiinnittäen erityistä huomiota Helsingin sekä Porvoon ja Loviisan satamien puolustukseen.¹⁴⁹

UMV-alueen merijalkaväkipataljoona käskettiin Lounais-Suomen vastuualueen johtoon heti t-vaiheesta alkaen (mikä selventää sitä, miksei aiemmin kesällä laaditussa HelSL:n sisäisen suojelun suunnitelmassa mainittu MeriJVP:lle tehtävää, asiasta lienee ollut ennakkotieto) ja Santahaminan JP/JR5 valmistauduttiin irrottamaan myös LSV-alueelle. Su-kokoonpanossa UMV-alueelle tulisi lisää yhden prikaatin sekä 2-3 jääkäripataljoonan voimat, rannikkotykistöä ja ilmatorjunnan joukkoja sekä yksi rannikkopataljoona. Käskyn pohjalta Helsingin sotilasläänin oli laadittava alustavat suunnitelmat 10.12.1951 mennessä 1) puolueettomuuden vartiointiin tapauksessa, jossa Suomi pysyisi irti sodasta ja 2) suunnitelma puolustuksesta Suomen joutuessa suoran hyökkäyksen kohteeksi. Suunnitelmiin tuli sisällyttää alustavat arviot johtamisen järjestelyistä, huollosta, ilmatorjunnasta, hävitystöistä, suluttamisesta sekä esimerkiksi aselajijoukkojen lisätarpeesta.¹⁵⁰

¹⁴⁸ Jouko, Petteri. Artikkelissaan ”Puolustussuunnittelun käynnistyminen maailmansodan jälkeen” kirjassa ”Piirteitä Puolustusvoimien kehityksessä 1944–1964”, Sampo Ahto (et.al) 2005. Sivu 59.

¹⁴⁹ Pv.PE:n asiak n:o 152/ op.1/OT/ 11 b sal 17.9.1951, T-26862 /D 1 OT-sal, KA.

¹⁵⁰ Ibid.

Operaatiokäskyn numero 7 perusteella Helsingin sotilasläänissä jo hyvin edennyt suunnittelu sai lisävauhtia: vuoden 1951 syksyllä suoritettiin useita maastontiedusteluja, joissa päätarkoituksena oli kartoittaa maihinnousumahdollisuudet Helsingin itäpuoliselta alueelta, painopiste Porvoon saaristossa ja sen lähialueilla. Muutamien viikkojen aikana toteutettujen maastontiedustelujen aikana tutkittiin tarkoin miltei koko Porvoon rikkonaisen saariston alue. Everstiluutnantti Valter Pirhosen raporteissa alue arvioidaan yksittäisen pienvenesataman tarkkuudella. Niissä selvitetään vihollisen toimintamahdollisuudet maihinnousussa ja sen jatkoedellytyksistä mantereen puolella niin väyläsyvyyksien, rantahiekan ja kallioiden, maihinnousseen joukon koon ja tieurien kannalta, kuin osin myös taktisten ratkaisujen osalta, maastoon sitoen.

Hyökkääjän kannalta edullisimmaksi maihinnousukohdaksi Sipoonlahden - Porvoon välisellä rannikkoalueella arvioitiin Sipoon kalkkitehtaan alue, pienempien osastojen tukihyökkäykset olisivat todennäköisimmin tulleet Eriksnäsissä, Nordholmissa ja Kangelbyvikenissä.¹⁵¹ Ensimmäisessä portaassa arvioitiin hyökkäävän noin yhden divisioonan voimat. Raporteissa kuvataan lisäksi lähes 20 muun sataman tai rantamaaston mahdollisuudet pienempien osastojen käyttöön.¹⁵² Merkillepantavaa edellisissä on se, että Valkon satamaa ei nostettu erikseen erityisesti mitenkään esille, vaikka sinne johti syvä väylä, satama oli kohtuullisen syvä ja lisäksi Valkosta kohti Porvoon maantietä johti Porvoon tien tasoinen ura sekä lisäksi myös rautatie.

Sipoon lahden rannikolla toinen vaihtoehto maihinnousun toteuttamiseksi olisi arvion mukaan ollut mainittu Kalkkitehtaan alue, jossa nousisi maihin divisioonan vahvuinen vihollinen. Toissijainen tai tukihyökkäykseen liittyvä paikka oli Svartbäck, jossa voisi nousta maihin pienempiä osastoja divisioonan sivustan tueksi. Haikon ja Hammarsin käyttö olisi edellyttänyt viholliselta edessä olevan Emäsalon eliminointia.¹⁵³

Marraskuun lopussa 1951 päivätyssä maastontiedusteluraportissa on keskitytty lentokenttien arviointiin. Maastontiedustelu on toteutettu nimikkeellä ”tehtävät maastoharjoitukseen”.¹⁵⁴

¹⁵¹ Helsingin sotilaspiirin maastontiedustelun raportit, HelSPE:n asiak no 317/järj./I B sal 12.10.1951, T-22702/1, KA. Maastontiedustelun suorittaminen oli käsketty HeLSL:sta 25.9.1951 joten asiassa on toimittu jälleen kerran varsin ripeästi. Seuraava raportti HelSPE:n asiak n:o 321/järj/11 sal, 17.10.1951, T-22702/1, KA, lisäksi myös 352 /järj./ 5 sal 27.10.1951, T-22702 /1, KA.

¹⁵² HelSPE:n asiakirja no 391/ järj/17 sal 28.11.1951. T 22702/1, KA.

¹⁵³ HelSPE:n asiakirjat no 317/järj./I B sal 12.10.1951, n:o 321/järj/11 sal, 17.10.1951, sekä n:o 352 /järj./ 5 sal 27.10.1951, T-22702 /1, KA.

¹⁵⁴ HelSPE:n asiakirja no 391/ järj/17 sal 28.11.1951. T 22702/1, KA.

Aiemmin marraskuussa toteutetun maastontiedustelun raportin allekirjoittajana on Helsingin Sotilaspiirin päällikkö, eversti G. Ehrnrooth sekä varmentajana aiempien raporttien laatija, everstiluutnantti Valter Pirhonen, sotilaspiirin päällikön tuolloinen apulainen, joka näyttäisi vastanneen koko syksyn maastontiedustelun kokonaisuudesta. Raportissa kuvataan sekä yleisen maantieteen että ilmailun käyttömahdollisuudet Hyvinkään, Nummelan, Malmin sekä Helsingin uuden lentokentän (Seutulan) alueilla. Ennen kaikkea raportissa arvioidaan kuitenkin myös sotilaalliset käyttömahdollisuudet eri sotilaskalustolle sekä kenttien ja niiden lähialueiden soveltuvuus maahanlaskusotatoimelle sekä omalle ilmatorjunnalle.¹⁵⁵

Hyvinkään kentän arvioidaan soveltuvan kaikille alle 15 tonnin koneille, mutta kuivalla kelillä ja jään aikana myös raskaammat koneet, joita voisivat olla esimerkiksi hävittäjä- ja tiedustelukoneet tai kevyet ja keskiraskaat pommi- tai kuljetuskoneet. Olosuhteet eivät mahdollistaneet yö- tai huonon sään lentotoimintaa. Kentän lähialueilla todetaan olevan useita maahanlaskuun erinomaisesti sopivia alueita ja maastonkohtia, joiden kautta myös liikenneyhteyksien katkaisemiseen esimerkiksi Riihimäki - Hyvinkää välisellä tiellä olisi hyvät mahdollisuudet. Maahanlasku varjopudotteisesti arvioitiin toteuttamiskelpoiseksi. Hyvinkään lentokentän käyttö arvioitiin kuitenkin epätodennäköisemmäksi sen etäisyyden vuoksi.¹⁵⁶ Maahanlasketun joukon tarve saada yhteys maihin nousseeseen joukkoon mahdollisimman pian tekee Hyvinkään tasasta epätodennäköisemmän.

1930-luvulla silloisen A-luokan vaatimusten mukaiseksi siviililiikennelentokentäksi rakennetun Malmin lentokentän käyttöä arvioitiin viholliselle edullisemmaksi. Kentällä oli nykyaikaiset lennonjohtovarustelut ja paremmat huonon lentosään järjestelyt ja kohti lento-laitteet. Kentän kiitotiet olivat betonipäällysteiset ja mahdollistivat periaatteessa kaikkien hävittäjä, tiedustelu, pommikone- ja kuljetuskoneiden käytön. Kuitenkin kentän sijainti lähellä rannikkoa, suon päällä ja matalalla meren pinnasta aiheuttivat sen, että eri sääolosuhteissa kentän käytettävyyttä saattoi olla hyvinkin huono.¹⁵⁷

Malmin lentokentän käyttö vihollisen maahanlaskuihin arvioitiin edulliseksi: kenttä sijaitti vain 10 kilometriä rannikolta ja etenkin Helsingin ja Nordsjön (Vuosaaren) todennäköisiltä maihinnousualueilta, jolloin etäisyys maihin nousseeseen joukkoon olisi sopiva. Kantaman puitteissa sitä voitaisiin tukea myös laivatykistöllä.¹⁵⁸

¹⁵⁵ HelSPE:n asiakirja no 391/ järj/17 sal 28.11.1951. T 22702/1, KA.

¹⁵⁶ Ibid.

¹⁵⁷ Ibid.

¹⁵⁸ Ibid.

Kentän lähialueella oli maahanlaskuun soveliaita alueita Viikin ja Pukinmäen peltoaukeilla, joista käsin yhteyksien katkaisu (ja siten Helsingin eristäminen) pohjoisesta, idästä ja koillisesta johtavilla tieurilla olisi mahdollista. Malmista luoteeseen olevat Tuomarinkylän ja Suutarilan aukeat olisivat mahdollistaneet suurmaahanlaskun, jolla olisi katkaistu yhteydet pohjoiseen, sekä estetty osittain sähkövirran saanti Helsinkiin. Lisäksi mainitaan, että suurmaahanlaskua voitaisiin tukea linnoitustykistöllä Porkkalan alueelta käsin.¹⁵⁹ Tämä on merkityksellinen huomio, josta ei kuitenkaan todeta, tarkoitetaanko linnoitustykistön käyttäjällä Neuvostoliittoa vai Porkkalan tukikohdan mahdollisessa skenaariossa vallannutta Natoa.

Helsingin uusi lentokenttä mainitaan raportissa myös, uutena elementtinä ensimmäistä kertaa. Helsingin vuoden 1952 Olympialaisten vuoksi kiirehditty rakennustyö uuden kentän käyttöön saamiseksi toi luonnollisesti uuden elementin maahanlaskuja kartoittavan sotilasläänin arkeen. Kentän arvioitiin luonnollisesti olevan ajan vaatimukset täyttävä, moderni kenttä kaikkine lennonvarmistus ja säähavaintolaitteineen, johon voisi laskeutua 60 tonnia painavilla koneilla. Suunnitelmissa oli myös sivukiitotie, jonka arvioitiin mahdollistavan 130 tonnin painoisten koneiden laskeutumisen. Myöskään esimerkiksi merisumun rajoitteita ei sijainnin vuoksi tarvinnut murehtia. Näin ollen arviossa päädyttiin laskelmaan, että kenttä mahdollistaisi noin 60 laskua tunnissa ja volyymi Malmiin verrattuna olisi noin 4-6 kertainen.

Maahanlaskualueita kentän kupeessa olisi viholliselle riittävästi, Helsingin Pitäjän aukeilla kolmen kilometrin päässä ja vain hiukan kauempana Tuomarinkylässä, joista yhteys Helsinkiin voitaisiin katkaista. Kentän toisella puolen Seutulan laajat aukeat mahdollistaisivat suurmaahanlaskun ja laivatykistön ja linnoitustykistön käyttö mereltä ja Porkkalasta olisi kantaman puolesta mahdollista.¹⁶⁰

Nummelan lentokentästä todetaan tärkeimpänä, että sen sotilaallinen hyväksikäyttö olisi mahdollista ainoastaan sille, jonka hallussa Porkkalan vuokra-alue on. Oman ilmatorjunnan käyttömahdollisuuksien osalta suojaamiseen tarvittiin ilmatorjuntaa, mutta vihollisen lentokaluston vuoksi tulisi raskaat it-yksiköt sijoittaa muualle ja jättää kevyet ilmatorjuntayksiköt huolehtimaan lentokenttien alueista.¹⁶¹

¹⁵⁹ HelSPE:n asiakirja no 391/ järj/17 sal 28.11.1951. T 22702/1, KA.

¹⁶⁰ Ibid.

¹⁶¹ Ibid.

2.4 ”Suorittakaa varuskuntahälytys!” – sisäisen järjestyksen ja turvallisuuden ylläpito

Huhtikuussa 1951 tarkennettiin käskyjä sisäiseen suojelun suunnittelusta. Tarkennukset koskivat etenkin poliisien ja sotilaiden välisen yhteistoiminnan suunnittelua sekä kohteiden vartiointia. Sotilaspiirit laativatkin omat esityksensä sisäisen suojelun yksityiskohtaisesta toteuttamisesta, poliisien tarvelaskelmat mukaan lukien. Porkkalan vuokra-alueen vartiointiin ja suojaamiseen oli nyt käytössä 243 Porkkalan rajavartioston (PR) miestä, sekä Espoon nimismiespiiristä 19 vakinaista poliisia. Lisäksi oli 20 poliisimiehen Helsinkiin sijoitettava reservi. Erikseen alueen ulkopuolelta, mutta Helsingin kaupunkiin kuuluvana määrättiin PR:n vartioitavaksi Porkkalan suunnasta johtavien teiden varsilta Hanaholmin ja Björnholmin sillat (nykyisen Espoon alue) sekä Lauttasaaren radioasema. Sotilaspiirien suunnitelmat poikivatkin sotilasläänistä pääesikuntaan esityksen lisäpoliisitarpeista sisäiseen suojeluun liittyen.¹⁶²

Porkkalan alueen ajoneuvo- ja luovutusvelvollisuudet olivat jääneet jo vanhentuneen ja muutetun sotilaspiirijaon myötä Porvoon sotilaspiirille (Itä-Uudenmaan sotilaspiiri) ja niitä esitettiinkin luontevasti siirrettäviksi Tuusulan sotilaspiiriin (läntisen Uudenmaan sotilaspiiri) vastuulle¹⁶³. Sisäisen suojelun suunnitelman laatimiseen liittyen merkittävää on edellä esitetyn, pääesikunnan operaatiokäskyn perusteet huhtikuulta, jossa sisäisen suojelun tehtäviä yhä tarkennettiin. Helsingin sotilasläänin *Sisäisen järjestyksen turvaamisen suunnitelma* käskettiin alun perin tammikuussa 1951, mutta uusittiin kenties juuri edellä mainittujen tarkennusten vuoksi jo kesällä 1951¹⁶⁴. Kesäkuun suunnitelmassa kuvataan yleiset perusteet hyvin samankaltaisesti kuin ylemmän johtoportaan edellisenä vuonna antamassa operaatiokäskyssä numero yksi. Sen mukaan

”puolustusvoimain rauhansopimuksen edellyttämiä valtakunnan sisäistä luonnetta olevia tehtäviä ovat sisäisen järjestyksen ja turvallisuuden ylläpitäminen sekä sotilaalliselle toiminnalle ja maan taloudelliselle elämälle tärkeiden kohteiden suojaaminen”.¹⁶⁵

¹⁶² HelSLE:n asiak n:o 52/10b/ OT/ sal 19.4.1951, sekä Porvoon sotilaspiiriin esikunnan asiak n:o 132/ OT/ 11 fsal 26.5.1951, ja Tuusulan sotilaspiiriin esikunnan asiak n:o 67/ II /OT/ 11 a sal 23.5.1951. Kaikissa suunnitelmissa korostuu sotilaiden vähyys ja riittämättömyys vartiointiin sekä lisäpoliisimpien tarve sisäisen suojeluun toteuttamiseen. Lisäpoliisiesitys UudSLE:n asiak n:o 99/OT/ 11 f sal 12.7.1951. T-20184/ 4, KA.

¹⁶³ UudSLE asiak n:o 69/ OT/ 10b 1.6.1951. T-20184/ 4, KA.

¹⁶⁴ UudSLE asiak no 12/ OT 11 f sal, Uudenmaan vastuualueen suorituskäsky numero 1, ”Sisäisen järjestyksen ja turvallisuuden ylläpito” 1.6.1951, T-20184 /4, KA. Käskyn lopuksi todetaan, että käsky n:o 1 päivämäärältä 1.6.1951 kumoaa ja korvaa käskyn n:o 1 päivämäärältä 10.1.1951 jonka vuoksi aiempi versio on palautettava takaisin.

¹⁶⁵ Ibid.

Kuten jo hyvin samansuuntaisesti aiemmissa suunnitelmissa, vastuualueiden tehtävänä olisi täyttää maan laillisen hallituksen antamat sotilaallisia toimenpiteitä vaativat, sisäistä luonnetta olevat tehtävät, toimia kutsuttaessa siviiliviranomaisten apuna silloin kun poliisin omat resurssit ”havaitaan riittämättömiksi” ja turvata rauhansopimuksen edellyttämät kauttakulku- ja tiedotusyhteydet Neuvostoliitosta Porkkalan vuokra-alueelle ja päinvastoin. Lisäksi, sisäisten levottomuuksien uhatessa tai vallitessa, tuli suojata maan hallinnon, elinkeino- ja liike-elämän toiminnan jatkuvuus sekä sotilaallisesti tärkeät kohteet, kuten puolustusvoimien varikot, varastot, ja laitteet, satamat, lentokentät, tärkeät liikennekeskukset ja yhteydet, viestiyhteydet ja voima- ja teollisuuslaitokset.¹⁶⁶

Johtosuhteet käskyssä on esitetty siten, että Uudenmaan vastuualueeseen (UMV-alueeseen) kuuluu Helsingin, Etelä-Uudenmaan ja Pohjois-Uudenmaan sotilaspiirien alueet sekä Inkoon kunta. Vastuualueen komentajana on UudSL:n komentaja, jonka ensimmäinen sijainen olisi HelSP:n komentaja. Johtoesikuntana olisi toiminut UudSL:n esikunta Helsingissä, tarpeen vaatiessa TKK:n (taistelukoulun) alueella Tuusulassa.

UMV:n tehtävänä oli

- Pääkaupungin puolustus
- Merirajojen valvonta kaistalla Loviisa - Porkkalan vuokra-alue, tärkeimmät satamat Helsinki, Loviisa, Tolkkinen ja Porvoo
- lentokenttien varmistaminen Malmilla, Hyvinkäällä ja Nummelassa (Räyskälä viivattu käsin kirjoituksella jälkikäteen yli)
- pääliikenneyhteyksien suojaaminen ja tärkeimpien liikennekeskusten turvaaminen Helsingissä, Hyvinkäällä ja Keravalla
- Porkkalan vuokra-alueen rajojen ja sinne johtavien yhteyksien varmistaminen ja suojaaminen
- teollisuuslaitosten suojaaminen, joista tärkeimmät olivat Helsingissä, Lohjalla, Porvoossa, Loviisassa, Karkkilassa ja Hyvinkäällä.¹⁶⁷

Tehtävät ovat saman tyyppisiä, kuin noin puolitoista vuotta aiemmin annetussa ”Uudenmaan vastuualueen puolustus suunnitelmassa”. Riihimäki ja Räyskälä oli nyt varmastikin priorisoinnin vuoksi jätetty pois tärkeistä kohteista, samoin kuin Högforsin alueen teollisuus.

¹⁶⁶ UudSLE asiak no 12/ OT 11 f sal, 1.6.1951, T-20184 /4, KA.

¹⁶⁷ Ibid.

Joka tapauksessa, varsinainen puolustus oli siis ajallinen jatkumo sisäiselle suojelulle (vaikka joukot olivatkin erilaiset), jonka vuoksi samoja tehtäviä käskettiin heti alkuvaiheesta. UMV jaettiin viiteen suoja-alueeseen, joiden nimet olivat Helsingin, Suomenlinnan, Santahaminan, Etelä-Uudenmaan ja Pohjois-Uudenmaan suojelualue. Näistä Helsingin suojelualue käsitti Helsingin sotilaspiirin alueen, pois lukien Santahaminan ja SRLsto:n alueet. HelSP:n esikunnan johtopaikka oli makasiinikatu 9, joka tuli kyetä itse esikunnan voimin varmistamaan ja puolustamaan, samoin kuin EUudSPE:n rakennus Maneesikatu 2:ssa. Helsingin varuskuntapataljoonan (Hel.VKP) tuli vartiosuunnitelmansa mukaisesti toteuttaa vartiointi ja puolustus hallituskorttelien alueella sekä Kaartin kasarmin alueella, samoin kuin muodostaa iskuosasto, pidettäväksi valmiudessa kaartin kasarmilla. Vartiopataljoonan tehtävää tukemaan olisi asetettu huoltokoulu (HKoul 3 vahvennettuna tallijoukkueella sekä ajoneuvoilla).¹⁶⁸ Toisin sanoen varuskuntapataljoonalla olisi suojattu valtakunnan ylimmän johdon päätöksenteon ja johtamisen toimintaedellytykset, jota olisi toteutettu vartiointin, partioinnin ja kohteiden suojaamisen lisäksi erillisellä reservillä pataljoonan kasarmeilta käsin.

Helsingin tukikohdan (Hel.TKK) tehtävänä oli vastata Katajanokan alueen ja kanava-alueen siltojen puolustuksesta. Lisäksi sen henkilöstöä olisi koottu merikasarmille, Uudenmaan sotilasläänin komentajan reserviksi.¹⁶⁹ Sisäisen järjestyksen turvaamisessa olisi hyödynnetty luonnollisesti kaikkia saatavilla olevia joukkoja, josta syystä myös sotakoulujen kurssilaisia olisi käytetty suojaamistehtäviin. Sotakorkeakoulua ja tykistökoulua olisi käytetty Uudenmaan kasarmikorttelin puolustamiseen¹⁷⁰.

Suomenlinnan suojelualue käsitti Suomenlinnan rannikkolinnakkeen alueen (sekä myöhemmin tapahtuvien joukkojen siirtojen jälkeen myös Santahaminan saaren) komentajanaan SRLsto:n komentaja. Joukot muodostuivat SRLsto:n sekä merisotakoulun (MeriSK) joukoista, sekä Helsingin edustan lähisaarilla sijaitsevien puolustuslaitoksen toimipisteiden henkilöstöstä, tehtävänään sijoitussaariensa puolustaminen sekä rannikkotykistön maa-ammuntoihin valmistautuminen. Lisäksi tuli valmistautua irrottamaan yksi kevyt ja yksi raskas kranaatinheitinjoukkue, sekä kaksi kiväärijoukkuetta UMV:n komentajan käyttöön. Merijalkaväkিপataljoona 2:n tehtäviä ei mainita, mutta sen todetaan käskyn liitteessä kuuluvan UMV:n alaisuuteen.¹⁷¹

¹⁶⁸ UudSLE asiak no 12/ OT 11 f sal, 1.6.1951, T-20184 /4, KA.

¹⁶⁹ Ibid.

¹⁷⁰ Ibid.

¹⁷¹ Ibid.

Santahaminan suojelualueella, siis lähinnä Santahaminan saarella sijaitsevia joukkoja valmistauduttiin myös käyttämään kohteiden suojaamiseen sekä komentajan reservinä. Suojelualueen komentajana oli maasotakoulun (MaaSK) johtaja, sijaisenaan ilmatorjuntarykmentin komentaja. Santahaminassa olevista joukoista ilmatorjuntarykmentin ja sotakoulujen henkilöstö valmistautuivat muodostamaan iskuosastoja, jotka siirrettiisiin aluksi Olympiastadionille. JP/ JR5, tuo Santahaminan jalkaväkijoukko, valmistautui kohteiden suojaamiseen ottamalla haltuun Herttoniemen öljysataman, Vantaan sillan vanhan kaupungin alueelta, vesijohtolaitoksen pumppuaseman ja sähkölaitoksen päämuuntajan sekä puolustuslaitoksen varastoalueen. Sörnäisten alueelta tuli suojata sähkö- ja kaasulaitos sekä kaksi bensiinivarastoa. Lisäksi oli suojattava Pasilan ratapiha, vesisäiliöt Alppilassa sekä pääpostitalo ja rautatieasema. Loput pataljoonan henkilöstöstä varattiin ja siirrettiin Kaisaniemen alueelle, UMV:n komentajan reserviksi. Santahaminaan olisi jätetty henkilökunnasta muodostettava suojauskomppania, joka olisi jäänyt paikoilleen muiden joukkojen poistuessa saarelta.¹⁷²

Etelä-Uudenmaan suojelualueella (EUudSP:n alue sekä Inkoon kunta) keskeisintä oli vuokra-alueen läheisyydessä tapahtuva järjestyksen säilyttäminen. Porkkalan rajavartiosto vastaisi siitä, että vuokra-alueen läheisyydessä ei tapahtuisi mitään sellaista toimintaa, jota vuokra-alueen asukkaat olisivat voineet tulkita rajaloukkauksiksi, tai provosoivaksi esiintymiseksi. Yksityiskohtaisen suunnitelman Porkkalan rajan sisäisen järjestyksen turvaamiseksi sai laadittavakseen sotilaspiirin komentaja. JR4 sai valmistautumistehtävän Porkkalan rajavartioston vahventamiseen sekä Nummelan radioaseman vartiointiin.¹⁷³

Samalla PR:n henkilöstön nopeammaksi täydentämiseksi annettiin määräys, että rajavartiosto voisi lähettää palvelukseenastumismääräyksiä täydennyshenkilöstölleen suoraan paikallisille aluevalvojille¹⁷⁴. Tämä tarkoittaa, että pääesikunnan 2.divisioonalle aiemmin antama käsky PR:n vahventamisesta on tässä konkretisoitunut jo siihen, mistä joukosta tuo vahvennus saataisiin.

¹⁷² UudSLE asiak no 12/ OT 11 f sal, 1.6.1951, T-20184 /4, KA.

¹⁷³ Ibid. Samassa kuussa tarkennettiin myös PR:n moottoriajoneuvojen varaukset muuttuneen aluejaon vuoksi EUudSP:ltä PUudSP:lle. UudSLE:n asiak n:o 83/ OT 10 c 15.6.1951, T-20184 /4, UudSLE OT- salainen kirjeistö 1950-52, F2 sal, KA.

¹⁷⁴ UudSLE:n asiak n:o 87/ OT 10 c 20.6.1951. "Täydennyshenkilöstön kutsuminen rajavartiostoihin". T-20184/4, KA.

Pohjois-Uudenmaan suojelualueella II/ KTR 2 joukot olisi siirretty Helsingin Pitäjän Kirkonkylän alueelle UMV:n komentajan käyttöön, turvaamaan Vantaan sillan sekä Imatran linjan muuntoaseman. Hyrylän kasarmeja vartioimaan olisi jätetty yksi joukkue (käsinkirjoitetun huomautuksen mukaan tykistökoulun RU-linja). Lisäksi aiemmin esitettyjen, tärkeiksi kohteiksi luokiteltujen kohteiden, jonne läänillä ei riittäisi omia joukkoja (Hyvinkään, Järvenpään, Keravan ja Karkkilan suojelualueille), saataisiin vartiojoukoiksi kaksi kiväärijoukkuetta viestirykmentiltä.¹⁷⁵ Koska suojattavia kohteita luetelluilla alueilla oli runsaasti ja kohteet monenkirjavia (kuten ratapihoja ja asemia, voimalaitoksia, lentokenttä, puhelinkeskuksia, lennättimiä), voidaan todeta kahden kiväärijoukkueen olleen tervetullut vahvistus, mutta määrältään silti kovin vähäinen kohteiden ympärivuorokautiseen vartiointiin. Yhden joukkueen vartiointi esimerkiksi siten, että yksi ryhmä lepää ja kaksi vartioi, olisi kattanut vain korkeintaan yhden suojelualueen kohteet, nekin vajavaisesti.

Yhteistoiminnasta poliisiviranomaisten kanssa annettavat ohjeet korreloivat pääesikunnan antamaan, aiemmin esiteltyyn käskyyn kaikkine lakipykälineen. Käskyssä muistutetaan poliisin mahdollisuudesta tehdä avunpyyntö puolustusvoimille, sekä mahdollisuudesta käyttää ”varapoliiseja” joiden tarpeesta komentaja myös halusi sotilaspiireittäin perustellun esityksen. Teollisuuslaitosten, rautatie-posti- ja lennätinlaitoksen, voimalaitosten ja vastaavien kohteiden vartioinnista tuli laatia suunnitelmat yhteistoiminnassa poliisien ja kyseessä olevan laitoksen johtoolimien kanssa, tarpeellinen asiakirjojen salaaminen ja toimien huomaamaton toteuttaminen huomioiden.¹⁷⁶

Sisäisen järjestyksen ja turvallisuuden säilyttäminen Helsingin sotilasläänin alueella olisi aloitettu joko valmistavalla käskyllä ”*suorittakaa varuskuntahälytys*” tai toimeenpanokäskyllä ”*suorittakaa varuskuntaharjoitus*”.¹⁷⁷ Edellä kuvattu asiakirjojen turvaluokittelu ja nämä käskyt ovat edellyttäneet yksityiskohtaisia toimenpideluetteloita (suorituskäskyjä) joukko-osastoihin, jotka on täytynyt laatia siten, että toiminta käynnistyy nopeasti ja joukot ovat valmiina lähtöön, vaikka ei olisikaan tietoa vielä sijoituspaikoista ja kohteista.

¹⁷⁵ UudSLE asiak no 12/ OT 11 f sal, 1.6.1951, T-20184 /4, KA.

¹⁷⁶ Ibid. Salaamisen osalta kenraalimajuri Ekman käski, että sisäisen järjestyksen säilyttämisen suunnitelmaa sai jakaa vain sotilaspiirien komentajille joilla oli lupa antaa joukko-osastojen komentajien lukea käsky läpi. Näin ollen suunnitelman toimeenpanon kannalta vain kovin harva tiesi enempää kuin hälytyksen tullen tehtävät toimenpiteet.

¹⁷⁷ Ibid.

Sisäisen järjestyksen ja turvallisuuden säilyttämisen suunnitelma Uudenmaan sotilasläänissä vuonna 1951 piirtää lukijalle kuvan, jossa komentajalla on keskeiset kohteet, kuten satamat ja lentokentät, sekä ylimmän johdon rakennukset suojattuna. Merialue Helsingin edustalla on joukkojen valvonnassa, Porkkalan vuokra-alueen rajan alue sekä sinne johtavat (tai toisin päin ajateltuna sieltä Helsinkiin johtavat) tiet siltoineen vartioituna. Lisäksi useammassa paikassa vastuualueella olisi ollut erilaisia ja erikokoisia iskuosastoja ja reservejä, valmiina suunnattavaksi halutuille alueille. Varuskunnissa olisi ollut ainakin jonkinlainen pieni runkomiehitys ja viestiyhteydet järjestettynä. Näin ollen suunnitelmalla olisi varmasti kyetty tukemaan laillisen hallituksen järjestyksen säilyttämisen toteutusta, tukemaan poliisiviranomaisia sekä suojamaan kohteita tihutöiltä. Samoin olisi ollut jo mahdollista liikekannallepanoa varten joukkoja aseissa, keskeisten alueiden läheisyydessä (Porkkalan tukikohdasta tulevat tiet sekä Malmin lentokenttä ja Helsingin Pitäjän Kirkonkylän peltoaukeat) mahdollisen nopeasti kehittyvän vihollisuhkan, kuten maahanlaskun varalta.

Suunnitelmasta kuitenkin havaitaan, että joukkojen vähyys ja sille asetetut mittavat kohteiden vartiointivelvoitteet olisivat muodostuneet haasteeksi ainakin kahdella tapaa: tilanteen pitkittyessä joukkojen vähäinen määrä olisi käynyt kuormittavaksi ja mahdollisuus tunkeutua kohteisiin ja tehdä ajan tapaan kutsuttuja ”tihutöitä” ei välttämättä olisi ollut tehtävään vihkiytyneelle ylivoimaisen vaikeaa. Myös kyky isomman joukon levottomuuksien hallintaan, esimerkiksi jonkinlaisessa mellakkatilanteessa, olisi voinut käydä rajoitetuksi, mikäli joukot olisivat olleet laajalle alueelle ripoteltuina. Mitä ilmeisimmin ajatuksena onkin ollut mainittujen useiden reservien muodostamisella vastata tähän haasteeseen.

1950-luvun Suomessa puolustusvoimia valmistauduttiin siis käyttämään myös sisäisten levottomuuksien hillitsemisessä, jota voidaan pitää aikalaissäesityksissä konkreettisena uhkana.¹⁷⁸ Nykyisin muille viranomaisille annettavana virka-apuna tunnettu, yksi puolustusvoimien päätehtävistä, tuntuisi olevan nykypäivän jatkumo tälle sisäisen järjestyksen turvaamiselle, joskin sen toteuttamisen muodot nykypäivänä ovat monelta osin erilaiset. Kuten todettua, virka-apu käsitteenä oli kuitenkin tunnettu jo 1800-luvun lopulta lähtien.

¹⁷⁸ Esimerkiksi vuonna 1948 poliisin ja puolustusvoimien valmiutta sekä kohteiden suojaamista tehostettiin kesken YYA-neuvottelujen ja mahdollisen kommunistien vallankaappausuunnitelman vuoksi. Ks. Visuri, s. 94-97, tai Kallioniemi, Jouni, ”Nouseva Suomi”, Jyväskylä 2002, sivut 236-239. Puolustusvoimain komentajan, jalkaväenkenraali Aarne Sihvon arkistoidusta materiaalista löytyy käsin ruutupaperille kirjoitettu Helsingin suojaamissuunnitelma, joka on laadittu sattumoisin juuri YYA-neuvottelujen kuluessa. Ilman tulonumeroa, ”toimenpiteet Helsingin suojaamiseksi” T-21645 /2 Sal 4I, KA. Tutkimusajankohdan jälkeen, vuonna 1956, 1950-luvulla laadittuja, sisäisen järjestyksen säilyttämisen suunnitelmia, jouduttiin koestamaan suurlakkoon liittyen.

2.5 Laivaston ja lentojoukkojen käyttö Helsingin puolustamiseksi 1950-luvun alussa

Lentojoukkojen osuus Uudenmaan alueen puolustuksessa painottui kahteen tehtävään. Ensimmäinen oli suojaustehtävä, jossa suojattavina alueina oli Helsingin satama sekä Hyvinkään ja Riihimäen solmukohtien rautatieliikenne. Toisekseen ilmavoimien tuli kyetä tukemaan alueella olevia joukkoja lentotiedustelun suorituksin, suojauksin ja lentorynnäköin. Painopiste lentojoukkojen käytölle määräytyisi tilanteen mukaan.¹⁷⁹ Uudenmaan sotilasläänini olisi asetettu t-vaiheessa yhteysupseeri, jonka kautta lentojoukkojen käytön koordinointi olisi toteutettu lounaisella ilmapuolustusalueella. Ilmapuolustusalueen komentopaikka sijaitisi Tampereella, mutta sen varakomentopaikka oli Helsingissä, ilmatorjunnan päätulenjohtopaikan yhteydessä. Ilmatorjuntajoukot, jotka kuuluivat vielä tässä vaiheessa ilmavoimiin, olivat varautuneet puolueettomuuden vartiontiin ilmasta käsin tapahtuvia hyökkäyksiä vastaan sekä tukemaan pinta-ammunnalla maajoukkojen taistelua mantereella ja rannikolla.¹⁸⁰

Ilmavalvonta oli sodan aikana jo kehittynyt varsin kattavaksi ja samoja järjestelyjä pyrittiin hyödyntämään, kuten edellä on kuvattu, edelleen. Kuitenkaan ilmavalvonnan valmius ei ollut 1950–51 lähelläkään sodanaikaista, lähinnä keskityttiin yritykseen saada jotain sodanaikaisesta kyvystä palautetuksi. Esimerkiksi elokuun lopulla päivätyssä väestönsuojelun raportissa todetaan, että ilmavalvonnan toimenpiteitä ei ole toteutettu ja että edes ilmavalvontaelinten sijoituspaikat tulisi kiireesti tiedustella¹⁸¹. Porkkalan tukikohta aiheutti myös ilmapuolustukselle haasteita. Tätä kuvaa esimerkiksi HelSL:n komentajan kirje lentorykmentti 1:n komentajalle, jossa todetaan että

*”esitän harkittavaksi, eikö olisi syytä sulkea suunnittelussa ilmavalvontaverkossa olevaa ilmeistä aukkoa Helsingin lounaispuolella”*¹⁸².

Lounaispuolisen alueen aukolla tarkoitetaan luonnollisesti Porkkalan vuokra-alueen muodostamaa tyhjää katvealuetta valvontaverkkoon. Ekman esitti ilmavalvonta-asemien perustamista myös Kytöön ja Rysäkarille, linnakkeiden yhteyteen. Samoin lentorykmenttien välirajat koettiin hankalaksi sen kulkiessa suoraan UudSL:n vastuualueen keskeltä.

¹⁷⁹ IlmaVE:n asiak n:o 68/ ye.2 /OT 11 sal 22.7.1950, ”ilmavoimien osuus T-suunnitelmissa”. T-20184/ 4, KA.

¹⁸⁰ Ibid.

¹⁸¹ HelSPE:n asiak n:o 264/ Järj./ 13.sal 30.8.1951. T-22702/ 1, KA.

¹⁸² HelSLE asiak n:o 43/ OT/ 10c sal 27.4.1951. T-20184/ 4, KA.

Ekman esittääkin lentojoukkojen käytön yksinkertaistamiseksi omalla vastuualueellaan lentorykmenttien välirajan muuttamista siten, että koko Uudenmaan vastuualue kuuluisi lentorykmentti 1:n vastuulle.¹⁸³ Tämä on ymmärrettävä huoli jo pelkästään vähäisten yhteyksien ja tukipyyntöjen välittämisen kannalta, tarve selkeyttämiselle on ilmeinen, mutta kuvaa vielä puolustussuunnitelmien keskeneräisyyttä ja selvää hioutumista paremmaksi kaiken aikaa suunnittelun edetessä.

Laivasto Helsingin puolustuksessa sotien jälkeisinä vuosina

Merivoimien, johon kuuluivat rannikkojoukot ja laivasto, tehtäviin yleisesti kuului rannikon puolustamisen lisäksi meriyhteyksien suojaaminen sekä hyökkääjän meriyhteyksien häirintä. Rannikkodivisioona ja rannikkoprikaati olivat rannikkojoukkojen yhtymiä. Niiden komentajat rinnastettiin vastaaviin maavoimien yhtymien komentajiin. Rannikkojoukkoihin saattoi kuulua kaikkia aselajijoukkoja, joskaan kokoonpanot eivät kuitenkaan olleet kiinteitä, kuten maavoimien divisioonassa ja prikaatissa. Rannikkojoukkojen pääaselajina oli tykistö.¹⁸⁴ Rannikkotykistön osalta sen suunnitelmat ja tehtävät on esitetty maavoimien osuudessa.

Vuonna 1950 merivoimien osuus Helsingin puolustuksessa oli kohtuullisen vaatimaton ja vielä vuonna 1951 laivaston suorituskyky oli hyvin alhainen; kalusto oli vanhentunutta tai sitä ei ollut, ampuatarvikkeistakin oli pulaa. Kuten yleisesikunnan päällikön, kenraalimajuri V.A. Sundmanin esityksessä merivoimien esikunnan siirtämiseksi Turusta Helsinkiin mainitaan, ”laivaston kehittäminen sen kalustollisesta rappiotilasta on polttava kysymys sen viimeisten tykistöalusten tullessa romutettaviksi”¹⁸⁵. Vuoden 1950- suunnitelmissa alusottojen toteuttamisella pyrittiin korvaamaan puuttuvaa kalustoa¹⁸⁶. Tämä olisi varmasti helpottanut edes merellä liikkumisen ja kuljetusten toteuttamista. Sinänsä laivasto- ja rannikkojoukkojen vahvuus oli kohtuullinen, sillä tuossa 1950 vahvistetussa su-kokoonpanossa (ja käytännössä samalla tsa-kokoonpanossa) niiden vahvuus oli yhteensä 38 000 sotilasta¹⁸⁷.

¹⁸³ HelSLE asiak n:o 43/ OT/ 10c sal 27.4.1951. T-20184/ 4, KA.

¹⁸⁴ Tynkkynen, sivu 284.

¹⁸⁵ Pv.PE:n asiak n:o 5/ Järj.1/ 10 sal 16.1.1951, ”laivaston esikunnan siirtäminen Turusta Helsinkiin”, T 26862 PE OP-OS konseptit ja taltiot 1950–54 D1 ot sal, KA.

¹⁸⁶ HelSLE asiak n:o 87/ OT/ 10c sal, T-20184/ 4, KA.

¹⁸⁷ Säämänen, Juuso. Suurmaiinnousun uhkasta kaappaushyökkäyksen torjuntaan. Suomen meripuolustuksen maihinnousuntorjuntakyvyn kehittyminen jatkosodan päättymisestä 1960-luvulle. Maanpuolustuskorkeakoulu julkaisusarja 1, tutkimuksia nro 10. Helsinki 2017. Sivun 144.

T-kokoonpanossa Helsingin tukikohta (Hel. TKK) olisi perustanut laivaston esikunnan ja esikuntajoukkueen, II/1.vartiolaivuuden (Hurja-luokka) sekä II/2.vartiolaivuuden (Jymy-luokka), 11.raivaajalaivuuden sekä Suomenlahden meripiiriin. Meripiiriin taas olisi kuulunut meripiiriin esikunta, Helsingin laivastoasema, Kotkan huolto-asema, 2 sataman sotilastoimistoa, kolme kauppalaivojen tarkastusaseman päällikköä (sijoitus merivartioasemille), sekä yksi lentokone merivartiostolta. Lisäksi olisi perustettu paikallisvoimat, joihin kuului raivaajalaivueet 4 ja 15, miinaviirikkö 1, kuljetusviirikkö 13 sekä merikuljetusryhmät Suomenlinnan rannikkolaivastosta sekä Helsingin laivastoasemalta. Määrävahvuus t-kokoonpanossa olisi ollut 575 henkilöä, kalustoa olisi ollut kaksi henkilöautoa, kuusi kuorma-autoa ja yksi moottoripyörä.¹⁸⁸

Henkilöstöä voidaan todeta varatun varsin hyvin, aluskaluston suhteen varmasti on ollut useampia avoimia kysymyksiä. T-kokoonpano kuitenkin kuvastaa tehtävää ja suorituskyykyä, eli yleisen järjestyksen ja turvallisuuden säilyttämisessä ja kriisin alkuvaiheessa painopiste olisi varmastikin ollut aluevesien valvonnassa, alustarkastuksissa sekä seuraavan vaiheen tai sodan uhkaa varten tehtävien valmisteluiden (väylien sulkeminen, joukkojen kuljetukset) suorittamisessa. Valmiuden ja suorituskyyvyn näkökulmasta tilanne oli jonkin verran parempi rannikkopuolustuksen osalta, sillä jalkaväen aseet ja taisteluvälinemateriaali oli pääosin paikoillaan ja varusteltuna Suomenlinnassa ja Helsingin tukikohdassa, joskin pioneeri- ja yleismateriaalissa oli osin merkittäviä puutteita. SRLsto:n tykit olivat paikoillaan pois lukien Lehtisen, Pirttisaaren, Kytön ja Bågaskärin tykit. Osasta tykit olivat loppuun ammuttuja ja kuluneita, eikä kaliiberikaan vastannut T-kokoonpanoa. Osa t-kokoonpanon mukaisista tykeistä oli huollossa ja osa koulutuskäytössä, osa taas varastoituna niin, että niiden ei tarvitsisi kestää jatkuvia säänvaihteluja. Merivoimien esikunnan mukaan kaikki olisi kuitenkin ollut nopeasti siirrettävissä omille paikoilleen.¹⁸⁹ Kokonaisuutena merivoimien kyky rannikon puolustukseen oli tässä vaiheessa vajavainen. Jatkosodan lopulta lähtien alkanut meripuolustuksen taistelukykyyn rapautuminen pysähtyi vasta 1950-luvun lopulla toteutuneiden hankintojen myötä¹⁹⁰.

¹⁸⁸ HelSLE asiak n:o 87/ OT/ 10c sal, T-20184/ 4, KA.

¹⁸⁹ MeriVE op.os asiak n:o 266/ op.3/ OT/ 10/ sal 14.10.1951, T-20184 /4, T-20184 /4, UudSLE OT- salainen kirjeistö 1950–52, F2 sal, KA.

¹⁹⁰ Säämänen, Juuso. Suurmaiinnousun uhkasta kaappaushyökkäyksen torjuntaan. Sivu 311.

3. YLIMMÄN JOHDON OPERATIIVINEN KÄSKY ”POLTTOAINEHANKINTA” JA HELSINGIN PUOLUSTUS 1952

3.1 Helsingin sotilasläänin karttaharjoitukset ja sotapelit

Jatkumona kevään 1951 sotapelille ja saman vuoden syksyllä suoritetuille maastontiedusteluille pidettiin sotilaspiireissä karttaharjoituksia, jossa epäilemättä oli myös operatiivisia tavoitteita. Etelä-Uudenmaan sotilaspiirin harjoituksen aiheena oli ”pataljoonan viivytys prikaatin oikealla sivustalla Ahvenkoskelta Pernajanlahden länsirannalle”, jossa yhteistoiminta rannikkojoukkojen kanssa tuli erityisesti ottaa huomioon. Pohjois-Uudenmaan sotilaspiirin harjoitusaiheena oli pataljoonan puolustus Pernajanlahden länsirannalla. Helsingin Sotilaspiirin harjoituksen aiheena taas oli ”voimakkaan maahanlaskun torjunta Seutulän lentokentältä Helsingin Pitäjän kirkon maastossa sijoitusryhmyksessä olevalla prikaatilla”.¹⁹¹ Seuraavassa on pureuduttu juuri HelSP:n harjoituksen toteutukseen operatiivisen suunnittelun vaiheen kuvaajana.

Kenraalimajuri Ekman vaati, että HelSP:n harjoitus tulee pelata siten, että maahanlasku saavuttaa menestystä ja oma prikaati on pakotettu vetäytymään puolustusryhmyykseen Vantaanjoki- Keravanjoki väliselle linjalle. Prikaatin tehtävänä olisi tämän jälkeen torjua vihollisen hyökkäykset ja estää sen pääsy pohjoisesta Helsingin suuntaan.¹⁹² Käsky karttaharjoituksen toteutustavasta kuvaa sekä uhkaa että komentajan tahtoa siitä, miten hän on tahtonut sekä perehdyttää että harjaannuttaa päällystöään. Samalla kuitenkin ei ole tarvinnut paljastaa koko tilannetta, eli mihin isompaan tilannekehykseen kokonaisuus liittyi. Ajatus siitä, että prikaati ei kykene torjumaan maahanlaskua Seutulässä tarkoittaa, että lentokentälle arvioitu ”voimakas maahanlasku” on ollut mittasuhteiltaan joko erittäin suuren osaston maahanlaskuksi arvioitu, tai että siihen ei ehditä arvion mukaan vaikuttamaan kyllin ajoissa.

HelSP:n karttaharjoitus pidettiin helmikuussa 1952 sotilaspiirin päällikön johdolla. Harjoitukseen luodussa alkutilanteessa ”sinisten” ja ”keltaisten” välinen sota oli alkanut elokuussa 1951 ja edennyt talveen mennessä siten, että Euroopassa sinisten eteneminen länteen oli pysähtynyt Seinejoen linjalle.¹⁹³ Tilanne oli siis rakennettu isossa mittakaavassa osin toisin, kuin aiemmissa skenaarioissa, joissa vain Nato oli kohti Neuvostoliittoa etenevä

¹⁹¹ HelSLE asiak n:o 186/ 5 sal, 14.12.1951, T-20184/ 5, KA.

¹⁹² Ibid.

¹⁹³ HelSPE asiak n:o 68/ / Järj/ 5 sal 18.3.1952, T 22702/ 1, KA.

osapuoli. Tässä tilanteen kuvauksessa oli huomioitu, että sininen osapuoli on edennyt Keski-Euroopan ryhmyksestään kohti Ranskaa samaan aikaan, kun keltaisen Naton hyökkäys etenee Skandinaaviassa. Fennoskandian sotänäyttämöllä keltaiset olivat luoneet meren- ja ilmanherruuden Skandinavian niemimaalle ja siirtyneet hyökkäykseen Pohjanlahden pohjoispuolitse. Hyökkäys saavutti helmikuussa Oulunjoen- Hyrynsalmen tasan, jossa Suomen päävoimat olivat parasta aikaa taistelussa (vrt. myöhemmin ”Polttoainehankinnan” mukainen suunnitelma, jossa painopiste Pohjois-Suomessa). Omien joukkojen osalta II AK Keski - ja Itä- Uudenmaan puolustuksessa oli saanut käskyn siirtää prikaatin Porvoon - Loviisan alueelta, toisen prikaatin Nummellan – Hyvinkään alueelta sekä moottoroidun rannikkotykistöpatteriston Degeröstä Vaasan - Raahen rannikkoalueelle.¹⁹⁴

Lisäksi harjoituksen henkilöstölle kuvattiin, että Helsinki oli tässä tilannekehityksessä evakuoitu 50 prosenttisesti. Helsingissä oli noin muutoin vajaan pataljoonan verran välttävän taistelukunnan omaavia miehiä, jotka voitaisiin ryhmittää Hermannin - Meilahti välisen linjan eteläpuolelle. Agentti- ja ilmatoiminta oli samaan aikaan kiihtynyt sekä Helsingissä, mutta myös Riihimäellä, Hyvinkäällä ja Nummellan alueella.¹⁹⁵

Omien joukkojen tilanne kuvattiin siten, että yksi jalkaväkiprikaati on ollut ryhmitettynä pääkaupungin puolustamiseksi ja ”on siinä sivussa saattanut Helsingin maarintaman puolustuslinjan välttävään puolustuskuntoon”. Prikaati on alkutilanteessa ryhmitetty Helsingin pitäjän kirkonkylän maastoon, jossa toimii armeijakunnan reservinä. Prikaatin tehtävänä oli valmistautua

- 1) Helsingin Pitäjän Kirkonkylä- Malmi tasangon maahanlaskun torjuntaan keskitetyllä vastahyökkäyksellä. Malmin käytössä olevan lentokentän välittömänä suojana on lentokenttäkomppania ja kaksi kevyttä ilmatorjuntapatteria
- 2) Seutulan lentokentän maahanlaskun torjuntaan keskitetyllä vastahyökkäyksellä. Seutulan lentokentän (yksi rata vastikään valmistunut) välittömänä suojana on toinen lentokenttäkomppania ja kolme kevyttä ilmatorjuntapatteria.
- 3) kuljetusvalmius käyttöä varten muualla II AK:n alueella.¹⁹⁶

¹⁹⁴ HelSPE asiak n:o 68/ / Järj/ 5 sal 18.3.1952, T 22702/ 1, KA.

¹⁹⁵ Ibid. Mainitut alueet linkittyvät aiempiin tilanteen kuvauksiin ja maastontiedusteluihin, joissa mainitaan tärkeinä suojattavina kohteina Riihimäen liikennekeskus sekä Hyvinkään ja Nummellan lentokentät. Näin ollen voidaan tämänkin perusteella pitää karttajarjoituksen tilannetta todellisen uhka-arvion mukaisena tilanteenkuvauksena.

¹⁹⁶ HelSPE asiak n:o 68/Järj/ 5 sal 18.3.1952, HelSP karttajarjoituksen 6.-8.2.21952 tilanne- ja yhteenveto, T 22702/ 1, KA.

Ehrnrooth on hiukan elävöittänyt tilannetta sotilasläänin vaatimuksesta esimerkiksi joukkojen määrän suhteen, mikä lieenee luontevaa jo pelkästään päällystön koulutuksen kannalta. Todellinen tilannehan olisi saattanut poiketa karttaharjoituksesta hyvinkin. Muut II AK:lle alistetut joukot olivat kuvattuna paikallisiin varmistus- ja reservitehtäviin. JP5 ja JP6 oli varattu ensisijassa maahanlaskun torjuntaan Laajalahden- Kårbölen aukeille sekä Mellunkylän - Vestersundomin aukeitten maahanlaskun torjuntaan, mutta olisivat mahdollisesti käytettävissä prikaatin käyttösuunnitelmissa.¹⁹⁷

Rannikkopuolustuksen osalta tilanne kuvattiin, että Rannikkotykistörykmentille alistettu rannikkopataljoona on ryhmitetty Helsingin satamien ja sisäsaariston puolustukseen. RTR ja ilmatorjuntarykmentti valmistautuivat molemmat tukemaan HelSP:n jalkaväkiprikaatia maanammunnoin.¹⁹⁸

Harjoituksen jatkotilanne esitettiin siten, että vihollisen voimakkaat pommitusmuodostelmat hyökkäsivät mm. Leppävaaraan, Pakinkylään ja Malmin ampumaradan maastoon (eli alueille joista prikaatin joukot olivat juuri siirtyneet). Pommituksia suoritetaan armeijakunnan alueella Tuusulaan taistelukoululle sekä Pitäjänmäelle, Helsingin Pitäjän kirkonkylään, Tapanilaan ja Tikkurilan asemalle, aiheuttaen noin 10 prosentin miehistö- ja kalustotappiot. Myöskin Helsingin kaupungin, Malmin ja Seutulan ilmatorjuntajoukkoihin vaikutetaan pommituksin. Vaikuttaa siltä, että sotapelin kuvauksen laadinnassa on arvioitu vihollisen kykenevän tiedustelemaan ja paikantamaan omien joukkojen puolustusryhmytyksen. Kuitenkin on laskettu viiveen tiedustelun maalittamisesta aina toteutettuun vaikutukseen saakka olevan riittävän suuri siihen, että omat joukot ehtisivät väistämään ilmaiskun alta pois. Hyökkääjän uskottiin joka tapauksessa ainakin tämän harjoituksen perusteella aloittavan pommituksilla avainkohteisiin, kuten ilmatorjunnan tuliasemiin ja ryhmytykseen sekä puolustajan reservien ryhmytykseen.

Seuraavassa vaiheessa kuvattiin ilmavalvonnan ilmoittamat lentokonemuodostelmat, joissa oli 300- 400 kappaletta C-119 tyyppisiä koneita ja osin ehkä vielä raskaampia kuljetuskoneita, jotka ovat ylittäneet saariston ja Pohjanlahden rannikon eteläosan, suuntana itä ja kaakko. Tähän lisättiin kuvaus lentokoneiden äänistä sekä ääni- ja valo-ilmiöistä ”*Tikkurilasta suunnassa 50-00, etäisyys 10km*”.¹⁹⁹

¹⁹⁷ HelSPE asiak n:o 68/Järj/ 5 sal 18.3.1952, HelSP karttaharjoituksen 6.-8.2.1952 tilanne- ja yhteenveto, T 22702/ 1, KA.

¹⁹⁸ Ibid.

¹⁹⁹ Ibid.

Tikkurilasta luoteeseen kymmenen kilometriä ollaan Seutulan lentokentän kupeessa, joten edelleen tilanteessa mennään ”sovitun käsikirjoituksen” mukaisesti. Kuvauksen saatuaan armeijakunnan komentaja käski prikaatin komentajalle:

”maahanlasku Seutulan lentokentälle alkanut. Hyökätkää viivytyksettä lentokentän takaisin valloittamiseksi”.

Karttaharjoituksen komentajina toimivat pelaajat saivat tämän jälkeen tilanneharjoituksen toteutettavakseen, joka on edellyttänyt korkeaa valmiutta nopeiden käskyjen ja toimenpideluettelojen laatimiseen. Upseerit harjoittelivat siinä yhden tunnin mittaista suunnittelu- ja päätöksentekoa, jossa komentajan oli valmisteltava hyökkäyskäskyt alaisilleen ja saatava hyökkäys vaikuttamaan maahanlaskuun. Tunnettu tosiasia on, että maahanlasku on haavoittuvimmillaan juuri sen alettua, ennen kuin maahan laskettu joukko ehtii koota rivinsä ja ryhmittyä taisteluvalmiiseen muodostelmaan maahanlaskualueen ympärille. Täytyy kuitenkin muistaa, että 300- 400 kuljetuskoneen laskeutuminen ei tapahdu minuuteissa, mutta kuitenkin ”liukuhihnaperiaatteella”. Harjoituksessa on haluttu selvästi korostaa toimeenpanon nopeuden merkitystä ja joukkojen nopeaa liikkeellelähtöä, ilman komentajan ja esikunnan muodostamaa suunnittelun viivettä.

Tehtävän sai toteutettavakseen everstiluutnantti Valter Pirhonen, joka sai harjoituksessa toimia toimivan komentajan roolissa. Pirhosella oli aiempaa kokemusta sotapeleistä Helsingin alueella, olihan hän toiminut myös osasto Pirhosen komentajana aiemmin esitetyssä, vuoden 1949 sotapelissä. Ensimmäisinä toimenpiteinään Pirhonen esikuntineen käski, lyhyen yhteisen tilanteen arvioinnin jälkeen, oman päätöksensä esikunnalle. Tämän jälkeen lähettiupseeri on lähetetty käskemään hyökkäyskäsky kahdelle pataljoonan komentajalle. Aselajikomentajat ovat käskeneet omat osuutensa ja tykistökomentaja esitti toiminta-ajatuksensa taisteluiden tukemisesta. Pioneerikommentaja antoi käskyt pioneerikomppanian joukkueenjohtajille pioneeritoiminnasta. Lisäksi lähetettiin esitys 2.AK:lle lentokenttäkomppanian käytöstä sekä ilmoitus lentokentän valtaamisen aloittamisesta. Operatiivinen toimisto alkoi kirjoittamaan yhteiskäskyä, joka julkaistaisiinkin tunnin kuluttua.²⁰⁰ Toimeenpanon nopeus on ollut ihailtavan hyvä.

²⁰⁰ HelSPE asiak n:o 68/ Järj/ 5 sal 18.3.1952, HelSP karttaharjoituksen 6.-8.2.1952 tilanne- ja yhteenveto, T 22702/ 1, KA.

Everstiluutnantti Pirhonen päätti hyökätä ja lyödä vihollisen yhdellä pataljoonalla Seutulan kentän sähkölinjan lounaispuoliselta alueelta sekä toisella pataljoonalla Seutulan kentän sähkölinjan koillispuoliselta alueelta, josta valmistautui jatkamaan Tikkurilan suuntaan. Kolmas pataljoona valmistautui maahanlaskun torjuntaan Malmin lentokentän ja Helsingin Pitäjän kirkonkylän suuntiin ja neljäs Helsingin Pitäjän aukeilla.²⁰¹

Tykistön ja heittimistön tuli annettiin aluksi hyökkäävien pataljoonien tukemiseen, Panssarintorjunnan painopiste oli Siltamäen - Seutulan tienhaaran alueella. Ilmatorjunnan tehtävänä oli tykistön suojaaminen Hakkilassa ja lentokenttien suojaaminen Malmilla ja Seutulassa. Lisäksi It-yksiköt valmistautuivat maahanlaskun torjuntaan ja maa-ammuntoihin. Huollon osalta tukeutuminen oli pääosin paikallisiin kiinteisiin huoltojärjestelyihin tukeutuvaa, esimerkiksi polttoaineiden jakopaikka perustettiin Mannerheimintien Essolle, autokorjaamo taas Volvon korjaamolla Sturenkadulla. Ampumatarvikkeet ja elintarvikkeet noudettiin keskustan alueen kalliosuojista Vilhovuorenkadulta, Suurkirkon ja Erottajan alueelta sekä Elannon varastosta Sörnäisten satamassa. Evakuointisairaaloina olivat punaisen ristin Helsingin asema sekä keskussotilassairaala ”Tilkka”.²⁰²

Jatkotilanteessa Seutulaan toteutunut maahanlasku arvioitiin rykmentin vahvuiseksi. Samaan aikaan toteutui myös toinen maahanlasku Albergan (Leppävaaran) aukeille. Tähän reagoitiin siirtämällä iltaan mennessä armeijakunnan reservistä Mellunmäestä yksi pataljoona Haagan alueelle, siellä jo viivytystehtävässä olleelle pataljoonalle alistettuna. Toinenkin maahanlasku osoittautui rykmentin vahvuiseksi ja näin taistelut riehuivat samanaikaisesti sekä Pitäjänmäkeen edenneen maahanlaskun torjumiseksi kuin myös Seutulan alueella. Vihollisella oli tässä vaiheessa myös ilmaherruus koko Suur-Helsingin alueella.²⁰³

Vihollisen edetessä sai prikaatin komentaja tehtävän vaihtaa taistelulajia ja ryhmittyä puolustukseen vihollisen torjumiseksi linjalla Laajalahti – Pitäjänmäki – Kaarela - Vantaa – Keravanjoki. Armeijakunnan oli tarkoitus seuraavien 3-4 vuorokauden kuluessa toteuttaa alueelle kahdella prikaatilla vastahyökkäys ja vallata idän ja pohjoisen suunnista Seutulan kentän alue takaisin.²⁰⁴

²⁰¹ HelSPE asiak n:o 68/ Järj/ 5 sal 18.3.1952, HelSP karttatarjoituksen 6.-8.2.1952 tilanne- ja yhteenveto, T 22702/ 1, KA.

²⁰² Ibid.

²⁰³ Ibid.

²⁰⁴ Ibid.

Yllä kuvatun karttahaarjoituksen yleinen tilanne, ”case-tilanteiden” kulku ja komentajien ratkaisut ovat sekä arvioituun uhkakuvaan vastaavia että todennäköisesti kuvastavat ajan ajattelutapaa siitä, miten uhkaan aiottiin Helsingin alueella vastata. Toki on paljon spekuloitavaa siitä, miten aikautukset ja arvioidut viiveet joukkojen johtamisessa ja siirroista toteutuivat realistisesti pelkästään karttojen avulla, puhumattakaan tilannekuvan muodostumisesta. Kuitenkin harjoitus kuvastaa sitä, että vihollisen arvioitiin selvästikin olevan niin suorituskykyinen ja kooltaan suuri, että se väistämättä pääsisi etenemään maahanlaskualueeltaan, huolimatta sen torjuntaan ryhtymyneistä joukoista. Lisäksi sen lyömiseksi olisi koottava varsin suuri, vastahyökkäykseen valmistautuva reservi. Koska harjoituksessa ei käytetty tietenkään kuin omien joukkojen organisaatiota, ei ylemmän johdon reservien merkitystä voitu tuoda esiin.

UudSL:n suuri sotapeli – suunnitelmat testataan ennen lopullista versiota

Pääesikunta käski marraskuussa 1951 seuraavana vuonna toteutettavista sotapeleistä, joiden tuli tällä kertaa olla strategisen tason pelejä. Tilanteet oli kehitettävä siten, että niissä tarkasteltaisiin kaikkia vaiheita puolueettomuuden vartioinnista aina sodanajan toimintaan. Peleihin osallistui runsaasti upseereita, vaikka niiden salattavuus pidettiin hyvin korkeana.²⁰⁵ Maaliskuun puolivälin tienoilla saatiin valmiiksi suunnitelma Uudenmaan sotilasläänin johtamasta sotapelistä. Pelin tarkoituksena oli selvittää Helsingin puolustuskysymysten lisäksi alueellisen puolustuksen johtamisjärjestelyjä, aluejärjestön toimintaa vaikeissa olosuhteissa, tulenkäytön (tykistö, ilmatorjunta ja rannikkotykistö) keskittämisen mahdollisuuksia, lentojoukkojen ja laivaston tukemismahdollisuuksia maataisteluun liittyen sekä Panssariprikaatin käyttöä eri puolilla vastuualuetta.²⁰⁶ Eittämättä suunniteltu sotapeli oli laajemmin kuvattuna edellisten kuukausien aikana laadittujen suunnitelmien testi, johon yllä kuvatut teemat on alustavan kritiikin perusteella nostettu keskeisimmiksi tarkasteltaviksi teemoiksi. Jo aiemmin on tullut esille tarve yhdistää maihinnousun ja maahanlaskun uhkaa vastaan kaikkien tulenkäytön suorituskykyjen käyttö. Teemoista nousee erityisesti esiin jo tuolloin pääkaupunkiseudun muuhun kansallisiin toimintasuuntiin verrattuna erilainen luonne operaatioalueena, jossa toimiminen edellyttää yhteisoperaation kaltaista puolustusta maa-meri- ja ilmaelementin yhdistyessä. Sotapelin ”toimivaan esikuntaan” asetettiinkin yhteysupseerit sekä merivoimista että lentojoukoista. Myös panssariprikaatin käyttö Helsingin suuntaan mainitaan tässä kohtaa UudSL:n suunnitelmissa ensimmäistä kertaa.

²⁰⁵ Tynkkynen, sivu 252.

²⁰⁶ UudSL:n asiak n:o 44 /5 sal, ”käsky sotapelistä” 17.3.1952, T-20184/ 5, KA.

Sotapelissä käskettiin käyttää vuoden 1950 upseerin käsikirjan mukaisia harjoitusvahvuuksia sillä erotuksella, että prikaatin orgaaninen ilmatorjuntapatteristo korvattiin (kenties todelliseen asemateriaalin määrään perustuen) ilmatorjuntayksiköllä. Joukot muodostuivat armeijakunnasta (komentajana pelissä everstiluutnantti V.I. Forsberg) jossa pääjoukkona oli kolme jalkaväkiprikaatia, rannikkotykistö (RT1), Helsingin varuskuntapataljoona, JP/ JR5 sekä yksi lentokenttäpataljoona. Huomattava on, että PuudSP:n perustaman 3.prikaatin joukkoihin kuului orgaanisen kolmen jalkaväkipataljoonan lisäksi kolme jääkäripataljoonaa sekä ilmatorjuntarykmentti.²⁰⁷

Harjoitusta voitaneen pitää melko mittavana, koska siihen osallistui pelkästään ”sinisen osapuolen” pelaajana yli kuusikymmentä upseeria, peliorganisaation vihollispelaajien ja erotuomareiden lisäksi (23 upseeria).²⁰⁸ Pataljoonien komentajien tehtävänä oli pelata myös komppanioiden päälliköitä, joten pelissä oli tarkoitus pysytellä taisteluteknisen tasan ongelmien yläpuolella ja saada ratkaistua pataljoonien ja prikaatien osalta yllämainitut, taktisen tason haasteet.

Pelin yleistilanteessa lähdetään jälleen idän ja lännen välisestä poliittisesta jännityksestä liikkeelle. Nyt käytettiin myös termejä ”itä-liittoutuneet” ja ”länsi-liittoutuneet” ilmaisemaan yhä selvemmin Naton ja tulevan Varsovan liiton maiden yhteenliittymä ja Eurooppaa halkova vastakkainasettelu. Tilanne alkaa poliittisen painostuksen vaiheesta jossa Skandinavian maat ovat yhä sotilaallisen konfliktin ulkopuolella, mutta voimakkaan painostuksen alaisina. Suomi on ilmoittanut päättäväisesti torjuvansa kaikki puolueettomuuden loukkaukset täyttääkseen kaikki Suomen ja Neuvostoliiton välisen YYA-sopimuksen velvoitteet.²⁰⁹

Sotatoimet eskaloituvat kevään kuluessa keltaisten (länsi) miehittäessä Tanskan ja Norjan lentokentät ja vallatessa Puolan. Samaan aikaan laivastovoimat kuvattiin etenevän Itämerelle (mukanaan lukuisia maihinnousualuksia) Tanskan salmien kautta aina Ruotsin alueille vallaten Öölannin ja Gotlannin, jonne kuljetettiin myös maahanlaskujoukkoja. Taisteluita on tuettu valtavien lentopommituksin sekä suurimpiin asutus- ja teollisuuskeskuksiin myös ydinasein.²¹⁰

²⁰⁷ Ibid. Vuoden 1950 upseerin käsikirjassa prikaatiin kuului ilmatorjuntapatteristo, vuoden 1953 upseerin käsikirjassa se oli muutettu ilmatorjuntapatteriksi. Sotapelin aikana tästä muutoksesta on voinut olla jo esitieto, jolla se on päätetty pelata.

²⁰⁸ Ibid.

²⁰⁹ UudSLE:n asiak n:o 44 /5 sal, ”käsky sotapelistä” 17.3.1952, liite 6, yleistilanne. T-20184/ 5, KA.

²¹⁰ Ibid, sekä ”sinisen” osapuolen tilanteesta liite 7, erikoistilanne sinisille. T-20184/ 5, KA.

Pelin alkutilanteeseen mennessä sotatoimet olivat jo Baltiassa saakka ja Porkkala on joutunut useiden pommitusten kohteeksi. Suomen alueella ei todeta tapahtuneen muuta kuin tiedustelulentoja, toistuvia ilmatilan loukkauksia sekä aluetta kauttakulkuun käyttäviä, korkealla lentäviä pommitusmuodostelmia. Liikekannallepanoon ei ole poliittisen johdon päätöstä, mutta sen valmistelut on aloitettu. PM antoi kuitenkin käskyn saattaa UudSL:n T-kokoonpanossa olevat joukot tsa-vahvuuteen. Väestön mielialat olivat muuttumattomat mutta kansallismielisyyden oli havaittu ”hieman lujittuneen”. Mitään väestön evakuoiteja ei ollut tässä vaiheessa kuvauksen mukaan tehty.²¹¹

Kuitenkin helmikuun lopulta alkaen ryhdyttiin toimenpiteisiin puolueettomuuden turvaamiseksi ja käskettiin puolustusvoimat siirtymään T-kokoonpanoon. Tällöin Uudenmaan sotilasläänin vastuualueen joukot muodostuivat Helsingin varuskuntapataljoonasta Mechelininkadun kasarmeilta, Santahaminan jääkäripataljoona 5:stä, KTR II:n yhdestä patteristosta, Porkkalan rajavartiostosta, ilmatorjuntarykmentistä sekä Suomenlinnan rannikkolaivastosta.²¹² Lisäksi perustettaisiin vielä Mellunkylään sijoitettava merijalkaväkipataljoona 2, mitä ilmeisimmin valmiiksi mahdollisia Helsingin edustan saariston taisteluja Sipoon, Vuosaaren tai Helsingin edustalla jouhin kaikkiin oli Mellunkylästä Porvoon maantietä pitkin nopea yhteys.

Peliin osallistuvilta ”vihollispelaajilta” vaadittiin yksityiskohtaiset suunnitelmat niin merijalkaväkidivisioonan, maahanlaskujoukkojen kuin laivastovoimien osalta. Etenkin toimenpiteet puolustuksen murtamiseksi, puolustajan harhauttamiseksi ja Helsinkiin suuntautuvien mahdollisten etenemisreittien kartoittamiseksi haluttiin tarkat laskelmat.²¹³

Keltaisen osapuolen Suomen suunnan operaatio oli koodinimeltään ”*liberty*” – *vapaus*. Sen ensisijaisena tavoitteena oli Suomen puolueettomuuden nujertaminen. Toisekseen tuli murtaa Porkkalan ja Tallinnan naissaaren välinen kapeikko, toisin sanoen tuon Itämeren ”strategisen kolmion” aukaisu pääsyn takaamiseksi kohti Itämeren pohjukkaa. Ensimmäisen tavoitteen saavuttamiseksi käytettäisiin sekä propagandaa että tarvittaessa Helsingin nopeaa valtaamista. Toisen tavoitteen osalta tärkeimpänä tehtävänä oli Porkkalan eliminoiminen. Porkkalaa kutsuttiin tässä yhteydessä ”kapeikon puolustuksen portinpylvääksi”.²¹⁴

²¹¹ Ibid.

²¹² UudSLE:n asiak n:o 44 /5 sal, ”käsky sotapelistä” 17.3.1952, liite 7, erikoistilanne sinisille. T-20184/ 5, KA.

²¹³ UudSLE:n asiak n:o 44 /5 sal, ”käsky sotapelistä” 17.3.1952, pelin suunniteltu kulku. T-20184/ 5, KA.

²¹⁴ UudSLE:n asiak n:o 44 /5 sal, ”käsky sotapelistä” 17.3.1952, liite 8, erikoistilanne keltaisille. T-20184/ 5, KA.

Näin skenaario kuvaa hyvin sitä, että Naton mahdollisessa hyökkäyksessä Porkkala tosiaan olisi ollut merkittävä uhka hyökkääjälle raskaine kanuunoineen, Helsingin puolustuksen läntisenä suojana. Kuitenkin pelitilanne jatkuu samantapaisella hyökkääjän operaatiolla, kuin edellisen vuoden sotapelin ”ryhmä Baltiumin” *operation northwest*, jossa maihinnousu toteutettiin Hangon ja Porvoon suunnista Helsinki saartaen. Hangon puoleinen maihinnousu etenisi Lohjanharjun eteläpuolella kohti Porkkalaa. Porvoon puolelle Helsinkiä toteutettavalla maihinnousulla taas oli tällä kertaa ainoastaan harhautustarkoitus. Operaatioon liittyi divisioonan maahanlasku uudelle Seutulan lentokentälle ja sen lähimaastoon.

Maahanlaskujoukon tehtävänä oli lentokentän valtauksen lisäksi katkaista yhteydet 1) Porkkalaan ja 2) Helsinkiin sekä 3) saada yhteys Hankoon maihinousseeseen joukkoon.²¹⁵

Tämä operaatio voidaan ajatella kaikesta huolimatta myös toisesta näkökulmasta. Faktat huomioiden lännen joukkojen olisi ollut pommituslentoja lukuun ottamatta vaikea päästä maihinnousudivisioonallaan edes maahanlaskun tukemana Porkkalan ohi Helsinkiin. Toki koko tukikohdan lamauttaminen raskailla pommituksilla olisi ollut mahdollista. Kuitenkin, toisin päin karttaa ajateltuna, tämä suunnitelma voidaan lukea myös niin päin, että hyökkääjänä olisikin Neuvostoliitto, vaikkei sitä dokumentissa todetakaan. Maihinnousu olisi voitu tehdä sekä Hankoon että suoraan Porkkalaan Baltian alueelta, esimerkiksi Tallinnasta käsin, samaten kuin harhautus Porvoon suuntaan Leningradin suunnasta. Päästäkseen Porvooseen tai Hankoon olisi hyökkääjän pitänyt jo murtaa Kapeikon sulku, mutta mikäli hyökkääjä olisikin tullut idästä, ovat molemmat lähtöalueet jo sen hallussa. Maahanlasku Seutulaan taas olisi nimenomaan ollut yhteyden luominen Porkkalan ja Seutulan lentokentän välille, mikä on paljon toteuttamiskelpoisempi, kuin Naton hyökkäys Hangosta Seutulaa kohti. Etäisyys Porkkalan ja Hangon väliseltä alueelta Seutulaan maahan laskettuun joukkoon olisi ollut liian suuri sen onnistumiseksi yhteydensaantiin saakka. Näin kuvattuna voitiin kuitenkin alkaa rakentaa puolustussuunnitelmaa, joka vastaisi skenaarioon joka tapauksessa, tuli hyökkääjä kohti Helsinkiä sitten idän tai lännen liittoumasta.

Sinisen puolen puolustus rakentui siis jo t-kokoonpanossa oleviin joukkoihin. UudSL:n vastuualueen puolustus suunniteltiin toteutettavaksi tässä vaiheessa siten, että HelSP:n vastuulla olevista joukoista käskettiin perustaa prikaati, jääkäripataljoona, lentokenttäpataljoona sekä kaikki it- ja rannikkojoukot. Prikaati käskettiin Helsingin Pitäjän maastoon, jossa se valmistautui Helsingin puolustukseen sekä Malmin ja Seutulan lentokenttien suojaamiseen. Lentokenttäpataljoona ryhmitettiin Malmin lentokentän alueelle.

²¹⁵ UudSL:n asiakas n:o 44 / 5 sal, ”käsky sotapelistä” 17.3.1952, liite 8, erikoistilanne keltaisille. T-20184/ 5, KA.

Jääkäripataljoona ryhmitettiin Kauniaisiiin tehtävänään torjua maihinnousut Lauttasaaren ja Porkkalan vuokra-alueen väliltä, sekä yhteistoiminnassa Porkkalan rajavartioston kanssa varmistaa Espoonlahden itäranta.²¹⁶ Näistä sekä lentokenttäpataljoonan että prikaatin käyttö tuntuu selvältä, mutta jääkäripataljoonan ryhmittäminen vuokra-alueen välittömään läheisyyteen sen itäpuolelle torjuman maihinnousua, jota sinne ei odoteta, tuntuu oudolta. Kuitenkin tällä päästään siihen, että Neuvostoliiton uhkaa mainitsematta voidaan kuitenkin ryhmittää Porkkalasta Helsinkiin johtavien urien varteen joukko, jonka oikea ryhmitysuunta olisi suoraan länteen, ei kohti rannikkoa.

E-UudSP:n vastuulla olevista joukoista perustettiin prikaati, jääkäripataljoona, kevyt tykistöpatteristo, ilmatorjuntajoukot sekä yksi lentokenttäkomppania. Joukkojen käytön osalta prikaati sijoitettiin Tikkurila - sipoo – Kerkkoo alueelle, jääkäripataljoona taas Liljendaliin Porvoon koillispuolelle. Tykistö ryhmitettiin Hämeenkylään ja lentokenttäkomppania Seutulaan. P-UudSP:n alueella perustettiin myös prikaati, jääkäripataljoona, ilmatorjuntajoukot, lentokenttäkomppania sekä lentokenttävartiojoukkue. Nämä sijoitettiin siten, että lentokenttäkomppania siirtyi Hyvinkään lentokentälle, lentokenttäjoukkue Nummelaan, jääkäripataljoona Mäntsälän alueelle ja prikaatin päävoima Hyvinkäälle.²¹⁷

Näin käytännössä lähes kaikki keskeiset taajamat, liikenteen solmukohdat, Helsingin sisääntuloväylät, lentokentät sekä vuokra-alue tulivat katetuksi joukoin.

Lentokenttäkomppanioilla on ratkaistu taannoin aiemmassa luvussa esitetty ongelma Uudenmaan läänin alueen lukuisten lentokenttien suojausjoukkojen vähydestä, tai siis että niihin ei ole ollut irrottaa joukkoja.

Lentojoukot ja laivastovoimat kuvataan olevan sa-vahvuudessa. Osa lentojoukoista on varattu Hämeeseen käytettäväksi Etelä-Suomen alueella. Laivaston yleisvoimat taas olivat saaristomerellä, Suomenlahdella ainoastaan meripiiriin kuuluvat paikallisvoimat. Suunnitelmassa myös todetaan mielenkiintoisesti, että laivastovoimien ja lentojoukkojen apua olisi mahdollisesti saatavilla myös liittolaiselta, puolustusministerin kautta.²¹⁸ Tämä viittaus YYA-kumppanin rinnalla taisteluun yhdessä sen ilma- ja merivoimien suorituskykyjen kanssa tekee osin vaikeaksi arvioida sitä, oliko suunnitelmalla tarkoitus vastata myös Neuvostoliiton uhkaan.

²¹⁶ UudSLE:n asiak n:o 44 /5 sal, ”käsky sotapelistä” 17.3.1952, liite 7, erikoistilanne sinisille. T-20184/ 5, KA.

²¹⁷ Ibid.

²¹⁸ Ibid.

Pelin ensimmäinen kuvattu taistelukosketus tapahtui 10 päivää liikekannallepanokäskyn jälkeen Hankoniemellä ja hiukan idempänä Lappohjassa, jossa maihinnousua valmisteleva osasto nousi rantaan rannikkolinnakkeet tuhottuaan. Alueelle ryhmitetty 2AK/ 2D oli kuvauksen mukaan taistellut viivyttaen runsaan viikon ajan ja päähyökkäyksen kuvattiin suuntautuvan kohti Porkkalaa, noin armeijakunnan voimin. Lisäjoukkoja tosin tuli maihin Hankoniemen sillanpäähän keskeytyksestä. Hyökkäys oli pysäytetty karkeasti Inkoon tasalle suurin piirtein Hangon ja nykyisen Kirkkonummen puoliväliin. Hyökkäyksen jatkoon liittyen Helsingin edustan linnakkeita on pommitettu, tiedustelua suunnattu Helsingin länsipuolelle ja raivaajapartiot ovat pyrkineet Itämeren kapeikon aukaisemiseen öisillä iskuilla. Porkkalan tykit eivät olleet ampuneet kahteen vuorokauteen ja alueelta näkyi tulipaloja. Rautatieyhteydet Hyvinkäällä ja Riihimäellä olivat pommitusten vuoksi poikki. Valkon satamassa (Porvoon suunta) oli levottomuuksia ja väkivaltaisuuksia paikallisen satamatyöntekijöiden ja ulkomaisten laivojen henkilöstön keskuudessa.²¹⁹

Lähtökohtatilanne on laadukkaasti ja realistisesti laadittu. Puolustajan alkutilanne on luotu kiperäksi ja olosuhteet ovat sen kaltaiset, kuin voisi kuvitella ajan kuvan mukaan kriisin eskaloitumisen alkuvaiheessa olevan. Sisäisten levottomuuksien vähäisyys ja väestön levollisuus näyttäytyvät aika positiivisina aikakauden sisäpoliittiseen rauhattomuuteen nähden, mutta pelissä ei haluttukaan keskittyä sisäisen järjestyksen säilyttämisen haasteisiin vaan keskeisten operaatioalueen elementtien yhteensovittamiseen sodan aikana.

Porkkalan rooli ja osuus rannikon puolustuksessa on kuvattu YYA-hengen mukaisesti, mutta mahdollistaen puolustusryhmytyksen harjoittelun ja joukkojen siirrot myös vastakkaisessa tilanteessa, mikäli Neuvostoliiton aikeet olisivat aggressiiviset. Harjoituksen johtajana toimi Ekman, joka myös allekirjoitti pelikäskyn. Kuitenkin täytyy olettaa, että harjoituksen valmistelijana toimineella everstiluutnantti Simosella, joka myös raportoi pääesikuntaan pelin tulokset, on täytynyt olla vahva rooli pelitilanteiden valmistelussa. Noin puolitoista viikkoa ennen sotapelin toteutusta harjoituksen rakennetta tarkennettiin siten, että siihen liitettiin vielä aluejärjestön harjoitus, erotuomarinaan majuri R. Bäckström. Aluejärjestöjen osalta haluttiin testata sotilaspiirien upseerien valmius perustamistoimenpiteiden käynnistämiseen ja toteutukseen, samoin kuin sotilaspiirien päälliköitä pelaavien upseerien tulisi pelin eri vaiheissa selostaa toimenpiteitään ylemmän johdon antamiin tehtäviin liittyen.²²⁰

²¹⁹ Ibid.

²²⁰ UudSLE:n asiak n:o 53/ 5 sal, ilman otsikkoa erillinen käsky 5.4.1952, T-20184/ 5, KA. Tässäkin käskyssä korostetaan salaamista ja operaatioturvallisuutta, ”erityisesti korostan, että nämä valmistelut pidetään täysin salassa, ainoastaan yllämainitut henkilöt valmistelevat niitä” (allekirj. kenraalimajuri Ekman).

Harjoitus oli lähellä saada samalle keväälle jatkoa ”oikeilla joukoilla” toteutetulla harjoituksella. Jo edellisen vuoden joulukuussa oli läänin esikunnasta esitetty pääesikuntaan ajatus UudSLE:n johtamasta sotaharjoituksesta Uudenmaan vastuualueella, johon osallistuisivat UMV-alueelle sijoitetut joukot. Esitys oli hyväksytty ja ajankohdaksi määrätty 19.–20.5.1952. Kuitenkin harjoitus jouduttiin perumaan päällekkäisten tehtävien sekä miehistön koulutusvaiheen vuoksi ja esitettiin järjestettäväksi syksyllä. Tuolloin olisi esityksen mukaan mahdollista saada joukkoja myös Helsingin tukikohdasta sekä autopataljoonasta.²²¹

Sotapelistä saadut havainnot

Esikuntapäällikön ja harjoituksen valmistelleen everstiluutnantti Simosen sekä adjutantin, kapteeni Aulion raportti UudSLE:n johtamasta sotapelistä kuvaa ennen kaikkea saatuja havaintoja, ei niinkään pelitapahtumia. Raportti avaa mielenkiintoisella tavalla aikalaisten keskustelua käsitteiden määrittelystä sodankäynnin eri tasoilla. Raportin mukaan pääesikunnan tehtävänanto oli järjestää strategisen tason sotapeli, jota se toki yleisen tilanteen kuvauksen osalta ehkä olikin. Kuitenkin UudSL oli päättänyt laatimaan operatiivisen tasan sotapelin lähinnä upseerien alemman tason harjaantumisen vuoksi. Simonen katsoi, että lähinnä pelin johdossa tehty, yksittäiset ratkaisut sekä sinisen puolen komentajan suunnitelma kuulusivat strategian piiriin. Olipa jonkun taholta jopa esitetty pelin olevan lähinnä operatiivis-taktillinen.²²²

Jos ajatellaan UudSL:n vastuualueita, siellä pelissä toimineita joukkoja sekä kuvattua vastustajaa, on vaikea mieltää strategiaa sellaisena, kuin me sen ymmärrämme tänä päivänä valtion ylimmän johdon toimintatasoksi. Jos 2010-luvun Suomessa pääesikunnan katsotaan edustavan operatiivisen tasan esikuntaa, voidaan tämän yllä kuvatun tekstin perusteella ajatella 1950-luvun strategisen tason olevan lähellä nykypäivän operatiivista johtamistasoa. Termi operatiivis-taktillinen sen sijaan sattuu hyvin nykypäivän termeihin. Helsingin puolustuksessa kun linkittyvät maa- meri- ja ilmaelementti, valtion ylin johto vastuualueen sydämessä sekä lukuisa määrä strategisen tason kohteita, kuten lentokenttiä ja satamia.

²²¹ UudSLE:n asiak n:o 59/ 5 sal, ”sotaharjoituksen siirtäminen” 18.4.1952, T-20184/ 5, KA. Harjoituksen perumisen syiksi mainitaan mm. lähestyvien olympialaisten aiheuttamat velvoitteet, Ruotsin kuninkaan vierailun (sotilaallisen puolen) isännöintiin liittyvät velvoitteet sekä noin 800 varusmiehen kotiutuminen toukokuussa. Edelleen, SRLsto:n varusmiehillä oli vasta tykkikaluston koulutus meneillään. Näin tekstistä kuvastuu aikalaishaasteet, joiden kanssa suunnittelussa on nykypäivään verraten eletty hieman lyhytnäköisemmin: PE:n joulukuussa käskemä harjoituksen ajankohta ei käytännössä sopinutkaan UudSL:n alaisten joukkojen varusmiesten koulutusrytmiin, mutta asia valkeni sotilasläänin esikunnalle kuitenkin vasta noin kuukautta ennen harjoitusta, mikä tuntuu nykypäivää ajatellen oudolta, mutta kuvaa kuitenkin ajan oloja.

²²² UudSLE:n asiak n:o 63/ 5 sal, ”sotapelikertomus” 7.5.1952, T-20184/ 5, KA.

Kohteilla oli valtakunnallista merkitystä, mutta niitä puolustettiin operatiivis-taktisen tasan joukoin, enimmäkseen kuitenkin taktisella tasolla, kun puhutaan sotapelin kolmen prikaatin ja aselajijoukkojen rungolle rakennetusta puolustustaistelusta. Simonen perääkin raportissaan pääesikunnalta toimenpiteitä käsitelmäärittelyn selventämiseksi:

*”Tämä tulkoon vain siksi mainittua, että käsitteissä on ilmeisesti epäselvyyttä ja vaatii ylemmältä taholta niiden suhteen selventäviä määräyksiä”*²²³

Sotapelin havainnoista ensimmäinen koskee Porkkalaa: pelin aikana osapuolille oli muodostunut yksimielisyys siitä faktasta, että vuokra-alue muodostaa kaiken toiminnan keskipisteen ja jonne läänin alueella tapahtuvat sotatoimet suuntautuvat.

*”Tämä pitää paikkansa käyttäköönpä hyökkääjä mitä tietä tahansa siirtäessään sotatoimet Suomen mantereelle”*²²⁴

Helsingin valtaus katsottiin viholliselle välttämättömäksi sekä purkupaikan (satama) takia että sen kansallisen arvon vuoksi: Helsingin menettämisen katsottiin vaikuttavan merkittävästi yleiseen mielialaan. Vastuualueen lentokenttien katsottiin hyödyttävän vastustajan operaatiota, etenkin Porkkalan osalta. Niinpä Simonen arvioikin, että Hankoniemelle suuntautuvalla maihinnousulla ei pyritäisi lounaisessa Suomessa sijaitsevaan tavoitteeseen, vaan pääkohteina olisivat nimenomaan Porkkala ja Helsinki. Hankoniemi olisi osa tätä ”operatiivista kokonaisuutta”. Tästä syystä vastuualueen rajaa esitetään siirrettäväksi kulkemaan läänien hallinnollista rajaa pitkin.²²⁵ Tällä haettiin varmastikin tilannetta, jossa Hankoniemi ja vuokra-alue kuuluisivat yhden joukon vastuualueelle. Muutoin 2.D:n ja Uudenmaan vastuualueen raja jäisi keskeisen operaation puoliväliin. Vastuualueen siirrolla olisi mahdollistunut parempi puolustustaistelun suunnittelu lähempää Hankoa, ilman joukkojen välisiä sopimisia. Toinen pelistä saatu havainto koski rannikon puolustusta. Sekä Nordsjön niemi (raportissa käytetään myös termiä ”tuleva Suur-Helsingin syväsataman alue”) että joidenkin Porvoonlahden alueiden katsottiin muodostavan hyvine laivaväylineen puolustukseen aukon, joka tulisi sulkea rannikkolinnakkeilla.²²⁶

²²³ UudSLE:n asiak n:o 63/ 5 sal, ”sotapelikertomus” 7.5.1952, T-20184/ 5, KA.

²²⁴ Ibid.

²²⁵ Ibid.

²²⁶ Ibid.

Kolmantena asiakohdana on meripiirin taistelu: Kuvaus meripiirin toiminnasta pelitapahtumien aikana ”valtiona valtiossa ja eriävillä vastuualueilla” tuo esiin puolustushaarojen välisen yhteistoiminnan haasteet, jotka eivät ole aivan tuntemattomia tämän päivän sotilaillekaan. UudSL:n puolustustaistelua paremmin hyödyttäväksi katsottiin, että meripiirillä olisi kyky muodostaa Helsingin puolustusta varten erillinen, itsenäinen osasto, jonka vastuualueet osuisivat paremmin UudSL:n tarpeisiin. Lisäksi meripiirin tulisi asettaa UudSL:n esikuntaan oma yhteysupseerinsa. Edelleen, sotatoimien alkaessa, haluttiin meripiiri alistaa kokonaisuudessaan vastuualueen komentajalle. Tulenkäytön järjestelyt, joka oli yksi pääteemoista, todettiin ilmatorjunnan ja rannikkotykistön osalta toimivan hyvin ja tulenkäytön johtamisen edellytysten olevan oikein suunniteltu. Sen sijaan tykistön osalta löydettiin haasteita etenkin sen joustavan käytön osalta, joiden ratkomiseksi esitettiin tykistöupseereiden yhteistä suunnittelutilaisuutta.²²⁷

Erittäin merkityksellisenä havaintona voidaan pitää ilmennyttä sotilaspiirien varastointiin liittyvää ongelmaa. Sotatoimien alkamisen jälkeen perustettujen joukkojen varustaminen häiriintyi kuvattujen maahanlaskujen sekä pommitusten vuoksi niin pahoin, että ne osin olivat estyneet kokonaan. Tämän vuoksi katsottiin, että sotilaspiirien alueille tulisi perustaa sodan ajan materiaalivarastoja, jotta edellytykset olisivat olemassa.²²⁸

Keskeisimmät havainnot koskivat kuitenkin aluejärjestötoimintaa. Simosen tarkastelee ratkaisuja jo pelin valmisteluvaiheesta alkaen kriittisesti: hän uskoo sen olleen virhe, että sotilaspiireille annettiin tehtäviä niin hyvissä ajoin. Simonen arvioi myös, että todellisuudessa tehtävien suorittamien ei olisi sujunut niin helposti, kun nyt kyseessä olleiden kahden vanhemman, erittäin kokeneen aluejärjestöupseerin toimenpitein (everstiluutnantti Pirhonen ja majuri Laitinen). Simonen olisi kenties halunnut nähdä sotilaspiirien edustajien joutuvan johtamaan perustamisia enemmän ”pikatilanteena”. Samoin katsottiin armeijakunnan esikunnan sotilaspiireille antaman ohjauksen jääneen vaillinaiseksi. Tätä varten tulisi perustaa oman osastonsa AK:n esikunnan organisaatioon.²²⁹ Itse perustamisessa nähtiin lukuisia ongelmakohtia, joista yksi liittyi osaperustamistehtäviin verrattuna laajempaan joukkojen perustamiseen. Uhkana nähtiin, että laaja perustaminen sitoo koko sotilaspiirin esikunnan henkilöstön moneksi kuukaudeksi ja olisi liian laaja työ hoidettavaksi.

²²⁷ Ibid. Samana vuonna kiihtynyt keskustelu rannikkojoukkojen roolista jatkui etenkin sotilasaikakauslehdessä, jossa everstit Väinö Karvinen ja Eino Virkki kävivät kiivasta ajatusten vaihtoa. Yksi ”väittelyn” teemoista oli myös tykistön rooli ja tulenkäytön järjestelyt. SAL vuosikerta 1952, lukuisia artikkeleja.

²²⁸ Ibid.

²²⁹ Ibid.

Toisaalta, osaperustamistehtäviin jyvitettyinä menetettäisiin sekä henkilöstöä että ajoneuvoja muihin sotilaspiireihin jos niitä ei ole itselle otettu.²³⁰ Tämän perusteella henkilöstön sijoitukset ja ”varaaminen” joukkoihin tapahtui sotilaspiireissä varsin eri tavalla kuin tänä päivänä, mikäli henkilöstöä sijoiteltiin tähän tapaan ”sitä mukaa kuin väkeä saadaan”.

Toinen uusi haaste oli Helsingin väestöön liittyvä. Vapaaehtoinen evakuoituminen nähtiin jo aiemmin tunnistetun, kaluston siirtoihin tarvittavien teiden ruuhkautumisen lisäksi myös siitä valosta, että evakuoitumisen myötä Helsingistä häviäisi merkittävä määrä sotatoimiin tarpeellisia ajoneuvoja sekä henkilöstöä, joka oli hyödyksi perustamisjärjestelyissä ja yleisissä järjestelytöissä. Tämä hävikki nähtiin vapaaehtoisessa evakuoinnissa niin merkittävänä, että sen jälkeen perustamissuunnitelmat ”*heittävät jättiläistä*”. Ratkaisua haetaan toteuttamalla Helsingin ensimmäinen perustamistehtävä varsin laajana, tai sitten yhteistoiminnassa kaupungin kanssa varaamalla etukäteen henkilöstöä ja ajoneuvoja, niiden hävikin estämiseksi evakuointitilanteessa.²³¹

Helsingin evakuoinnin osalta nähtiin muitakin haasteita. Evakuoinnin johtosuhteet haluttiin uusiksi kokonaan. Samaten pelin perusteella nähtiin selkeä tarve väestönsuojelupäällikölle, jonka sijoituspaikkana olisi vastuualueen esikunta. Evakuoinnin johtamisen osalta pohdittiin myös eri viranomaisten ja toimijoiden roolia ja vastuita, kuten mitkä vastuut ja toimivaltuudet koskevat sotilasläänin komentajaa tai sotilaspiirin päällikköä suhteessa sisäministerin, maaherran ja poliisikomentajan rooliin.²³² Tässä tulee nyt esiin 1950-luvun atomiaseiden aikakaudelle siirtymisen uudet piirteet, joita jatkosodan aikana ei vielä tarvinnut ottaa huomioon. Mahdollisesti Helsinki olisi pommitusten ja sotatoimien vuoksi evakuoitava. Atomiaseiden tuhovoiman vuoksi väestönsuojelu alkoi nousta yhä merkittävämmäksi osaksi alueeksi osana puolustussuunnittelua. Läpileikkauksen halki koko tämän tutkimuksen arkistomateriaalin voidaan todeta, että kansiot suorastaan pursuavat erilaisia väestönsuojelun suunnitelmia, väestönsuojelukatsauksia sekä väestönsuojeluhenkilöstön nimiluetteloita²³³. Oman kappaleensa raportissa sai Helsingin varuskuntapataljoona, jonka tehtävät painottuivat keskeisten rakenteiden suojaamiseen Helsingissä. Raportin mukaan puolustusministeri ”*vie koko pataljoonan mukanaan*”, josta syystä sen tilalle tarvittaisiin uusi vartiopataljoona²³⁴.

²³⁰ UudSLE:n asiak n:o 63/ 5 sal, ”sotapelikertomus” 7.5.1952, T-20184/ 5, KA.

²³¹ Ibid.

²³² Ibid.

²³³ Myös aikakauden kirjoituksissa voi havaita trendin. kts. esimerkiksi ”Mitä jokaisen upseerin on nykyään tiedettävä atomipommista” SAL n:o 5/ 1947 tai Arimo, R. Atomipommin ja vetypommin vertailua SAL 4/ 1952. Artikkelissa on kuva atomipommin vaikutusalueesta osuessaan Helsinkiin.

²³⁴ UudSLE:n asiak n:o 63/ 5 sal, ”sotapelikertomus” 7.5.1952, T-20184/ 5, KA.

Ongelmana vain oli, että tällaiseen tehtävään soveltuvaa (ja harjoitellutta) joukkoa ei löydy tyhjistä, etenkin kun vartiopataljoonan tehtävän Helsingissä katsottiin olevan ”erityisen vaativa”. Ratkaisuksi haettiin paremman puutteessa, että Helsingin sotilaspiiri saisi ylimääräiseksi tehtäväksi perustaa vanhemmista reserviläisistä yhden vartiopataljoonan.

Peliraportin lopun yhteenvedossa esitetään, että tämän kaltaisilla, suurilla sotapeliharjoituksilla on merkittävästi positiivinen vaikutus operatiivisen suunnittelun etenemiseen. Eduksi katsotaan, jos henkilöstö pelaisi pääosin niitä tehtäviä, joihin heitä on myös sodan varalle suunniteltu. Samoin positiivisena nähtiin mahdollisuus henkilökunnan ammattitaidon harjaannuttamiseen. Koska monet pelin ratkaisut kytkeytyivät laajempaan valtakunnalliseen puolustuksen kokonaisuuteen, esitettiin lopuksi toive pelata myös strategisen tason sotapeli samalla toiminta- alueella.²³⁵

3.2 Helsingin linnoitus suunnitelma valmistuu

Keväällä 1952 laadittiin Helsingin puolustus suunnitelma nimellä ”linnoitus suunnitelma” (aluksi se tarkoitti suunnitelmaa Helsingin puolustus asemien linnoittamisesta). Siinä Helsinkiä valmistauduttiin puolustamaan a) itäisestä, b) läntisestä sekä c) pohjoisen suunnasta.²³⁶ Kuulostaa hiukan ylimalkaiselta, mutta kuvastaa myös vallinnutta tilannetta, jossa maihinnousu oli arvioitu joko Helsingin itäpuolelle tai sitten Porkkalaan tai sen länsipuolelle. Maahanlaskut oli arvioitu Helsingin pohjoispuolelle, joita vastaan kohdan c ryhmitys olisi tarvittu. Tällä tavoin ympäripuolustettavuus alkaa kuulostaa järkeenkäyvältä, koska mitään selkeästi varmaa suuntaa ei ollut. Tosin ei ollut ehkä tarkkaa tietoa edes hyökkäävästä osapuolesta, olisiko taisteltava Naton merijalkaväkidiivisioonaa vai Tallinnasta Porkkalaan tuotua neuvostodivisioonaa vastaan. Toisessa vaiheessa suunnittelutyötä laadittiin lentokenttien välittömän puolustuksen suunnitelmat maahanlaskuja vastaan. Lentokenttien kiireellisyysjärjestys oli a) Seutula b) Hyvinkää c) Malmi ja d) Nummela. Suunnittelussa tuli huomioida lentokenttäkomppanioiden ryhmitysten linnoittaminen mutta sen sijaan ilmatorjunnan joukkojen tarvitsemista rakenteista käskettiin pysyä erossa.²³⁷ Kenraalimajuri Ekman sai allekirjoitettavakseen esityksen Helsingin kaupungin linnoitus suunnitelmaksi toukokuussa 1952.

²³⁵ UudSLE:n asiak n:o 63/ 5 sal, ”sotapelikertomus” 7.5.1952, T-20184/ 5, KA.

²³⁶ UudSLE:n asiak n:o 1/ OT/11 b 5.1.1952. T-20184/ 4 F2 sal, KA. Suunnitteluun tuli sisällyttää laskelmat kenttälinoitteista ja niihin liittyvistä sulutus- ja hävitystöitä, samoin kuin rakentaja- ja pioneeri joukkojen tarve.

²³⁷ Ibid.

Suunnitelman pääasiakirja rakentuu maaston kuvailuun (ikään kuin toimintaympäristöanalyysi rakentaville joukoille) keskittyvään ensimmäiseen alalukuun, sitten kyseisiin maastoihin rakennettavien puolustuslaitteiden vaatimukset sekä joukkojen tehtävät kuvaavaan alalukuun, pääpuolustuslinjat määrittävään kappaleeseen, sekä lopuksi työvaiheen arviointiin. Suunnitelmassa on 17 liitettä, joissa on yksityiskohtaiset tiedot ja peitepiirrokset eri alueiden ja puolustuslinjojen sijoittelusta, sekä arvioiduista linnoitelaitteista ja niiden vaatimista työmääristä. Vaikka suunnitelman nimi on ”*Helsingin kaupungin linnoitussuunnitelma*”, käsittää se maantieteellisesti huomattavasti laajemman alueen Helsingin sotilaspiirin alueen ympäriltä, lähtien etelässä ulkosaaristosta, jatkuen lännessä Porkkalan rajan alueelle, sieltä pohjoisella alueella Helsingin Pitäjän liepeille ja edelleen idässä nykyisen Vuosaaren alueille.²³⁸

Linnoitussuunnitelma sisältää myös maahanlasku- ja maihinnousuoperaatioiden uhka-arvion. Siinä arvioidaan väylien ja satamien käytön mahdollisuuksia ja todennäköisyyksiä, joissa tiivistetään aiempien maastontiedustelujen johtopäätöksiä. Suora maihinnousu Helsingin satamiin koetaan epätodennäköisimmäksi, koska lähestymisväylät ovat kapeita ja siten helpompi sulkea. Lisäksi satama-alueet olisivat miinoitettuja. Näin hyökkääjän täytyi aavistaa, että puolustus Helsingin satamien kohdalla olisi muodostettu erityisen vahvaksi. Mikäli kuitenkin tällainen suoraan mereltä Helsingin sydämeen suuntautuva maihinnousu toteutettaisiin, voisi pienempi tukihyökkäys tulla kyseeseen Santahaminan ja sen lähisaarten kautta. Kuitenkin tuo maasto (rannat) olisi arvion mukaan ollut hyökkääjälle haastava.²³⁹

Sen sijaan sekä Nordsjön (Vuosaaren) että Porkkalan alueen maihinnousumahdollisuudet arvioidaan hyviksi. Vuosaaresta katsottiin olleen hyvät väylät ja kaluston purkumahdollisuudet, sekä sillanpään valtaamisen kannalta nopeat edellytykset jatkaa Porvoon maantien katkaisuun, hyökkäyksen jatkamiseksi kohti Helsinkiä ja Malmin lentokenttää. Vuosaaresta alkava maihinnousu arveltiin tuettavan suuremmalla maahanlaskulla Helsingin Pitäjän aukeille. Tuon joukon tehtävänä olisi vallata läheinen Malmin lentokenttä ja siellä ryhmittyä valmiisiin venäläisten aikaisiin kallioon louhittuihin linnoitteisiin siksi, kunnes yhteys maihinnousuun saataisiin.²⁴⁰

²³⁸ UudSLE:n asiak n:o 25/ OT/11 b 19.5.1952. T-20184/ 4, KA. Suunnitelman liitteet 4-10 ovat ulkosaarten valmiiden rakenteiden piirrokset. Miessaaren, Santahaminan ja Villingin puolustuslaitteet ovat liitteissä 11- 13. Yleinen saariston puolustussuunnitelma on liitteenä 2. Puolustusvyöhykkeet ja linnoitussuunnitelma esitettiin liitteissä 14- 15. Liitteessä 3 oli pst-suunnitelma.

²³⁹ UudSLE:n asiak n:o 25/ OT/11 b 19.5.1952. T-20184/ 4, KA.

²⁴⁰ Ibid.

Toinen todennäköinen vaihtoehto on Porkkala, etenkin Miessaaren kautta tulevan leveän väylän, mutta myös Porkkalasta Helsinkiin päin tulevien kahden rantaviivalta asti lähtevän, hyvin käyttökelpoisen uran vuoksi. Suunnitelmassa tosin on kohteliaasti kuvattu näiden teiden johtavan Helsingistä rantaa kohti, ei Helsinkiin päin.²⁴¹ Naton ja Neuvostoliiton välisessä konfliktissa, jossa Naton joukot olisivat Neuvostoliittoon hyökätäkseen käyttäneet Suomen etelärannikon alueita hyväkseen, pitää arvioida, olisiko Naton joukkojen ollut mahdollista aloittaa hyökkäys Helsinkiin Neuvostoliiton tukikohdasta käsin, siis aloittamalla operaatio Porkkalan sillanpään valtauksella? Tukikohdan lamauttaminen olisi vaatinut ilmasta ja mereltä käsin toteutettavaa, varsin massiivista tulenkäyttöä ja senkin jälkeen varsin isolla joukolla toteutettavaa maihinnousua, jotta tuo neuvosto-tukikohta olisi ollut siinä määrin lamautettu, että sinne olisi voinut alkaa tuoda lisäjoukkoja - suunnattavaksi kohti Helsinkiä. Tämä erikoinen yksityiskohta saattaa kuvastaa aikakauden dilemmaa dualistisesta uhkakuvasta, jossa lännen katsottiin olevan YYA-kumppanin ensisijainen uhkaaja samaan aikaan, kun Neuvostoliitto koettiin kuitenkin oikeaksi uhkaksi.

Kuitenkin, jos käännetään sotilaiden ajatuksissa oikeaksi hyökkääjäksi Neuvostoliitto, alkaa uhka-arvio näyttää järkeenkäyvältä: Lyhyehkön laivamatkan päästä Tallinnasta, leveää väylää pitkin ja valmiiksi hallussa olevaan Porkkalan tukikohtaan tuotu maihinnousujoukko, jota tuettaisiin Helsingin pohjoispuolelle Helsingin Pitäjän aukeille lasketulla maahanlaskujoukolla, alkaa vaikuttaa skenaariona enemmän toteuttamiskelpoiselta ja Helsingin puolustuksen kannalta erittäin haastavalta tilanteelta. Etenkin, kun yhteydet Helsingistä Porkkalaan oli kaiken aikaa pidettävä auki sopimuksen nojalla. Seuraavassa pyritäänkin arvioimaan linnoitus suunnitelmaa siitä näkökulmasta, oliko sen ryhmitys ja sijoittelu tarkoitettu tämän kaltaiseen uhkaan vai oliko siihen rakennettu puhtaasti kaikkiin suuntiin varautuva, ympäripuolustettava ryhmitys. Oliko painopiste Vuosaaren suuntaan, vai oliko sen sijoittelussa jokin muu peruste ja tarkoitus?

Rannikon puolustus

Uloimmille saarille (Kytö, Rysäkari, Katajaluoto, Harmaja, Kuivasaari, Isosaari sekä Eestiluoto) olisi suunnitelman mukaan saatava raskasta tykistöä (jolla voitaisiin myös tukea maarintaman taistelua, käsin kirjoitettu lisäys). Näistä erillisimpänä ja kauimpana muista on Eestiluoto, mutta samalla sen on Vuosaaren alueelle suuntautuvan maihinnousun kannalta kaikkein oleellisin.²⁴²

²⁴¹ UudSLE:n asiak n:o 25/ OT/11 b 19.5.1952. T-20184/ 4, KA.

²⁴² Ibid.

Sisemmille saarille (Höggöplö, Lehtisaaret, Miessaari, Melkki, Pihlajasaaret, Suomenlinna, Santahamina, Villinki ja Musta hevonen) olisi saatava raskasta tai kevyttä rannikkotykistöä tai raskasta ilmatorjuntatykistöä. Osa saarista on jo sotien aikana osin varusteltu edelleen käyttökelpoisella materiaalilla. Näiden lisäksi, jotta Helsingin puolustusta kyettäisiin tehostamaan, tulisi kantalinnoittaa lisäksi Lehtisaari, Melkki, Pihlajasaari ja Musta hevonen sekä idempää Fagerö.²⁴³

Linnoitteilla ja aseilla kyettäisiin myös lisäämään tähytys- ja tulenkäytön verkkoa, sekä miinoitteiden valvontaa ja tukemista puolustuksen tehostamiseksi. Rannikon pääpuolustuslinjan yleinen kulku suunniteltiin kulkevaksi linjaa Miessaaren selän pohjoislinja – Lauttasaari mukaan lukien – Helsingin kaupungin eteläreuna- Degerön (Laajasalon) eteläreuna (villinki pois lukien) Vådö – Ramasjöudd- Norsdjön niemen (Vuosaaren) etelä- ja itäreuna. Lisäksi Kallvikudd (Vuosaaren edustalla) muodostaisi eteen työnnetyn tukikohdan.²⁴⁴

Pääpuolustuslinjan etupuolelle sijoitettaisiin suurimmille saarille erikoiskoulutettuja ja väyläntorjuntaan soveltuvilla suora-ammunta aseilla varustettuja joukkoja. Voidaan olettaa näiden erikoiskoulutuksen saaneiden joukkojen olevan tutkimusajankohtana muotoutumassa olevaa rannikkojalkaväkeä, rannikkopataljoonia. Linnakesaarien lähipuolustuksen osalta UudSLE:n suunnitelmassa todetaan, että yksityiskohtainen suunnittelu tulee tehdä SRLston itsensä toimenpitein.²⁴⁵ Tämä on luontevaa muutoinkin, koska linnoitteiden yksityiskohtainen suunnittelu johtoesikunnasta käsin olisi ollut alaisen alaisten toimintaan puuttumista. Tällainen ylhäältä alas ohjaus olisi varsin poikkeuksellista. Suomalaisessa ajattelussa ja tehtävätaktiikkaan perustuvassa sotataidossa on ollut leimaavaa läpi itsenäisyyden ajan antaa alaiselle toiminnanvapaus tehtävänsä täyttämiseksi, omalla vastuualueellaan.

Kaupunkia suojaavat it-patterit tulisi suunnitelman mukaan osiltaan sijoittaa siten, että ne tuliasemastaan pystyisivät varsinaisen tehtävän ohella väylä- ja rantatorjuntaan, sekä maahanlaskun torjuntaan Helsingin ympärillä oleville aukeille. Suunnitelmassa mainitaan myös nopeiden ja aseistettujen moottorialusten mahdollinen hyödyntäminen saaristossa osana maihinnousun torjuntaa.²⁴⁶

²⁴³ UudSLE:n asiak n:o 25/ OT/11 b 19.5.1952. T-20184/ 4, KA.

²⁴⁴ Ibid.

²⁴⁵ Ibid.

²⁴⁶ Ibid. Torpedoveneiden puolesta puhui myös Karvinen, ks esim. ”Taktiikka- rannikkojoukot”, SAL 1/ 1953.

Ilmatorjunta-aseiden käyttö heijastelee aiempia suunnitelmia niiden käyttämiseksi muuhunkin kuin ilmapuolustukseen, etenkin maahanlaskun torjunnan tukemiseksi. Moottoriveneiden käyttö on uusi elementti, kuten taannoin mainittu rannikko-olosuhteisiin erikoiskoulutettu joukkokin, tämä lienee visio jossa osin katsotaan toiveikkaasti tulevaisuuteen, etenkin kun merivoimien kalustollinen tilanne oli, kuten edellisessä luvussa esitettiin, varsin heikko.

Maarintaman puolustus

Suunnitelmassa puolustuksen päämäärä kuvaa sekä uhkan, että karkean taistelujatoksen:

*”sitkeällä taistelulla jo olemassa olevasta ilmoitusvyöhykkeestä hankkia aikaa sisemmän puolustusvyöhykkeen varustamiselle, edelleen hankkia aikaa pohjoisesta tulevalle vastahyökkäykselle ja toimia sille tehokkaana ”alasimena”, estää vihollista käyttämästä hyväksi linnoitusvyöhykettä tämän hyökkäyksen torjumisessa ja estää Helsingin pohjoispuolelle tulevien maahanlaskujen laajentuminen etelään ja kaakkoon sekä luoda edellytykset sen tuhoamiselle, ennen kuin se ehtii yhtyä mahdolliseen maihinnousuun Helsingin itäpuolelle”.*²⁴⁷

Toisena päätehtävänä oli suorittaa varsinainen Helsingin niemen ja sen satamien puolustaminen puolustusasemassa, josta Vanhankaupunginlahden itäpuoliset alueet jätetään pois. Kolmantena tehtävänä oli pitää kaikissa tilanteissa Helsingin puolustuksen tärkeimmät kohteet, eli Pitäjänmäki ja Vantaan alajuoksun maasto. Neljäntenä tehtävänä oli ”lokeroitaa” puolustusasemat ja tehdä hyökkääjän olosuhteet mahdollisimman vaikeiksi, aina etulinjasta alkaen. Viidentenä tehtävänä mainittiin puolustus Helsingin itäpuolella siten, että

*”siirtyminen Nordsjön niemen alueelle mahdollisesti tulevan maihinnousun torjunnasta käy joustavasti ja että taistelun jatkamisen edellytykset linnoitusvyöhykkeessä säilytetään”.*²⁴⁸

I puolustusaseman (etummainen puolustuslinja, Epl, kuva 4) linja kulki reittiä Sandudd-Fågelskärr- Frisbacka- Leppävaara- Malminkartanon peltojen itäreuna- Kaarela- Tuomarinkylän topparin mäet- Staffansby- Malmi.²⁴⁹ Ensimmäinen pääpuolustuslinja on siis käytännössä kohti Porkkalan tukikohtaa vastaan suunniteltu ryhmitys.

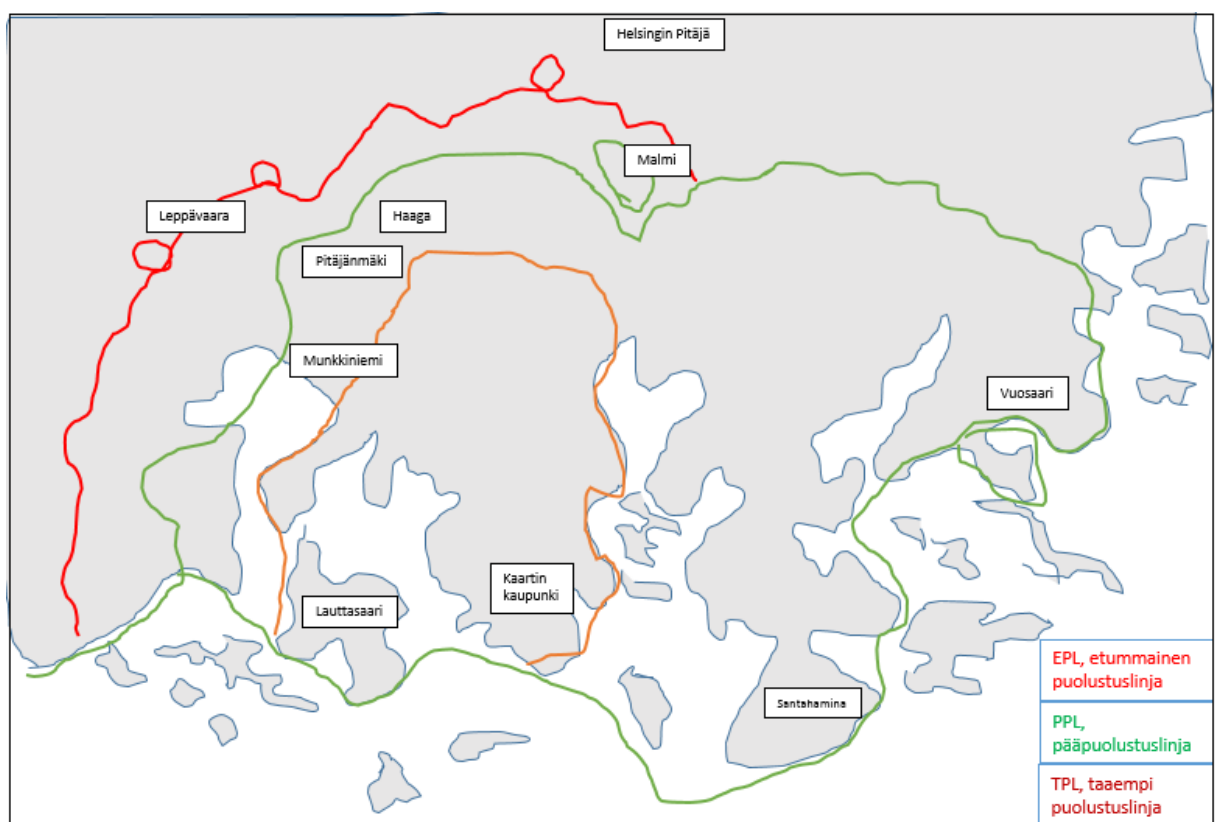
²⁴⁷ UudSLE:n asiak n:o 25/ OT/11 b 19.5.1952. T-20184/ 4, KA.

²⁴⁸ Ibid.

²⁴⁹ Ibid.

II puolustusasema (pääpuolustuslinja, Ppl kuva 3) kulki taas reittiä Björnvik- Hagslund- Tarvo- Isohuopalahden itäreuna- Toivelan mäki- Pukinmäki luoteispuolen asutusalue- Malmin hautausmaa- Tullivuori- Helsingin (Malmin) lentokentän eteläreuna- Vesterkulla- Borgarstrandvikenin lounaisranta. Linja muodosti Suur-Helsingin ympäri kiertävän kehän.

III puolustusasema (taaempi pääpuolustuslinja, Tpl kuva 3) Lauttasaaren länsiranta- Lehtisaari- Kuusisaari- Munkkiniemi- Haaga – Käpylä - Koskela- Vanhankaupunginselän länsiranta ja siitä etelään kaupungin itäreuna. Linja kiersi siis sisemmällä kehällä kantakaupungin ympärillä samaan tapaan ympäripuolustettavana kuin pääpuolustusasema.

Kuva 3. Puolustuslinjojen karkea kulku pysyi samantapaisina pienin muutoksin, niin tässä vuoden 1952 linnoitussuunnitelmassa, kuin myös jäljempänä esitettävässä vuoden 1953 Helsingin linnoitusalueen (HelSP) puolustussuunnitelmassa. Kuvaa tutkiessa huomataan, että Porkkalan Ja Helsingin Pitäjän suuntaan muodostuu kolme peräkkäistä puolustuslinjaa. Kartta ja linjat tutkijan piirtämät, puolustussuunnitelman karttakuvan perusteella. (HelSPE asiak n:o 244/ Järjsto/ OT 11 a sal, 12.9.1953, Helsingin puolustussuunnitelman liite 4, T-20184/ 7, KA).

Suunnitelmaan liitettiin myös piirros Helsinkiin johtavista laivaväylistä, panssariurista, sekä samaan voipaperiin piirrettynä, nämä urat kohtaavat puolustuskeskukset ja panssarintorjuntakeskukset. Piirroksesta havaitaan, että panssariurat noudattelivat aikakauden kartoilla kulkevia, Helsinkiin kaikista ilmansuunnista johtavia pääväyliä (Hangon suunta, Turun, Tampereen ja Lahden suunta, Porvoon suunta) ja niiden teiden risteysalueille, Helsingin kaupungin laitamille ja kaikissa ilmansuunnissa, oli suunniteltu panssarintorjuntakeskus. Näillä alueilla olisi suluttamisen, panssarintorjunnan ja linnoittamisen painopiste.²⁵⁰

Voidaan todeta, että koko linnoitussuunnitelman vahvin puolustusryhmitys on Helsingin länsi- ja pohjoispuolella. Sivusuunnan vahva ryhmitys taas on Porvoon tien suuntaan. Toisin sanoen, Hangon ja Seutulan lentokentän (ja Helsingin Pitäjän) suuntiin on laitettu päävoimat. Sipoon - Porvoon suunnista tulevaa hyökkäystä vastaan varauduttiin yhtä lailla vahvasti, mutta selvästi painopiste näistä kahdesta oli Helsingin länsipuoli.

Pikalinnoittamistyön arvioitiin kestävän noin kaksi viikkoa ja siihen laskettiin tarvittavan noin 4500 miestä työvoimaksi. Työsuunnitelma oli jaettu kolmeen vaiheeseen, joissa työskenneltäisiin kaikissa puolustuslinjoissa samanaikaisesti taisteluhautojen, poteroiden, ampuma-alan raivausten ja muiden linnoitustöiden parissa. Oletuksena oli sulan maan aikana tehdyt kaivutyöt. Pikalinnoittamisen jälkeen seuraisi kenttälinoittamisen vaihe, sekä sulutustyöt.²⁵¹

Näin ollen täytyy olettaa läänin suunnittelijoiden arvioineen, että liikekannallepanon toteutukseen liittyen aikaa jäisi vielä linnoitustöiden ja sulutusten toteutukseen. Myös ennakkovaroitus vihollisen hyökkäysaikeista saataisiin riittävän aikaisin, linnoitustöiden laajuus huomioon ottaen vähintäänkin useita viikkoja aiemmin. Linnoitussuunnitelmaan kirjattiin, että sotilasläänin komentaja sopii tarkemmat maastontarkastelut sotakoulujen ja joukko-osaston komentajien kesken, jotta heidän maastoharjoituksiinsa liittyen toteutettaisiin tarkentavat maastontiedustelut. Tämän pohjalta saataisiin muutos- ja parannusehdotukset sekä laadittaisiin joukkojen yksityiskohtaiset linnoitussuunnitelmat.²⁵²

²⁵⁰ UudSLE:n asiak n:o 25/ OT/11 b 19.5.1952, suunnitelman liite 3, ”*Helsinkiin suuntautuvat laivaväylät, panssariurat ja ps-torjuntakeskukset*”. T-20184/ 4 F2 sal, UudSLE OT-salainen kirjeistö 1950-1952, KA.

²⁵¹ UudSLE:n asiak n:o 25/ OT/11 b 19.5.1952. T-20184/ 4, KA.

²⁵² Ibid.

3.3 Etelä-Suomen vastualueen suunnitelmat t- ja su-kokoonpanossa

Sotien jälkeinen ensimmäinen operatiivinen suunnittelukierros saavutti taitepisteensä, kun ”*polttoainehankinta*”, pääesikunnan operatiivinen käsky numero 8, annettiin 13.6.1952. Uhkakuvat noudattelivat edelleen vaihtoehtoja A, B ja C. Suunnitelmassa vahvistettiin valtakunnan puolustuksen yleisperiaatteet vaarallisimman uhkavaihtoehdon C mukaisesti laadittuna.²⁵³ Polttoainehankintaa säilytettiin korkean turvaluokituksen turvin, vain ani harvojen nähtäväksi. Kuvaavaa on, että vielä syksyllä 1953, UudSL:n viimeistellessä polttoainehankintaan liittyviä operatiivisia suunnitelmiaan, ei UudSL:n johto, pyynnöstään huolimatta, saanut käyttöönsä suunnitelman kopiota.²⁵⁴

Polttoainehankinnassa UudSL kuului Etelä-Suomen vastualueeseen. Aiemmin vuoden 1951 suunnittelussa viiteen vastualueeseen jaettu alue oli nyt muutettu tällä alistuksella neljään. ESV:n kolmesta puolustuslinjasta kaksi kulki Helsingin editse, kun sekä saariston että rannikon puolustuslinja sivuutti pääkaupungin. ESV:n painopistealueet olivat Hanko ja Helsinki, yhteydet Porkkalaan oli turvattava kaikin keinoin. Reservien käytöllä oli ESV:n vastuualueella suuri merkitys; esimerkiksi länsirannikon puolustus oli ensisijaisesti rannikkotyöstön käsissä. ESV:n joukoista yksi prikaati olisi Ahvenanmaalla, yksi armeijakunta Hangon suunnalla ja yksi prikaati Helsingissä. ESV:n reservinä oli jääkäriprikaati ja jalkaväkiprikaati, käytettäväksi vastahyökkäykseen läntisellä Uudellamaalla.²⁵⁵ Ylimmän johdon reservejä, joista erityisesti on mainittava kevyt prikaati, valmistauduttiin käyttämään joko Pohjois-Suomessa tai Etelä-Suomessa. KvPr olisi ryhmitetty lähelle perustamisaluettaan (Hämeenlinna). Sitä valmistauduttiin käyttämään rannikon puolustuksen vahventamiseksi, pääkaupungin suojaamiseksi tai vastahyökkäyksiin joko Hangon tai Helsingin suuntiin.²⁵⁶

²⁵³ Tynkkynen ja Jouko, sivu 42, sekä PvPE:n op.os asiak n:o 84/ op.1/ OT/ 11 b sal, 3.6.1952. Käskyssä todetaan vastuualueiden komentajien laadittavaksi käsketyt suunnitelmat, joilla tarkistetaan ja saatetaan valmiiksi 1951 käsketyn op.käskyn nro 7 pohjalta alajohtoportaisa laaditut suunnitelmat.

²⁵⁴ Tynkkynen ja Jouko, sivu 42. Pyyntö op.käsky 8:n jakelusta, 2DE:n asiak n:o 340/ Järj/ OT/ 11 b sal 25.8.1953, T-20184/ 7, KA. Vastauksessa todetaan, että ”Yleisesikunnan päällikkö ei ole katsonut tarpeelliseksi muuttaa op.käskyn n:o 8 jakelua” ja että ”UudSL:n komentaja ja esikuntapäällikkö voivat käydä henkilökohtaisesti tutustumassa sanotun käskyn UudSL:iä koskeviin osiin joko 2.DE:n tai PE:n operatiivisessa osastossa”.

²⁵⁵ Tynkkynen ja Jouko, johtosuhteista sivu 44, joukkojen käytöstä sivut 47-48.

²⁵⁶ Ibid. Johtosuhteet tarkennettiin eri käskyllä 14.6. Tuossa käskyssä UudSL komentaja alistettiin ESV:n komentajalle, siis 2.D:n komentajalle, niin RA-valmistelujen, kuin SA-toimiin liittyen. Sisäisen järjestyksen ja turvallisuuden ylläpitämisen osalta ei tullut muutoksia 1951 annettuun PE:n op.käsky n:o 5:een. PvPE:n op.os asiak n:o 85/ op.1/ OT/ 11 b sal 14.6.1952, KA. ks. myös Hangon suunnan puolustus/ länsirannikon kaista, josta todetaan sen olevan rannikkotyöstön murhe, 2DE:n asiak n:o 149/ Järj/ OT/ 11 sal 22.5.1953. T-20184/ 6, KA. Käskyssä todetaan, että 2.ErPston komentaja toimii Länsi-uudenmaan kaistan komentajana suoraan 2.DE:n komentajan alaisuudessa.

Ilmavoimien ja merivoimien tehtävät liittyivät välillisesti myös Helsinkiin, kuitenkin siten että niiden tehtävät olivat ylimmän johdon alaisuudessa. rannikkotykistö ja ilmatorjunta kuuluivat tuolloin vielä meri- ja ilmavoimiin, joten niiden käyttöä mietittiin myös sitä kautta, huolimatta alueellisesta vastuusta. Helsinki kuului eteläiseen ilmavoimien lentoalueeseen ja merivoimilla yhden meripiirin vastuualueeseen, kuten on jo käynyt ilmi. Merkittävä osa Helsingin ilmapuolustuksen aseistuksesta ryhmitettiin muiden, kuin aluevastuussa olevan UudSL:n komentajan toimesta (selvitetty tarkemmin jäljempänä).

Polttoainehankinnassa Etelä-Suomeen varattavien joukkojen tehtävät kuvaavat myös uhkia. Jos joukkojen tehtävänä on rautatieyhteyksien, lentokenttien sekä keskeisten tehtaiden suojaaminen, täytyy olettaa, että maahanlaskut ovat nousseet arvioissa yhä vahvemmin esiin. Hangon maihinnousu taas lavensi uhka-arvioita, myös Helsingin suunnittelun osalta. Operatiiviselta näkökannalta maihinnousu Hankoniemelle olisi UudSLE:n oman arvion mukaan tarkoitettu vuokra-alueen valtaamiseen. Huolimatta riskistä, olisi se tavoittelemisen arvoinen; sen haltuun saaminen avaisi pääsyn Suomenlahdelle. Tästä syystä pidettiin itsestään selvänä, että vuokra-alueelle suuntautuvassa hyökkäyksessä alkaisi se maahanlaskuoperaatiolla, Uudenmaan alueen lentokenttien läheisyyteen. Arvion mukaan nykyisten puolustusjärjestelyjen heikkous (löp-asioiden keskeneräisyys sekä vähäinen aseistus) johtaisi Malmin, Nummelan että Seutulan lentokenttien valtaamiseen siten vieraan vallan hävittäjä-koneiden työkentiksi. Samalla aukeaisi joukkojen huoltoa varten uusia reittejä, ilmasta käsin.²⁵⁷

Koska vastustajan merivoimien olisi Porkkalassa lyötävä sekä rannikkotykistön joukot, että sukellusveneet, tarjoaisi maahanlaskuoperaatio uuden hyökkäyssuunnan Porkkalan alueen selustaan. Helsingin satamat taas arvioitiin purkupaikkoina sopiviksi laajemmalle joukkojen huollolle, sekä hyökkäyksen laajentamiselle Porkkalan valtauksen jälkeen. Helsingin valtauksella luotaisiin myös hyökkäyksen jatkoedellytykset. Arvio kokoa Hangon maihinnousun, Porkkalan alueen valtauksen, lentokenttien maahanlaskut sekä Helsingin satamien ja Helsingin alueen (kaupungista ulosjohtavien reittien valtauksen) yhdeksi kokonaisuudeksi, mitä se ei voimassa olevassa vastuualuejaossa vielä ollut.²⁵⁸ Edellä kuvattu kokonaisuus, Hankoniemi- Porkkala - lentokentät – Helsinki ja sen satamat, aukaisee koko Helsingin puolustuksen uhkakuvan perusajatuksen ja siten vastaa jo tiivistetysti alatutkimuskysymykseen 1950-luvun uhkakuvista.

²⁵⁷ UudSLE:n asiak n:o 62/ OT 10 a/ sal, 5.9.1952, T-20184/ 4, KA.

²⁵⁸ Ibid.

ESV:n suunnitelma

2. Divisioonan t-kokoonpanon suunnitelma sisälsi tehtävät ja joukot myös Uudenmaan sotilasläänille. Käsky sisälsi kaistajaot ja käytössä olevat joukot koko Etelä-Suomen vastuualueen joukoille, kuvaten myös ylemmän johtoportaan johdossa olevien joukkojen ja puolustushaarojen linkittymisen lounaisen rannikon puolustamiseen.²⁵⁹ Painopiste on selkeästi lounaisen rannikon ja Ahvenanmaan puolustuksessa. Joukkojen käytössä ESV:n reservit varattiin Ahvenanmaan miehittämiseen tai lounaisen rannikon puolueettomuusvartiointiin. Sen sijaan ylimmän johdon reservit, kaksi vahvennettua prikaatia sekä yksi jääkäripataljoona, oli varattu Lohja – Kerava – Toijala - Loimaa alueelle. Tämä tarkoittaa, että reservien käyttömahdollisuudet olivat esimerkiksi valmistautumistehtävinä hyökätä joko 1) lounaisrannikon torjunnan tukemiseksi Turun tai Hangon suuntaan tai 2) ryhmittymisellä olisi mahdollistettu vastahyökkäys Helsingin suuntaan, torjuntataistelun tukemiseksi. Etelä-Suomen lentopiirillä tehtävä oli (lentovoimien komentajan alaisuudessa) vastuualueen ilmatilan valvonta, sekä estää vieraan valtion lentokoneiden alueloukkaukset ja kauttakulkuyritykset. Lisäksi tuli suorittaa tiedustelua pohjoisella Itämerellä sekä Selkämerellä.²⁶⁰

Uudenmaan sotilasläänin tehtävänä oli koskemattomuuden turvaaminen maalla, merellä ja ilmassa 1) valvonnalla 2) puolueettomuutta loukanneiden joukkojen, alusten tai koneiden torjunnalla. Edelleen, Helsingin linnoitusalueen (HL) tuli toteuttaa pääkaupungin ja sen rannikkoalueen puolueettomuusvartiointi ja torjunta, pääkaupungissa toimiva sotilaallisten, hallinnollisten ja muiden elintärkeiden virastojen ja laitosten tehostettu vartiointi sekä yhteistoiminnan järjestely Porkkalan vuokra-alueen kanssa. Helsingin linnoitusalueen kaistan komentaja määrättäisiin erikseen. Käytettävissä olevat joukot olivat JP2 (aiemmin JP/ JR5), vartiopataljoona, Porkkalan rajavartiosto, Rt 1 (I PSTO), Kydön ja Kuivasaaren merivalvonta-asetat, Psto /ItR sekä pioneerijoukkue ja yksi autojoukkue. Ilmatorjuntaa valmistauduttiin vahventamaan tarvittaessa Helsingin alueella ylemmän johtoportaan toimenpitein.²⁶¹ Joukkorakenteessa on annettu vähäisistä resursseista aselaji- ja tukijoukkoja kahden joukkueen verran, mikä on toki suhteellisen vähän, mutta ajan oloon merkittävä lisätuki.

²⁵⁹ 2. DE asiak n:o 124/ Järj./OT 11 sal 15.9.1952, ”Pv.PE:n op.käsky n:o 8:n johdosta laadittavat suunnitelmat”, jossa divisioonan komentaja, kenraaliluutnantti K.A Heiskanen ilmoittaa perehdyttävänsä seuraavaksi alajohtoportaansa *polttoainehankintaan*, ml. UMR:n (UudSL:n) komentajan. Lisäksi tarkemmin tehtävät 2.DE asiak, järj.tsto ot sal. ”Etelä-Suomen vastuualueen suunnitelmat puolueettomuuden suojaamiseksi ja torjunnan suorittamiseksi T- ja Su-kokoonpanossa 1952”. T 20003 F1 OT sal, KA.

²⁶⁰ 2. DE asiak n:o 124/ Järj./OT 11 sal 15.9.1952, T 20003 F1 OT sal, KA.

²⁶¹ 2. DE asiak, järj.tsto ot sal. ”Etelä-Suomen vastuualueen suunnitelmat puolueettomuuden suojaamiseksi ja torjunnan suorittamiseksi T- ja Su-kokoonpanossa 1952”. T 20003 F1 OT sal, KA.

Merkillepantavaa on tykistön puuttuminen annetuista resursseista edelleen kokonaan, joskin jääkäripataljoonan oma KRHK voidaan laskea yhdeksi tuliyksiköksi. ESV:n suunnitelmaan käskettiin laadittavaksi ja liitettäväksi alueella toimivien joukkojen ja esikuntien alasuunnitelmat, joista mainittakoon, että ilmatorjuntasuunnitelman todetaan olleen valmiina pääesikunnassa ja että HelSP:n laatimisvastuulla oleva, *Helsingin linnoitusalueen suunnitelma* on yksi laadittavista alasuunnitelmista. Samoin liitettävä alasuunnitelma oli *suojelusuunnitelma*, jonka laadinnasta vastasivat läänien esikunnat.²⁶²

3.4 ”Lähetäkää Tuotantosuunnitelma!” - Sisäisen järjestyksen ja turvallisuuden säilyttämisen suunnitelmat uusitaan

Puolustusvoimien organisaatiouudistus ja Polttoainehankinta vaikuttivat sotilasläänin suunnitteluun ja etenkin, kuten mainittua, sisäisen järjestyksen suunnitelmiin²⁶³. Suunnitelmia tarkennettiin talvella 1953, kun sotilaspierit lähettivät uusittuja suunnitelmiaan sotilasläänin esikuntaan (joka toimitti ne edelleen pääesikuntaan). Koonnoksen etusivulla esiteltiin myös tilanteet, joita varten suunnitelmat oli laadittu: Vaihtoehdossa 1 toimenpiteet jouduttiin suorittamaan rauhan ajan ryhmytyksestä käsin, jolloin suojattavina kohteina olisivat olleet lähinnä valtiollisesti tärkeät rakenteet ja laitokset, sekä Porkkalan vuokra-alueelle johtavien rautatie- ja maantieyhteyksien säilymiselle tärkeät sillat.²⁶⁴

Voidaan ajatella toisinkin päin, että ensin tulisi toteuttaa Porkkalasta kohti Helsinkiä johtavien, hävityssuunnitelmassakin mainittujen siltojen haltuun ottaminen omilla joukoilla. Samaisen suunnitelman katsottiin soveltuvan myös t-vaiheeseen. Toisessa vaihtoehdossa suunnitelma oli rakennettu toimintavalmiuskokoonpanossa olevien joukkojen mukaisesti. Tällöin vartiopaikoille sijoitettaisiin varusmiesten sijaan reserviläisiä. HelsPE:n päivityksessä on lista vartioitavista kohteista, jotka käsittivät keskeisimmät sillat Helsingin länsipuolella, rautatiesillat, Helsingin alueen puhelinkeskukset ja muuntaja-asemat, satamat, keskeiset johtopaikat sekä Malmin lentokentän²⁶⁵.

²⁶² ZDE asiak, järj.tsto ot sal. ”Etelä-Suomen vastuualueen suunnitelmat puolueettomuuden suojaamiseksi ja torjunnan suorittamiseksi T- ja Su-kokoonpanossa 1952”. T 20003 F1 OT sal, KA.

²⁶³ ZDE:n asiak n:o 291/ Järj/ OT 11 sal 23.7.1953, viitaten PE:n edellisen vuoden op.käskyyn nro 9, käskettiin UudSLE:n lähettää kopiona uusitut suunnitelmansa ZD:lle, joskin sisäisen suojelun suunnitelmat hyväksytettiin suoraan puolustusvoimain komentajalla.

²⁶⁴ UudSLE:n asiak n:o 56/ OT/ 11 f sal, ”sisäisen järjestyksen turvaamissuunnitelmat” 13.3.1953, T-20184/ 6, KA.

²⁶⁵ HelsPE asiak n:o 2/ Järj/ OT/ sal 7.1.1953. Helmi-maaliskuun päivitystyöt ” sis.turv.järjestelyt”, sekä UudSLE:n asiak n:o 22/ OT/ f3 sal 10.2.1953. Lisäksi HelsPE asiak n:o 23/ Järj/ 11 b sal 3.3.1953. T-20184/6, KA. Vartiohenkilöstöä arvioitiin tarvittavan tapaus A:ssa (kuvattu yllä) 118 miestä ja tapaus B:ssä 462 miestä. HelsPE:n reserviini jäi tällöin vielä 264 miestä.

Kuten myöhemmin ilmenee, samaisista kohteista useat löytyvät myös HL:n taistelusuunnitelman kohdasta ”hävitettävät ja miinoitettavat kohteet”, mikä kuvaa niiden merkitystä sekä omille että vihollisjoukoille. Aloittamalla näiden kohteiden vartioinnin jo rauhanajan ryhmityksessä on niiden nopean hävittämisen toimeenpanolla enemmän edellytyksiä. E-UudSP:n sisäisen suojelun suunnitelmassa keskeisimmät suojattavat kohteet olivat niin ikään pääosin sotilaiden liikkeen hidastamiseen tai omien joukkojen liikkumiseen liittyviä siltoja, mutta myös muita kohteita. Niiden sijainti perustui kohti Helsinkiä johtavien urien varrelle, siis Loviisan - Porvoon suunnasta kohti Helsinkiä (kuten Koskenkylän silta, Myrskylän kirkonkylän silta, Liljendalin silta jne) ja Vantaan suunnasta kohti Helsinkiä (kuten Tikkurilan rautatieasema, Vantaan silta, metallitehdas jne).²⁶⁶

Uudenmaan sotilasläänin sisäisen järjestyksen säilyttämisen suunnitelma

Päivitystöiden jälkeen UudSL:n komentaja käski elokuussa ”yleisen järjestyksen ja turvallisuuden ylläpitämisen”. Käskyllä kumottiin kesäkuussa 1951 annettu operatiivinen käsky numero 1, joka oli antanut perusteet sisäisen järjestyksen säilyttämisestä. Käskyä jaettiin esikunnan lisäksi kuudelle toimijalle, eli sotilaspiireihin, Porkkalan rajavartiostolle, 4.prikaatille sekä 2. ErRtPsto:lle. Käskyn aluksi kuvataan johtosuhteet: Polttoainehankinnassa UudSL kuului ESV:n johtovastuulle, kuten rauhan aikanakin, mutta yleisen järjestyksen säilyttämisessä suoraan puolustusvoimain komentajan johtoon (Liite 2). Vastuualueena sisäisessä turvallisuudessa oli koko Uudenmaan lääni, pois lukien Artjärven ja Orimattilan kunnat.²⁶⁷

Sisäisen suojelun tehtävissä läänin alue jaettiin viiteen ala-alueeseen, jotka olivat HelSP:n alue (HelSP päällikkö komentajana), EUudSP:n alue (sotilaspiirin päällikkö), PUudSPE:n alue (sotilaspiirin päällikkö), Porkkalan rajavartioston alue (vuokra-alueessa kiinni olevien kuntien alueet, PR komentajan johdossa) sekä Länsi-Uudenmaan alue 2. ErRtPsto:n komentajan johdolla. Sotilasläänin reservinä pidettiin 4. Prikaati. HelSP:n alueella olevat pääesikunta, merivoimien esikunta, ilmavoimien esikunta ja rajavartiolaitoksen esikunta eivät kuuluneet HelSP:n johtoon mutta niiden suunnitelmat toimitettaisiin sotilaspiirille.²⁶⁸

²⁶⁶ UudSLE:n asiak n:o 56/ OT/ 11 f sal ”sisäisen järjestyksen turvaamissuunnitelmat” 13.3.1953. Liite 2, E-UudSPE:n suunnitelma. T-20184/ 6, KA.

²⁶⁷ UudSLE:n asiak n:o 295/ OT/ 11b sal 15.8.1953, T-20184/ 6, KA.

²⁶⁸ Ibid. Esikuntien suunnitelmat valmistuivat kesän lopulla, kts IlmaVE YE-osaston asiak n:o 96/ Optsto/ OT/ 11 a sal ”suojaamissuunnitelma” elokuu 1953 sekä Ilmavoimien esikunnan YE-osaston asiak n:o 80/ Optsto/ OT/ 11 a sal 15.8.1953, ”merivoimien esikunnan suojaamissuunnitelma” MeriVE YE-osaston asiak n:o 104/ Järjststo /OT/ 11 b sal 15.8.1953 sekä rajavartioston esikunnan suojaamissuunnitelma sisäasianministeriön rajavartiostojen esikunnan asiak n:o 127/ III/ OT 28 o sal 15.8.1953. T-20184/6, KA.

Kukin sotilaspiiri perusti vaihetta varten vartiopataljoonan suoraan sotilaspiirin päällikön johtoon, joka jaettiin vartiokomppanioihin sotilaspiirin sotilasalueille, säilyttäen kuitenkin yhden yksikön reservitehtävään. Reserviyksikön tuli olla liikkumis - ja iskukykyinen, kuvastaen sitä, että sen käyttö oli mahdollisesti muuhunkin tarkoitettu kuin väkijoukkojen hillitsemiseen, eli nopeasti kehittyvän tilanteen ja kiinniottojen toteuttamiseen. Puolustuslaitoksen omia vartiokohteita vartioitaisiin ra-joukko-osastojen voimin, kunnes pataljoonat tulisivat perustetuksi.²⁶⁹

Kaikki rauhan ajan joukot tuli kouluttaa ja saattaa sellaiseen valmiuteen, että sisäisen suojelun toimenpiteiden aloittamiseksi ne olisivat valmiina käskystä neljässä tunnissa. Hälytysvalmiuden käsitteestä käytettäisiin jatkossa peitenimeä ”*Tuotantotoiminta*”. Sen onnistumisen edellytyksinä olivat nopeuden saavuttamiseksi yksiköiden varastointijärjestelyjen tehostaminen, hälytyskoonpanojen muodostaminen ja harjoittelu sekä ampumatarvikkeiden ja elintarvikkeiden varaaminen joukolle 2-3 vuorokauden omavaraiseen toimintaan riittäväksi. Käsky hälytyksestä annettaisiin sanomalla ”*lähettäkää Tuotantosuunnitelma*”. Valmistautumiskäsky tätä varten kuului taas ”*tarkistakaa Tuotantosuunnitelma*”, jolloin lähtöä nopeuttavat valmistelut saatettiin jo aloittaa hyvissä ajoin.²⁷⁰

Mikäli käsky sisältäisi tarpeen siirtyä samalla suoraan t-kokoonpanoon, seuraisi tätä koodia sarja esikäsky-yhdistelmien numeroita joita joukot alkaisivat noudattamaan (esikäsky-yhdistelmät löytyivät joukko-osastoista). Hälytyksen antaminen voitiin peruuttaa käskemällä joukoille ”*Tuotantosuunnitelma esitetään huoltolajien johtajille*”. Käskyjen vastaanottajien tuli aina varmistua niiden oikeellisuudesta ennen hälytyksen välittämistä.²⁷¹

Tämän jälkeen hälytetyt joukot olisivat puolustusvoimain komentajan johdossa, joka saattaisi aloittaa tehostetun vartioinnin ja tehostetun järjestyksen turvaamisen antamalla käskyn ”*lähettäkää vuokraussuunnitelma*” tai valmistautumistehtävällä ”*tarkistakaa vuokraussuunnitelma*”. Peruuttaminen tapahtui sanoilla ”*vuokraussuunnitelma esitetään huoltolajien johtajille*”.²⁷²

²⁶⁹ UudSLE:n asiak n:o 295/ OT/ 11b sal 15.8.1953, T-20184/ 6, KA.

²⁷⁰ Ibid.

²⁷¹ Ibid.

²⁷² Ibid. Asiakirjan lopuksi on käsin kirjoitettu huomautus, että puolustusvoimain komentaja on saanut yhden kopion suunnitelmasta 28.10.1953.

Näillä perusteilla velvoitettiin alajohtoportaat laatimaan yksityiskohtaiset suunnitelmansa ja ohjeensa jotka tarkistettaisiin valmistuttuaan sotilasläänin esikunnassa, kuitenkin niin, että jo aiemmin laaditut suunnitelmat tarkennettaisiin ja korjattaisiin uutta vastaavaksi. HelSP velvoitettiin lähettämään päivitettyt suunnitelmansa myös RT1:le ja kadettikoululle. Suunnitelmat tuli laatia salassa ja huomiota herättämättä.²⁷³ Tämä kertoo siitä, että sisäisen suojelun toimenpiteet menivät jo laajemman joukon tietoon kuin operatiiviset suunnitelmat, joten niiden salattavuutta alatasoilla haluttiin korostaa. Mitä tulee korjauksiin, niin ilmeisesti muutokset edellisiin eivät olleet kovin suuria. Käsky ovat tosin muuttuneet aiemmasta ”suorittakaa varuskuntahälytys”, joten ainakin yksiköiden päivystäjien ohjekansioihin tulisi konkreettisia korjauksia, aikamääreiden ja varastointivaatimusten lisäksi.

Porkkalan rajavartioston sisäisen suojelun suunnitelmien päivitykset

Porkkalan rajojen vartijoilla oli pienellä miehityksellään täysi työ saada pelkästään päätehtävänsä toteutetuksi. Siksi heille säilytettyjen suojattavien kohteiden osalta PR:n komentaja ratkaisi asian vartiopaikoilta toteutettavalla kiertovartiointilla. Hänelle mahdollisesti alistettavista vartiokomppanioista esitettiin sijoitettavaksi vuokra-alueen itäosaan yksi ja muut tärkeiden kohteiden vartiointiin, kuten Espoon rautatieasemalle, maanteiden solmukohtiin ja Lauttasaaren sillalle ja toiselle puolen vuokra-aluetta yksi komppania Karjaan rautatievarikolle.²⁷⁴

Myöhemmin laaditussa perussuunnitelmassa mainitaankin alistukseksi saatavan yksi vartiokomppania sekä tarvittaessa UudSL:n reservinä toimiva JP2 toimisi PR:n alueella. PR:n laatimassa hälytysohjeessa on aikamääreet ja peitenimet kuten ylätasen käskyssä, kirjoitettuna auki alaisia varten. Lisätoimenpiteinä peitekäskyn saavuttua ja käskyn oikeellisuuden varmistuttua toteutettiin henkilökunnan kokoaminen, vartiotorvien miehittäminen (vain valoisan aikana), upseeripäivystys johtopaikoille, kaikkiin sijoituspaikkoihin ulkovartiot sekä viimeisenä päivystystehtävissä olevien tuli valvoa vuoronsa ajan. Lisäksi tuli koota ajoneuvot ja jakaa ampumatarvikkeet ja elintarvikkeet vaatimusten mukaisesti muutamaksi vuorokaudeksi eteenpäin. Alaisia velvoitettiin tämän käskyn perusteella kirjoittamaan jokaiseen yksikköön hälytysohjeet ja opettaa toimintatapa koko henkilöstölle.²⁷⁵

²⁷³ Ibid.

²⁷⁴ PRE:n asiakas n:o 31/ III d /OT sal 14.8.1953 sekä sen liite nro 1, ”Porkkalan rajavartioston suunnitelma yleisen järjestyksen ja turvallisuuden ylläpitämiseksi” 25.9.1953, lisäksi ”Porkkalan rajavartioston hälytysohjeet”

²⁷⁵ Ibid. Puolustuslaitoksen omia vartioitavia kohteita pelkästään oli listassa 18 kpl.

Vielä elokuun lopulla valmistui UudSL:n yleissuunnitelma vastualueen suojaamisesta. Käsky lähetettiin puolustusvoimain komentajalle 21.8.1953 ja tiedoksi 2.D:n komentajalle. Yleissuunnitelma tähtäsi sisäisen suojelun toteuttamiseen alkuvaiheen tai sisäisten levottomuuksien hillitsemisen lisäksi suojelun toteuttamiseen myös t-vaiheen ja su- ja tsa-vaiheiden aikana. Siinä tuli huomioida, että suojelun tuli toteutua niin lkp:n aikana, kuin joukkojen siirtojen ja ryhmitysten aikana. Lisäksi joukkojen huollon tuli toimia häiriintymättä. Huomioitava oli myös valtakunnallinen tiedotustoiminta. Suunnitelma korosti yhteistoimintaa poliisiviranomaisten kanssa ja tarkensi kohteiden vartioiden ja etenkin poliisien vartioimien kohteiden vahventamista. Lisäksi se antoi tiettyjä tarkennuksia joukkojen tehtäviin ja alueisiin.²⁷⁶

Etenkin 4.prikaatin (ra-sijoituspaiikka Dragsvik) reservitehtäviin tuli tarkennuksia, kohteiden suojaamisesta Helsingissä, iskuosastojen muodostamisesta käytettäväksi Karjaan suunnalla, sekä koko prikaatin käytöstä Hangon tai Helsingin suunnassa. Suunnitelma sisälsi taistelujaotustaulukon, jossa oli lueteltu myös kaikki alueella olevat ra-joukot ja niiden johtosuhteet ja alistukset sisäiseen suojeluun liittyen.²⁷⁷ Tiedotustoiminta tulee esille ensimmäistä kertaa tässä työssä, mutta väestön mielialat ja yleinen suhtautuminen puolustusvoimien toimintaan ei ollut suinkaan mikään vähäpätöinen juttu 1950-luvulla.

Puolustusvoimain komentaja, jalkaväenkenraali Heiskanen hyväksyi UudSL:n suunnitelman lokakuussa 1953. Toisena allekirjoittajana ja mitä ilmeisimpänä esitarkastajana on toiminut tässä tutkimuksessa jo aiemmin tutuksi tullut aiempi UudSL:n komentaja, allekirjoittaessaan nyt yleisesikunnan päällikkö, kenraaliluutnantti Sundman. Heiskanen ja Sundman toteavat suunnitelman noudattelevan op.käskyn nro 9 henkeä ja vaatimuksia, mutta saatteeksi annettiin kuitenkin lukuisia tarkennuksia ja korjauksia, noin kolmen sivun verran. Nämä tarkennukset koskivat mm. virka-avun antamista, vastualueiden alajakoa (pyrkimys saada ne Polttoainehankinnan mukaisiksi, vaikka kaikkia joukkoja ei vielä olisikaan, monimutkaisuuden välttämiseksi), 4.prikaatin reservitehtäviä (todennäköinen käyttö Ahvenanmaalla joten tehtävät Helsingissä muille joukoille) sekä Porkkalaa (merialue PR:n vastuulle RT:n sijaan, asian arkaluontoisuuden vuoksi). Myös sijaisuusjärjestelyjä ja varakomentopaikkoja käskettiin valmistella.²⁷⁸

²⁷⁶ UudSL:n asiak n:o 294/ OT/ 11 sal 21.8.1953

²⁷⁷ Ibid.

²⁷⁸ PE op.os asiak n:o 211/ Optsto/ OT 11 b sal 7.10.1953, T-20184/ 7, KA.

Korjattu suunnitelma otettaisiin käyttöön valtakunnallisesti marraskuussa. Käsken lopuksi korostetaan, että suunnitelma on sisäistä uhkaa vastaan laadittu: puhtaasti sisäisestä kriisistä johtuvat ongelmatilanteet tuli kyetä hoitamaan ensisijaisesti poliisin ja puolustusvoimien ra-voimin. Niinpä ei saanut tyytyä ajatukseen, että hälytys automaattisesti tarkoittaisi t-kokoonpanoon siirtymistä, vaikka sekin oli mahdollista.²⁷⁹ T-kokoonpanoon siirtyminen olisi tarkoittanut jo hyvin monimuotoiseen poliittiseen tilanteeseen ajatumista, jossa merkitystä olisi myös vallitsevalla sisä- ja ulkopoliittisella tilanteella, unohtamatta erinäisiä sopimuksia joita valtio oli allekirjoittanut. Kaikilla näillä olisi vaikutusta siihen, mitä keinoja sisäisen suojelun toteuttamiseksi voitaisiin tehdä.²⁸⁰

HelSP:n suojelusuunnitelma ra- t- ja tsa-vaiheissa

UudSLE käski korjaavat toimenpiteet alajohtoportailleen lokakuussa²⁸¹. Uusittuja suunnitelmia valmistui syksyn kuluessa: ErRtPsto:n suunnitelma vielä lokakuun aikana ja HelSP:n yksityiskohtainen suojelusuunnitelma loppuvuodesta. HelSP:n suunnitelman voidaan katsoa muodostavan perustan Helsingin sisäisen suojelun toteutumiselle. Suunnitelmassa joukkojen kokoonpano on tarkentunut: Nyt sisäisen suojelun toimenpiteissä HelSP:n johdossa olisivat vartiopataljoona ja autopataljoona, Helsingin laivastoasema, kadettikoulu, ItR, Ilmatorjuntakoulu, RT1, SKK, kenttäsotilassairaala, sekä reservinä käytettävä JP2. Suunnitelma käsitti 17 sivua ja peräti 28 eri liitettä. Suunnitelmassa korostetaan johtovastuun vaihtumista: poliisin alkuvaiheen johtovastuu luovutettaisiin tilanteen kiristytessä HelSP:n päällikölle. Siirryttyään ra-sijoituspaikastaan Pohjoiselta Makasiinikadulta pääpaloaseman kalliosuojaan ryhtyisi HelsPE johtamaan suojelutoimenpiteitä.²⁸²

Vartiopataljoonan suojausvastuulla olivat mm. presidentin linna, Lauttasaaren silta, puolustusministeriö sekä Linnamäen vesisäiliö. 2/ KadK vastuulla olivat Sörnäisten öljysatama sekä alue välillä Santahamina – Laajasalo - Herttoniemi - Vanhakaupunki, eli lähellä sijoituspaikkaansa Santahaminaa.²⁸³

²⁷⁹ PE op.os asiak n:o 211/ Optsto/ OT 11 b sal 7.10.1953, T-20184/ 7, KA.

²⁸⁰ Ibid.

²⁸¹ UudSL:n komentajan ohjauskirje suunnitelmien korjaamisesta Pv. komentajan käskyjen mukaisesti, UudSLE:n asiak n:o 431/ OT 11 b sal 29.10.1953, sekä aiempi ohjaus asiakirjalla 295/ OT/ 11 b sal 15.8.1953. ErRtPsto:n suunnitelma, ErRtPsto:n esikunnan asiak n:o 130/ Järj/ OT/ 13 e sal 16.10.1953, PE:n op.os:n päällikön, eversti T.V Viljasen lähettämä tarkennus uuden päivityksen palauttamisesta PE op.os asiak n:o 232/ Optsto/ OT 11 b sal 22.10.1953, UudSL:n komentajan lähettämä vastaus pv komentajalle suunnitelman nykytilasta, jossa esitetään ”korjausten olevan hyvässä vauhdissa”, UudSLE:n asiak n:o 430/ OT 11 b sal 29.10.1953. T-20184/ 7, KA.

²⁸² HelsPE:n asiakirja n:o 267/ Järjsto/ OT/ 11 b sal ”HelSP:n vastuualueen suojelusuunnitelma ra-,t- ja sa-vaiheissa” 30.11.1953. T-20184/ 7, KA.

²⁸³ Ibid.

Sotakorkeakoulu vastaisi Pitkänsillan ja sota-arkiston suojaamisesta. Laivastoasema vastasi merivalvonnasta, autopataljoona kasarminsa vartiointista. RT1 vastasi linnakesaarien lisäksi Suomenlinnasta. JP2 siirrettäisiin Malminkartano - Pakila alueelle, josta sitä valmistauduttiin käyttämään joko järjestyksen palauttamiseen kantakaupungin alueella, tai Porkkalan ja E-UudSP:n alueen kohteiden suojeluun. JP2:n käyttö erittäin vaarallisessa tilanteessa olisi toteutettu ryhmittämällä osa joukoista Humallahti – Eläintarha – Vesitorninmäki linjalle, pääjoukon ollessa kätkeytyneenä Stadionin sisälle.²⁸⁴

Tapaus K:ksi nimetty tilanne tarkoitti koko kaupungin hallitsemista iskujoukkotoiminnalla. Tällöin irrotettaisiin 1-3 kiväärijoukkuetta kaikista alajohtoportaista, pois lukien SKK ja KSS. Käskyllä ”*varmistakaa pohjoinen suunta*” kaikki Santahaminassa olevat joukot siirrettäisiin mantereen puolelle. Suunnitelma korostaa jo rauhan aikana tehtävää yhteistoimintaa poliisin kanssa, jonka vahvuus oli noin 1600 (järjestyspoliisin osuus noin 1000 miestä). Näistä vartiotehtäviin sitoutuisi laskujen mukaan 837 miestä.²⁸⁵ Mikäli koko Suur-Helsinkiä ei kyettäisi hallitsemaan, siirryttäisiin rajoitettuun puolustusasemaan kaupungin eteläosiin. Tällöin aseistus ja ryhmitys muodostettaisiin tilannetta vastaavaksi muodostamalla alueelle puolustuskaistat: Töölön kaista (KadK, AutoP, 2 joukkuetta/ RT1), Siltasaaren kaista (joukot SKK, ItK, TykK, SHlistL, sotamuseo, keskuskirjasto, sota-arkisto), Ruoholahden kaista (joukot VartP, PE:n joukot, HelSPE JA UudSLE:n joukot) sekä eteläinen kaista (joukot HelLas, TopK, Asekoulu, PV TutKL henkilöstö sekä PE:n Laivanvarustajankadulla olevat osat). Reservi olisi muodostettu kadeteista (yksi tuhoojajoukkue, kaksi pst- ja yksi krh-joukkue) sekä yhdestä merisotakoulun krh-joukkueesta ja ItR:n osista. Suunnitelma huomioi myös väestön suojelun toimenpiteet, yleisradion suojaamisen, tulituen järjestelyt sekä tykistön tulenkäytön ja panssarintorjunnan.²⁸⁶ Tämän perusteella voidaan todeta, että kaikkien alueella olevien joukkojen käyttö oli huomioitu, jopa sota-arkiston henkilöstö olisi mukana. Sisäisen suojelun suunnittelu oli tehty myös raskaiden aseiden käytön varalta. Uhkakuvan mukaan tilanne saattoi kehittyä nopeasti ja sisäisen suojelun toteutuminen oli hoidettava ”*keinolla millä hyvänsä*”²⁸⁷.

²⁸⁴ HelSPE:n asiakirja n:o 267/ Järjstto/ OT/ 11 b sal 30.11.1953. T-20184/ 7, KA.

²⁸⁵ Ibid.

²⁸⁶ Ibid. Liitteissä oli yksityiskohtaiset suunnitelmat ”hätätapauksen” kaistojen puolustuksesta, viestitoiminnasta, yhteistoiminnasta poliisin kanssa, vartiokohteista, toimenpideluetteloista, tväl-materiaalin varastoinnista, sekä eri laitosten, tehtaiden ja yleisradion suojaamissuunnitelmat. Suojattavien kohteiden lista on pitkä, kuten keskustan alueella olettaa saattaa, sisältäen sekä poliisin että sotilaiden vartioitavaksi suunniteltuja tärkeitä paikkoja 77 kappaletta.

²⁸⁷ Ibid.

4. UUDENMAAN RYHMÄN JA HELSINGIN LINNOITUSALUEEN PUOLUSTUSSUUNNITELMAT

”Operatiivis-taktillinen ajattelupohjan muokkaamiseksi suoritetaan 2.DE:n johdossa tämän kirjelmän edellyttämä harjoitustehtävä”²⁸⁸.

4.1 Operatiivis-taktilliset harjoitustehtävät annetaan laadittavaksi

2.divisioonan komentaja, kenraalimajuri Ekman antoi Uudenmaan sotilasläänin komentajalle käskyn Helsingin linnoitusalueen t-vaiheen uusien suunnitelmien laatimisesta 2.6.1953.

”Harjoitustehtävä ajattelun kehittämiseksi” oli siis verho sille, että oikeaa sodan ajan suunnittelua koskevat asiakirjat eivät paljastuessaan kertoisi sen haltuun saajalle muusta, kuin harjoitustehtävästä. Todellisuudessa operatiivis-taktillinen harjoitustehtävä oli oikean sodan ajan suunnitelman laatimista varten annettu, koska tämän pohjalta laaditut suunnitelmat olivat myös todellisia suunnitelmia, kuten jäljempänä kuvataan. Helsingin linnoitusalue (HL, jonka esikunnan muodosti HelsPE, ks. ra-johtosuhteet Liite 3) kuului t-kokoonpanossa suoraan 2.DE:n johtoon. Su- ja tsa-vaiheissa HL palaisi UudSLE:n rungolle perustettavan Uudenmaan ryhmän (UMR) alaisuuteen. HL:n tehtävänä oli annetun käskyn mukaisesti laatia suunnitelma puolueettomuuden suojaamiseksi ja torjunnan suorittamiseksi Helsingin linnoitusalueella. HL:n tehtävänä oli

”pääkaupungin ja siihen liittyvän rannikkoalueen puolueettomuusvartiointi ja torjunta, pääkaupungissa toimivien sotilaallisten, hallinnollisten ja muiden elintärkeiden virastojen ja laitosten tehostettu vartiointi sekä yhteistoiminnan järjestelyt Porkkalan vuokra-alueen kanssa”²⁸⁹

Linnoitusalueen rajat kulkivat karkeasti reittiä Eestiluoto- Sipoonlahti - Sipoon kunnan raja – Kerava – Helsingin Pitäjä – Espoo – Kirkkonummi - Siuntion kirkonkylä – Inkoon kirkonkylä. Alue oli siis huomattavan paljon laajempi, kuin sotilaspiirien yleisesti käytetty rajan kulku. Etummainen puolustuslinja kulki rannikon edustan saaristossa Eestiluodolta Isosaaren ja Kuivasaaren editse, Porkkalan kautta aina Bågaskäriin. Pääpuolustuslinja taas määrittiin linjalle Emäsalo- Norrkullalandet – Helsinki - vuokra-alue - Inkoo.²⁹⁰

²⁸⁸ 2.DE:n asiak n:o 164 /JÄrj/ OT /11 sal, ”operatiivis-taktillinen harjoitustehtävä” 2.6.1953, T-20184/ 6, KA.

²⁸⁹ Ibid.

²⁹⁰ Ibid.

Itse kaupungin puolustus tuli suunnitella ympäripuolustettavaksi. Joukot, jotka HL:n komentajalle osoitettiin käyttöön, olivat HL:n esikunta, JP2, vartiopataljoona, Porkkalan rajavartiosto, RT1 (- 1 psto), patteristo ilmatorjuntarykmentistä, Kydön ja Kuivasaaren merivartioasemat sekä yksi erillinen joukkue pioneerikomppaniasta ja autokomppaniasta. HL:n t-vaiheen naapureita olivat vasemmalla Loviisan kaistalla RT1 ja oikealla, länsi-Uudenmaan kaistalla, 2.ErRtPsto.²⁹¹

Joukkojen tuli tätä tehtävää varten laatia sulutussuunnitelmat, kunnostaa rantalinnakkeiden ampuma-asemia, tarkastaa sähkövoimaloiden, vesilaitosten, lentokenttien ja siltojen hävityssuunnitelmat maastossa sekä laatia yhteistoimintasuunnitelmat kaupungin ja esikaupunkien väestönsuojeluelimien kanssa. Huollon osalta tuli varautua kahden kuukauden omavaraisuuteen. Suunnitelman tuli olla valmiina 1.8.1953 mennessä, sisältäen puolustuslinjan tarkka kulun, alakaistajaon ja joukkojen tehtävät, komentopaikat, raskaan tulen järjestelyt sekä selustan suojaamisen. Erillisinä liitteinä vaadittiin Porkkalan rajan vartiointisuunnitelma, pioneeri- ja linnoittamissuunnitelma, viestisuunnitelma sekä huoltosuunnitelma. Suunnittelun keskeisenä johtoaajuksena tuli olla mahdollisimman vähäisen joukkojen sitomisen rintamaan ja mahdollisimman suuren reservin säilyttämisen valittuun ratkaisukohtaan suuntaamiseksi.²⁹² Näin ollen jo vuoden 1949 sotapelissä ja aikakauden sotilasaikakauslehden maahanlaskun torjuntaa ja asutuskeskustaistelua kuvanneissa artikkeleissa esiintynyt periaate, ratkaisun hakeminen suuren reservin suuntaamisella tilanteen kehittymisen perusteella valittavalla hetkellä, on säilynyt yhä tässä vuoden 1953 suunnitteluperiaatteessa.

Kun HL:n suunnittelu oli saatu käyntiin, 2.D jatkoi harjoitustehtäviä käskemällä UudSL:n laatia su- ja tsa-vaiheiden suunnitelmat vastuualueelleen, aina Loviisasta Hankoon ulottuvalla alueella. Suunnitelmassa tuli ilmetä kaistat tehtävineen, reservien käyttö, komentopaikkojen sijainnit sekä raskaan tulen järjestelyt joukkoyksikön ja erillisyyksikön tarkkuudella. Erillisenä vaadittiin aselajisuunnitelmat viestitoiminnan ja pioneeritoiminnan osalta. Lisäksi tuli laatia Helsingin puolustussuunnitelma sekä linnakkeiden lähipuolustussuunnitelmat.²⁹³

²⁹¹ 2.DE:n asiak n:o 164 /Järj/ OT /11 sal, ”operatiivis-taktillinen harjoitustehtävä” 2.6.1953, T-20184/ 6, KA.

²⁹² Ibid. UudSLE laati käskystä oman versionsa, joka välitettiin alaspäin Helsingin sotilaspiiriin hieman ennen juhannusta. Käskyssä tarkennettiin etenkin ampumatarvikkeiden jaon suunnittelua, mutta muutoin käsky noudatteli lähes sanasta sanaan divisioonasta tullutta käskyä. Määräajaksi annettiin 28.7, kolme päivää ennen määräaikaa. UudSLE:n asiak n:o 184/ OT/ 11 sal, ”operatiivis-taktillinen harjoitustehtävä” 19.6.1953, T-20184/ 6, KA.

²⁹³ 2.DE asiak n:o 188/ Järj/ OT 11 sal ”operatiivis-taktillinen harjoitustehtävä” 12.6.1953, T-20184/ 6, KA. Aselajeina ylipäättään tutkimusajankohtana pidettiin jalkaväen lisäksi juuri viesti- ja pioneeriaselajeja sekä tykistöä, (sisältäen kt, it, rt). Tämä selittää myös sitä, suunnitelmia on laadittu nykypäivän aselajien ja toimialojen kirjon ollessa hiukan erilainen. Kenttäohjesääntö yleinen (KO yl) 1958, sivut 18-19.

Johtosuhteet käskettiin siten, että UMR:n komentaja oli tehtävissään Etelä-Suomen armeijan (ESA) alainen. Kaistan rajoina olivat idässä Uudenmaan sotilasläänin itäraja, puolustussuuntaan oikealla eli lännessä Kuusjoki kk – Hajala as- Sauvo kk - Karunanlahti - Päisterpää - Skog Nötö - Dragafjärd - Vänö - Skadaharum välinen linja. Divisioonasta käskettiin myös kaistan alakaistat siten, että 1.kaista oli käytännössä Loviisan kaista, 2.kaista HL ja 3.kaista Länsi-Uudenmaan kaista (ks. Liite 4). Alakaistojen rajat noudattelivat t-vaiheen suunnitelmaa. Puolustuslinjat saaristossa ja rannikolla noudattelivat aiempien suunnitelmien mukaisesti lähisaaristolinjaa ja rannikkokaupunkeja. Ilmatorjunta tarkennettiin siten, että ylimmän johdon kohteisiin tarkoitetut it-joukot myös olivat ylimmän johtoportaan johdossa.²⁹⁴

Tehtävässä oli nyt huomioitu uhkan mukaisesti Hangon suunta: UMR:n tuli valmistautua hyökkäysten torjuntaan 1) Hangon 2) Helsingin suunnassa. Sekä Hanko että Helsinki oli pidettävä kaikissa tilanteissa. Vaatimuksena oli, että Helsingin puolustukseen oli su-vaiheessa suunniteltava yksi prikaati, kun taas Hangon suuntaan tuli varata kahden prikaatin rungolle (vahvennuksineen) rakentuva armeijakunta. Tsa-vaiheessa prikaatien määrä nousi Helsingissä kahteen ja Hangossa kolmeen.²⁹⁵ Tämä on sikäli merkityksellistä, että UMR:n komentajan tuli tämän mukaisesti kohdentaa resurssinsa 2.divisioonan painopisteeseen, mutta ei oman alueensa painopisteeseen. 2.D käski myös rannikkopataljoonien käytöstä, että yksi oli käytettävä Loviisan kaistalla ja yksi varattava Bromarvikiin tapauksessa, että Ahvenanmaata ei saataisi miehitettyä. Porkkalan alueen vartioinnista vastasi HL, yhteistyössä PR:n kanssa.²⁹⁶

Tämä kuvastaa ylemmän johtoportaan suunnitelman linkittämistä UMR:n taisteluun: Vaikka UMR:n tahtotila olisi ollut kohdentaa kaikki Helsingin puolustamiseksi, liittyi joukkojen käyttöön ylemmän johtoportaan tehtävä ja tavoite. 2. Divisioonan vastuulla oleva Ahvenanmaa ja polttopisteeksi muodostunut Hankoniemen alue sitoivat divisioonan näkökulmasta myös UMR:n joukkoja kokonaisuuden ratkaisemiseksi. Toisaalta, tehtävätaktiikan kannalta ajateltuna, 2.D:n komentaja ryhmitti tässä tapauksessa joukkoja alaisensa puolesta, mikä taas lienee aiheuttanut haasteita UMR:n omalle suunnittelulle. Tehtävänanto sisälsi myös toisen vaatimuksen yleisjoukkojen ryhmittämisestä: Reserviksi tuli varata mahdollisimman suuri määrä joukkoja suunnattavaksi valittuun ratkaisukohtaan tilanteen edetessä.²⁹⁷

²⁹⁴ 2.DE asiak n:o 188/ Järj/ OT 11 sal ”operatiivis-taktillinen harjoitustehtävä” 12.6.1953, T-20184/ 6, KA.

²⁹⁵ Ibid.

²⁹⁶ Ibid.

²⁹⁷ Ibid.

Tämän suuntaisesti rannikon puolustuksen suurmaiheinnousua vastaan ajateltiin parhaiten toimivan: puolustus tuli aloittaa (EPL), kuten tässä tapauksessa, ulkosaaristosta hyödyttäen samalla merivoimien suorittamaa väylätorjuntaa. Tämän jälkeen taistelua jatkettiin saariston pääpuolustuslinjassa päätyen rannikolla tapahtuvaan torjuntaan. Rantaan päässeet viholliset lyötäisiin reservien käytöllä. Tätä samaa periaatetta kuvastaa myös aikalaisohjesääntökirjallisuus.²⁹⁸

UMR:lle alistettavat joukot käsittivät ensinnäkin RA-joukko-osastoista 3.prikaatin (t-vaiheessa Kemiö), RT1, 2.ErRtpsto, Porkkalan rajavartiosto sekä HämSLE. Su-vaiheen suunnitelmaa varten UMR:lle annettiin edellä lueteltujen lisäksi seuraavia joukkoja: johtoesikuntina UMRE (UudSLE perustaa), HLE (HelSPE perustaa) sekä AKE (HhSLE perustaa). Päävoimana olivat kolme prikaatia. Erillisinä jalkaväkijoukkoina olivat lisäksi 2 jääkäripataljoonaa, 2 panssarintorjuntapataljoonaa, erillinen panssarivaunujoukkue, Porkkalan rajavartiosto sekä jalkaväen täydennyspataljoona. Tykistö muodostui tykistöryhmästä, jossa oli kaksi kevyttä ja kaks raskasta patteristoa, kranaatinheitinpatteristo sekä mittauspatteri. Pioneerivoima koostui pioneeripataljoonasta, tiekomppaniasta, rakentajapataljoonasta (sekä kaksi linnoitustoimistoa) sekä erillisestä rakentajakomppaniasta. Lisäksi oli viestipataljoona sekä muita tukevia joukkoja (huollon joukkoja, sääpalveluasemia, sotilaspoliisikomppanioita, suojelujoukkoja).

Yksi omaleimainen piirre Helsingin puolustuksessa on siellä olevien muiden joukkojen määrä. Täytyy ymmärtää, että UMR ei voinut ryhmittyä ja toimia alueellaan täysin muita huomioimatta, sillä Helsingin alueella toimi runsaasti jo rauhan aikana muitakin joukkoja, kuten pääesikunta ja sotilasopetuslaitoksia. Myös kriisitilanteessa Helsingin alueelle oli suunniteltu muitakin kuin UMR:n joukkoja. Helsingin alueella toimivista ilmatorjuntajoukoista yksi alueellinen it-rykmentti, 4 raskasta it-patteristoa, kaksi kevyttä it-patteristoa, 12 raskasta it-patteria ja kuusi kevyttä it-patteria toimivat ESV:n alaisuudessa, kuitenkin Helsinkiin sijoitettuna ja ylimmän johdon käskemissä kohteissa. Lisäksi Etelä-Suomen armeijalla oli sijoitettuna UMR:n vastuualueella sijaitsevalle Riihimäelle yhteensä seitsemän ilmatorjuntayksikköä.²⁹⁹

²⁹⁸ Esimerkiksi vuoden 1958 kenttäohjesäännön toisessa osassa rannikkotaistelun periaatteet kuvataan saman periaatteen mukaisesti. Se, että onko rannikkotaistelua kuvaava ohjesääntöteksti tuotettu operatiivisen suunnitelman pohjalta vai onko ajatus ollut mukana jo puolustussuunnitelmaa kirjoitettaessa, on epäselvää ja siten olisi tutkimuksella selvitettävä. Kenttäohjesääntö II osa (KO II) 1958, sivut 215-230.

²⁹⁹ 2.DE asiak n:o 188/ Järj/ OT 11 sal "operatiivis-taktillinen harjoitustehtävä" 12.6.1953, liite B2, "UMR:n alueen it-joukkojen jako ja tehtävät su- ja Tsa-vaiheissa", T-20184/ 6, KA.

UMR:lle osoitettiin myös omaa orgaanista ilmatorjuntavoimaa, mutta niiden sijoittelu käskettiin divisioonasta. Hyvinkään ratapihan suojaksi tuli sijoittaa raskas it-patteristo, kaksi raskasta it-patteria, sekä yksi kevyt patteri. Karjaan ratapihan suojaamiseen vastaavasti taas yksi kevyt patteri ja yksi it-komppania sekä it-pataljoonan esikunta. Lisäksi määrättiin Tammisaaren ja Halikon siltojen suojaamiseen pienempiä it-yksiköitä.³⁰⁰ Näin UMR:lle alistetuista it-joukoista yhtäkään ei sijoitettu lopun perin kaupungin puolustamiseksi, vaan suunnittelussa ylemmän johdon it-joukot vastasivat kaupungin ilmatorjunnasta ja UMR:n omat joukot reuna-alueista. Näiden lisäksi toki prikaateihin kuului omat ilmatorjuntayksikkönsä. Silti voitaneen uskoa Ahti Lapin johdannossa esitettyyn teesiin Helsingistä ilman ilmatorjuntaa tutkimusajankohtana, niin vähäiset olivat ilmatorjunnan suorituskyvyt etenkin suorituskykyisten tutkien ja ohjusten osalta (joita siis ei ollut) suhteessa suurvaltojen ilmakomponenttien suorituskykyyn ja kehitykseen saman aikana.

Tsa-vaihetta varten UMR sai suunniteltavakseen vielä lisäjoukkoja: kaksi prikaatia, yhden pst-pataljoonan, yhden erillisen moottoroidun raskaan patteriston, pioneeripataljoonan, kolme rakentajapataljoonaa ja niille esikunnan, viestipataljoonan, sääaseman, sotilaspoliisikomppanian ja suojelukomppanian.³⁰¹

Divisioonan antama suunnittelutehtävä poiki välittömästi suunnittelutehtäviä Uudenmaan ryhmän joukoille. Hämeen sotilasläänin komentaja sai suunnittelutehtävänsä 27.6.1953. Siinä jyvitetiin joukkoluettelosta HämSLE:n perustamisvastuulla olevalle armeijakunnalle edellisten joukkojen lisäksi su- ja tsa-vaiheeseen pst-pataljoona, patteristo sekä tykistöä että rannikkotykistöä, pioneeripataljoona ja rakentajayksiköitä sekä muita tukijoukkoja. Lisäksi su-vaiheessa Länsi-Uudenmaan kaistalle sijoitettaisiin yksi jääkäripataljoona, UMR:n reserviksi. Samaten tsa-vaiheessa vielä lisäksi yksi pst-pataljoona, edelleen UMR:n johdossa olevana reservinä.³⁰²

RT1 alistettiin myös UMR:n johtoon ja sen käskettiin tarkistaa suunnitelmansa, laatia muutosesitykset nykyinen kaistajako huomioiden, sekä valmistaa linnakkeiden linnoittamis- ja lähipuolustussuunnitelmat. Lisäksi käskettiin sijoittaa UMR:n alkuvaiheen reserveihin kuuluvat raskaat rt-patteristot siten, että toinen ryhmitettäisiin Pikku-Pernajanlahden perukan alueelle ja toinen Nordsjön niemeen (Vuosaari).³⁰³

³⁰⁰ Ibid.

³⁰¹ 2.DE asiak n:o 188/ Järj/ OT 11 sal "operatiivis-taktillinen harjoitustehtävä" 12.6.1953, liite 3, T-20184/ 6, KA.

³⁰² UudSLE:n asiak n:o 197/ OT/ 11 a sal, "operatiivis-taktillinen harjoitustehtävä" 27.6.1953, T-20184/ 6, KA.

³⁰³ UudSLE:n asiak n:o 232/ OT/ 11 a sal, "operatiivis-taktillinen harjoitustehtävä" 11.7.1953, T-20184/ 6, KA.

HelSP:lle annettu harjoitustehtävä

HelSP:n päällikkö sai oman kappaleensa heinäkuun puolivälin tietämällä. Hänenkin oli ”ajattelupohjan muokkaamiseksi” suoritettava hiukan kirjallisia töitä HL:n su- ja tsa-vaiheisiin liittyen. Olennaista tässä on nyt huomioda, että t-vaiheen jälkeen HL siirtyi UMR:n vastuulle ja johtoon muodostaen tällöin UMR:n puolustuksen keskimmäisen kaistan, naapureinaan mainitut Loviisan kaista vasemmalla ja Länsi-Uudenmaan kaista oikealla.³⁰⁴

Su-vaiheeseen siirryttäessä perustettaisiin HL:lle lisäjoukkoja päävoimanaan yksi prikaati, tsa-vaiheeseen vielä kaksi prikaatia lisää aselajijoukkoineen. Koska Helsinki oli painopistesuunta ja pidettävä kaikissa olosuhteissa, korostettiin tätä annetussa tehtävässä erityisesti. Porkkalan rajan tehostetusta vartioinnista vastasi HL yhteistoiminnassa Porkkalan rajavartioston kanssa.

It-joukkojen osalta käskettiin alajohtoportaille se mitä jo tiedettiin, eli HL:n alueen kaikki it-joukot olivat ylemmän johtoportaan joukkoja. Pioneeritoiminnan osalta painopisteeksi käskettiin suunnitella sulutusvalmistelut ja linnoittamiseen liittyvät räjäytystyöt.

Sulutusvyöhykkeen takarajaksi määriteltiin maantie- Porvoo – Sipoo - Helsingin Pitäjä-Nummela. Viestitoiminnan osalta tukeuduttiin vahvasti kiinteän langallisen kantaverkon ja kiinteiden radioyhteyksien varaan, viestikeskuksen sijaitessa Tuusulassa, Taistelukoulun tiloissa.³⁰⁵

Varsinainen suunnittelutehtävä oli laatia syyskuun puoliväliin mennessä pääkaupungin puolustus suunnitelma. Suunnitelmassa tuli ilmetä divisioonan vaatimusten mukaisesti tuliasemat, reservit ja niiden tehtävät, komentopaikat jne. joukkoyksiköiden tarkkuudella. Erityissuunnitelmien osalta pioneeri- ja linnoitus suunnitelma oli annettu läänin esikuntaan majuri Teholalle laadittavaksi, samoin kuin viestisuunnitelma majuri Metsän kirjoitettavaksi.³⁰⁶

RT1:n suunnitelma luonnollisesti jätettiin linnakkeiden oman erityisosaamisen huomaan, kuten edellä kuvattiin, joskin sen, samoin kuin Porkkalan rajavartioston tuli laatia suunnitelmansa yhteistyössä HL:n kanssa. UudSL näyttäytyy tässä kohtaa hiukan valmiita käskyjä kopioivana automaattina, jossa suunnitteluun ei juurikaan ole tuotu tässä välijohtoportaalta mitään uutta.

³⁰⁴ UudSLE:n asiak n:o 232/ OT/ 11 a sal, ”operatiivis-taktillinen harjoitustehtävä” 11.7.1953, T-20184/ 6, KA.

³⁰⁵ Ibid.

³⁰⁶ Ibid.

Tässä on ainoastaan välitetty omassa muodossaan divisioonan jo käskemät asiat HL:lle, joka näyttäytyy tältä osin siis suunnitelman olennaisimman osan tuottajana (mikäli ajatellaan esimerkiksi operatiivisen tai taktisen ajattelun näkymistä suunnitelmissa, jonka vuoksi näitä suunnitelmia myös perusteltiin laadittavan). Se, että ylempää johtoporrasta edustava upseeri laatii alajohtoportaan viestisuunnitelman, voi tuntua erikoiselta mutta ajan viestilaitteisto ja erikoisosaajien määrä huomioiden voi olla pakon sanelemaakin.

Joukko-osastot ja sotakoulut osallistuvat osasuunnitelmien laatimiseen

Loppuvuodesta 1952 käsketyt maastontiedustelutehtävät toteutuivat alajohtoportaisissa ja joukko-osastoissa kevään kuluessa. Sotakouluja ja muita erillisiä laitoksia velvoitettiin tuottamaan vyöhykkeiden alueilta suunnitelmia. Samoin ra-joukko-osastot toteuttivat maastontiedusteluja, kuten vartiopataljoona ja JP2.³⁰⁷

Kun ylläkuvattu operatiivis-taktillinen harjoitustehtävä annettiin kesken tämän alajohtoportaiden suunnittelun, aiheutti se tilanteen, jossa samaan aikaan valmistui alajohtoportaiden osasuunnitelmia ja toisaalta ylempi johtoporras vielä eritteli saamaansa tehtävää³⁰⁸. Kuitenkin niiden yhdistäminen nyt saatuun suunnittelutehtävään lienee edennyt suhteellisen vaivattomasti, sillä kesäkuussa saadun tehtävän ja kesän mittaan alajohtoportailta saatujen suunnitelmien yhdistäminen saatiin valmiiksi jo elokuussa.

JP2:n maastontiedusteluissa tiedusteltiin JP2:n ryhmitysalue Helsingin läntisellä loholla, etummaisen ja pääpuolustusaseman alueella. Pst-tykkien pesäkkeet suunniteltiin vanhoihin tykkipesäkkeisiin, sekä kartoitettiin muutoinkin venäläisten linnoitteiden soveltuvuus nykykäyttöön. Lopputuloksena voitiin todeta niiden soveltuvuus tulisuunnitelmaan. Pikalinnoittamisen vaiheessa voitaisiin ne nopeasti hiekkasäkein muokata vielä paremmaksi. Huomionarvoista on se, että raportin mukaan alue ei mahdollista luonnon materiaalista paikanpäällä valmistettujen panssariesteiden valmistamista, samoin kuin että venäläisvalmisteisten betonilinoitteiden kunnostamiseen tarvittaisiin ammattilaisia. Toisin sanoen, niitä aiottiin hyödyntää, mutta niiden kunto edellyttäisi kunnostustöitä.³⁰⁹

³⁰⁷ Alkuperäistä maastontiedustelukäskyä ei ollut säilynyt, mutta ks. esimerkiksi Hel VartPE:n asiak n:o 23/ OT/ 11 sal, "VartP:n maastontiedustelun tulokset" 1.6.1953, T-20184/ 6, KA ja MeriSK:n asiak n:o 9/ OT/ 11a/ sal 1.6.1953, T-20184/ 6, KA. Merisotakoulun ja vartiopataljoonan laatimista asiakirjoista ilmenee, että niille käskettiin jo syksyllä 1952 tehtäviä operatiiviseen suunnitteluun liittyen ja edelleen, helmikuun alkupäivinä 1953 uudelleen kevään aikana toteutettavat suunnittelutyöt.

³⁰⁸ Esimerkiksi vartiopataljoonan maastontiedustelun tulokset palautuivat vuorokautta ennen, kun 2.D antoi uuden tehtävän. Hel VartPE:n asiak n:o 23/ OT/ 11 sal, "VartP:n maastontiedustelun tulokset" 1.6.1953, T-20184/ 6, KA sekä 2.DE:n asiak n:o 164 /JÄrj/ OT /11 sal, "operatiivis-taktillinen harjoitustehtävä" 2.6.1953, T-20184/ 6, KA.

³⁰⁹ JP2 asiak n:o 1/ OT/ 11 a sal "maaston tiedustelu" 2.1.1953. T-20184/ 6, KA.

Tykkipesäkkeet suunniteltiin kaikki käytettäväksi panssarintorjuntatykkien (75 K/40) tuliasemina. Alueesta tehtiin suunnitelma ps- ja jv-miinojen sekä raivausten ja piikkilankojen käytön osalta. Suunnittelua aiottiin jatkaa keväämmällä taaemman puolustuslinjan alueella. Asiakirjan on allekirjoittanut Jääkäripataljoona 2:n komentaja, everstiluutnantti P Lammetmaa, jonka diplomityö ja artikkeli maahanlaskujen mahdollisuuksista Suomen alueella, kuten johdannossa mainittiin, oli toiminut perustana koko valtakunnassa jaettavalle tietämykselle tämän kaltaisista sotatoimista.³¹⁰ Niinpä voidaan väittää JP2:n maastontiedusteluissa olleen mukana myös aimo annos asiantuntijuutta, ainakin uhkakuvien arvioinnin näkökulmasta. Kadettikoulun suunnittelemat puolustusjärjestelyt Degeröstä (Laajasalosta) kuvaavat sen olleen edelleen merkityksellinen maihinnousun tukihyökkäyksen kannalta. Piirroksissa sekä itäranta että länsiranta on vahvasti linnoitettu ja joukkoja on sidottu varsin runsaasti saaren alueelle siten, että yksi puolustuskeskus oli Jollaksessa, yksi Stansvikissa länsilaidalla ja yksi keskellä, joka ryhmittyi kohti Hevossalmen siltaa ja sen alitse menevää väylää. Lisäksi Herttoniemen eteläisellä rannalla on taaempi, neljäs puolustuskeskus. Kadettikoulun johtaja, eversti Sotisaari kuvaa saatteessa työn laaditun kadettien harjoitusten yhteydessä, ilmeisesti koulun pioneeriupseerin johdolla ja perustana oli pidetty jonkinlaista runkoasetusta ja minimimiehitystä.³¹¹ Edellinen kuvaa suunnittelijoilla olleen varsin yleisen tason perusteet työn suorittamiselle, joka kuitenkin oli toteutettu perusteellisesti, ryhmän pesäkkeen tarkkuudella.

Merisotakoulun laatimat suunnitelmat koskivat Vuosaaren aluetta. Koulun johtaja, eversti T Reponen lähetti suunnitelmansa UMR:n komentajalle kesäkuun alussa 1953. Merisotakoulu täydensi Helsingin linnoitussuunnitelmaa omalta osaltaan kartoittamalla Vuosaaren alueen puolustusryhmitystä. Jalkaväkijoukkojen puolustustaistelu on suunniteltu aikalailla rantaviivaan tukeutuen, osin myös syvemmälle mantereeseen sukeltavien lahdenpohjukoiden osalta (Kallvikin lahti ja Nordsjöviken) myös sivustatuliasemiksi.³¹²

Helsingin kaupungin maarintaman puolustusta varten toteutettiin kevään 1953 aikana maastontiedustelu, jolla haluttiin suorittaa loppuun sotilaspiirien vastuulle käskettyjen alueiden maastontiedustelut. Työhön annettiin aikaa kesän yli aina lokakuulle saakka. Saatteena olivat suuntaviivat, joilla työ tuli suorittaa.³¹³

³¹⁰ JP2 asiak n:o 1/ OT/ 11 a sal "maaston tiedustelu" 2.1.1953, T-20184/ 6, KA.

³¹¹ KadK:n kirje n:o 12/ OT/ 1 sal "Degerön puolustuksen takt.järjestely"

³¹² MeriSK:n asiak n:o 9/ OT/ 11a/ sal 1.6.1953, T-20184/ 6, KA.

³¹³ UudSLE asiak n:o 100/ OT/ 11 sal 4.5.1953, T-20184/ 6, KA.

Joka tapauksessa, UudSLE:n suunnitelman mukaisesti, sotakoulut osallistuivat suunnitteluun tuottamalla käsketyiltä alueilta työpanoksen ja siten nopeuttaen operatiivista suunnittelua. Helsingin vartiopataljoonan maastontiedustelu suuntautui sisimmälle puolustusvyöhykkeelle: VartP:n tehtävä liittyi alkuvaiheessa Helsingin keskustan ydinalueiden keskeisten kohteiden vartiointiin ja suojaamiseen, sekä myöhemmissä vaiheissa kantakaupungin puolustukseen. Vartiopataljoonan suunnitelmassa oli omalta vastuualueelta jo pika- ja kenttälinoittamissuunnitelma, miinoittamistarvelaskelma, hoitopaikat, aikataulukko sekä peitepiirros kaistasta. Koska pataljoona toimi keskeisellä alueella mm. Kaartin kaupungin hallintokortteleissa, oli sillä mahdollisuus hyödyntää suunnitelmissaan keskustan alueen vahvaa kivitalorakennuskantaa, jolla oli merkittävä suoja-arvo, mutta myös suuri helpotus linnoitustöiden osalta. Asutuskeskustaistelun periaatteiden mukaisesti kivitaloja tulikin hyödyntää ryhmitystä suunniteltaessa, joskin mahdollisimman etupainoisesti kaupungin reuna-alueilta, oman taistelun kannalta edullisen aseman saavuttamiseksi.³¹⁴

Myös SKK:n opiskelijoita hyödynnettiin osasuunnitelmien laadinnassa. Elokuussa 1953 lähetettiin useita harjoitustyönä laadittuja puolustussuunnitelmia Helsingin lentokentän alueesta, jotka oli laadittu SKK:n maahanlaskuntorjunnan harjoituksen yhteydessä toukokuussa. UudSLE:n arkistoihin oli säilytetty useita SKK:n kurssilla opiskelleiden kapteenien harjoitustöitä, jotka sisälsivät tilanteenkuvauksen lisäksi yksityiskohtaiset suunnitelmat Seutulan kentän puolustamiseksi.³¹⁵

Taistelukoulu sai tehtäväkseen laatia Hyvinkään kauppalan sekä Hyvinkään ja Nummellan lentokenttien linnoittamis- ja suluttamissuunnitelmat. Hyvinkään suunnitelma oli laadittu Taistelukoulun komentajakurssin yhteydessä. Lentokentän osalta todetaan samaan tapaan kuin tutkimuksen toisessa pääluvussa saatu havainto, että Hyvinkään kentän puolustaminen on joka suuntaan ongelmallista, koska sen ympärillä on niin paljon maahanlaskuun soveltuvia alueita. Lähipuolustuksen perusajatuksena oli, että varaudutaan kentän ulkopuolelta tulevaa valtausritystä vastaan ja ryhmitetään joukot tämän mukaisesti ympäripuolustettavaksi kentän eri osiin.³¹⁶

³¹⁴ Hel VartPE:n asiak n:o 23/ OT/ 11 sal, "VartP:n maastontiedustelun tulokset" 1.6.1953, T-20184/ 6, KA. Asutuskeskustaistelun osalta ryhmittämisen periaatteista mainitaan aikalaikirjoissa esimerkiksi kenttäohjesäännössä, ks. kenttäohjesääntö II osa (KO II) 1954, luku III puolustus, sivut 141-146 "asutuskeskuksen puolustus". Ks. myös Frick, M. "Taistelu asutuskeskuksesta", SAL 6/1947 ja 1/1948.

³¹⁵ SKK:n asiak n:o 108/ OT/ a/ sal "Seutulan lentokentän puolustussuunnitelma" 1.8.1953. Asiakirjan viitteen mukaan suunnitelmien lähettämisen taustalla oli UudSL:n esikuntapäällikkö, evl Simosen ja SKK:n apulaisjohtajan eversti Järvisen keskustelu aiheesta, minkä perusteella työ on nähty sotilasläänäni hyödyttäväksi.

³¹⁶ Taistelukoulun asiak n:o 18/ I/ 11 sal "linnoittamis- ja suluttamissuunnitelmat" 29.5.1953, T-20184/ 6, KA. Mainittakoon, että suunnitelman allekirjoittajina olivat koulun johtaja, eversti Sakari Simelius sekä koulun opettaja, everstilutnantti Veikko Koppinen, jotka molemmat ovat tunnettuja saavutuksistaan urallaan.

4.2 HL:n suunnitelmat valmistuvat alkusyksystä 1953

2.D:n t-vaiheessa johdossaan olevalle HL:lle erikseen käskemä operatiivis-taktillinen harjoitustehtävä, t-vaiheen aikaisesta puolueettomuuden suojaamisesta valmistui heinäkuussa. UudSLE:n tarkastuksen jälkeen se lähetettiin komentoketjussa ylöspäin elokuussa. Kuten todettua, sen perustana oli varsin pitkälle edellisenä vuonna viety linnoitussuunnitelma, sekä kevään aikana laaditut, alajohtoportaiden osasuunnitelmat. Suunnitelmassa esitettiin vastuualueen rajojen muuttamista siten, että esimerkiksi pohjoisessa Sipoo-Kerava linjalla 2.D:n papereissa kulkenut raja tarkennettiin Kallbäck- Korsö (ml) – Helsingin Pitäjän linjalle.³¹⁷

Piirroksineen 29 sivua käsittäneen suunnitelman pioneeri- ja linnoittamisosuus ei ollut vielä valmis, eikä muutoinkaan pienellä t-kokoonpanon joukolla ollut mahdollisuutta toteuttaa kuin pieni osuus linnoitustöistä. Suunnitelman liitteessä 1 oli rannikkotyökistön ja ilmatorjunnan ampumasektorit ja tuliasemat. Liite 2 oli erillinen ohje puolueettomuuden vartioinnista, joka todettiin jaettavan erikseen, mikä on merkillepantavaa. Todennäköisesti Porkkalaa koskevan arkaluontoisen sisältönsä vuoksi tätä liitettä ei ilmeisesti haluttu laittaa edes salaisen suunnitelman mukaan, vaan haluttiin säilyttää vielä erikseen salattuna. Muut liitteet sisälsivät aselajien suunnitelmat sekä alaisten joukkojen suunnitelmia. Lisäksi siihen sisällytettiin siviiliviranomaisten tuottama väestönsuojelusuunnitelma, joka ei ollut tässä vaiheessa vielä valmis.³¹⁸

HL:n komentajan, eversti G Ehrnroothin ajatus puolueettomuuden suojaamisesta ja loukkausten torjunnasta käsitti meri- ja maarajojen valvonnan, loukkausten estämisen asevoimin, paikallisten hyökkäysten torjunnan sekä alueelle tunkeutuneiden vieraan valtion asevoimien pidättämisen, karkottamisen tai tuhoamisen. Taisteluiden johtaminen aiottiin toteuttaa Korkeavuorenkadun kalliosuojasta, pääpaloaseman alapuolelta, joskin pääkomentopaikkana pidettiin edelleen Helsingin sotilaspiirin esikunnan rauhanaikaiset tilat.³¹⁹

³¹⁷ UudSLE:n asiakas n:o 277/ OT 11 a sal, ”op.takt. harjoitustehtävä” 5.8.1953, T-20184/ 6, KA. Uudet rajat on esitetty tarkalleen HL:n suunnitelmassa, HelSPE:n asiakas n:o 133/ Järjstö/ 11 a sal, ”Helsingin linnoitusalueen suunnitelma puolueettomuuden suojaamiseksi sekä puolueettomuusvartiointin ja – torjunnan suorittamiseksi T-vaiheessa” 25.7.1953, T-20184/ 6, KA.

³¹⁸ UudSLE:n asiakas n:o 277/ OT 11 a sal, ”op.takt. harjoitustehtävä” 5.8.1953, T-20184/ 6, KA.

³¹⁹ HelSPE:n asiakas n:o 133/ Järjstö/ 11 a sal, ”Helsingin linnoitusalueen suunnitelma puolueettomuuden suojaamiseksi sekä puolueettomuusvartiointin ja – torjunnan suorittamiseksi T-vaiheessa” 25.7.1953, T-20184/ 6, KA.

HL:n alaisten joukkojen suunniteltu käyttö oli siten, että RT1:n tehtävänä oli valvonta ja puolueettomuuden vartiointi saaristossa, puolueettomuuden loukkausten torjunta alueellaan ja vieraan vallan sotavoimien pääsyn estäminen HL:n pääpuolustuslinjan saarille (Kuninkaansaari, Vallisaari, Santahamina ja Suomenlinna). Linnakesaarien puolustaminen toteutettaisiin eteentyönnettyinä puolustuskeskuksina, merivoimien ja alueella olevien HL:n joukkojen ollessa RT1:n komentajan alaisia. Erityisesti on korostettava valmistautumistehtävää, jossa ensisijaisesti oli valmistauduttava tukemaan tykistön tulella Porkkalan rajavartiostoa, toissijaisesti HL:n muita joukkoja.³²⁰

Porkkalan rajavartioston tehtäväksi kirjattiin puolueettomuusvartiointi, ”*maan hallituksen tekemien kansainvälisten sopimusten perusteella siitä annettuja erikoismääräyksiä noudattaen*”. Lisäksi PR:n tehtävänä oli luvattomien rajanylitysten estäminen (molempiin suuntiin) ja vangita, pakottavissa tapauksissa tuhota rajanylittäneet osastot, torjua pienet paikalliset hyökkäykset alueellaan ja vakavan hyökkäyksen sattuessa toteuttaa erikseen annetut verhoamis-, viivytys-, tiedustelu- ja sulutustehtävät.³²¹

Vartiopataljoonan käyttö suunniteltiin tärkeiden kohteiden suojaamiseen ja vartiointiin Helsingin alueella. Pataljoona sai kuitenkin myös puolustuksellisen tehtävän, jossa sen tehtävä oli asettaa runkomiehitys pääpuolustuslinjan keskustaan osuvalle alueelle välillä Kaivopuisto - Lauttasaari. Lisäksi VartP:n tuli valmistautua torjumaan vihollisen hyökkäykset ”sydän Helsingin” alueella linjalla Taivallahti- Hesperian katu - Pitkäsilta - Kruunuhaka. HL:n reservinä toimi t-vaiheessa JP2, joka Vanhankapungin alueelle ryhmittyneenä valmistautui 1) tukemaan Porkkalan rajavartiostoa Espoon suunnassa 2) tuhoamaan Helsingin lentokentille laskeutuneet vihollisen joukot 3) karkottamaan tai tuhoamaan Helsingin itäpuolelle maihin nousseet viholliset 4) tukemaan poliisia virka-aputehtävällä yleisen järjestyksen palauttamiseksi ja 5) puolustamaan Helsingin ydinkeskustaa. VartP:n tuli varata pieni osasto erillisiin vastahyökkäystehtäviin kaupungin alueelle. VartP sai myös vahvennuksia, yhden joukkueen Helsingin laivastoasemalta sekä joukkueen kadettikoulun opiskelijoiden muodostamasta kadettikompaniasta.³²²

³²⁰ HelSPE:n asiakas n:o 133/ Järjstö/ 11 a sal, ”Helsingin linnoitusalueen suunnitelma puolueettomuuden suojaamiseksi sekä puolueettomuusvartiointiin ja – torjunnan suorittamiseksi T-vaiheessa” 25.7.1953, T-20184/ 6, KA. Suunnitelmassa oli alun perin ”ensisijainen ja toissijainen” eri päin, mutta ne on jälkikäteen viivattu yli ja korjattu Porkkala ensisijaiseksi valmistautumistehtäväksi.

³²¹ Ibid.

³²² Ibid.

Tulenkäytön osalta päävastuu annettiin RT1:n komentajalle, joskin it-joukoille annettiin valmistautumistehtävä ilmatorjunnan lisäksi tukea pinta-ammunnalla maahanlaskun ja maihinnousun torjuntaa. Tulenjohtoryhmien käyttö koordinoitiin siten, että RT1:n maatulenjohtoryhmiä alitettiin myös reserville (JP2) sekä HL:n reserviksi. Selustan suojaaminen suunniteltiin omana osa-alueenaan. Vihollisen selustaan kohdistuvan toiminnan estäminen ja vaikeuttaminen, tai ainakin vaikutuksien vähentäminen oli kaikkien joukkojen tehtävä, yhteistyössä kaikkien siviiliviranomaisten kanssa.³²³

Selustan suojamisen johtajaksi nimettiin yksi upseeri HLE:n operatiivisesta toimistosta. Tehtävänä oli selustan osalta etenkin suojata liikenneyhteyksiä, suojata elinkeinoelämälle ja sotatoimille tärkeitä kohteita, turvata sisäisen järjestyksen säilyminen (siis virka-apu poliisille) sekä valmistautua suorittamaan kulon- ja palontorjuntaa (virka-apu palolaitokselle). Siviilien ”turmantorjuntakoulutuksesta” sekä yhteisaputoiminnasta järjestöjen (kuten punainen risti) vastaisi HLE.³²⁴ Se, että suunnitelmassa tavoiteltiin vähintään selustan vihollisuuksien vaikutusten vähentämistä, kuvaa sitä tosiseikkaa, että rakennetulla alueella taisteltaessa jää väistämättä alueita ja aukkoja, joita ei voida kaiken aikaa valvoa ja vartioida. HL:n joukkojen määrä ei tietenkään riittänyt Helsingin kokoisen alueen kaikkien kohteiden suojaamiseen, joten ratkaisuna pidettiin sotilaiden ja poliisien partiointia ja joukkojen tähystyksen tarkkaan mietittyjä järjestelyjä.

Väestön suojelun osalta todettiin sen kuuluvan siviilihallinnolle, tosin yhteistyössä HLE:n kanssa. Kaupungin väestönsuojelujohtaja (joka siis oli kuitenkin sodan käynyt evp. upseeri) vastasi väestönsuojelun suunnitelman laatimisesta. Väestönsuojelun johtopaikka oli Helsingin pääpaloaseman kalliosuojassa, HL:n komentopaikan välittömässä läheisyydessä. HL:n Suunnitelmassa arvioidaan, että evakuoinnin toteutuessa t-vaiheen aikana evakuoitaisiin noin 1/3 Helsingin väestöstä. Sähkö-, kaasu-, voima- ja vesijohtolaitosten korjaustyöt asevaikutuksen jäljiltä toteuttaisi kaupungin viranomaiset ja korjausmiehistökin tulisi laitosten sisältä, joka tuli huomioida henkilöstön varauksissa. VSS-rakenteiden yhteensovittaminen kaupungin puolustusasemien kanssa esitettäisiin linnoittamissuunnitelmassa, joka oli HL:n suunnitelman liitteenä.³²⁵

³²³ HelSPE:n asiakas n:o 133/ Järjstto/ 11 a sal, ”Helsingin linnoitusalueen suunnitelma puolueettomuuden suojaamiseksi sekä puolueettomuusvartiointin ja – torjunnan suorittamiseksi T-vaiheessa” 25.7.1953, T-20184/6, KA.

³²⁴ Ibid.

³²⁵ Ibid.

Edellinen kuvastaa myös, miten Helsingin infrastruktuuri ja keskeisten laitosten sijainti pääkaupungissa käytännössä jo 1950-luvulla tarkoitti sitä, että kaikkea väestöä ei voida alueelta evakuoida, eikä kaupunkia voitaisi missään vaiheessa jättää puhtaasti sotatoimien alaiseksi taistelukentäksi. Siviiliviranomaiset (poliisi, palomiehet), sairaaloiden henkilöstö, teollisuuslaitosten ja sähkö-, kaasu-, voima- ja vesijohtolaitosten henkilöstö olisivat likipitään kaikki jääneet paikoilleen.

Väestönsuojeluorganisaatio jäisi tietenkin myös paikoilleen, samoin kuin perustamiskeskusten evp. henkilöstöä ja vanhempaa reserviä olisi kaupungin eri puolilla runsaasti. Taistelukentän kuva esimerkiksi reservinä toimivalle jääkäripataljoona 2:lle olisi ollut varsin erilainen, esimerkiksi JP2:n jatkosodan aikaisiin taistelupaikkoihin verrattuna. Sotatoimet olisi tullut suorittaa keskellä asutusta, alueella jossa olisi myös väestön ja siviilitoimijoiden lisäksi runsaasti rajoitteita tulenkäytölle, kuten esimerkiksi sairaalat.

RT1:n suunnitelma liitettiin osaksi HL:n suunnitelmaa. Vaikka t-vaiheen miehitys oli kohtuullisen vähäinen, etenkin tykkikaluston puolesta, oli rannikkotykistöllä väistämättä merkitystä rannikkotorjuntaa ajatellen. Kaiken kaikkiaan RT1:n joukkoja olisi t-vaiheessa ollut tässä vaiheessa 375 miestä. RT1:n komentaja oli eversti T Reponen, jonka pääkomentopaikka sijaitsi Suomenlinnassa ja etukomentopaikka voimakkaimmassa ryhmyksessä, Isosaarella. Suomenlinnan pääkomentopaikkaa pitivät yllä esikunta sekä esikuntakomppania (97 miestä). Lisäksi samalla saarella toimivat viestijoukkue ja merivartiorykäs. RT1:n tulenjohtajaos suunniteltiin jaettavaksi pitkin kaistaa ja merikuljetuksiin varattiin kuusi hinaajaa, huoltoon lisäksi yhteysveneitä.³²⁶

RT1:n suunnitelmasta voidaan tulkita, että Isosaari oli Helsingin edustan ja lähialueiden rannikon linnakkeiden käytännössä t-vaiheen ainoa todellista torjunnallista tehoa omaava puolustuskeskus. Isosaarella oli 2/ RT1, esikunta, esikuntajoukkue sekä yksi valvontatutka. Saaren vahvuus oli t-vaiheessa 112 miestä, johon kuului raskas ja kevyt rannikkotykistöpatteri, tehtävänään väyläntorjunta Helsingin ja Sipoon selälle. Tilapäinen tehtävä koski rantatorjuntaa ja maa-ammuntoja rannikolle kantaman puitteissa. Isosaarella toimi lisäksi yksi matalatorjuntaan kykenevä ilmatorjuntayksikkö.³²⁷

³²⁶ HelSPE:n asiakas n:o 133/ Järjstö/ 11 a sal, ”Helsingin linnoitusalueen suunnitelma puolueettomuuden suojaamiseksi sekä puolueettomuusvartioiden ja – torjunnan suorittamiseksi T-vaiheessa” 25.7.1953, liite 3 RT1:n suunnitelma.

³²⁷ Ibid.

koko kaistalla toimi yksi tulenjohtajaos, jaettuna linnakesaarille. Kuivasaaren, rysäkarin ja Kydön runkolinnakkeilla toimi 15 miestä kussakin. Rysäkarin kaksi raskasta rt-tykkiä eivät olleet pysyvästi paikoillaan, sen sijaan kaksi kevyttä tykkiä olivat. Kaikilla runkolinnakkeilla oli valmistautumistehtävänä Helsingin ja Kydön välisen alueen väylätorjunta ja toissijaisesti maa-ammunnat ja rantatorjunta.³²⁸

Lisäksi Kydön ja Kuivasaaren merivartioasemilla palveli seitsemän miestä kummallakin, Miessaaren vartiolinnakkella taas kolme miestä. Valonheitin ja mittausasemia sijaitsi niin Eestiluodolla kuin myös kaikilla linnakesaarilla, joskaan niiden toimintakyky ei kaiken aikaa vastannut odotuksia, eikä kaikkia kyetty käyttämään samanaikaisesti. Merialueen kaukotiedustelu suunniteltiin toteutettavan lentojoukoilla, lähitiedustelu sen sijaan omin joukoin, sekä saaristossa merivartioaseman vartiovenejoukkueella.³²⁹

Linnakesaarien aseistus oli kirjavaa ja osa kalustosta oli varikoilla tai varastoissa. Kytöön kuuluvista neljästä 75mm rannikkotykistä yksikään ei ollut valmiiksi sijoitettuna saarelle. Sen sijaan esimerkiksi Isosaaren kahdeksasta 152/ 45-0 rannikkotykistä kaikki olivat saarella ampumavalmiina. Kranaatinheittimien, ilmatorjunta-aseiden ja kiväärikaliberisten käsiaseiden osalta listassa on mielenkiintoinen sivuun kirjoitettu reunahuomautus, ”*ylitystä t-vahvuuteen nähden*”. Ampumatarvikkeiden puute oli niin merkittävä, että käytännössä se romuttaa mielikuvan rannikkotykistön osuudesta Helsingin puolustukseen. Edellä luetellusta kalustosta esimerkiksi Isosaaren 152 tykkikaluston määrävahvuudessa tuliannoksessa (6400 laukausta) oli vaatimaton 100 prosentin vaje. Ampumatarvikkeita ei ollut t-vaiheessa ainuttakaan. RT1:n huoltosuunnitelmasta käy ilmi, että myöskään 75mm rannikkotykkien 8000 laukauksesta ei linnakkeilla ollut ainuttakaan. Taulukon reunasta voi lukea tilausmenettelystä, mutta arvioitaessa nopeasti kehittyvää vihollistilannetta rannikolla, ei voida valitettavasti puhua mistään välittömästä tulenantokyvyn valmiudesta.³³⁰

³²⁸ HelSPE:n asiak n:o 133/ Järjsto/ 11 a sal, ”Helsingin linnoitusalueen suunnitelma puolueettomuuden suojaamiseksi sekä puolueettomuusvartiointin ja – torjunnan suorittamiseksi T-vaiheessa” 25.7.1953, liite 3 RT1:n suunnitelma.

³²⁹ Ibid, sekä Rannikkotykistöröykmentti 1 esikunnan asiak n:o 58/ Järjsto/ OT/ 11 sal, ”operatiivis-taktillinen harjoitustehtävä v. 1953” 15.7.1953, T-20184/ 6, KA.

³³⁰ HelSPE:n asiak n:o 133/ Järjsto/ 11 a sal, ”Helsingin linnoitusalueen suunnitelma puolueettomuuden suojaamiseksi sekä puolueettomuusvartiointin ja – torjunnan suorittamiseksi T-vaiheessa” 25.7.1953, liite 3 RT1:n suunnitelma. T-20184/ 6, KA.

RT1:n suunnitelma joukkojen huoltamiseksi t-vaiheessa käsitti lähinnä Helsinki-Porvoo-Loviisa välisen huoltotien mantereella, merihuoltotie käsitti matalien väylien verkoston rannikon edustalla, linnakkeiden välillä. Sairastupia sijoitettiin linnakesaarille, RT1:n sairaalan sijaan sijaitsi Suomenlinnassa.³³¹ Materiaalikuljetukset varikoilta suunniteltiin purettavan Helsingin asemalla, jonka onnistumista t-vaiheen kuluessa voidaan arvioida ainakin haastavaksi, mahdollisesti vaikeat olosuhteet ja käynnissä oleva evakuoiminen huomioiden.

Porkkalan rajavartioston suunnitelma liitetään HLE:n taistelusuunnitelmaan

Porkkalan rajavartioston suunnitelmassa oli yhdistetty rauhan aikaiseen sisäisen järjestyksen säilyttämiseen liittyvät tehtävät sekä t- ja su-vaiheen tehtävät. Suunnitelma valmistui samassa aikataulussa muiden joukkojen kanssa ja suunnitelma laitettiin HL:n kansioon liitteeksi. PR:n vahvuus oli kasvanut huomattavasti tehtävän alkuajoista, jolloin vartioston vahvuus oli ollut noin 70 miestä (pääluku 1). Nyt määrävahvuus oli 20 upseeria, 70 aliupseeria ja 200 rajavartijaa. T-vaiheessa lukumäärää kasvatettiin seitsemällä upseerilla, 19 aliupseerilla ja 89 rajavartijalla nostaten näin PR:n täydennyskokoontalon vahvuudeksi 27+ 89+ 289. Lisäksi rajavartiostot oli tarkoitus kaksinkertaistaa su-vaiheessa. PR:n ryhmitys (ja vartiopaikat) olivat periaatteessa aivan samat sekä ra- että t-vaiheessa, mutta osa henkilöstöstä, noin joukkueen vahvuinen osasto, varattiin reserviksi komentopaikalle t-vaiheen alkaessa.³³²

PR:n tehtävät liittyivät jo edellä mainittuun hallituksen sopimukseen ja sen periaatteiden noudattamiseen. Tilanteen niin vaatiessa tuli PR:n eri käskyllä aloittaa ”joko tietyillä alueilla tai kaikkialla” tehostettuun rajan vartiointi, jonka päämääränä oli estää kaikki luvaton rajan ylittäminen, sekä tiedustelu- tuholais- tai provokatorinen toiminta vuokra-alueelle. Vartiointiin tehostamiseen liittyen vartiopaikkojen vahvuutta kasvatettiin t-vaiheen henkilöstöllä ja vastualueen komentaja varautui vahventamaan puolustusvoimien joukoilla rajan vartiointia oman päätöksensä mukaan. Vartiointiin käytettiin tähytystä, vartiopaikkoja, partiointia sekä kiinniotoissa aluesulkuja esimerkiksi määrätyillä maastolinjoilla. Rajan ylittäjät tuli joko vangita tai tuhota, tilanteen mukaan. Vartiosto valmistautui torjumaan pienet hyökkäykset sekä suorittaa käskystä verhoamis-, viivytyt-, tiedustelu- tai hävitystehtäviä sen mukaan, kuin vastualueen komentajat niitä antavat.³³³

³³¹ HelSPE:n asiakas n:o 133/ Järjsto/ 11 a sal, ”Helsingin linnoitusalueen suunnitelma puolueettomuuden suojaamiseksi sekä puolueettomuusvartiointiin ja – torjunnan suorittamiseksi T-vaiheessa” 25.7.1953, liite 3 RT1:n suunnitelman liite ”huoltosuunnitelma”. T-20184/ 6, KA.

³³² HelSPE:n asiakas n:o 133/ Järjsto/ 11 a sal, ”Helsingin linnoitusalueen suunnitelma puolueettomuuden suojaamiseksi sekä puolueettomuusvartiointiin ja – torjunnan suorittamiseksi T-vaiheessa” 25.7.1953, liite 4, PR:n suunnitelma, ”Porkkalan rajavartioston toimintasuunnitelma Ra- ja T-vaiheeseen sisäisen turvallisuuden ylläpitämistä sekä puolueettomuusvartiointia ja -torjuntaa varten”. T-20184/ 6, KA.

³³³ Ibid.

PR:n pääpuolustuslinja kulki koko laajan vuokra-alueen ympäri. Vartioston aseistus koostui henkilökohtaisista kivääreistä (joihin oli 5 tuliannosta patruunoita), sekä vartiopaikkojen pikakivääreistä. Osalle vartiopaikoista oli jakaa myös konepistooli. Raskaita aseita ei ollut.³³⁴ PR:n suunnitelmasta on todettava, että vahvuus oli varsin vähäinen pelkästään suhteessa pääpuolustuslinjan kulkuun, aina Espoonlahdelta Inkooseen. Aseistus ei myöskään vielä vastannut merkittävää torjunnallista suorituskykyä suhteessa Hangon (tai vuokra-alueen) suunnasta lähestyvään vieraan valtion (meri)jalkaväkidivisioonan kärkeen. Toki vähäisien kulku-urien käyttöä olisi käytössä olleilla miinoilla voitu ainakin häiritä, mutta räjähdysaineiden säilytys kahden tunnin matkan päässä tuntuisi aiheuttavan suunnitelmaan aikakapeikon. Sinänsä räjähdysaineen määrä olisi ollut riittävä useammankin kohteen hävittämiseen; esimerkiksi UudSL:n vuoden 1953 suunnitelmassa Vantaan alueelta laskettiin viiden maantiesillan, yhden rautatiesillan sekä Malmin lentokentän kiitoteiden rikkomiseen kuluvan yhteensä noin 300 kiloa räjähdysainetta³³⁵.

HL:n taistelusuunnitelman liite 5 oli ”*Helsingin ilmatorjuntasuunnitelma t-tapauksessa*”. Suunnitelma oli laadittu oletuksen mukaan, että t-vaiheessa HL:n alueella olisi toiminut ilmatorjuntarykmentti (esikunta + 2 patteristoa, 88/37 tai 20/30 it-kanuunoin, yhteensä 334 sotilasta). Rykmentin arvioitiin kenttälainnoittavan itsensä viikossa. Ilmatorjuntatykistön päätehtävänä oli t-vaiheessa, samantapaisesti kuin aiempien vuosien suunnitelmissa, hallintokorttelin, satamien ja ratapihan ja ydinkeskustan alueella olevien teollisuuslaitosten suojaaminen. Edelleen, kuten aiemminkin, valmistautumistehtävänä oli maahanlaskun torjunnan tukeminen epäsuorin ammunnoin ja maihinnousun torjunta suora-ammunnan avulla. Myös hallintoalueen puolustustaistelua piti valmistautua tukemaan pinta-ammunnoin.³³⁶

Viestisuunnitelman mukaan puhelinkeskus 1 sijaitsi osoitteessa Punanotkonkatu 4, johon liittyisivät vartiopataljoona sekä HLE. Lisäksi varalla oli kaksi muuta keskusta, sekä varausmahdollisuus pikatilanteessa ottaa käyttöön jokin Helsingin puhelinyhdistyksen (HPY) keskuksista.³³⁷

³³⁴ Ibid. Lisäksi PR:n kalustoon kuului seitsemän panssarintorjuntakivääriä joihin oli 77 ammusta.

Panssariimiinoja ja jalkaväkimiinoja oli kumpaakin 100 kpl sekä räjähdysainetta 1700kg, joskin sitä säilytettiin Lohjalla josta se saataisiin Espooseen kahden tunnin kuluessa.

³³⁵ UudSL:n asiak n:o 100/ OT/ 11a sal 4.5.1953 liite ”suunnitellut hävityskohteet”, T-20184/ 6, KA.

³³⁶ HelSPE:n asiak n:o 133/ Järjsto/ 11 a sal, ”*Helsingin linnoitusalueen suunnitelma puolueettomuuden suojaamiseksi sekä puolueettomuusvartioidinn ja – torjunnan suorittamiseksi T-vaiheessa*” 25.7.1953, liite 5, Helsingin ilmatorjuntasuunnitelma t-tapauksessa. T-20184/6, KA.

³³⁷ HelSPE:n asiak n:o 133/ Järjsto/ 11 a sal, ”*Helsingin linnoitusalueen suunnitelma puolueettomuuden suojaamiseksi sekä puolueettomuusvartioidinn ja – torjunnan suorittamiseksi T-vaiheessa*” 25.7.1953, liite 6, ”*Viestisuunnitelma HL:n harjoitus suunnitelmaan*”. T-20184/6, KA.

Porkkalan rajavartiostolla oli oma keskuksensa Lohjalla, RT1:llä ja JP2:lla Suomenlinnassa ja ItR:lla Santahaminassa. JP2:n ja ItR:n ryhmitysmuutoksien yhteydessä toteutettaisiin lähimmän yksityisen keskuksen käyttöönotto. Suur-Helsingin alue oli kaapeloitu pääosin maa- ja merikaapelein siten, että alueella oli kattava puhelinverkosto.³³⁸

Sulutussuunnitelmassa päämääräksi nimetään ennen kaikkea su- ja tsa-vaiheiden sulutustöiden valmistelujen saattaminen sellaiseen tilaan, että sodan ajan sulutussuunnitelma kyetään toteuttamaan halutulla tavalla. Suunnitelmissa oli arvioitu miinojen tarpeeksi HL:n vastuualueella 5000 panssarimiinaa ja 8000 jalkaväkimiinaa. Lisäksi hävitys- ja räjäytystöihin tarvittiin 15 000 kiloa räjähdysaineita.³³⁹ Tämä tavoite tietenkin edellyttää, että su- ja tsa-vaiheen suunnitelma on myös laadittuna, tai oikeastaan tarkoittaa sitä, että sama suunnitelma kelpaa kaikkiin vaiheisiin ja toteutetaan vaiheittain valmiuden kehittymisen mukaisesti.

Ensisijaisesti t-vaiheessa tuli suluttamisen osalta saada valmiiksi

- Porkkalan rajavartioston viivytyalueen sulutusvalmistelut
- kaupungin laitaosien panssarintorjuntakeskusten alueilla olevien sulutteiden valmistelut
- siltojen hävitysvalmistelut
- lentokenttien sulutusvalmistelut
- satamien ja todennäköisten maihinnousurantojen sulutusvalmistelut pääpuolustuslinjalla sekä
- merivoimien vastuulla olevat vesialueiden sulutukset.³⁴⁰

Hankalaksi tämän tavoitteen teki käytössä olevien, pioneerikoulutettujen (tai ylipäänsä miinoitus- ja hävitystöihin koulutettujen) sotilaiden määrä, joita miinoitusta t-vaiheessa johtavalla, HLE:n operatiivisen osaston edustajalla olisi ollut käytössään. Porkkalan rajavartiostossa oli noin joukkueen verran (30) miinoihin ja räjäytystöihin koulutuksen saanutta rajavartijaa, mutta heidän irrottamisensa (t-vaiheen tehostetun rajojen vartioinnin vuoksi jo valmiiksi pienellä joukolla) olisi ollut epätodennäköistä. Varsinainen HL:n suluttava joukko oli yksi pioneerijoukkue 2. ERPionK:sta (ryhmityspaikka Haagassa). Lisäksi JP2:lla oli yksi pst-miinojen asentamiseen koulutettu panssarintuhoojajoukkue.³⁴¹

³³⁸ Ibid.

³³⁹ HelSPE:n asiak n:o 133/ Järjsto/ 11 a sal, ”Helsingin linnoitusalueen suunnitelma puolueettomuuden suojaamiseksi sekä puolueettomuusvartioinnin ja – torjunnan suorittamiseksi T-vaiheessa” 25.7.1953, liite 7, ”sulutussuunnitelma (t-kokoonpano)”. T-20184/6, KA.

³⁴⁰ Ibid.

³⁴¹ Ibid.

Tämän vuoksi miinoitteiden valmistelu päätettiin toteuttaa yksi kerrallaan, mahdollisimman hyvin seuraava vaihetta varten palvelleen. PR:n komentaja velvoitettiin johtamaan Espoon – Helsingin välisiä miinoitustöitä, vaikka sen henkilöstön saatavuudesta ei ollutkaan takeita. JP2:n ps-miinoille koulutettu joukkue olisi saanut vastuulleen Käpylän sekä Pitäjänmäki - Leppävaaran pst-keskusten miinoitustyöt HL:n Porkkalan puoleisella alueella. HL:n t-vaiheen ainoa pioneerijoukkue sai vastatakseen su- ja tsa-vaiheiden miinoitteiden valmistelut koko alueella, johon miinoittamisen tärkeysjärjestys määrittäisi tilanteen mukaan. Voidaan arvioida, että joukkueella olisi ollut riittävästi töitä: Hangon tien suunnassa, Porkkalan ja Helsingin välillä oli suunniteltu lukuisia miinoitteita kahdelle pääsulutusalueelle. Ylempänä pohjoisessa, nykyisten Vanhan Turun tien ja Bembölen tien suunnassa, Klapprträskin (Espoon Lippajärvi) länsipuolelta alkaen kolmelle sulutusalueelle oli suunniteltu lisäksi toistakymmentä miinoitetta tai sulutteen osaa. Lentokenttien sulutussuunnitelmat kuuluivat lennostolle, linnakkeiden suojausulotteiden valmistelut taas hoidettiin RT1:n voimin. Koska miinoja ei voinut asentaa ennen sodan julistusta, jätettäisiin ne t-vaiheessa III valmiusasteeseen siten, että paikat olisivat valmisteltuna ja miinat toiminta-alueella valmiina. HL:n komentajalla oli tosin mahdollisuus nostaa miinoitteiden valmiutta harkintansa mukaan ”määrätyillä alueilla”.³⁴² Näillä määrätyillä alueilla voidaan arvioida tarkoitettavan ainakin kiireellisimpiä maastonkohtia, eli Porkkalan vuokra-alueen läheisyydessä olevat kohteet, sekä maihinnousu (vesialue ja rantamaa) ja maahanlaskualueet.

hävitettäviä kohteita oli yhteensä 19. Näitä olivat mm. Lauttasaaren silta, Koivusaaren silta, useita muitakin (pienempiä) siltoja välillä Porkkala - Helsinki, rautatiesillat Helsingistä ulospäin, Vanhankaupungin ja Kulosaaren sillat, Östersundomin, Hevossalmen ja Laajasalon sillat sekä useita siltoja Vantaan alueella.³⁴³ HL siis valmistautui katkaisemaan vesistöjä ylittävät kulkuyhteydet kaikista suunnista kohti kaupunkia, niin Porvoon maantieltä, Seutulan lentokentältä, Santahaminan suunnasta ja Porkkalan suunnasta. Samalla tosin tulee muistaa, että siltojen räjäyttäminen estää myös pois pääsyn kaupungista ulospäin ja hankaloittaa siten oman joukon toimintaa yhtä lailla kuin vihollisen, kuten esimerkiksi joukkojen ryhmittämisen (suunnitelmissa reservien käyttö oli painopisteessä), väestön evakuoinnin, tsa-joukon perustamisen materiaali- siirtojen tai huollon kulku yhteyksien kannalta.

³⁴² HelSPE:n asiakas n:o 133/ Järjst/ 11 a sal, ”Helsingin linnoitusalueen suunnitelma puolueettomuuden suojaamiseksi sekä puolueettomuusvartiointin ja – torjunnan suorittamiseksi T-vaiheessa” 25.7.1953, liite 7, ”sulutussuunnitelma (t-kokoonpano)”. T-20184/6, KA.

³⁴³ Ibid.

Samaan tapaan kuin suluttamissuunnitelmassa, oli *linnoittamissuunnitelmassakin* todettu t-vaiheen olevan ensisijaisesti valmistelutöitä varten. Tarkoituksena oli luoda edellytykset pikalinnoittamisen saamiseksi välttävään kuntoon ja edellytysten luomiseksi ”suurisuuntaiselle linnoitustoiminnalle” jonka toteuttaisivat rakentaja- ja siviilityövoima. Näin ollen valmisteluihin sisällytettiin työkoneiden ja työkalujen sekä materiaalin hankkiminen töitä varten, tarvittavan rakentajaorganisaation suunnittelun, työkohteiden ja ennen kaikkea työnjohtamisen yksityiskohtaisen suunnittelun ja lopulta töiden merkitsemisen maastoon. T-vaiheen aikana ryhmittyneet joukot olisivat myös suorittaneet raivauksia tähystystä ja tulenkäyttöä varten.³⁴⁴

JP2 varautui linnoitustöiden valmisteluun ensimmäisen ryhmitysalueensa Haaga – Leppävaara suunnassa, painopisteenä pääpuolustuslinjan työt. RT1 olisi vastannut linnakkeiden linnoitustöistä. PR:lla oli oma vastuunsa viivytysalueellaan. Ilmatorjuntarykmentti olisi pikalinnoittanut omat taisteluasemansa sekä osallistunut työapuna jäljempänä käsiteltävän pst-suunnitelman mukaisten asemien pikalinnoittamiseen.³⁴⁵

Vartiopataljoona hoitaisi tietenkin kaupungin sisäosien linnoittamisen omalla alueellaan. Tyydyttävän valmiuden saavuttaminen 900 ampumapesäkkeellä, viidellä kilometrillä taisteluhautaa, 120 ryhmän majoituskorsulla tai majoituslaitteella arvioitiin vievän 55 000 ”miespäivää”.³⁴⁶

Panssarintorjuntasuunnitelmassa tavoitteena on kaupunkiin suuntautuvien panssari – ja moottoroitujen joukkojen etenemisen hidastaminen, sekä niiden kaupungin alueelle tunkeutumisen estäminen. Tämän toteutuisi panssarintorjuntakeskuksien epäsuoralla tulella, sulutteilla ja aktiivisella panssarintorjunnalla. Kaupungin sisäosiin katsottiin johtavan kolme pääsuuntaa: Oulunkylä - Käpylä - Sörnäinen suunta, Pitäjänmäki – Haaga - Töölö suunta, sekä kolmanneksi mereltä suuntautuva, laivoista purettava panssaroitu joukko.³⁴⁷

³⁴⁴ HelSPE:n asiak n:o 133/ Järjsto/ 11 a sal, ”Helsingin linnoitusalueen suunnitelma puolueettomuuden suojaamiseksi sekä puolueettomuusvartiointiin ja – torjunnan suorittamiseksi T-vaiheessa” 25.7.1953, liite 8, linnoittamissuunnitelma. T-20184/6, KA.

³⁴⁵ Ibid.

³⁴⁶ Ibid. Kaiken kaikkiaan poteroita ja taisteluasemia tehtäisiin suunnitelman mukaan yli 4500 kappaletta sekä 24 kilometriä ryömintähautaa, joista Espoon – Leppävaaran alueelle noin 2000 poteroa ja Mellunkylän – Vuosaaren alueelle noin 1500 kappaletta, Lauttasaaren ja Malmin molempien jäädessä noin 500 ampumasemaan. Määristä voidaan edelleen tukea sitä johtopäätöstä, että Porkkalan suuntaa pidettiin kaikkein tärkeimpänä ja uhanalaisimpana, joskaan Sipoon ja Porvoon sivusuuntaa ei todellakaan jätetty paljoakaan heikommalle tolalle.

³⁴⁷ HelSPE:n asiak n:o 133/ Järjsto/ 11 a sal, ”Helsingin linnoitusalueen suunnitelma puolueettomuuden suojaamiseksi sekä puolueettomuusvartiointiin ja – torjunnan suorittamiseksi T-vaiheessa” 25.7.1953, liite 9, panssarintorjuntasuunnitelma. T-20184/6, KA.

Näistä kaksi ensimmäistä olivat nimenomaan panssarintuhoojien vastuulla, kun mereltä käsin tapahtuvat toimet säilytettiin ensisijaisesti maihinnousun torjuntaan osallistuville joukoille. Tällöinkin pst-joukot tukisivat taistelua ja korostuneessa roolissa pidettiin siltojen hävittämistä. Lännestä suuntautuvan panssaroidun joukon hyökkäys katsottiin yhtyvän Käpylä – Vanhakaupunki - Pasila alueella, jossa myös keskitetty torjunta olisi mahdollista toteuttaa molempiin suuntiin. Ulommat panssariurat olisi mahdollista sulkea Mellunkylän, Herttoniemen, Malmin ja Pakinkylän alueilla, mutta pääasiassa vain kaukotorjunta-aseilla. Pienemmin joukoin ja lähitorjunta-asein pysäyttäminen arvioitiin onnistuvan vasta Käpylä - Pasila tasalla.³⁴⁸

Panssariurat, jotka johtivat kohti Helsinkiä lännestä, lounaasta ja luoteesta (Porkkala, Turku suunnat) yhtyivät Pitäjänmäen alueella, joka teki siitä selkeän puolustuskeskuksen ja ratkaisevan tasan. Hyökkäyksen hidastaminen oli mahdollista jo ulompana Espoo - Hupurila, Bemböle – Iso-Huopalahti - Leppävaara- Sillböle alueilla, jossa suurin voimin hyökkääminen oli maaston puolesta hankalampaa. Talviolosuhteissa tähän vaikutti lisäksi kaupungin sisäpuolella olevat merenlahdet, jotka jäätyessään tekivät panssaroidun joukon hyökkäyksen mahdolliseksi leveälle rintamalle ryhmittyneenä. Tästä syystä silloin hyökkäykset oli torjuttava jo merenlahtien ulkopuolella.³⁴⁹

Joukot ja aseet eivät olleet t-vaiheessa vielä ruhtinaalliset, sillä HL:n alueella oli seitsemän panssarintorjuntakivääriä ja 129 panssarinyrkkiä. Lisäksi JP2:lla oli jo mainittu tuhoajajoukkue. Lisäksi kadettikoulusta muodostettaisiin HL:lle yksi panssarintorjuntakomppania, kahdella tykkijoukkueella ja yhdellä tuhoajajoukkueella. Ilmatorjuntatykistöä varauduttiin käyttämään myös panssarintorjunnallisiin tehtäviin. Johtopäätöksenä suunnitelmassa todetaan oman voiman olevan niin vähäinen, ettei sillä kyettäisi kuin hidastamaan vihollista, yhdessä suunnassa kerrallaan. Tyydyttävä torjuntateho saavutettaisiin vasta, kun taistelut olisivat käynnissä jo sisemmällä kaupungin alueella. Niinpä pääpuolustuslinjalle tarvittaisiinkin suunnitelman mukaan kouluttaa kaupungin sisäosiin ryhmittyneisiin joukkoihin, kuten vartiopataljoonaan, tuhoajapartioita puolustuksen tehostamiseksi.³⁵⁰

³⁴⁸ HelSPE:n asiakas n:o 133/ Järjstö/ 11 a sal, ”Helsingin linnoitusalueen suunnitelma puolueettomuuden suojaamiseksi sekä puolueettomuusvartioiden ja – torjunnan suorittamiseksi T-vaiheessa” 25.7.1953, liite 9, panssarintorjuntasuunnitelma. T-20184/6, KA.

³⁴⁹ Ibid.

³⁵⁰ Ibid.

Huoltosuunnitelman painopiste näyttäisi olleen ampumatarvikkeiden porrastamisessa t-vaiheen ajaksi niin, että täydennysten tarve ennen varsinaisten huoltojoukkojen perustamista olisi mahdollisimman vähäinen. Rannikkotykistön tykeille porrastettiin 10 tuliannosta ja muille määrävahvuiset ampumatarvikkeet. Joukkojen mukaan annettaisiin tykistön ja kranaatinheittimistön ammuksia neljä tuliannosta sekä kivääricaliiberisia aseita varten kuusi tuliannosta. Täydennyksiä kuitenkin oli mahdollista suorittaa asevarikoilta. Taloushuoltoa varten joukoille porrastettaisiin kolme päiväannosta muonaa ja joukkojen haltuun lisäksi varikkomuonaa ja rehua 2 kuukauden tarve. Evakuointisairaalaana oli tässäkin tapauksessa, kuten aiemminkin, keskussotilassairaala Tilkka. Myös eläinlääkintäasiat oli suunniteltu. Kuljetusten osalta sekä korjaustoiminta että tankkaukset suoritettaisiin autopataljoonan kasarmeilta Taivallahdesta koko t-vaiheen ajan.³⁵¹

HL:n suunnitelmat su- ja tsa-vaiheisiin

HelSPE:n ”*Helsingin puolustussuunnitelma*” su- ja tsa-vaiheisiin on allekirjoitettu 2.9.1953. Ainakin nimen perusteella ollaan siis tämän tutkimuksen ytimessä. Suunnitelma sisälsi Helsingin uhka-arvion, jossa oli nimetty kolme vaihtoehtoa, A, B ja C. Vaihtoehdossa A vihollinen hyökkäisi Helsingin itäpuolelta, vaihtoehdossa B suoraan Helsinkiin ja vaihtoehdossa C Porkkalan puoleiselta sivulta lännestä. A ja C vaihtoehdoissa hyökkäykseen saattaisi liittyä tukihyökkäys pohjoisen suunnasta. Arvion mukaan olisi erittäin todennäköistä, että hyökkäystä tuettaisiin maahanlaskuilla, myös linnoitusketjun sisäpuolelle. Alueina tämä tarkoitti siis Seutulan kenttää, Helsingin Pitäjän aukeita ja sisäpuolisella alueella tietenkin Malmia. Vaihtoehtoina olivat myös kehän ulkopuolella Pitäjänmäki ja Leppävaara, sekä sisäkehällä Viikin peltoaukeat. Vihollisen hyökkäys toteutettaisiin todennäköisesti ainakin yhden armeijakunnan kokoisin voimin.³⁵²

Tapaus A mahdollisti maihinnousun Vuosaaren alueelta, korkeintaan divisioonan voimin. Tapaus B:ssä kaupungin satamien haltuunotolla olisi edellytykset armeijan huollolle. Tapauksessa C maihinnousu Lauttasaari – Kettby alueelle loisi edellytykset rykmentin käytölle. Tapauksessa C liittyisi maihinnousuun vihollisen hyökkäys mantereella, lännestä Espoon kautta Helsinkiin. Merialueesta todetaan myös, että huolimatta nykyaikaisen maihinnousukaluston käyttömahdollisuuksista Helsingin kaistalla, ovat lähempänä rannikkoa olevat, isojen alusten liikettä kanalisoiivat karikot edullista sulkea merimiinoittein.³⁵³

³⁵¹ HelSPE:n asiak n:o 133/Järjsto/ 11 a sal, ”*Helsingin linnoitusalueen suunnitelma puolueettomuuden suojaamiseksi sekä puolueettomuusvartioiden ja – torjunnan suorittamiseksi T-vaiheessa*” 25.7.1953, liite 10, huoltosuunnitelma. T-20184/6, KA.

³⁵² HelSPE asiak n:o 244/Järjsto/OT 11 a sal ”*Helsingin puolustussuunnitelma*” 2.9.1953, T-20184/ 7, KA.

³⁵³ Ibid.

HL:n rajat käsittivät alueen välillä Eestiluoto- Fagerö – Norrkullalandet - Kallback – Korso - Helsingin Pitäjä- Espoon kunta- Kirkkonummen kunta- Siuntion kunta- Lohjan kauppala- Virkkala - Inkoo kk - Bågaskär. Näin alue on jälleen hieman laajempi kuin aiemmin. Su-vaiheesta alkaen alue jaettiin kahteen (Helsingin ja Porkkalan) kaistaan. Tsa-vaiheeseen valmistauduttiin itäpuolella muodostamaan vielä kolmas, Marjaniemen kaista, erottaen Kantakaupungin alueen linjalla Tuomarinkylä - Vanhankaupungin selkä - Kruunuvuoren selkä. HL:n tehtävänä oli torjua vihollisen maalta tai mereltä maahanlaskujen tukemana suorittamat hyökkäykset rannikon puolustusvyöhykkeellä. Etummainen puolustuslinja kulki käytännössä linnakesaaria pitkin. Pääpuolustuslinja kulki linjaa Kallbäck- Nordsjö (Vuosaari) – Jollas - Santahamina - Suomenlinna – Lauttasaari – Porkkala. Helsinki tuli pitää kaikissa tilanteissa, myös saarrettuna. Porkkalan alueen vartiointi ja vesialueen lähivartiointi toteutettaisiin tehostettuna erillisen ohjeen mukaan, jälleen kerran. Varsinaisen Helsingin puolustuksen muodosti kuitenkin kantalinnoitettu ketju, jonka avulla suljettaisiin pääsy Helsinkiin kaikista suunnista.³⁵⁴ Pääpuolustuslinjan kulku rannikkoa pitkin on ymmärrettävää, mutta ainakin karttapiirroksissa se kulki myös mantereella muodostaen tuon linnoitusketjun, vaikkei sitä mainita.

Puolustusryhmitys vaati suuret reservit, kuten periaatteena oli jo aiemmin ollut. Toisaalta nyt tarvittiin myös yllätysten torjumiseksi riittävän vahva alkuryhmitys reservien edessä. Su-vaiheessa arvioitiin tarvittavan ainakin yhden prikaatin voimat (Pr X) Ruskeasuo - Munkkiniemi – Pitäjänmäki alueelle, nimenomaan reserviksi tapausten A,B ja C varalta. Tsa-vaiheessa, toisen prikaatin (Pr Y) perustamisen jälkeen jaettaisiin alue kahtia, välirajan kulkiessa reittiä Tuomarinkylä-Vanhankaupungin selkä-Kruunuvuoren selkä. Toinen vaihtoehto olisi ryhmittää Pr Y Tikkurilan alueelle Vantaalle, linnoitusketjun ulkopuolelle tapausten A ja C varalta.³⁵⁵ Suunnitelmia leimaava piirre näyttäisi siis olevan vahvan ryhmituksen muodostaminen puolustettavan ydinalueen (kaupungin keskustan) ulkoreunalle kaikissa suunnissa. Aikakauden käsitys kaupungin valtauksesta puoltaa tätä näkökantaa:

*”asutuskeskuksen puolustus perustuu yleensä sen laiduille muodostettuihin lujiin tukikohtiin, katujen suluttamiseen, asutuskeskusten sisällä olevien lujien rakennusten sitkeään puolustukseen ja niistä käsin järjestettyyn ristituliverkkoon sekä reservien joustavaan käyttöön”*³⁵⁶.

³⁵⁴ HelSPE asiak n:o 244/Järjstto/OT 11 a sal ”Helsingin puolustussuunnitelma” 2.9.1953, T-20184/ 7, KA.

³⁵⁵ Ibid.

³⁵⁶ Kenttäohjesääntö II osa (KO II) 1954, sivu 69. Kts myös asutuskeskustaisteluopas. (Asuttstopas), Helsinki 1951.

Koska ohjesääntö on julkaistu käsiteltävä suunnitelmaa seuraavana vuonna, on tietenkin mahdollista, että ohjesääntötoimikunnassa kirjoittajina on toiminut asiantuntija, joka on laatinut edellisen vuoden suunnitelman. Tämä toki tekisi ylläesitetyn yhteneväisyyden varsin yksinkertaisesti selitetyksi.

Kuva 4. Puolustusryhmitys on suunniteltu vahvaksi nykyisen Pitäjänmäki – Marttila - Reimarla kohdalle. Hyökkääjän tulosuunta on Porkkalan ja Hangon suunnasta, kuten ampumasuuntanuolet osoittavat. Vihollisen hidastaminen ja kuluttaminen alkaa tien 110 suunnassa Leppävaaran tasalta, molemmin puolin nykyistä kauppakeskus Selloa. Painopiste muodostuu tien 110 suuntaan, jossa puolustuskeskus on Pitäjänmäessä. Nykyisen Talin siirtolapuutarhan (tässä kartassa metsää) koillispuolinen risteysalue on merkitty sulkulinjaksi, jonka itä- ja koillispuolella on useita joukkojen puolustusasemia. Sivusuunnassa vihollinen torjutaan nykyisen Turun väylän suunnasta Laajalahden ylittävällä kapealla väylällä vähäisemmin voimin, sekä suluttein ja miinoittein. Kuvan lähde: P-UudSPE:n asiak n:o 183/ Järjstö/ OT 10 e sal, ”*Harjoitusperustamistehtävän valmius*”, karttaliite. 19.9.1953, T-20184/ 7, KA.

Rannikkotykistön tehokkuus arvioitiin huolestuttavaksi. Kun edellisessä sodassa RT:n yhteislaukaus oli painoltaan noin 5265 kiloa, oli se nyt noin 615 kiloa. Tehokkuus olisi näin laskettuna osuessaan vain kymmenesosan. Lisäksi kaukotorjuntatykistöä ei enää ollut, jolloin vihollisen laivatykistö kykenisi tukemaan maihinnousua vapaasti rt:n kantaman ulkopuolelta. Lisäksi, huolimatta linnakkeiden lähipuolustusjärjestelyistä ja sulutuksista, olisi ne noin rykmentin voimin vallattavissa nykyaikaisten ilma- ja merivoimien tulenkäytön tukemana.³⁵⁷

Ilmatorjunnan suunnitelmassa tehtävät olivat samoja kuin t-vaiheessa, eli keskeisten hallintokorttelien, teollisuuslaitosten, ratapihojen ja satamien sekä lentokenttien suojaaminen jne. Joukkojen määrä oli t-vaiheesta kasvanut, päätehtäviin oli nyt 12 raskasta it-patteria ja 6 kevyttä it-patteria. Ilmatorjunnan osalta tehokkuusarvio on yhtä murheellinen, kuin yllä esitetty RT1:n arvio: Helsingissä oli sekä raskasta että kevyttä ilmatorjuntatykistöä noin 50 prosenttia siitä tarpeesta, mikä muodostaisi edes pieneksi supistetulla alueella tyydyttävän torjuntatehon. Kaluston kantama ei ollut pystysuunnassa kuin neljä kilometriä ja osuvuuden kannalta maksimilentonopeudeksi arvioitiin 125km/ h, jolloin vastustajan konekaluston arvioitiin voivan toimia kalustonsa puolesta vapaasti tuon korkeuden yläpuolella (ja lentävän huomattavasti maksiminopeutta nopeammin). Toisin sanoen, ilmatorjunta olisi varsin hyödytön ilmatorjunnan tehtäviin. Sen sijaan jalkaväkijoukkojen tukemiseksi suoritettua maa-ammunnan, maahanlaskun torjunnassa ja rantaviivalla tapahtuvan maihinnousun torjunnassa asekaluston katsottiin olevan erittäin tehokas kantaman, tulinopeuden, käytössä olleiden aikasytyttimien sekä osumatarkkuuden vuoksi. Vertailukohtana pidetään esimerkiksi vuoden 1944 tilannetta, jossa asekaluston määrä oli moninkertainen (ja tulenteho aikakauden koneisiin vielä tehokas).³⁵⁸

Onkin merkittävää, että suunnittelussa panostettiin nyt it:n käyttöön maahanlaskun torjunnan tukemiseksi. Esimerkiksi Leppävaaran suuntaan varauduttiin kuudella raskaalla it-patterilla ja Pitäjänmäen alueelle viidellä. Helsingin Pitäjän maahanlaskuaukeille varattiin myös viisi raskasta it-yksikköä, Malmille kolme, Viikkiin peräti seitsemän ja Kasapeltoon viisi raskasta it-patteria. Lisäksi hallintokorttelin katutaistelua tuli valmistautua tukemaan pinta-ammunnoin.³⁵⁹

³⁵⁷ HelSPE asiak n:o 244/Järjsto/OT 11 a sal "Helsingin puolustus suunnitelma" 2.9.1953, T-20184/ 7, KA. Kaukotorjuntatykistönä pidettiin 305 ja 254mm rt-tykkejä.

³⁵⁸ Ibid. Vuoden 1944 Helsingin suurpommituksissa ilmatorjunnan taistelut onnistuivat erinomaisesti ja painopiste oli onnistuttu luomaan juuri siihen suuntaan, mistä Neuvostoliiton kaukotoimintailmavoimat suuntasivat Helsingin alueelle.

³⁵⁹ Ibid.

Joukkojen määrä kasvoi su-vaiheeseen yhdellä sotilaspoliisikomppanialla (Käpylän alueelle) sekä yhdellä jo mainitulla prikaatilla, sekä jo olemassa olevia joukkoja osin kasvatettiin suurempaan vahvuuteen. T-vaiheessa ryhmitetyt joukot pysyivät paikoillaan, samoin HLE:n esikunta pysyi kalliosuojassaan pääpaloasemalla.³⁶⁰

Joukkojen tehtävät

Helsingin kaistan komentajana toimi alueen SA-prikaatin komentaja. Prikaati X (numerot jätetty suunnitelmassa pois ja korvattu ”X ja Y”) valmistautui torjumaan hyökkäykset tapaus C:n varalta Helsingin kaistalla. Lisäksi prikaati valmistautui torjumaan vihollisen tapauksissa A ja B. Porkkalan kaistaa johti PR:n komentaja, tehtävänään yleisen järjestyksen turvaaminen, rajan vartiointi sekä hyökkäyksen alkaessa viivyttää suunnitelmansa mukaisesti. Osia VartP:sta kuului su-vaiheessa PR:n alaisuuteen.³⁶¹

RT1:n tehtävät noudattelivat t-vaiheen mukaisia suunnitelmia. Puolustuslinjoja oli tosin työnnetty kauemmaksi: nyt aloitus taphtui vielä ulompana merellä olevien saarien tasalla (Söderskär- Itätonttu – Länsitonttu – Puskuri – Kytö). Pääpuolustuslinja taas kulki pitkin linnakesaaria. Takaraja kulki rantaviivaa ja lähimpiä saaria, kuten Santahaminaa pitkin. HL:n reservinä su-vaiheessa oli prikaati X:n yksi pataljoona Marjaniemen alueella, josta sitä valmistauduttiin käyttämään joko 1) Pitäjänmäen alueella tai 2) miehittämään puolustusasemat Santahamina - Nordsjö alueella.³⁶²

Tsa-vaiheessa HL sai lisää yhden rakentajapataljoonan sekä toisen prikaatin, eli prikaati Y:n. Lisäksi joukkojen määrä kasvoi tsa-vaiheeseen tultaessa, kun esimerkiksi Porkkalan rajavartioston vahvuus yli tuplaantui t-vaiheesta, noin tuhanteen mieheen. Kaistajako ja tehtävät pysyivät kaikilla samoina kuin su-vaiheessa, mutta prikaati Y ryhmitettiin, kuten johdannossa oli esitetty ja perusteltu, Tikkurilaan HL:n reserviksi. Ensimmäinen valmistautumistehtävä oli vastahyökkäys Pitäjänmäen tai Nordsjön suuntaan ja toissijaisesti miehittämään puolustusasemat Marjaniemessä.³⁶³ Toisessa lähteessä mainittua, HL:lle alistettavaa kolmatta prikaattia ei suunnitelmassa mainita.

³⁶⁰ HelSPE asiak n:o 244/Järjts/OT 11 a sal ”Helsingin puolustus suunnitelma” 2.9.1953, T-20184/ 7, KA.

³⁶¹ Ibid.

³⁶² Ibid.. RT1:n suunnitelma liitettiin HL:n kansioon liitteeksi 6, RT1:n suunnitelma alun perin löytyy: RT1 esikunnan asiak n:o 66/ Järjts/ OT/ 11 sal 5.9.1953, T-20184/ 7, KA.

³⁶³ HelSPE asiak n:o 244/Järjts/OT 11 a sal ”Helsingin puolustus suunnitelma” 2.9.1953, T-20184/ 7, KA, PR:n vahvuus ilmenee saman suunnitelman liitteestä, jossa on PR:n taistelusuunnitelma tsa-vaiheeseen.

Vähäisen tykistön määrä perustui lähinnä prikaatien tykistörykmentteihin, joiden käyttö ja tuliasematoiminta suunniteltiin toisiaan tukevaksi. Toisin sanoen, Prikaati Y:n KTR ryhmitettiin Tikkurilan alueelle tai vaihtoehtoisesti Herttoniemi- Marjaniemi väliselle alueelle, josta se voisi tukea prikaati X:n taistelua. KtR/ Pr X ryhmitettiin Ruskeasuon alueelle kaikkiin vaiheisiin. Suunnitelmassa haluttiin lisäksi korostaa yhdistettyä tulenkäyttöä, kooten ratkaisutaisteluun sekä lentojoukkojen, rannikkotykistön, ilmatorjunnan maa-ammuntojen sekä kenttätykistön tulenkäytön.³⁶⁴

Panssarintorjunnan kannalta uhanalaisimmat urat olivat luonnollisesti samoja kun t-vaiheessa, kulminoituen sisääntuloväyliin lännessä Pitäjänmäen kautta ja idässä Mellunkylän kautta. Pohjoisessa uria oli useampia, mutta tärkein päätyi Pasilaan Pakinkylän ja Tuomarinkylän kautta. Panssarintorjunnan painopiste tsa-vaiheessa oli pääpuolustuslinjalla ja vaunujen sisään murrot syvyyteen oli pysäytettävä viimeistään Haaga – Pasila - Toukola tasalla. HL:n taistelusuunnitelmassa oli pitkälle mietitty pst-aseiden, sulutteiden, tykistöllä vahventamisen ja pst-reservien muodostamisen suunnitelma, jolla useiden (numeroitujen) pst-keskusten toiminnan katsottiin onnistuvan. Tämä suunnitelma oli lisäksi mietitty kaikkia kolmea uhkavaihtoehtoa varten erikseen. Huomioitavaa on, että siinä suunniteltiin myös prikaatien X ja Y omien pst-joukkojen käyttö prikaatien puolesta, lukuisine alistuksineen eri suunnissa oleville joukoille. Panssarintorjuntaa johti HLE:n operatiivinen toimisto, eikä asiassa selvästikään mietitty alaisen joukkojen käytön suunnittelun ongelmallisuutta, vaan sen kustannuksella HL:n taistelun kokonaisuutta - panssarintorjunnan kannalta.³⁶⁵

Pioneeritoiminnan painopiste oli linnoitustöissä sekä suluttamisessa samojen painopistesuuntien alueilla. Panssarimiinoitteiden painopiste oli Leppävaara – Pitäjänmäki - Haaga linjan liikettä ohjaavissa kapeikoissa ja hajamiinoitteita käytettäisiin sivusuunnassa Hagalundissa. Pioneerijoukkojen määrä ei juurikaan lisääntynyt T-vaiheen jälkeen, sillä mainitun rakentajapataljoonan lisäksi oli vain molempien prikaatien orgaaninen pioneerikomppania, sekä RT1:n tsa-vaiheeseen saama pioneerikomppania (jonka käyttö oli tietenkin linnakkeiden alueelle suunniteltu).³⁶⁶

³⁶⁴ HelSPE asiak n:o 244/Järjsto/OT 11 a sal "Helsingin puolustussuunnitelma" 2.9.1953, T-20184/ 7, KA. Tässä nähdään ainakin suunnittelun tasolla toteutuvan Kiveliön 1949 kirjoittama ajatus kaikkien puolustushaarojen osallistumisesta suurmaiinnousun torjuntaan. Kiveliö, J. "Pienen valtion merivoimat", SAL n:o 6/ 1949.

³⁶⁵ Ibid.

³⁶⁶ Ibid.

Selustan suojaaminen suunniteltiin niillä tehtävillä, joita kevään sotapelissä oli pelattu, mutta esitettyjä uusia paikallisjoukkoja ei tässä vaiheessa ainakaan ollut. Selustan suojaaminen hoidettiin käytössä olevilla joukoilla, pääosin vartiopataljoonalla. Sen reservinä (takaaajotehtäviin) oli yksi sotilaspoliisikomppania ja yksi komppania toisesta prikaatista, jolla oli sisäisen suojelun valmistautumistehtävä. Lisäksi pyrittiin toimimaan kiinteässä yhteistyössä muiden viranomaisten ja siivilien kanssa. Turmantorjunta, väestönsuojelu ja palontorjunta huomioitiin suunnittelussa. Näin johtosuhteet ja järjestelyt olivat (ainakin paperilla) selvät. Kaupungin vss-johtaja, kuten aiemminkin, oli samassa johtamispaikassa HL:n komentajan kanssa, toimien yhtenä aselajikomentajana tsa-vaiheen aikana, väestönsuojelua koskevissa asioissa.³⁶⁷

Porkkalan rajavartiosto tsa-vaiheessa

Kuten todettua, PR:n vahvuus yli tuplaantui tsa-vaiheeseen ja täyteen sodan ajan vahvuuteen kuului 1059 sotilasta. Joukot muodostuivat esikunnasta ja sen esikuntakomppaniasta, kahdesta rajavartiokomppaniasta (joiden vahvuus oli kummakin noin 300) ja reservikomppaniasta. Lisäksi oli vielä pikakiväärijoukkue, pst-joukkue sekä alistuksena sissipataljoona 5:n yksi yksikkö.³⁶⁸

PR:n tehtävät olivat täysin samat kuin t-vaiheessa. Joukkojen määrän kasvu sen sijaan tarjosi toteutustapaan uusia keinoja. Komentaja muodostaisi reservin, johon kuului PstJ, pikakivJ ja yksi yksikkö. Reserviä valmistauduttiin käyttämään joko 1) Espoo - vuokra-alue välillä 2) Lohja - Siuntio ja Virkkala - Siuntio suunnalla 3) Helsinki - Jorvas suunnassa tai 4) Inoon suunnassa. Rajan valvonnan keinojen (jotka kuvattiin yllä t-vaiheen suunnitelmassa) lisäksi nyt aiottiin käyttää myös varsinaisia torjuntataisteluja sekä sissisodankäynnin keinoja ”aktiivisin toimenpitein”. Lohjan asemalla perustettavan sissikomppanian komentaja varasi myös reserviksi, käytettäväksi sissitoimintaan jossain näistä neljästä valmistautumissuunnasta.³⁶⁹ Edelleen täytyy silti arvioida, että nopean hyökkäyksen toteutuessa Näiden PR:n joukkojen alueelle saaminen lkp-toimenpiteiden jälkeen huollosta puhumattakaan, olisi ollut haasteellista.

³⁶⁷ HeISPE asiak n:o 244/Järjstto/OT 11 a sal ”Helsingin puolustussuunnitelma” 2.9.1953, T-20184/ 7, KA.

³⁶⁸ *Porkkalan rajavartioston suunnitelma sa-vaiheessa*. Liite 5 HL:n puolustussuunnitelmaan 17.9.1953, T-20184/ 7, KA.

³⁶⁹ Ibid.

4.3 Uudenmaan ryhmän puolustussuunnitelma tsa-vaiheessa

Syyskuun lopulla, suunnittelukierroksen ikään kuin huipentumana, kenraalimajuri Sario allekirjoitti tuotteliaan esikuntapäällikkönsä, evl Simosen kanssa Uudenmaan ryhmän tsa-vaiheen puolustussuunnitelman.³⁷⁰ Käytännössä se oli koonnos alajohtoportaiden ja naapurien suunnitelmista, joista muodostui UMR:n yhteinen, koottu puolustussuunnitelma. Käytännössä tämä tarkoitti, että

- HämSLE oli tuottanut Hangon suunnalla taistelevan armeijakunnan suunnitelman osaksi UMR:n suunnitelmaa
- Hangon suunnan rannikkotyöstön suunnitelman tuotti paikallinen rt-joukko
- Porkkalan rajavartiosto laati omalta alueeltaan tsa-vaiheen suunnitelman
- HL tuotti edellä selvitetyn Helsingin puolustussuunnitelman sekä
- RT1 Helsingin rannikon tsa-puolustussuunnitelman³⁷¹.

Etelä-Uudenmaan sotilaspiiri tuotti suunnitelmia Loviisan kaistalle (joka jäi kenties kaikkein vajavaisimmaksi tässä vaiheessa, etenkin mitä kauemmas Helsingistä mentiin) jonka painopiste oli kuitenkin Helsingin itä- ja pohjoispuolisten alueiden suunnittelu, kuten jäljempänä havaitaan: E-UudSPE tuotti esimerkiksi painopisteessä olevan Helsingin länsireunan tarkat ryhmitysuunnitelmat³⁷². Pohjois-Uudenmaan sotilaspiiri osallistui suunnitelmien laatimiseen omalta alueeltaan Hangon suunnalta aina pohjoiselle vastualueelleen saakka, mutta myös HL:n suunnitelmien tuottamiseen. UMR:n esikunnan vastuulla oli siis (ennen lopullisen suunnitelman kokoamista) oman puolustusratkaisunsa (päättöksen) käskeminen, suunnittelun ohjaus ja vaatimusten antaminen, sekä yhteistoiminta meri- ja ilmavoimien, naapurien ja ylemmän johtoportaan kanssa.

³⁷⁰ UudSLE:n asiak n:o 373/ OT/ 11 a sal, "Puolustussuunnitelma" 30.9.1953, T-20184/ 7, KA.

³⁷¹ HämSLE:n asiak n:o 434/ OT/ 11 sal 10.9.1953 sisälsi Länsi-Uudenmaan kaistan puolustussuunnitelman. Linnakkeiden suunnitelmat olivat valmistuneet muutamia päiviä aiemmin. HämSLE lähetti suunnitelmansa suoraan 2.D:lle ja kopion UudSL:n esikuntaan. Näin UMR:n komentaja voi vain ottaa vastaan oman vastualueensa joukon suunnitelmat jotka kuitenkin hyväksyisi 2D:n komentaja. Näin ollen UMR:n komentajan tahto ja taisteluaikojen eivät voineet näkyä suunnitelmassa täysimääräisesti vaan sotilasläänistä tuli tässä kohta ikään kuin "välilläsi".

³⁷² Esimerkiksi E-UudSPE:n asiak n:o 112/ II /OT/ 11 a sal 1.9.1953, jossa sotilaspiiri ilmoittaa saaneensa valmiiksi HL:n IV-kaistan maastontiedustelut joukkueen, jopa ryhmän tarkkuudella, sisältäen pst- ja sulutussuunnitelmat, komentopaikat ja raskaiden aseiden sijoitukset. Myös Toinen naapuri-sotilaspiireistä osallistui HL:n suunnitteluun, kts. esimerkiksi P-UudSPE:n asiak n:o 183/ Järjsto/ OT 10 e sal, "Harjoitusperustamistehtävän valmius". 19.9.1953, T-20184/ 7, KA. HelSPE kokosi nämä maastontiedustelujen tulokset yhteen asiakirjaan jolla ne esitettiin UMR:n komentajalle, HelSPE:n asiak n:o 253/ Järj/OT/ 11 a sal, "Puolustussuunnitelma" 22.9.1953, T-20184/ 7, KA.

Suunnitelman aluksi esitetään ”*UMR:n suunnitelman edellyttämä tilanteen arvostelu*”. Tässä tilannearviossa UMR:n alue katsotaan olevan hyökkääjään näkökulmasta ”strategisten intressien” alueella. Sotatila UudSL:n alueella konkretisoituisi maailman tapahtumien ja suurvaltojen sotatoimien edetessä Itämeren piiriin, jolloin ensimmäisenä tavoitteena olisi meritien aukaisu Suomenlahdelle. Arviossa on mielenkiintoinen huomautus vihollisesta:

*”Koska tärkeintä tilanteen arvosteluun vaikuttavaa tekijää – vihollista, - sen tehtävään käytettävissä olevia voimia, sen päähyökkäyssuuntaa ja lähimpiä todennäköisiä tavoitteita ei nykyisin voida arvioida, niin on tilanteen arvostelussa rajoituttava lähinnä maaston perusteella suoritettuun arviointiin”*³⁷³

Lainauksessa on havaittavissa ehkä hienoista kritiikkiä aikakauden operatiivisen suunnittelun trendiä kohtaan, jossa selvää hyökkääjää ei pystytäkään nimeämään. Upseerinkoulutuksensa jo ennen sotia saaneet suunnitelman laatijat ovat varmasti aiempien vuosien suunnitelmissaan tottuneet arvioimaan vihollisen toimintamahdollisuuksia suoraviivaisemmin, kun muistaa, että 1930-luvun operatiivisessa suunnittelussa ainoa potentiaalinen uhka oli Neuvostoliitto.

Maasto olisi joka tapauksessa nyt arvioitava suhteessa nykyaikaisiin sodankäyntikeinoihin. Arvion mukaan vihollisen hyökätessä Etelä-Suomeen tapahtuisi se sekä mereltä että ilmasta, mutta huomioiden myös alueella olevan tieverkoston luonne ja pääsuunnat, joiden merkitys koskee yhtä lailla puolustajaa ja hyökkääjää - etenemisnopeuden ja alkumenestyksen saavuttamisen näkökulmasta. Hyökkääjän kannalta ei nähdä muita vaihtoehtoja kuin yhteisoperaatio (siis maihinnousu/ maahanlasku) kaikkien aselajien tukemana. Hyökkäyksen yksi tavoite saattaisi olla vuokra-alueen valtaaminen, joka arvioitiin olevan sillä hetkellä luja linnoitusalue ja Suomenlahden kapeikon pohjoispuolinen portinpylväs.³⁷⁴ Näin tämä Itämeren kapeikko ja sen pohjoisempi puoli Suomen rannikolla esiintyvät jälleen merkittävässä roolissa, kuvastaen geopolitiikan jatkuvuutta.

Toisen maailmansodan kokemuksiin vedoten (ja ehkä osin entisenä RT1:n komentajana) Sario arvioi rannikkolinnoitusten puolustuksessa mantereen puoleisen rintaman olevan vaarallisin. Näin ollen hän katsoo, että vuokra-alueen valtaamiseksi tulisi yhteisoperaatioon liittyä hyökkäys maarintamalla, vuokra-alueen selustassa. Tämä voitaisiin toteuttaa samanaikaisella maihinnousulla ja voimakkaalla maahanlaskulla.³⁷⁵

³⁷³ UudSL:n asiak n:o 373/ OT/ 11 a sal, ”Puolustus suunnitelma” 30.9.1953, T-20184/ 7, KA.

³⁷⁴ Ibid.

³⁷⁵ Ibid.

Arvio piirtää kuvan lukijalle tilanteesta, jossa vuokra-alueen läheisyyteen tehdyllä maahanlaskulla (Malmi 25km, Seutula 30km) tuetaan Hankoon (etäisyys vuokra-alueelta 50km, yli tykin kantaman) suoritettua suurmai hinnousua, jonka seuraavassa vaiheessa vallataan Porkkala ja Helsinki maalta käsin, voidakseen jatkotilanteessa saada suurimmat purkusatamat haltuunsa suoraan Helsingin keskustasta.³⁷⁶

Puolustusratkaisuksi tiivistetään hyvin pitkälti tämän tutkimuksen aiempaa sisältöä heijastaen tilanne, jossa päätehtävänä on torjua maihinnousu ja maahanlasku, sekä puolustaa kaupunkia (toisin sanoen HL:n ympäripuolustettava linnoitusketju). Tämän mukaisesti määräytyy joukkojen alkuryhmitys jossa pidetään iso reservi koottuna suunnattavaksi ratkaisukohtaan, aivan kuten oli todettu jo vuoden 1949 sotapelin johtopäätöksissä. Ratkaisussa korostetaan nopeuden merkitystä, sillä vihollisen uhanlaisin hetki on sillanpään valtaamisen aikana, johon pitäisi ehtiä vaikuttaa ennen sen ryhmittymistä, haavoittuvimmalla hetkellä. Arviossa muistutetaan, että tämän kaltaisessa operaatiossa vastustaja käyttäisi siihen erikseen koulutettuja, tulivoimaisia valiojoukkoja. Joukkojen lukumääräinen ylivoima olisi puolustusratkaisussa mahdollista kompensoida paikallisen ylivoiman tulella ja liikkeellä.³⁷⁷ Tässä ei mainita kuitenkaan hetkellisen ylivoiman luomista liikkeellä, mikä tietenkin on haastavaa, jos puolustusasemat ovat kovin staattiset.

”Entisen RT1:n komentajan äänellä” Sario kirjoittaa, että puolustuksessa päästäisiin jo paljon paremmalle tasolle saattamalla rannikkotykistön linnakkeiden suorituskyky edes sotien aikaiselle tasolle. Tämä onnistuisi siirtämällä tykit varikoilta paikoilleen. Tämän jälkeen rannikon merenpuoleinen osa tulisi torjuntakykyiseksi nykytilan sijaan, jossa mereltä voisi kenenkään häiritsemättä pommittaa Helsingiä. Tekstistä huokuu ärtymys ja turhautuminen rannikkotykistön laiminlyömiseen, joka tietysti oli myös rauhan sopimukseen rajoitteisiin osin nojaava. Sario esittää lisäyksiä ja parannuksia vielä siten, että Lappohjan - Hangon suunnassa maihinnousun torjuntaan varten tarvittaisiin syvyyteen muutamia kevyitä rt-pattereita, sekä lentokenttien läheisten, laajojen maahanlaskuaukeiden puolustamiseksi moottoroitua ilmatorjuntaa, jota varten tarvittaisiin lisää autoja.³⁷⁸ Sario todennäköiseksi helpotukseksi Suomen rannikkotykistö tuli nousemaan kylmän sodan aikana huomattavan voimakkaaksi, mutta *Polttoainehankinnan* suunnittelukierroksella siitä vielä jouduttiin haaveilemaan.

³⁷⁶ UudSLE:n asiak n:o 373/ OT/ 11 a sal, ”Puolustussuunnitelma” 30.9.1953, T-20184/ 7, KA.

³⁷⁷ Ibid.

³⁷⁸ Ibid.

UMR:n tehtävä tsa-vaiheessa oli, kuten edellä on esitetty, torjua vihollisen hyökkäykset alueellaan, painopisteenä Hangon ja Helsingin suunta. Helsinki oli pidettävä kaikissa tilanteissa ja Porkkalan alueen valvontaa tehostettava tarvittaessa. Lisäksi tuli varautua erikseen käskettäessä yhteistoimintaan vuokra-alueen eli Neuvostoliiton kanssa. Etummainen puolustuslinja, epl kulki uloimpien mittausasemien, linnake- ja vartiosaarien (meririntamalla) kautta aina Svarvikistä Utön saarelle saakka.³⁷⁹

Ppl kulki rantaviivaa pitkin siten, että linnakesaaret toimivat eteen työnnettyinä tukikohtina. Länsi-Uudenmaan kaistalla ppl:n kulku oli HämSLE:n suunnitelman mukaisesti (joka vastasi alueen XI AK:n operatiivisesta suunnittelusta). Kaistajako oli siten, että idässä oikealla oli Loviisan kaista, jonka oikea raja kulki Korso - Sipoonlahti – Fagerö linjalla. Tarvittaessa jaettaisiin Loviisan kaista Porvoon ja Valkomin alakaistoihin. Keskellä oli HL:n kaista, jonka raja oli kuvattu yllä, oikealla rajana oli Korso – Helsingin Pitäjä- Espoo – Kirkkonummi – Inkoo, aivan kuten HL:n suunnitelmassa esitettiin. Alakaistat HL:n suunnitelmaan yhtäpitävästi Helsingin ja Porkkalan kaistat sekä mahdollinen tsa-vaiheen kolmas kaista Marjaniemessä. Kolmantena pääkaistana oli Länsi-Uudenmaan kaista. Alakaistajako tällä loholla oli jälleen alueen suunnittelusta vastanneen HämSIE:n suunnitelman mukainen. Joukkojen takaraja kulki maantietä Loviisasta Porvoon kautta Sipooseen, josta Helsingin Pitäjän kautta Nummelaan, ja edelleen kohti Turkua Suomensjärvi – Pertteli – Kuusjoki linjalla.³⁸⁰

Loviisan kaistalla oli selvästi vähiten joukkoja (Liite 4), koska painopiste oli muodostettu Hanko - Helsinki alueelle. Kaistalla ErRtPsto, johdossaan rannikkopataljoona, vartiopataljoona, rakentajapataljoona, sotilaspoliisikomppania (sekä aselaji- ja rannikkotykistön yksiköitä) torjuisi maihinnousut, painopisteenä Porvoon alakaista. Tätä torjuntaa varten patteristo käskettiin perehtymään RT1:n suunnitelmaan HL:n kaistalla ja laatimaan itsellensä oman vastaavan, esimerkin mukaisesti.³⁸¹

HL toteuttaisi Helsingin puolustuksen suunnitelmansa mukaisesti, torjuen vihollisen hyökkäykset mereltä, lännestä ja pohjoisesta. Lisäksi HL varautui irrottamaan UMR:n käyttöön eri käskyllä prikaatin. HL:n tuli huomioida mahdollinen yhteistoiminta Neuvostoliiton kanssa, vuokra-alueeseen liittyen.³⁸²

³⁷⁹ UudSLE:n asiak n:o 373/ OT/ 11 a sal, "Puolustussuunnitelma" 30.9.1953, T-20184/ 7, KA.

³⁸⁰ Ibid.

³⁸¹ Ibid.

³⁸² Ibid.

Länsi-Uudenmaan kaistalla XI armeijakunta (XI AK, liite 4) valmistautui torjumaan UMR:n alueelle suuntautuneen hyökkäyksen pääsuuntanaan Hanko. Joukkoja tuolla alueella oli verrattain runsaasti, sillä t-vaiheen jääkäripataljoona, merijalkaväkipataljoona sekä rannikkotykistön yksiköt kasvoivat su-vaiheessa armeijakunnaksi, jossa runkona oli edellisten lisäksi kaksi prikaatia ja pst-pataljoona sekä muita vahvennuksia, kuten pioneeripataljoona ja erillisiä rannikkotykistöpatteristoja kolme kappaletta (joista kaksi moottoroituja).³⁸³

Tsa-vaiheeseen perustettiin kaistalle vielä yksi prikaati sekä rakentajapataljoona ja erillisyyksiköitä. Lisäksi 2.D:n reservinä oleva prikaati ryhmittyi Kemiö - Perniö alueelle. Länsi-Uudenmaan kaista oli siis tsa-vaiheessa varsin vahvasti miehitetty, sen lisäksi, että sen suuntaan oli varattu vahvat reservit.³⁸⁴

XI Armeijakunnan komentajan arvion mukaan vihollisen todennäköisimmät maihinnousukohdat Hangon suunnalla olisivat Lappohja, Hankoniemen luoteisranta, Kemiön länsiranta sekä Brovärvin etelä- ja länsiranta. Maahanlaskualueina sopivimmat olisivat Täktomin lentokenttä, Lappohjan ja Sandön kangasmaasto (nykyisellä Syndalenin harjoitusalueella), Kemiön kirkonkylä sekä kaistan selustan lukuisat aukeat.³⁸⁵

Komentajan taisteluajatuksena oli sitoa rannikkotykistön joukkojen lisäksi vain mahdollisimman vähän joukkoja rannikolle, ikään kuin vain ”välttämättömiin vartiotehtäviin” sekä puolustustaistelun aloittamiseen, pitäen mahdollisimman ison osan joukostaan reservinä. Kuitenkin, kun joukot katsotaan tehtävittäin, ei reserviksi jäänyt aivan niin paljon joukkoja, mitä teksti aluksi antaa ymmärtää. Alakaistat olivat Inkoon kaista, jossa päävoimana oli vartiojoukkojen ohella merijalkaväkipataljoona 1. Hangon kaistalla päävoima oli yksi prikaati ja pst-pataljoona sekä aselajijoukkoja, Kemiön kaistalla yksi vajaa prikaati. Kaistat aloittaisivat maihinnousun torjunnan rantaviivalla, rannikkotykistön tulenkäytön jälkeen. Kenttätykistö ja kranaatinheitin oli sijoitettu etutuliasemiin niin, että tulenkäyttö olisi rantaviivalta alkaen (ja jopa hiukan kauempaakin) mahdollista.³⁸⁶ Reserviksi jäisi tällöin tsa-vaiheessa yksi täysi prikaati ja Kemiön prikaatista otetut kaksi pataljoonaa.

³⁸³ UudSLE:n asiak n:o 373/ OT/ 11 a sal, ”Puolustussuunnitelma” 30.9.1953, T-20184/ 7, KA.

³⁸⁴ Ibid.

³⁸⁵ HämSLE:n asiak n:o 434/ OT/ 11 sal ”operatiivis-taktillinen harjoitustehtävä” 10.9.1953, liite 1, ”XI AK:n puolustussuunnitelma”.

³⁸⁶ Ibid. Tämä tarkoittaa esimerkiksi kranaatinheittimien osalta sijoittamista rannikon välittömään läheisyyteen (kantama kevyellä heittimellä tuohon aikaan noin 3,5-4 kilometriä ja raskaalla noin 7 kilometriä).

UMR:n omat reservit (liite 4) suorittaisivat alkuryhmytyksen mukaisilla paikoilla puolustusvalmistelunsa. Reservinä toimivat taisteluosasto 1 (Jääkäripataljoona + pst-pataljoona) ja taisteluosasto 2 (jääkäripataljoona+ pst-pataljoona+ erillinen panssarivaunujoukkue). Tstos1 ryhmitettäisiin Hyvinkää – Nurmijärvi alueelle, josta se valmistautui hyökkäämään lentokenttien suuntaan ja toisessa vaiheessa Helsingin ja Loviisan kaistan alueelle ”sekä selustan suojelumielessä” UMR:n selustan alueelle Nurmijärven itäpuolelle.³⁸⁷

TstOs2 ryhmitettäisiin Mustio – Virkkala - Nummela alueelle, josta se valmistautui hyökkäämään 1) Hangon suuntaan 2) HL:n alueen länsipuolelle ja 3) Nurmijärven länsipuolelle selustan suojeluun liittyen. Kaistojen omat suunnitelmat olivat voimassa ilmatorjunnan ryhmittämisen osalta ja panssarintorjuntaa tuettiin HL:n ja Länsi-Uudenmaan kaistoille, kummallekin yhdellä pst-pataljoonalla. Panssarintorjunnan painopiste UMR:n alueella oli Helsinkiin johtavat urat.³⁸⁸

Sotilaspiirien vartiopataljoonat alistettiin tsa-vaiheessa kaistojen komentajille sen mukaan, minkä kaistan alueella sotilaspiiri toimi. UMR:n esikunta sijoitettiin taistelukoululle Tuusulaan ja varakomentopaikka Nummelaan, joista oli radioyhteydet alajohtoportaisiin, puhelinverkon lisäksi. Riihimäelle tehtäisiin huollon täydennyskeskus ja toinen huoltokeskus sijoitettiin Halikon alueelle.³⁸⁹

UMR:n puolustussuunnitelman pioneeriliitteen mukaan kaistojen tärkeysjärjestys oli 1) Hanko 2) Helsinki 3) Loviisa. Linnoittamistöissä tuli aluksi keskittyä tulenantoa ja tähytystä edistävien laitteiden rakentamiseen. Olemassa olevia linnoitteita käskettiin hyödyntää, mikäli mahdollista, täysimääräisesti, sekä Hangon alueella että Helsingissä. Linnoittamiseen laskettiin menevän aikaa Loviisan kaistalla välttävään valmiuteen 8000 miespäivää ja tyydyttävään valmiuteen 14 000 miespäivää. HL:n alueella laskelma vastaavasti oli välttävään 55 600 ja tyydyttävään vaatimattomat 483 000 miestyöpäivää.

Suluttamisen ja miinoittamisen osalta suunnitelma noudattelee HL:n vastaavan liitteen kulkua, painopisteen ollessa pst-keskusten alueella. Merimiinoitteet ja väylien sulkeminen on käsitelty seuraavassa alaluvussa. Uutena mainintana on satamien purkulaitteiden ja osan laitureista hävittäminen.

³⁸⁷ UudSLE:n asiak n:o 373/ OT/ 11 a sal, ”Puolustussuunnitelma” 30.9.1953, T-20184/ 7, KA.

³⁸⁸ Ibid.

³⁸⁹ Ibid.

Suluttamiseen tarvittaisiin Loviisan kaistalla 3000 kappaletta panssarimiinoja sekä 12 000 kappaletta jalkaväkimiinoja. HL:n alueella vastaava tarve oli 23 000 panssarimiinaa ja 25 000 jalkaväkimiinaa. Lisäksi lentokentille Helsinkiin, Nummelaan, Hyvinkäälle ja Malmille tarvittiin tsa-vaihetta varten yhteensä 2400 panssarimiinaa ja 10 000 jalkaväkimiinaa. Räjähdysaineen tarve arvioitiin koko alueelle hävitystöihin olevan noin 60 tonnia.³⁹⁰ Voisi sanoa, että määrien perusteella jalkaväkimiinoilla on ollut varsin suuri merkitys Helsingin puolustusta rakennettaessa, niiden korvatussa paljon sellaisia suorituskykyjä, joita tutkimusajankohtana ei ollut.

Varasiltojen rakentamiseen varauduttiin, samoin kuin korjaustöihin. Pääesikunta johti rautateiden kunnossapidon UMR:n alueella omilla radankunnostusjoukoillaan, joten se ei sitoisi omia joukkoja lainkaan. Koska heti alkuvaiheesta alkaen työmäärä oli niin suuri, esitettiin suunnitelman lopuksi että joukkojen määrää UMR:n alueella kasvatettaisiin kahdella pioneeripataljoonalla, siltakomppanialla ja kahdella rakentajapataljoonalla. Siviilityövoiman käyttö koettiin joka tapauksessa välttämättömäksi linnoitustöiden onnistumiseksi, samoin kuin työvälineiden hankkiminen Helsingin kaupungin rakennuskonttorilta ja paikallisilta rakennusliikkeiltä, erilaisten kalliolouhinta- ja kaivuutöiden mahdollistamiseksi.³⁹¹

Uudenmaan ryhmän puolustussuunnitelma hyväksyttiin marraskuun lopulla 1953. 2. Divisioonan hyväksyntään liittyi kuitenkin lukuisia muutoksia. Esimerkiksi vastuualueen oikeaa rajaa muutettiin XI AK:n esityksen pohjalta pienin tarkennuksin, samoin kuin HL:n ja Länsi-Uudenmaan kaistan väliraja muutettiin siten, että Inkoon kunta kuului kokonaan HL:n vastuualueeseen. UudSL:n suunnittelema etummainen puolustuslinja uloimpia saaria noudatellen ei saanut hyväksyntää, vaan käskettiin piirtää linnake-ketjun sijoittelua noudatellen.³⁹²

Koska Loviisan kaistalla käytössä olisi myös rannikkopataljoona, tuli UMR:n laatia sen käytöstä erillinen suunnitelma joka tuli lähettää divisioonaan vuoden loppuun mennessä. Rannikkotykistön sijoitteluun puututtiin myös: Loviisan kaistalle sijoitettujen tykkien sijoituksesta huomautettiin hyväntahtoisesti piikitellen, ”eikö olisi perustellumpi sijoittaa lähemmäksi painopistesuuntaa”. Muutoinkin RT1:n suunnitelmaa käskettiin muuttaa vastaamaan UMR:n taisteluaumatusta.³⁹³

³⁹⁰ UudSLE:n asiak n:o 373/ OT/ 11 a sal, ”Puolustussuunnitelma” 30.9.1953, T-20184/ 7, KA.

³⁹¹ UudSLE:n asiak n:o 373/ OT/ 11 a sal, ”Puolustussuunnitelman” liite ”UMR:n pioneerisuunnitelma” 30.9.1953, T-20184/ 7, KA.

³⁹² 2.DE asiak n:o 554/ Järj/ OT/ 11 sal 27.11.1953, ”operatiivis-taktillinen harjoitustehtävä” T-20184/ 7, KA.

³⁹³ Ibid.

Välirajaa käskettiin tarkentaa myös HL:n sisältä, Lauttasaaren ja Marjoniemen välirajan osalta, jossa sen todettiin kulkevan suoraan halki todennäköisen maahanlaskualueen. Tämä huomautus oli (tulenkäytön välirajojen kannalta) aivan aiheellinen: Näin maahanlaskualue jäisi kokonaisuudessaan toisen lohkon vastuualueelle. Käskynsä lopuksi divisioonan komentaja, kenraalimajuri Ekman, alistaa UMR:lle suunnitelmaa varten vielä viestipataljoonan sekä pioneeritoimiston ja linnoitustoimiston, mikä tekstissä on asiakirjan alkuperäisen lukijan kädessä korostettu paksuin punaisin viivoin ja huutomerkkein.³⁹⁴ Näin ollen UMR:n suunnitelma oli korjauksia vaille valmis käytettäväksi. RT1:n suunnitelmaa vaikuttaisi laaditun hiukan ”omineen” erillään muusta suunnitelmasta, koska se ei divisioonan näkemyksen mukaan vastannut UMR:n uhka-arvioon ja toiminnan perusajatukseen, etenkin kun elintärkeitä raskaita aseita oli sijoiteltu sivusuuntaan Loviisan kaistalle. Viestipataljoonan ja esikunnan työvoiman kasvun myötä johtamisen edellytykset paranivat myös huomattavasti.

UudSLE sai vielä samalla viikolla postia divisioonasta samaan aihepiiriin liittyen, sillä Helsingin linnoitusalueen t-vaiheen suunnitelman hyväksyntä saapui esikuntaan 30.11.1953. Eversti G. Ehrnroothin suunnitelma ei sekään sellaisenaan saanut hyväksyntää ilman tarkennuksia: välirajojen muutos johtui UudSL:n aiemmasta ehdotuksesta ja oli varmasti tiedossa, mutta sen sijaan uutena tietona tulivat PR:n vastuulla olleen Espoon alueen kohteiden siirtäminen HL:n vastuulle, samoin kuin se, että puolustusaseman takaraja oli jäänyt määrittämättä.³⁹⁵ Kaiken kaikkiaan suunnitelmat on tarkastettu huolella ja divisioonasta annetut tarkennukset perustuvat selvästikin asiantuntemukseen. Ekman palveli edellisessä tehtävässään Helsingin sotilasläänin (Uudenmaan sotilasläänin) komentajana. Näin ollen hän sai nyt divisioonan komentajana tarkastettavakseen entisen sodan ajan tehtävänsä mukaiset suunnitelmat, joiden perustaa hän oli ollut itse luomassa 1950-luvun alussa, operatiivisen suunnittelun käynnistyttyä (tutkimuksen toisessa pääluvussa esitetyt suunnitelmat). On tästä syystä vähintäänkin oletettava, että Ekman on tuntenut erityistä mielenkiintoa seuraajansa (ja myös HL:n komentajan) lähettämään suunnitelmaan. Tämä taas on tuonut suunnitelmaan sen asiantuntijuuden, mikä hänellä oli edellisestä tehtävästään. Näin ollen uudella UMR:n komentajalla, kenraalimajuri Sariolla on ollut suunnitelmansa hyväksynnän takana varsin hyvin asiaan perehtynyt tuki. Sen sijaan täytyy ihmetellä Sarion RT1:n ryhmittämiseen liittyntä ratkaisua etenkin, kun hän oli edellisessä tehtävässään palvellut kyseisen RT1:n komentajana.

³⁹⁴ 2.DE asiak n:o 554/ Järj/ OT/ 11 sal 27.11.1953, ”operatiivis-taktillinen harjoitustehtävä” T-20184/ 7, KA.

³⁹⁵ Ibid.

4.4 Merivoimat ja ilmavoimat Helsingin puolustuksessa 1952-1953

Polttoainehankinnassa merivoimien toiminnan painopiste oli Ahvenanmaan ja Suomen lounaisen rannikon välisellä alueella. Tarkoituksena oli pitää Hangon ja Ahvenanmaan välinen alue omassa hallussa ja miinoitteiden ja tykistötulen turvin estää hyökkääjän pääsy lounaisen Suomen saaristoon ja rannikolle. Miinoitteiden käyttö oli ratkaisevan tärkeä, ajan aluskaluston kunto ja määrä huomioiden.³⁹⁶

Meripiirien tehtävänä oli koordinoida vastuualueilla tapahtuvat merelliset aktiviteetit ja omalla meripiirin alueellaan toteuttaa ylemmän johtoportaan tehtäviä, joita olivat 1) merenkulun turvaaminen ja laivaväylien varmistaminen (sekä omilla että tarvittaessa kansainvälisillä vesialueilla) 2) merialueiden tiedustelu 3) merimiinoittaminen 4) vastuualueiden tukeminen hyökkäysten torjunnassa 5) merikuljetusten toteuttaminen vastuualueilla sekä 6) ylläpitää merijoukkojen ryhmitys alueellaan.³⁹⁷

Suomenlahden meripiiri oli polttoainehankinnan mukaan vastuussa alueesta, joka käsitti eteläisen rannikon ja merialueen. Sen tehtäviin kuului turvata Porkkalan menevä ja sieltä lähtevä meriliikenne, samoin kuin Porkkalan editse kulkevan ja kohti Helsinkiä suuntautuvan meriliikenteen valvonta. Meripiirin esikunta sijaitsi Helsingissä. Sotatilanteessa meripiirin toiminnan painopiste oli Helsingin alueella. Porkkalasta kohti Ahvenanmaata ja edelleen läntistä Eurooppaa johtavien merireittien (sekä Ahvenanmaalle sijoitettavien joukkojen kuljetus ja huoltoreitit) valvonnasta ja yhteistoiminnasta ESV:n kanssa vastasi saaristomeren meripiiri sillä erotuksella, että Porkkala ja sen itäpuoliset vesialueet kuuluivat mainitulle Suomenlahden meripiirille. Saaristomeren meripiirin esikunta sijaitsi Turussa. Meripiirin sodanaikainen toiminta-alue oli Hangon ja saaristomeren puolustusvyöhykkeellä.³⁹⁸

Meripiirien alueiden jako on looginen ja Porkkala toimii välissä sopivana ”välirajana”. Aluevastuussa olevien joukkojen yhteistoimintasuhteet ovat loogiset, sillä Turussa olevan meripiirin esikunta vastasi yhteistyöstä ESV:n kanssa (2DE:n esikunta myös Turussa) jonka toiminnan painopiste oli Hangon niemimaan ja Ahvenanmaan alueella, kun taas Suomenlahden meripiiri toteutti yhteistoimintansa UMR:n ja HL:n kanssa Helsingissä.

³⁹⁶ Tynkkynen ja Jouko, sivu 54.

³⁹⁷ Tynkkynen ja Jouko, sivu 55

³⁹⁸ Ibid.

Suomenlahden meripiiri HL:n suunnitelmissa

Merivoimien yksiköiden käyttö t-vaiheessa tulee esiin HL:n vuoden 1953 laatimasta suunnitelmasta. Merivoimien yksiköiden paikallista toimintaa HL:n tukemiseksi johti Suomenlahden meripiirin komentaja. Tehtävät olivat 1) laivastoaseman alueiden suojaaminen ja niillä sijaitsevien puolustusvoimien ja muiden elintärkeiden laitosten toiminnan turvaaminen, 2) linnoitusalueen joukkojen ja materiaalin merikuljetukset, 3) satamien ja linnoitusalueen läheisten vesialueiden valvonta puolueettomuuden turvaamiseksi ja yllätysten estämiseksi, 4) Katajanokan alueen suojaaminen järjestyshäiriöiltä sekä puolustus linnoitusalueen yleiseen suunnitelmaan liittyen, 5) läheisten merialueiden suluttaminen, 6) tulituen antaminen linnoitusalueen joukoille ranta-alueilla, 7) reservin varaaminen linnoitusalueen komentajan käyttöön järjestyksen turvaamis - ja torjuntatehtäviä varten sekä 7) Katajanokan ja saarilla olevien varastojen suojaaminen Helsingin Laivastoaseman joukoilla, HL:n yleiseen suunnitelmaan liittyen.³⁹⁹

Meripiiri varautui Santahaminaan sijoitettujen joukkojen ja materiaalin siirtämiseen tarvittaessa mantereelle sekä eri linnakkeille, sekä partioiden ja iskuosastojen kuljetuksiin kaupungin eri osiin. Vesialueen valvonta tuli kohdistaa liikenteen valvomiseen sekä satamissa olevien alusten tarkastuksiin, tarvittaessa virka-apuna poliisin kanssa. Vartioveneviiriköillä ja raivaajayksiköillä toteutettaisiin liikkuvaa valvontaa puolueettomuusvartiointiin liittyen, yhteistoiminnassa Porkkalan rajavartioston ja RT1:n kanssa. Tulenkäyttö rantamalla tapahtuvan torjuntataistelun tukemiseksi olisi toteutettu vartiomoottoriveneillä ja raivaajilla (konetuliaseistus). Vesialueiden suluttamisesta ja tulivoimaisempien alusyksiköiden siirtämisestä Helsingin tueksi käskisi kuitenkin merivoimien komentaja.⁴⁰⁰

Merivoimat tsa-vaiheessa

Merivoimien käyttö HL:n taistelusuunnitelman mukaan su- ja tsa-vaiheessa perustui Suomenlahden meripiirin paikallisvoimien pääosan käyttöön HL:n tukemiseksi tapauksessa, että vihollisen hyökkäys kohdistuisi Helsingin alueelle. Tällöin käytössä olisivat

- 6.lippueen esikunta
- kolme raivaajalaivuetta (moottoriveneitä ja hinaajia yhteensä 26 kappaletta)
- saattajalaivue (8 aseistettua pientä kauppalaivaa)
- miinalaivue (2 miinanlaskuun varustettua pientä kauppa-alusta 2 venettä) sekä

³⁹⁹ HelSPE:n asiakas n:o 133/ Järjsto/ 11 a sal, "Helsingin linnoitusalueen suunnitelma puolueettomuuden suojaamiseksi sekä puolueettomuusvartiointiin ja – torjunnan suorittamiseksi T-vaiheessa" 25.7.1953, T-20184/6, KA.

⁴⁰⁰ Ibid.

- kaksi kuljetusvenelaivuetta (yhteensä 84 kuljetusvenettä).

Mikäli hyökkäysuhka kyettäisiin toteamaan ajoissa, voitaisiin alueelle kohdentaa merivoimien yleisvoimista vielä tykkiveneitä, aseistettuja kauppalaivoja, moottoritykkiveneitä ja raivaajia.⁴⁰¹ Helsingin laivastoaseman vahvuuteen ei tullut t-vaiheen jälkeen muutoksia, siihen kuului edelleen laivastoaseman pääjoukon lisäksi esikunta, huoltolaitokset, it-yksikkö ja meripioneerijoukkue. Tsa-vaiheen tehtävät olivat ensinnäkin liikkuva merivalvonta yhdessä merivartioston kanssa, etenkin täyttääkseen kiinteän valvontaverkon aukot pimeällä ja huonolla säällä. Toinen päätehtävä oli miinoittaminen. Merisulutteilla tuli sulkea väylät, kapeikot ja satamat. Merimiinoittamisen painopiste oli luotava Kytö- Harmaja - Eestiluoto linjalle ulkosaaristoon, jolla katsottiin olevan merkittävä viivyttävä vaikutus isommille aluksille.⁴⁰²

Lähempänä satamia ja rantaviivaa tehtäisiin erilaisia esteitä mm. upottamalla vanhoja aluksia kapeikkoihin esteeksi. Näiden toimenpiteiden vaikutuksen katsottiin olevan ainakin ”viivyttävä”. Lisäksi rantatorjuntaan tuli osallistua tykkiveneiden, saattajien ja raivaajien aseistuksella. Ensisijainen kohde tykistölle ja konetuliaseille olisivat maihinnousuveneet ja maihin asti päässeet viholliset. Valmisteluissa etusijalla olivat Helsingin kaupungin edustan rannikon sivustat. Neljäs tehtävä oli merikuljetukset, kuten t-vaiheessa. Joukkoja valmistauduttiin siirtämään saaristossa ryhmitysmuutosten edellyttämällä tavalla olettaen, että yksi kuljetusvenelaivue kykene kerralla siirtämään pataljoonan miehiä ilman raskaita aseita.⁴⁰³

Helsingin laivastoaseman lähipuolustus suunniteltiin Santahaminan ja Vallisaaren alueelle. Saariin välittömästi tukeutuvat alukset hajasijoitettaisiin sataman ja lähisaariston alueelle. Liikkuvat yksiköt sijoitettaisiin valmiudessa ollessaan Sipoon - Porvoon saariston alueelle. Meripiirin esikunta olisi alkuvaiheessa laivastoaseman ra-sijoituspaikassa ja varauduttiin siirtämään Laajasalon ja Östersundomin väliselle alueelle. Mikäli Santahaminasta ja Vallisaaresta jouduttaisiin luopumaan, siirrettäisiin laivastoaseman henkilöstö muualle meripiirin alueelle, osan jäädessä HL:n komentajan käyttöön. HELLAs varautui lisäksi irrottamaan HL:n reserviksi noin komppanian vahvaiset voimat.⁴⁰⁴ Reservin varaamista noin komppanian vahvuusena voi arvioida haastavaksi huomioiden laivastoaseman pieni vahvuus.

⁴⁰¹ HelSPE asiak n:o 244/Järjts/OT 11 a sal ”Helsingin puolustussuunnitelma” 2.9.1953, T-20184/ 7, KA.

⁴⁰² Ibid.

⁴⁰³ Ibid.

⁴⁰⁴ Ibid.

Muutoinkin suunnitelma oli hiukan ylimalkainen, sillä varmasti esimerkiksi mainitun Sipoon – Porvoon sirpaleiseen ja laajaan, sekä laivaväylien karikkoisuuden kannalta erityistuntemusta vaativaan saaristoon valmiuteen siirtyminen sisälsi ajatuksia mahdollisista tarkemmista paikoista, joissa voisi suojassa olla ankkuroituna⁴⁰⁵.

Ilmavoimien osuus puolustuksesta Polttoainehankinnan mukaan

Ilmavoimien käyttö oli suunniteltu valtakunnallisesti ja koostui laajemmasta kokonaisuudesta, jossa Helsinki oli luonnollisesti vain yksi osa. Ilmapuolustukseen kuuluivat lentoyksiköt, ilmahälytyshenkilöstö sekä ilmatorjuntajoukot. Ilmavoimilla ei ollut erikseen t-vaiheen kokoonpanoa, mutta sen vahvuus nostettiin nopeasti rauhanaikaisesta tsa-kokoonpanoa vastaavaksi.⁴⁰⁶

Ilmatorjunnan osuus on käsitelty tutkimuksessa maajoukkojen yhteydessä, mutta tulee tietysti mainita keskeisenä ilmapuolustuksen elementtinä. Maan neljän vastuualueen ilmapuolustusjoukot kuuluivat vastuualueiden komentajien johtoon (eli Helsingin tapauksessa ESV:n komentajan) mutta siten, että niiden käyttöä ja suunnittelua johti ilmavoimien komentaja, pääesikunnasta käsin (ilmapuolustuksen tarkastajana). Tämä sen vuoksi, että hän pystyi kulloinkin tilanteen mukaan myös kohdentamaan resursseja, sekä antamaan tehtäviä vastuualueiden ilmapuolustusjoukoille.⁴⁰⁷

Maa jaettiin ilmapuolustuksen käyttämiseksi neljään lentopiiriin, Helsinki kuului näistä eteläiseen. Jokaisessa lentopiirissä oli tsa-vaiheessa yksi lentoprikaati, jonka komentaja toimi myös vastuualueen ilmapuolustuksen komentajana, samoin kuin ilmavalvontajoukkojen ja alueelleen sijoitettujen muiden ilmavoimien joukkojen komentajana. Jokaisella lentopiirillä oli ilmataistelujen johtamiseen 1-2 erillistä taistelunjohtopaikkaa. ESV:n alueelle oli suunnitelman mukaan sijoitettu tsa-vaiheeseen aluksi kolme hävittäjälentolaivuetta. Polttoainehankinnan A, B ja C uhkakuvien mukaisesti pohjoinen Suomi oli merkityksellisessä roolissa, jonka vuoksi sinne oli sijoitettu kuusi laivuetta hävittäjiä. Mikäli uhka konkretisoituisi Itämeren suunnalta, nostettaisiin ESV:n alueen vahvuus kuitenkin viiteen laivueeseen.⁴⁰⁸

⁴⁰⁵ Yksi tällainen on esimerkiksi Sarvisalon eteläpuolella sijaitsevan Byönin saaren jo vuosisatojen ajan vastaavassa käytössä ollut ”laguuni”, johon oli suojauduttu vihamielisiltä aluksilta. Olettaa täytyy, että nämä paikat ovat olleet laivastoaseman aluksille ”vakioreiteillä” ja heidän omissa kansioissaan yksityiskohtaisesti merkittynä.

⁴⁰⁶ Tynkkynen ja Jouko, sivut 50-51.

⁴⁰⁷ Ibid.

⁴⁰⁸ Ibid.

Lentoprikaatien tehtävät alueillaan koskivat tiedustelua, ilmatilan valvontaa, vihollisen ilmahyökkäyksiin vastaamista, meri- ja maaoperaatioiden suojaamista ja tukemista sekä rautateiden, asutuskeskusten, teollisuuden ja kuljetusten suojaamista. Ilmavoimien suunnitelma oli siis varmasti hyvä, mutta käytännössä vaikea toteuttaa suhteessa todelliseen suorituskyykyyn. Kuten aiemmin on jo todettu ilmatorjunnan puutteet sen suorituskyykyssä suhteessa uhkaan, oli myös muun ilmapuolustuksen suunnitelma 1950-luvun alussa varsin epärealistinen. Edellisen sodan Messerschmitt -kalustoon perustuva hävittäjävoima, joka Pariisin sopimuksella rajattuna oli lukumäärältään varsin pieni, oli lisäksi aikakauden sotatekninen kehitys huomioiden auttamattomasti vanhentunut.⁴⁰⁹

Ilmavoimien tehtävänä HL:n vuoden 1953 t-vaiheen suunnitelmassa oli paikallisesti tukea valvontaa HL:n alueella. Ilmavoimien toimintaa HL:n alueella johti 2.lennosto, jolle HL:n tukipyynnöt ilmavoimien käytöstä tuli osoittaa. Suojeluun liittyvät lennot taas olisi toteutettu ilmavoimien yhteysupseerin kautta, jonka sijoituspaikka suunniteltiin Helsingin torjuntakeskukseen. HL:n alueella olevien ilmavoimien joukkojen käskettiin suojata oma toimintansa HL:n yleiseen suunnitelmaan liittyen, kuitenkin siten että kaikki lentotoimintaan liittyvä sekä HL:n alueella olevien yksiköiden siirrot käskettiin ilmavoimien esikunnasta.⁴¹⁰

Su- ja tsa-vaiheissa ilmavoimat liittyi Helsingin alueen tiedustelu- suojaus- rynnäkkö- ja yhteyslentotoimintaan. Ilmavoimista oli osoitettu 2. lentoprikaati tähän UMR:n ja HL:n taistelujen tukemiseen. Lentoprikaati valmistautui myös lentotähysteiseen tykistön tulenjohtoon, mitä voidaan pitää erittäin edistyksellisenä suunnitelmana, joskaan ei aivan itsestään selvästi onnistuvana suoritteena ilman yhteistä harjoittelua. Lentoprikaati asettaisi yhteysupseerin Helsingin linnoitusalueen esikuntaan, samaan tapaan kuin meripiiri.⁴¹¹ Aluejärjestöt toteuttivat yhteisiä valmisteluja ja yhteistoimintaa ilmavoimien ja merivoimien kanssa. UudSL kävi kirjeenvaihtoa ilmavoimien esikunnan kanssa esimerkiksi toimintavalmiuskoulutuksiin osallistumisesta, harjoitusperustamistehtävien yhteisestä suunnittelusta sekä tukemisen järjestelyistä.⁴¹² Helsinkiin arvioidussa uhkakuvassa vihollisen ilma- ja merikomponentin käytöllä oli alusta alkaen iso rooli, mutta myös omien joukkojen osalta ilma- että merivoimien elementtien käyttö korostaa Helsinkiä puolustushaarojen yhteisenä operaatioalueena.

⁴⁰⁹ Tynkkynen ja Jouko, sivut 51-52.

⁴¹⁰ HelSPE:n asiak n:o 133/ Järjts/ 11 a sal 25.7.1953, T-20184/ 6, KA.

⁴¹¹ HelSPE asiak n:o 244/Järjts/OT 11 a sal 2.9.1953, T-20184/ 7, KA.

⁴¹² UudSLE:n asiak n:o 50/ OT/ 10 b sal "toimintavalmiuskoulutus" 27.3.1953, T-20184/4, KA.

4. YHDISTELMÄ

Lähtökohta

Helsinki nousi ylimmän johdon arvioissa selusta-alueesta potentiaalisesti taistelualueeksi jatkosodan aikana. Tähän vaikutti kotimaan sotatapahtumien lisäksi toisen maailmansodan sotataidollinen kehitys maahanlasku- ja maihinnousuoperaatioineen, unohtamatta Helsingin sijaintia Itämeren kapeikossa strategisella paikalla. Vielä aivan jatkosodan lopulla Mannerheim esikuntineen oli katsonut mahdolliseksi taisteluiden eskaloitumisen Helsingissä joko saksalaisten vuoksi, tai sitten Kannaksen suurhyökkäyksen seurauksena. Helsingissä jatkosodan lopulla perustettu Osasto Helsinki kuitenkin kotiutettiin välirauhan solmimisen jälkeen. Jäljelle jäi vähäinen määrä rauhan ajan organisaatioon palanneita sotilaita. Myös Porkkalan tukikohdan lähettyville jatkosodan lopulla ryhmitetty suomalainen rannikkojääkäriyhtymä kotiutettiin ja tilalle tuli vaatimattoman kokoinen Porkkalan rajavartiosto.

Sodan päätyttyä valvontakomissio asettui Helsinkiin ja Porkkalan laaja maa-alue satamineen vuokrattiin Neuvostoliitolle, joka perusti sinne sotilastukikohdan, näyttävän Helsingin läpikulkumarssin päätteeksi. Tukikohdan tykistöaseiden kantama oli riittävä aloittamaan suoraan tulittamisen kohti Helsinkiä. Lisäksi Neuvostoliitolla oli nyt rannikolla, Helsingin ja Hangon välissä, valmis sillanpää maihinnousua varten. Etäisyyttä Tallinnasta lisäjoukkojen laivaamiseksi ja kuljettamiseksi ei laskettu vuorokausissa, vaan tunneissa. Helsingin rooli valtakunnallisesti keskeisenä operaatioalueena ja strategisesti merkityksellisenä kohteena näyttäytyi nyt entistä voimakkaammin. Vaikka yhteiskunnan rauhaan palauttaminen alkoi pienin askelin, jäivät Helsingin olosuhteet uhkakuvien ja puolustusjärjestelyjen näkökulmasta varsin huolestuttaviin asetelmiin.

Uhkakuvien kehityksestä

Ylimmän johdon uhka-arvioita leimasi tutkimusajankohtana poliittinen korrektius. Jo 1945 tehty ensimmäisen uhka-arvio sekä sitä seuranneet, aiemman puolustusrevision mietinnön pohjalta muotoutuneet vuoden 1951 arviot olivat länsipainotteisia, YYA-hengessä. Uhkakuvissa näyttäytyy skenaario, jossa Suomi olisi ajautunut mukaan kahden suurvallan vastakkainasetteluun niin, että Suomen aluetta olisi käytetty sotatoimiin toista osapuolta vastaan. Uhkakuvassa vastustaja oli atomiasein varustettu suurvalta tai liittouma. Painopiste suunnitelmien uhkakuvissa oli sotien jälkeisen operatiivisen suunnittelun käynnistyttyä melko pian muotoutunut Pohjois-Suomen alueelle.

Uhka-arvion A, B ja C vaihtoehdoissa hyökkäys Itämeren suunnasta nähtiin myös mahdollisena lounaiselle rannikolle, jossa Ahvenanmaan ja Hangon lisäksi Helsinki oli erittäin keskeinen alue.

1949–1953 välisen ajan sotapeli, maastontiedustelu- ja toimintavalmiusharjoitusten sekä taktillisten harjoitustehtävien tilanteen kuvauksissa vihollinen hyökkäsi Helsinkiin (tai sen lähialueille tarkoituksenaan vallata tai saartaa Helsinki) useimmiten yhdistetyllä maahanlasku- ja maihinnousuoperaatiolla. Siihen katsottiin liittyvän tukeminen sekä voimakkain ilmavoimien pommituksin, että laivatykistön tulenkäytöllä mereltä käsin, suunnattuna avainkohteisiin. Tällaisia kohteita olisivat mahdollisesti esimerkiksi perustamispaikat, joukkojen ryhmitysalueet, ilmatorjunnan tuliasemat, hallintokorttelit, teollisuuskeskukset, sähkökeskukset tai liikenteen keskeiset risteysalueet. Pommituksiin ja tulenkäyttöön liittyi vakoojien tiedustelu- ja tuholaistoiminta kohteilla. Lentokenttien ja niiden lähialueiden mahdollisten maahanlaskuun soveltuvien aukeiden, satamien ja niiden sisääntuloväylien, sekä maihinnousurannoilta kantamaanteille johtavien, divisioonan liikenteen kestävien urien kartoittaminen, oli operatiivisen suunnittelun tärkeimpiä osa-alueita vastustajan toimintaa arvioidessa. Normandian maihinnousua ja muita edellisen sodan operaatioita tarkasteltiin aikakauden upseerien kirjoittelussa ja niiden kaltaisia toteuttamismahdollisuuksia Suomen eteläisellä rantamalla pyrittiin kartoittamaan.

Skenaarioissa maihinnousun arvioitiin tapahtuvan joko Hankoon, Porkkalan itäpuolelle aivan Helsingin ja nykyisen Espoon rajamaille, tai sitten Helsingin itäpuoliselle alueelle Herttoniemi - Vuosaari - Sipoo - Porvoo välillä. Myös suoraa merijalkaväkidivisioonan maihinnousua Helsinkiin pidettiin mahdollisena. Monissa vaihtoehdoissa hyökkääjän arvioitiin tavoittelevan Helsingin yhteyksien katkaisua muualle mantereelle (ja etenkin Porkkalan tukikohtaan) ja samalla Helsingin saartoa. Vuokra-alue nähtiin ongelmallisena läntisen suurvallan hyökkäykselle ja sen arvioitiinkin olevan tärkeä vallattava kohde, matkalla kohti Neuvostoliittoa. Siten Hankoon tai Helsinkiin aloitettu maihinnousu ja suuren joukon samanaikainen maahanlasku Uudenmaan sotilasläänin vastualueella nähtiin hyökkääjän mahdollisuutena saada tavoitteensa toteutetuksi.

Malmin lentoasema näyttäytyi yhtenä keskeisimmistä maahanlaskualueista heti operatiivisen suunnittelun käynnistyttyä. Malmin kentän sijainti lähellä rannikkoa oli yksi keskeinen tekijä, mikä teki siitä maahanlaskun toteutuksella edullisen maihinnousua tukevan elementin.

Käytännössä se oli myös tuon ajan modernein kenttä ja siten käytettävissä useammalle konekalustolle. Malmin kentän lähialueilla oli myös sen valtaamiseksi soveltuvia maahanlaskualueita joista kentän valtausoperaatio olisi ollut edullista aloittaa. Olympia-vuonna 1952 parahiksi valmistunut Seutulan uusi lentokenttä teki siitä samalla sotilaiden silmissä myös todennäköisen maahanlaskuoperaation tavoitealueen, joka kaiken lisäksi vastasi vaatimuksiltaan kaikkein moderneimpien konekalustojen vaatimuksiin, myös kiitoteiden puolesta.

Samalla, kun todettiin uuden Seutulan lentokentän alueelle tapahtuvan maahanlaskun olevan erittäin käyttökelpoinen hyökkääjän operaation toteuttamiseen, todettiin samaan hengenvetoon, että se olisi edullinen vain sille, joka hallitsee Porkkalan vuokra-aluea. Tällä tarkoitettiin yhtä hyvin Neuvostoliittoa, kuin toisena vaihtoehtona tukikohdan valtaamisella Suomen alueen operaation käynnistäneitä Naton joukkoja. Porkkalan tukikohdan joukkojen arvioitiin myös ottavan haltuunsa lentokenttiä ja tukialueita vuokra-alueen ulkopuolelta, mikäli Naton hyökkäyksen vasen sivusta suuntautuisi Suomen etelä-rannikon alueen kautta. Ensimmäisissä Helsingin puolustus suunnitelmaa testanneissa sotapeleissä lähdettiin jopa siitä, että kriisin käynnistyessä Neuvostoliitolla olisi useita lentokenttiä hallussaan lounaisen Suomen alueella. Tämä kielii myös siitä, että yhteinen puolustus rinnakkain Porkkalan kanssa, hyökkäävää länttä vastaan, nähtiin vielä 1950-luvun alussa sotilasläänin tasolla mahdollisena. Porkkalan tukikohtaan ei otettu muuta kantaa, kuin että vuokra-alueen rajat ja sinne johtavat tiet ja viestiyhteydet on turvattava, sopimuksen mukaisesti.

Malmin ja Seutulan lähialueilla oli jopa suurmaahanlaskuun soveltuvia yllä mainittuja alueita, kuten Helsingin Pitäjän, Tuomarinkylän, Viikin, Leppävaaran ja Siltamäen laajoilla peltoaukeilla. Vastapäisen Tallinnan satamasta olisi mahdollista laivauksen jälkeen siirtää meritse lisäjoukkoja varsin nopeasti. Tämä ei voinut olla vaikuttamatta puolustusratkaisujen arvioihin siitä, kauanko (yllättävästi alkavassa) vihollisen operaatiossa omilla joukoilla olisi aikaa ensimmäisten joukkojen ryhmittämiseen. Tällä on ollut kauaskantoisia seurauksia siihen, miten paljon kylmän sodan aikana varuskunnissa harjoiteltiin hälytyksiä ja ”nopeita lähtöjä” ja kuinka merkityksellisenä nimenomaan varuskunnissa valmiina olevien varusmiesjoukkojen valmius ja nopeus koettiin esimerkiksi 1960-luvulla.

Muitakin pienempiä lentokenttiä, satamia ja mahdollisia maahanlaskuun soveltuvia aukeita tai maihinnousuun soveltuvia maastonkohtia kartoitettiin erilaisissa maastontiedusteluissa ja harjoitusten ohessa ahkerasti. Soveltuvuusksiteereinä niille olivat laivaväylät, maihinnousun purkamiseen sopiva laituri tai ranta, sekä joukkojen kuljetukseen soveltuvan tiestön kunto kohti sisämaata ja kantateitä. Voidaan sanoa rannikon olosuhteiden tultua kartoitetuksi varsin yksityiskohtaisesti, osa vielä useampaan kertaan. Keskeisiä muita kohteita, jotka sijaitsivat Uudenmaan sotilasläänin vastuualueella, olivat mm. Nummelan radioasema, Hyvinkään, Räyskälän ja Nummelan lentokentät sekä Riihimäen keskeinen risteysalue.

Maihin nousseen ja maahanlasketun vihollisen joukkojen arvioitiin pyrkivän lyhyessä ajassa saavuttamaan yhteyden, jonka vuoksi etäisyys rannikosta saneli osittain maahanlaskun sijainnin mahdollisuuksia. Seutulan ja Malmin kentät olivat tästäkin syystä Nummelan ja Räyskälän kenttiä todennäköisempiä vaihtoehtoja. Keskeisten liikenne- ja viestintäkeskusten hallintaa ja teollisuuslaitosten valtausta pidettiin myös aikakauden upseerien sotataidollisessa ajattelussa asutuskeskustaisteluun ja strategisten kohteiden haltuunottoon liittyvänä keskeisenä tekijänä.

Naton ja Neuvostoliiton välisessä konfliktissa, jossa Naton joukot olisivat Neuvostoliiton hyökätäkseen käyttäneet Suomen etelärannikon alueita hyväkseen, pitää arvioida, olisiko Naton joukkojen ollut mahdollista aloittaa hyökkäys Helsinkiin Neuvostoliiton tukikohdasta käsin, siis aloittamalla operaatio Porkkalan sillanpään valtauksella. Tukikohdan lamauttaminen olisi vaatinut ilmasta ja mereltä käsin toteutettavaa, varsin massiivista tulenkäyttöä ja senkin jälkeen varsin isolla joukolla toteutettavaa maihinnousua, jotta tuo neuvosto-tukikohta olisi ollut siinä määrin lamautettu, että sinne olisi voinut alkaa tuoda lisäjoukkoja - suunnattavaksi kohti Helsinkiä.

Sisäisen järjestyksen ja turvallisuuden säilyttäminen

Sodan ajan uhkakuvien lisäksi tuli huomioida myös valtakunnan *sisäinen järjestys ja turvallisuus*. Nykyään puhutaan kokonaisturvallisuudesta, jossa koko yhteiskunta osallistuu turvallisuuden luomiseen. Sen keskeisiä elementtejä ovat viranomaisten välinen yhteistyö ja yhteiskuntaan luotu huoltovarmuusjärjestelmä. Sotien jälkeisen kymmenen vuoden aikana puhuttiin eri käsitteillä, mutta osittain täysin samoista asioista. Yhteistyötä tehtiin esimerkiksi teollisuuslaitosten sitouttamiseksi varautumiseen. Poliisin toiminta ja sille annettava puolustusvoimien virka-apu otettiin suunnitelmissa huomioon. Aikakauden sisäiset olot vaativat suunnittelemaan myös maan sisäisten levottomuuksien hillitsemistä, tarvittaessa sotaväen joukkojen käytöllä.

Uhkana nähtiin väkijoukkojen liikehtimisen ja levottomuuksien lisäksi sen varjolla avainkohteisiin suoritettut vahingonteot. Tällainen uhkakuva toteutuikin tutkimusajankohdan jälkeen vuonna 1956, jolloin puolustusvoimien valmiutta sisäisen järjestyksen turvaamiseen nostettiin. Vaikka sisäisen järjestyksen säilyttämisen suunnitelmilla pyrittiin vastaamaan maan sisällä alkavan liikehtimisen ja levottomuuksien aiheuttamaan uhkaan, katsottiin sen voivan olla myös suuremman konfliktin alkuvaiheita.

Näin ollen voidaan todeta, että sisäinen suojelu ei ollut pelkästään sisäisiä levottomuuksia vastaan tarkoitettu. Sillä haluttiin nostaa valmiutta myös ulkoista uhkaa vastaan. Vuonna 1953 suunnitelmat muokattiinkin koskemaan kaikkea toimintaa, aina rauhanaikaisesta täyden sodan ajan valmiuden aikaiseen sisäiseen suojeluun. Suunnitelmat linkitettiin t-vaiheen suunnitelmiin siten, että valmiuden säätely olisi joustavaa vaiheesta toiseen siirryttäessä. Sisäinen suojelu oli siis valmiuden kohottamisen kannalta ikään kuin ensimmäinen toimenpide, jolla joukkoja hälytettiin. 1950-luvun suunnitelmissa joukoille annettiin yksityiskohtaiset ohjeet varuskuntiin, joiden perusteella joukot ”peitekäskyin” olisi hälytetty ja varustettu, käskystä neljän tunnin kuluessa lähtövalmiiksi. Tämän jälkeen olisi aloitettu kohteiden suojaaminen, vartiointi suunnitelmien mukaisilla kohteilla sekä ”tehostettu rajan vartiointi” Porkkalassa.

HelSP:n ja UudSL:n sisäisen järjestyksen säilyttämisen suunnitelmissa haasteeksi muodostui pääkaupungin ja sen lähiympäristön lukuisat suojaattava kohteet, suhteessa vähäiseen henkilöstömäärään. Tehtäviin varattiinkin kaikki mahdolliset joukot, aina kirjastojen henkilöstöä myöten. Toinen keskeinen haaste oli Porkkalan suojaaminen ja sen yhteyksien säilyttäminen, jonka hoitamiseen suunnitelmissa kiinnitettiin erityishuomio. Sisäisen järjestyksen säilyttämisessä UudSL:n joukot olivat suoraan puolustusvoimain komentajan johdossa. Ratkaisuja haettiin myös erityisten vartiopataljoonien perustamisella sotilaspiirien alaisuuteen sekä reservin (JP2) käytöllä, jolla varauduttiin erityisesti haastavan Helsingin ja Porkkalan välisen alueen sisäiseen suojeluun. Päätehtävänä sisäisen järjestyksen säilyttämisessä oli keskeisten kohteiden vartiointi ja tarvittaessa miehittäminen yhteistoiminnassa poliisin kanssa. Levottomuuksien hillitsemiseksi oli käytössä reservi, jonka tehtävä muistutti nykyistä joukon hallintaa, jota esimerkiksi sotilaspoliisit ja poliisi tänä päivänä harjoittelevat.

Väestönsuojelu osana varautumista

Väestönsuojelu nousi ajan sotataidollisen kehityksen ja etenkin atomiaseen myötä yhdeksi keskeiseksi turvallisuuskulmaksi ja sai aikaan hyvin konkreettisia ja yksityiskohtaisia viranomaisyhteistyön muotoja sotilaiden ja siviilihallinnon viranomaisten kesken. Sotilaiden varautumissuunnitelmiin kirjoitettiin pikiä liitteitä väestönsuojelun organisoinnista.

Esikuntiin nimettiin suojelusta vastaava upseeri, samoin kuin joukon alueella oli nimettynä alueen siviilejä edustava suojeluvastaava. Uusien rakennettavien kiinteistöjen tuli sisällyttää rakennukseen erityinen väestönsuoja siihen liittyvine ohjeineen, jonka seurauksena monet tämän päivän helsinkiläisistä aikuisista ovat kasvaneet taloissa, joiden kellarissa on paksuoviset ”pommisuoijat”. Tästä erityisen tärkeä johtopäätös onkin, että Helsingissä erittäin ahtaana perustamispaikkana korostettiin ajoneuvojen käytön ja tiestön käytön suunnittelua liikekannallepanoon liittyen, etenkin kun käynnissä on samanaikaisesti tiestöä ruuhkauttava väestön evakuointi.

Puolustusratkaisun kuvaus

Sisäisen suojelun jälkeen seuraava vaihe olisi ollut täydennyskoonpanoon siirtyminen. Tämän vaiheen suunnittelu eteni vuoteen 1953 mennessä kaikkein pisimmälle, sisäisen suojelun suunnitelmien kanssa. Su- ja tsa-vaiheiden suunnitelmat saatiin kuitenkin ainakin yleisellä tasolla laadittua UMR:n vastuualueelle.

Suunnitelmien ensimmäinen elementti yhdistelmäoperaation torjunnan näkökulmasta muodostui rannikon puolustusrintamasta, jonka keskeisin osa oli rannikkolinnakkeet. Rannikkolinnakkeiden suorituskyky vaihteli varsin paljon ensinnäkin saapumiserien koulutusrytmin, tykkikaluston kunnon ja kausihuoltojen vuoksi. Toisekseen rannikkotykkistön suorituskyky oli sotien aikaiseen verraten huonompi, toisaalta rauhan sopimuksen rajoitteiden vuoksi (aseiden kaliiberi ja kantama), toisaalta asekaluston kunnon vuoksi (osa puhki-ammuttuja, huonokuntoisia tai säilytys varikoilla kaukana linnakkeista, a-tarvikepuutteet) ja myös maailmalla tapahtuneen aseteknisen kehityksen vuoksi. Kaukotorjunta ei enää onnistunut ja väyläntorjunnan kantama oli niin lyhyt, että se mahdollisti vihollisen laivatykkistön pysymisen kantaman ulkopuolella, tulittamistaan jatkaen. Kuitenkin rannikkolinnakkeiden merkitys oli suuri rantatorjunnan kannalta ja myös maataisteluiden tukemisen kannalta, kenttätikkistön tapaan käytettynä. Voidaan katsoa rannikkotykkistön tuoneen lisäarvoa Helsingin puolustukselle sekä väylien sulkemisen että maihinnousun torjunnan näkökulmasta, etenkin suoraan Helsinkiin arvioidun maihinnousun osalta.

Rannikkotyökistön suorituskyky nousi merkittävästi myöhemmin kylmän sodan aikana. Rannikon puolustukseen liittyi keskeisesti myös erityisten rannikkojoukkojen käyttö. Puolustuslinja kulki Helsingin rannikolla etummaisten saarien kautta ja sisempi rantaviivaa myöden muodostaen näin jonkin verran ainakin taktisen tason syvyyttä puolustukselle.

Toisena Helsingin puolustuksen osa-alueena tarvittiin ilmapuolustus, johon suunniteltiin erityisesti ilmatorjuntarykmentin joukkojen käyttö. 1950-luvun pommikoneiden kehityksen aikakaudella Helsingin ilmatorjunnan voidaan katsoa olleen suunnitelmallisesti (ryhmityksen sijoittelun kannalta) hyvä, mutta kaluston suorituskyky huomioiden varsin huono. Kaupunkia suojaavat it-patterit tuli osiltaan sijoittaa siten, että ne olisivat voineet varsinaisen tehtävän ohella tukea väylä- ja rantatorjuntaa sekä maahanlaskun torjuntaa Helsingin ympärillä oleville aukeille. Vuoden 1944 Helsingin suurpommitusten aikojen kaltaista, onnistunutta sulkutulta ei voitu enää haaveilla, lentokoneiden kehityksen mentyä suomalaisten ilmatorjunta-aseiden ohi.

Ilmatorjunnan yhtenä vaatimuksena suunnitelmissa toistuu kyky tukea maajoukkojen taistelua maihinnousutta vihollista vastaan myös suora-ammunnalla, mitä voidaan pitää ilmatorjunnan asekaluston suorituskyvyn näkökulmasta ilmatorjuntaa tehokkaampana elementtinä. Lentokenttien alueelle suunniteltiin erityisiä lentokenttäkomppanioita, joita voisi luonnehtia myös ”vartiokomppanioiksi”, jotka olisivat olleet sekä yhteys lentokenttäviranomaisiin, että ensimmäisenä hälytyksen ja puolustustoimenpiteet käynnistävä joukko, kohteen vartiointiin ja valvonnan lisäksi. Ilmapuolustus suunniteltiin ylemmissä johtoportaissa ja pääosa ilmatorjuntajoukoista Helsingin alueella oli muiden, kuin UMR:n tai HL:n johdossa.

Kolmas elementti oli maarintaman puolustus jalkaväkijoukoin. Niiden käyttöä suunniteltiin ennen kaikkea yhdistetyn operaation torjuntaan, jossa maahanlasku keskeisten lentokenttien alueelle ja maihinnousu eri puolilta Helsinkiä näyttäytyivät todennäköisinä. Myös kauempaa, Porkkala - Hanko suunnalta maihin nousseen viholliseen torjuntaan tarvittiin maarintama. Sotilaspiirien alueilla perustettavien prikaatien tehtäviin sisällytettiin kohteiden suojelua sekä ryhmitysalueita, joilta katsottiin voitavan toteuttaa vastahyökkäyksiä valittuihin ratkaisukohtiin, joko maahanlaskun rajoittamiseksi tai sen torjuntaan sekä maalla etenevän hyökkäyksen torjuntaan.

Maarintamalle määritettiin myös puolustuslinjat rannikon puolustuksen tapaan. keväällä 1952 laadittiin Helsingin puolustukseksi suunnitelma, jossa vihollinen valmistauduttiin torjumaan käytännössä kaikista suunnista. Vuoden 1953 suunnitelmissa Uudenmaan vastuualueen maarintama ulottui Hangosta Loviisaan jakautuen kolmeen pääkaistaan. Hangossa päätaisteluvoimana olisi ollut armeijakunnan esikunnan johtamat jalkaväkiprikaatit ja Helsingissä HL:n johdossa olevat jalkaväkiprikaatit. Loviisan kaistan joukot olivat vähäisemmät, sen ollessa sivusuunta. Uudenmaan ryhmän komentajan reservinä olisi ollut kaksi taisteluosastoa.

Suunnitelman perusidea ja ryhmitys olivat samat sekä vuoden 1952, että vuoden 1953 suunnitelmissa. Maarintaman puolustuksen selkeä painopiste oli Helsingin länsi- ja pohjoispuolella, uhkakuvissa kuvattujen Hanko-Porkkala suunnan ja Helsingin Pitäjä-Seutula suunnan vuoksi. Puolustus rakennettiin ajan tapaan peräkkäisiin puolustuslinjoihin, jotka jaettiin puolustusvyöhykkeisiin. Ensimmäinen pääpuolustuslinja oli käytännössä kohti Porkkalan tukikohtaa vastaan suunniteltu ryhmitys. II puolustusasema eli pääpuolustuslinja kulki Kantakaupungin reunoja myöten sen ympäri, joskin sen painopisteenä pidettiin rantaviivaa. Puolustuslinjan voi katsoa kulkeneen nykyisen Leppävaaran tietämillä karkeasti nykyisen KEHÄ I: n linjaa mukaillen. III puolustusasema eli taaempi pääpuolustuslinja taas kulki Helsingin ympäri reittiä Lauttasaaren länsiranta- Lehtisaari- Kuusisaari- Munkkiniemi- Haaga – Käpylä - Koskela - Vanhankaupunginselän länsiranta ja siitä etelään kaupungin itäreunalle.

Vahvin puolustus oli Porkkalasta johtavien teiden varrella, mutta myös siinä varauduttiin ympäripuolustukseen. Painopisteessä oli siis kolme peräkkäistä puolustuslinjaa. Sisimmäinen puolustuslinja kulki jo kaupungin sisällä nojautuen vahvoihin kivitalojen sisään tehtyihin puolustusasemiin. Sisimmäinen puolustuslinja noudatteli myös monelta osin autonomian aikaisten venäläislinnoitteiden valmista ketjua, jota valmistauduttiin noin kahden viikon mittaisella pikalinnoittamisella parantamaan. Maajoukkojen käytössä erittäin suuri merkitys oli sulutteilla, miinoitteilla ja panssarintorjunnalla jotka pyrittiin keskittämään erityisiin pst-keskuksiin keskeisimpien sisääntuloväylien varrelle ja liikenteen solmukohtiin. Aikakauden käsitys taistelusta asutuskeskuksessa sekä maahanlaskun tai maihinnousun torjunnasta edellyttivät kaupunkiin johtavien teiden hallintaa keskustan ulkoreunoilta, erittäin suurta pioneerijoukkojen tarvetta sekä reservien varaamista kaikilla tasoilla. Tämä myös näkyy laadituissa suunnitelmissa sekä esimerkiksi sotapelien päätöksissä.

Puolustuksen päämääränä oli jäykän torjuvalla puolustuksella linnoitusvyöhykkeestä hankkia aikaa sisemmän puolustusvyöhykkeen varustamiselle. Joukkojen tuli hankkia aikaa sekä suojata pohjoisesta tuleva vastahyökkäys sekä estää vihollista käyttämästä linnoitusvyöhykettä vastahyökkäyksen torjumisessa. Helsingin pohjoispuolelle tulevien maahanlaskujen laajentuminen etelään ja kaakkoon tuli estää, sekä luoda edellytykset sen tuhoamiselle, ennen kuin se ehtisi yhtyä Helsingin itäpuoliseen maihinnousuun. Toisena tehtävänä oli suorittaa Helsingin niemen ja sen satamien puolustaminen. Kolmantena tehtävänä oli pitää kaikissa tilanteissa Helsingin puolustuksen tärkeimmät kohteet, kuten Pitäjänmäki ja Vantaan alajuoksun maasto.

Hyökkääjän olosuhteet tuli tehdä mahdollisimman vaikeiksi aina etulinjasta alkaen, siis aloittaa vihollisen hidastaminen ja kuluttaminen koko puolustuksen syvyydessä. Neljäntenä tehtävänä oli puolustus Helsingin itäpuolella siten, että siirtyminen Nordsjön nimeen alueelle mahdollisesti tulevan maihinnousun torjunnasta olisi mahdollista, taistelun jatkamisen edellytykset linnoitusvyöhykkeessä säilyttäen.

Maarintaman puolustuksessa koko tutkimusajankohdan näyttäytyy merkityksellisenä reservien lisäksi myös nopeuden merkitys. Vaikka aikakauden puolustussuunnittelun trendinä ei ollutkaan suunnitelmien yksityiskohtaisuus vaan liikekannallepanon toimivuus, on suunnitelmissa silti nähtävissä uhkakuvien muodostama tarve suunnitella joukkojen nopeita siirtoja ja reservien käyttöä, joka vähäisen ajoneuvojen määrän vuoksi muodosti suunnittelulle haasteen. Ajoneuvojen ottotoimintaan kiinnitettiinkin yhä enemmän huomiota ja ajoneuvojen varaaminen kiihtyi tutkimusajankohtana huomattavasti.

Neljäntenä puolustussuunnitelman elementtinä, osana maarintaman puolustusta, on esitettävä Porkkalan rajavartiosto. Pienenä, mutta vuokra-alueen ympäri levittäytyneenä yksikkönä PR olisi kenties kyennyt antamaan sen ensimmäisen hälytyssignaalin ongelmien ilmaantuessa. Yksiköllä oli myös suunniteltu suojattavat kohteet ja oma roolinsa niin sisäiseen suojeluun, kuin Helsinkiä kohti johtavien teiden varteen keskeisiin risteyksiin heti vuokra-alueen ulkopuolella. PR:n vahvuus olisi, mikäli tilanteen eteneminen olisi sen ajan salliessa mahdollistanut, kaksinkertaistunut tsa-vaiheeseen mennessä jolloin sen tehtäviin olisi tullut myös taistelu- ja hävitystehtäviä. Käytännössä PR:n torjuntataistelusuorituskyky suoraan Porkkalasta alkavaa hyökkäystä vastaan olisi ollut varsin vaatimaton muutoin, kuin mainitun ensihälytyksen antajana ja YYA-velvoitteen takeena olevana yksikkönä.

Viides puolustuksen osa-alue oli ylemmän johdon joukkojen ja reservien käyttö. 2.divisioonan (ESV:n) joukkojen painopiste oli Ahvenanmaan ja lounaisen Suomen puolustuksessa, mutta joukkojen sijoittelu viittaa siihen, että myös niillä olisi ollut mahdollista vahventaa Helsingin puolustusta. Ylimmän johdon reservinä ollutta panssariprikaatia (aiemmin kevyttä prikaatia) olisi pohjoisen Suomen alueen lisäksi valmistauduttu käyttämään joko Hangon tai Helsingin suuntaan, heti sisäisen järjestyksen suunnitelmista alkaen. Sen sijoitus olisi ollut noin 100 kilometrin etäisyydellä Helsingistä, mikä olisi mahdollistanut (vaunukalustolla varustetun joukon siirtymiskyvyn huomioiden) toiminnan Helsingin suunnassa huomattavasti Lapin aluetta joustavammin.

Viimeisenä, toki ei suinkaan vähäisimpänä, on merivoimien ja ilmavoimien (lentojoukkojen) liittyminen Uudenmaan ryhmän komentajan puolustussuunnitelmaan. Ne eivät kuuluneet UMR:n johtoon pois lukien Helsingin laivastoasema, mutta niiden tehtäviin liittyi hävittäjä- ja väylätorjunta Helsingin edustan merialueella ja Helsingin ilmatilassa. Merimiinoittaminen oli merivoimien kaikkein tehokkain tapa vastata kalustopuutteiden ja huonon suorituskyvyn asettamiin haasteisiin. Kuitenkin voidaan todeta niiden suorituskyvyn olleen (ilmatorjunnan tapaan) sekä maailmalla tapahtuneen aseteknologisen kehityksen, että Suomen merivoimien ja ilmavoimien alkutekijöissään olevan varustelun vuoksi huonolla tolalla. Lisäksi ilmavalvonnan tutkilla oli katve Porkkalan kohdalla. Ilmavoimien ja merivoimien kyky vastata 1950-luvun suurvaltojen aggressioihin Suomen etelärannikolla olisi ollut hyvin rajoittunut.

Puolustussuunnittelun kehittyminen sotien jälkeen

Kokonaisuutena Helsingin 1950-luvun puolustus eteni suurin harppauksin sotien jälkeisestä alennustilastaan aina tarkkaan mietittyihin joukkojen käyttöön ja liikekannallepanon kehittyviin järjestelyihin. On kuitenkin selvää, että hyvä suunnitelma ei vielä taannut joukoille sellaista valmiutta, jonka Porkkalan tukikohdan läsnäolo olisi vaatinut. Joukkojen määrä ja niiden hallussa oleva kalusto nopeasti käynnistyvässä kriisissä olisi ollut kohtuullisen vaatimaton, etenkin vuokra-alueen ympärillä olevalla Porkkalan rajavartiostolla. Suunnitelmissa oli pakko yhdistää sisäisen järjestyksen säilyttämisen suunnitelmat liikekannallepanon eri vaiheisiin, koska se oli ainoa keino toteuttaa jonkinlaisia joukkojen ryhmyksiä lyhyessä ajassa suoraan rauhanajan järjestelyillä. Sen sijaan lännestä tulevaa hyökkäystä ajatellen on pakko olettaa, että ennakkovaroitus kriisin eskaloitumisesta Keski-Euroopan alueelta kohti Skandinaviaa olisi saatu siinä määrin ajoissa, että puolueettomuuden suojaamisen toimenpiteitä olisi pystytty käynnistämään hyvinkin.

Näin olisi osoitettu myös YYA-kumppanille, että pystymme huolehtimaan omalla toiminta-alueellamme suojaamistoimenpiteistä ilman, että pääkaupunkia ja eteläistä rannikkoa täytyisi alkaa suojaamaan sotilaallisin toimenpitein, ainakaan naapurin vuokra-alueen tukikohdasta käsin.

Suunnittelun osalta täytyy kuitenkin todeta, että Uudenmaan sotilasläänin alueella tehtiin koko tutkimusajanjakson ajan aktiivisesti töitä lkp-asioiden ja puolustusvalmiuden kehittämiseksi, kaikissa sotilaspiireissä ja osin myös joukko-osastoissa. Ajan suunnittelu oli hyvin pääesikuntakeskeistä ja salattavuus pidettiin korkealla tasolla. Kuitenkin erilaisissa toimintavalmiusharjoituksissa, sotapeleissä, karttajarjoituksissa ja jopa joukkojen harjoituksissa pystyttiin perehdyttämään Uudenmaan sotilasläänin päällystää myös alemman tason tehtävien osalta. Useissa edellä mainituissa oli koulutuksellisten tavoitteiden lisäksi operatiivisia (piilo)tavoitteita, joiden voidaan katsoa linkittäneen suunnittelun koulutukseen erinomaisella tavalla.

Uudenmaan sotilasäänissä työskenteli muutamia aivan keskeisiä upseereja, joiden panosta hyvässä työssä ei ole syytä vähätellä. Heistä mainittakoon esimerkiksi pitkään läänin komentajana toiminut, sittemmin 2.divisioonan komentajaksi nimitetty, kenraaliluutnantti T-V Ekman, hänen aiempi esikuntapäällikkönsä everstiluutnantti K-E Lindeman, Helsingin linnoitusalueen komentaja eversti G Ehrnrooth, sekä Uudenmaan sotilasläänin aktiivinen ja aikaansaava esikuntapäällikkö, everstiluutnantti N. A Simonen. Heidän työssään näky myös selkeä looginen rakenne ja jatkumo: tehtävän erittelyä on seurannut alustava suunnitelma, sitten maastontiedustelu operaatioalueelle ja suunnitelman korjaaminen. Tämän jälkeen on suunnitelmalla pelattu sotapeli, jonka havaintojen perusteella on tarkennettu suunnitelmia, toteutettu uusia maastontiedusteluja ja tarkennettu joukkojen harjoitustoimintaa. Samalla on kytketty alajohtoportaatt suunnitteluun mukaan, rinnakkain yläjohtoportaatan kanssa. Lopputuloksena on saatu aikaan puolustusryhmitys, joka lähes sellaisenaan kesti ainakin vuoteen 1956, joskin liikekannallepanon kehittäminen oli tämän ohella jatkuvaa.

Jatkotutkimusongelma

Koska aiempi tutkimus on kirjoittanut auki lukijalle sen, miten talvi- ja jatkosodan aikainen Helsingin puolustus toteutettiin, oli luontevaa jatkaa ajallisesti tätä tutkimusta jatkosodan päättymisestä eteenpäin. ”Porkkalan aikakausi” on sekä historiallisesti merkittävä että suomalaisittain erittäin kiinnostava ajanjakso itsenäisen Suomen historiassa.

Mitä sitten tapahtui, kun Porkkala palautui Suomelle? Aiemmasta tutkimuksesta tiedetään, että Porkkalan palautuminen käynnisti puolustusvoimien ylimmässä johdossa suunnitelmien päivittämisen tarpeen: seuraava suunnittelukierros tuotti vuoden 1957 lopulla uuden valtakunnan puolustussuunnitelman, peitenimeltään ”Valpuri”. On oletettavaa, että uusi operatiivinen suunnittelukierros, jonka tuotoksen Tynkkynen ja Jouko kirjoittavat olleen edeltäjäänsä ”Polttoainehankintaa” pidemmälle viety suunnitelma, on tuottanut päivitystarpeen myös Uudenmaan sotilasläänin puolustussuunnitteluun. Tynkkysen mukaan viimeiset päivitykset Valpuriin laadittiin 1960-luvun puolella. Myös uhkakuviiin tuli muutoksia 1960-luvulle tultaessa. Kaappaushyökkäyksen uhkamalli, joka sittemmin toteutui Prahassa 1968, on varmasti ollut yksi tekijä, jonka vuoksi Valpuria on päivitetty vielä vuosia sen laatimisen jälkeen. Näin ollen jatkotutkimuksella tulisi selvittää, miten kaappaushyökkäys muutti Helsingin uhkakuvia ja toisaalta, miten Porkkalan tukikohdan palautus muutti puolustusasetelmia Helsingin ja Uudenmaan alueella?

5. LÄHTEET

ARKISTOLÄHTEET:

Pääesikunnan arkisto (PEArk) – käyttörajoitus, (tutkimuslupa myönnetty PE käskyllä AL18092 9.11.2015)

SOTILASLÄÄNIEN- JA SOTILASPIIRIEN ESIKUNNAT

Helsingin (1952 alkaen Uudenmaan) sotilasläänin esikunta, osia alla luetelluista lähteistä, 2 kansiota, jotka tutkimuksen alkaessa olivat vielä pääesikunnan arkistossa:

T 20184/ F1 sal, salainen kirjeistö 1946-1950

T 20184/ F2 sal, OT salainen kirjeistö 1950-1952

T 20184/ F3 sal, salainen kirjeistö 1951-1954

T 20184/ F4 sal, OT-salainen kirjeistö 1.1.1953-15.8.1953

T 20184/ F5 sal, OT-salainen kirjeistö 15.8.1953-31.12.1953

T 20184/ F6 sal, OT salainen kirjeistö 1.1.1953-15.8.1953

T 20184/ F7 sal= F7a sal OT-salainen kirjeistö 1955, F7b sal OT-salaisen kirjelmän n:o 27/10e sal/ 27.1.1955 liitteet

T 20184/ F8 sal. salainen kirjeistö 1955-1956

T 20184/ F9 sal, salainen kirjeistö 1944-1945

Kansallisarkisto (KA), Helsinki

Puolustusvoimat

Puolustusvoimain komentaja

T 21645/ 2 4l. Puolustusvoimain Komentaja (Pvkom). Sal 4l kirjeenvaihto. YYA-sop valmistelut. 2-3, 1946-1961.

Puolustusvoimain pääesikunta ja pääesikunta

Operatiivinen osasto

T 26862/D 1 OT-sal, konseptit ja taltiot, v. 1950–1954.

T 26862/F 3- F4 OT-sal, kirjeistö, v. 1952

T 26862/ D4 OT-sal, asiak no 50 27.2.1952

T 26965/F 1 sal, salainen kirjeistö, v. 1948

T 26862/Hh 1 sal, harjoituskertomukset, v. 1953–1954.

T 26965/Hh 10 sal

Järjestelytoimisto

T 26846/ F8

T-26838/ F20

DIVISIOONIEN JA PRIKAATIENTEN ESIKUNNAT JA JOUKKO-OSASTOT

2. Divisioonien Esikunta

T 20126/ F3

T 22520/Hh 50

T 22003/ F1 OT-sal, asiak no 123. Porkkalaa koskevat asiat.

T 22003/ 4, 2.DE järjestelytoimiston kirjeistö 1951-1954, F4 sal

T 22003/ 5, 2.DE järjestelytoimiston kirjeistö 1955-1957, F5 sal

T 26838 F20, 2 divisioonien esikunnan järjestelyosaston kirjeistöä

Kevyen prikaatin ja panssariprikaatin esikunta

T 20143B/5 Kevyen prikaatin esikunnan ja panssariprikaatin esikunnan järjestelytoimiston OT-salainen kirjeenvaihto 1952-53

T 24786A/ 1 OT-salainen kirjeenvaihto 1952-1960

SOTILASLÄÄNIEN- JA SOTILASPIIRIEN ESIKUNNAT

Helsingin sotilaspiirin esikunta

T 22702/ 1	salainen kirjeenvaihto 1949-1952
T 22702/ 5	HelsPE salainen kirjeenvaihto 1953-1958 F2 sal
T 22702/ 6	HelsPE salainen kirjeenvaihto 1959-1960 F3 sal

Helsingin sotilasläänin esikunta (1952 saakka), Uudenmaan sotilasläänin esikunta (1952 alkaen)

T 20184/ 1	HelSLE ja UudSLE salaiset ja henkilökohtaiset kirjeenvaihtokirjat 1944- 1956
T 20184/ 2	UudSLE:n polttopöytäkirjat 1956-1960
T 20184/ 3	HelSLE salainen ja henkilökohtainen kirjeenvaihto 1946-1950
T 20184/ 4	HelSLE ja UudSLE OT-salainen kirjeistö 1950-1952
T 20184/ 5	UudSLE salainen kirjeenvaihto 1951- 1954
T 20184/ 6	UudSLE OT salainen kirjeistö 1.1.1953- 15.8.1953
T 20184/ 7	UudSLE OT salainen kirjeistö 1953
T 20184/ 8	UudSLE OT salainen kirjeistö 1954
T 20184/ 9	UudSLE OT salainen kirjeistö 1955
T 20184/ 10	UudSLE OT-salainen kirjeistö 1955, 27/10 e sal 27.1.1955 liitteet
T 20184/ 11	UudSLE salainen kirjeenvaihto 1955- 1956
T 20184/ 12	HelSLE salainen kirjeenvaihto 1944- 1945
T 20521/ 2	UudSLE OT-salainen kirjeenvaihto 1956
T 20521/ 3	UudSLE OT-salainen kirjeenvaihto 1957

Maanpuolustuskorkeakoulu (MPKK), Helsinki

Arkistoidut sotakoulujen kurssien opinnäytteet, diplomityöt ja tutkielmat

Sotakorkeakoulun (yleisesikuntaupseerikurssien) diplomityöt

Lammetmaa, P: Laskuvarjo- ja maihinnousujoukkojen toiminta ja niiden torjunta meikäläisissä olosuhteissa. SKK:n dt n:o 326. 1946

Kiveliö, J: Maihinnousuoperaatio ja sen torjunta. SKK:n stipendityö n:o 2. 1947. KA.

Suontlahti, Ari. Pääkaupunkiseudun puolustusjärjestelyt 1939-1944.

Yleisesikuntaupseerikurssin diplomityö. Maanpuolustuskorkeakoulu. 1998.

Kadettikoulun oppilasupseeritutkielmat ja pro gradu -tutkielmat

Ratinen, Juha: Suomen liikekannallepanokyky sodan jälkeisinä vuosina, kadettikurssin pro gradu -tutkielma vuodelta 2009, Sotahistorian laitos, MPKK

Rikkonen, Jari. Asutuskeskustaistelukoulutus Suomen puolustusvoimissa 1945–1989. kadettikurssin pro gradu -tutkielma vuodelta 2009, Sotahistorian laitos, MPKK

PAINETUT LÄHTEET

Ohjesäännöt, oppaat ja koulutusohjeet

Asutuskeskustaisteluopas. (Asuttstopas), Helsinki 1951.

Kenttäohjesääntö I osa,(KO I), Helsinki 1954.

Kenttäohjesääntö II osa,(KO II), Helsinki 1954.

Upseerin käsikirja I. Helsinki 1939

Upseerin käsikirja I. Helsinki 1950

Upseerin käsikirja II,. Helsinki 1950.

.

Upseerin käsikirja III, joukkoja varten. Helsinki 1953.

Tutkimuskirjallisuus

Lappi, Ahti. Ilmatorjunta kylmässä sodassa. Helsinki. Ilmatorjuntasäätiö, 2003
(Jyväskylä Gummerus)

Suomen puolustusvoimat 1944–1974, Puolustusvoimien rauhan ajan historia osa 2,
toim. Veli-Matti Syrjö – Mikko Karjalainen – Eero Elfvingren, 2006

Kallioniemi, Jouni. Nouseva Suomi 1944-1956. Gummerus Kirjapaino Oy, Jyväskylä
2002.

Koskimies, Tapio. Puolustuskykyinen valtio vai Ruotsin hälytyskello?: Suomen
sotilasstrateginen asema kylmän sodan alkuvuosien asiantuntija-arvioissa.

Maanpuolustuskorkeakoulun sotahistorian laitos, 2010 Helsinki.

Julkaisusarja. 1 / Maanpuolustuskorkeakoulun sotahistorian laitos, 1456-5196 ; n:o
14.

Kulomaa, Jukka. Syvään taisteluun. Johdatus Neuvostoliiton maavoimien sotataitoon
1917–1991. Maanpuolustuskorkeakoulu, sotahistorian laitos, Gummerus kirjapaino
Oy, Jyväskylä 2004.

Manninen, Ohto. Helsingin Sotilaspiiri 1932–1992.

Manninen, Ohto. Helsingin puolustajat. 2009.

Nieminen, Jarmo, toim. Porkkala - tapahtumien keskellä.

Maanpuolustuskorkeakoulun sotahistorian laitos, 2009. Toinen painos.

Nordberg, Erkki. Arvio ja ennuste. Venäjän sotilaspolitiikasta Suomen suunnalla. Suomen sotatieteellisen seuran julkaisuja n:o 19. RT-print Oy, Pieksämäki 2003. 2.painos.

Leskinen Jari. Veljien valtiosalaisuus. Suomen ja Viron salainen sotilaallinen yhteistyö Neuvostoliiton hyökkäyksen varalle vuosina 1918–1940. WSOY, Juva 1999.

Leskinen, Jari ja Silvast, Pekka. Suljettu aika. Porkkala Neuvostoliiton sotilaallisena tukikohtana vuosina 1944–1956. WSOY, Juva 2001.

Palokangas, Marko. Räjähävää tyhjyyttä. Sissitoiminta suomalaisessa sotataidossa. Kustannusosakeyhtiö Suomen Mies, Vaasa 2014.

Salminen, Pertti: Puolueettomuuden nimeen. Sotilasjohto Kekkosen linjalla ja sen sivussa 1961 – 1966, Kustannus Oy Suomen Mies, Helsinki 1995.

Säämänen, Juuso. Suurmai hinnousun uhkasta kaappaushyökkäyksen torjuntaan. Suomen meripuolustuksen maihinnousuntorjuntakyvyn kehittyminen jatkosodan päättymisestä 1960-luvulle. Maanpuolustuskorkeakoulun julkaisusarja 1: Tutkimuksia nro 10. Juvenes print, Tampere 2017.

Tynkkynen, Vesa. Hyökkäyksestä puolustukseen. Taktiikan kehittymisen ensimmäiset vuosikymmenet Suomessa. MPKK:n taktiikan laitoksen julkaisusarja 1/96, Nettopaino Oy, Joutsa 1996.

Tynkkynen, Vesa. Hyökkäyksestä puolustukseen. Taktiikan kehittymisen ensimmäiset vuosikymmenet Suomessa. MPKK:n taktiikan laitoksen julkaisusarja 1, nro 1/2014. Helsinki. 2.painos.

Tynkkynen, Vesa ja Jouko, Petteri. "Towards East or West? Defence Planning in Finland 1944-1966". National Defence University, Helsinki 2007.

Visuri, Pekka. Puolustusvoimat kylmässä sodassa: Suomen puolustuspolitiikka vuosina 1945–1961. Porvoo ; Helsinki ; Juva : WSOY, 1994.

Artikkelit

Jouko, Petteri. Puolustussuunnittelun käynnistyminen maailmansodan jälkeen, teoksessa Sampo Ahto (et. Al.): Piirteitä Puolustusvoimien kehityksessä 1944–1964, Espoo–Kauniainen Reserviupseerit r.y., Kauniainen 2005

Jouko, Petteri. Porkkalan sotilasstrateginen asema. Teoksessa Jarmo Nieminen (toim) ”Porkkala – tapahtumien keskellä”. Maanpuolustuskorkeakoulun sotahistorian laitos, 2009. Toinen painos.

Leskinen, Jari. Porkkalan tukikohta 1944–1956. Teoksessa Jarmo Nieminen (toim) ”Porkkala – tapahtumien keskellä”. Maanpuolustuskorkeakoulun sotahistorian laitos, 2009. Toinen painos.

Kesseli, Pasi. Ukkopekasta rynnäkkökivääriin, Piirteitä puolustusvoimien kehityksestä 1944–1964, teoksessa Sampo Ahto (et. Al.): Piirteitä Puolustusvoimien kehityksessä 1944–1964, Espoo–Kauniainen Reserviupseerit r.y., Kauniainen 2005

Tiede&Ase

Säämänen, Juuso. ”Taistelualusten hankintasuunnitelmat kylmän sodan ensimmäisinä vuosina”. Tiede & Ase nro 68, 2010.

Kylkirauta

Lehtonen Yrjö. ” ”Miten sotilasläänit syntyivät?” Kylkirauta 1/ 2014.

Sotilasaikakauslehti

Vuosikerta 1947

Gabrielsson, B. Maihinlaskut. n:o 1/ 1947.

Kare, R. Näkökohtia maahanlaskun torjuntajoukkojen viestiyhteyksistä. n:o 4/ 1947.

Enkiö, S. Mitä jokaisen upseerin on nykyään tiedettävä atomipommista. Kaksiosainen artikkeli, lehti n:o 5 ja lehti n:o 6/ 1947.

Frick, M. Taistelu asutuskeskuksesta. n:o 6/ 1947. (jatkuu SAL 1/1948)

Vuosikerta 1948

Frick, M. Taistelu asutuskeskuksesta. n:o 1/ 1948.

Lammetmaa, P. Maahanlaskujen torjunnasta. n:o 1/ 1948.

Vuosikerta 1949

Simelius, S. Sovelletun taktiikan pääsytytkinto sotakorkeakoulun ye-osastolle syksyllä 1948. Lehti n:o 1/ 1949.

Kiveliö, J. Normandian maihinnoususotatoimi. n:o 2/ 1949.

Kiveliö, J. Pienen valtion merivoimat. n:o 6/ 1949.

Vuosikerta 1950

Sarvanto, J. Strateginen maahanlasku ja sen torjunta. Lehti n:o 1/ 1950.

Vuosikerta 1951

Frick, M. Taktiikka- taistelutekniikka. n:o 3/ 1951

Simelius, S. sotakorkeakoulun maasotalinjan sovelletun taktiikan pääsytytkinto v 1950. n:o 3/ 1951

Ollila, L. Sotakorkeakoulun merisotalinjan sovelletun rannikkotaktiikan pääsytytkinto v. 1950. n:o 3/ 1951

Turkki, R. Maahanlaskujen kehityksen tarkastelua toisen maailmansodan jälkeisenä aikana. n:o 6/ 1951.

Vuosikerta 1952

Arimo, R. Atomipommin ja vetypommin vertailua. n:o 4/ 1952

Virkki,E. Vaativatko sotatoimet rannikollamme maalla taistelevilta voimiltamme erikoista rannikkotaktiikkaa? n:o 3/1952.

Virkki,E. Taktiikka - Rannikkotaktiikka. n:o 8/1952.

Vuosikerta 1953

Ilmola, P. Rannikkojemme ja vesistöjemme vaikutus joukkojemme organisaatioon ja käyttöperiaatteisiin. n:o 1/ 1953.

Mikola, KJ. Toisen maailmansodan kokemukset maihinnousun torjunnan osviittoina n:o 1/ 1953.

Karvinen, V. Rannikkotaktikka- rannikkojoukot. n:o 1/ 1953.

Karvinen, V. Rannikkojoukko- ja rannikkotaktikkanimityksistä. n:o 6/ 1952.

Vuosikerta 1954

Boldt, L. Sotateknillinen kehitys viime sotiemme jälkeen ja sen vaikutus kotirintaman puolustukseen” n:o 6/ 1954.

Internet-lähteet

Suomen ja Neuvostoliiton välinen ystävyys, -yhteistyö- ja avunantosopimus: 1. artikla. <https://www.finlex.fi/fi/sopimukset/sopsteksti/1948/19480017>, viitattu 08.10.2015.

Helsingin kaupungin www-sivut, historiikki, <http://www.hel.fi/www/Helsinki/fi/kaupunki-ja-hallinto/tietoa-helsingista/helsingin-historia-ja-arkistot/>, viitattu 15.10.2015

Helsingin yleiskaava. Ensimmäisen maailmansodan linnoitusvyöhyke. Helsingin kaupunkisuunnitteluviraston yleissuunnitteluosaston selvityksiä 2014:32.

http://www.hel.fi/hel2/ksv/julkaisut/yos_2014-32.pdf, viitattu 14.10.2016

www.kielitoimistonohjepankki.fi, nimet- hallinnon nimet- Puolustusvoimat, viitattu 10.4.2017.

Muut lähteet

Tynkkynen Vesa, Lehtonen Yrjö, Visuri Pekka: Yleisesikuntaupseerikurssi 58 sotahistorian opetus, heinäkuu 2015. Luentomuistiinpanot kirjoittajan hallussa.

Muu kirjallisuus

Blinnikka, Aulis: Valvontakomission aika, Porvoo 1969

Björkqvist, Heimer. Helsingin kaupungin historia. Helsinki 1967.

Halsti, Wolf: Suomen puolustuskysymys, Kustannusosakeyhtiö Kivi, Kuopio 1954.

Jalkaväen vuosikirja (Jalkaväen säätiö), vuosikerta 1965

Kanninen, Ermei. Vuodet myrskyn varjossa, Muistelmat, Kustannusosakeyhtiö Otava, Helsinki 1996.

Kekäläinen, Eino: Suomalaisten järjestämä Porkkalan vuokra-alueen vartiointi 1944–1948 Suomen turvallisuuspoliittisena kysymyksenä, poliittisen historian pro gradu -tutkielma Helsingin yliopiston valtiotieteellinen tiedekunta, Helsinki 1987.

Lappalainen, Jussi T. Haluatko historian kirjoittajaksi? Suomalaisen kirjallisuuden seura 2002.

Lipponen, Rauno (toim.): Itsenäisen Suomen kenraalikunta 1918–1996. WSOY:n graafiset laitokset. Porvoo 1997.

Palmu, P. Suomen ilmatorjunnan vaihteita 1925 - 1990. Mikkeli 1989.

Penttilä, Risto E. J. Puolustuslinjat – Puolustuspolitiikka Suomen kansainvälisen aseman vakauttamisessa 1944–67, Keuruu 1988.

Suomen puolustusvoimat ennen ja nyt, toim. Keijo Juhani Mikola ym., Porvoo 1959

Särkiö, Hannu: Vuoden 1948 ystävyys-, yhteistoiminta- ja avunantosopimus suomalaisissa arvioinneissa, teoksessa Tiede ja Ase. Suomen sotatieteellisen seuran vuosijulkaisu n:o 30, Suomen sotatieteellinen seura, Helsinki 1972

Tarkka, Jukka. Karhun kainalossa. Suomi kylmässä sodassa 1947-1990
Tervasmäki, Vilho: Puolustushallinto sodan ja rauhan aikana 1939–1978 –
Puolustusministeriön historia II, Hämeenlinna 1978

Toimituskunta Hirvisoppi Reino, Tiilikainen Pekka, Patoharju Taavi, Määttä Toivo:
Helsingin Olympiakisat 1952. Kustannusosakeyhtiö Kivi, Lehtipaino Oy. Helsinki
1952.

YYA-sopimus 30 vuotta 1948–78. Otteita Suomen ja Neuvostoliiton välisen Ystävyys-, yhteistoiminta ja keskinäisen avunantosopimuksen merkitystä valaisevista puheista, tiedonannoista ja kirjoituksista, Opetusministeriö ja Ulkoasianministeriö, Helsinki 1978.

Armeijan silmänä ja korvana: tiedustelupäällikkö Raimo Heiskanen / Porkkalan palautuksesta noottikriisiin : lehdistökeskustelu Suomen idänpolitiikasta 1955-1962.

6. LIITTEET

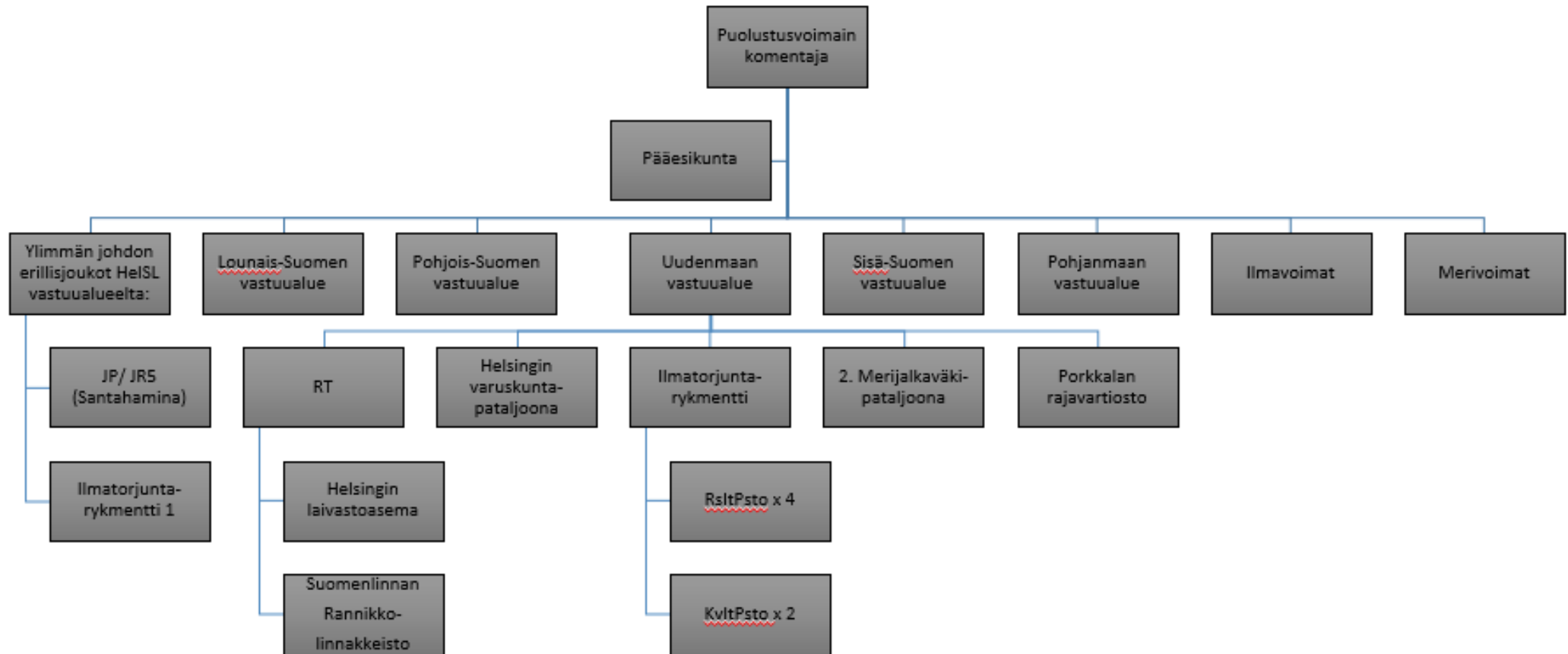
LIITE 1. Uudenmaan vastuualueen joukot vuoden 1950 ensimmäisessä puolustussuunnitelmassa (t-kokoonpano).

LIITE 2. UudSL:n Johtosuhteet vuoden 1953 sisäisen järjestyksen säilyttämisen ja turvaamisen suunnitelman mukaan

LIITE 3. Puolustusvoimien vuoden 1953 rauhan ajan organisaation johtosuhteet ja joukot, jotka liittyivät Helsingin puolustukseen.

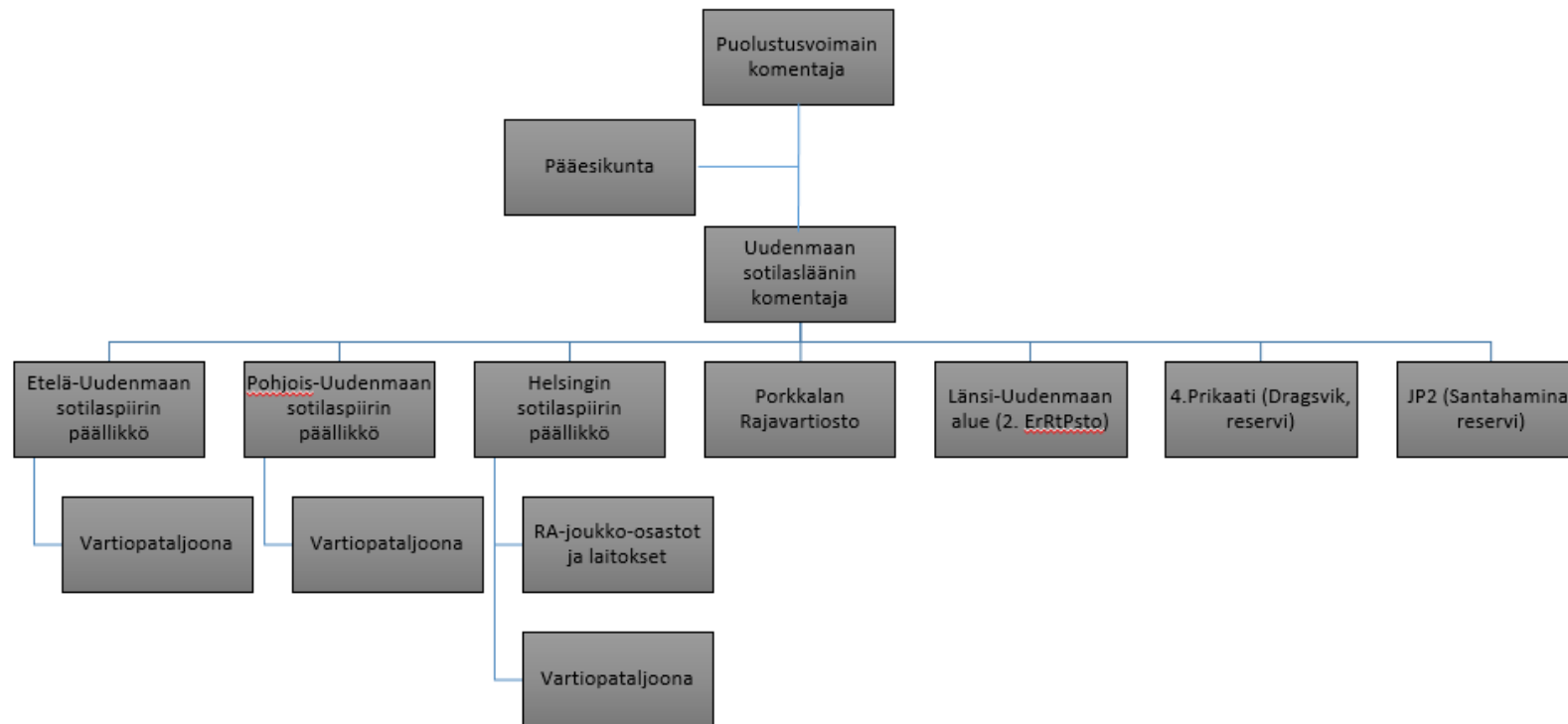
LIITE 4. Uudenmaan ryhmän organisaatio ja taisteluvoima tsa-vaiheessa, vuoden 1953 suunnitelman mukaan.

Uudenmaan vastualueen joukot vuoden 1950 ensimmäisessä puolustus suunnitelmassa (t-kokoonpano).

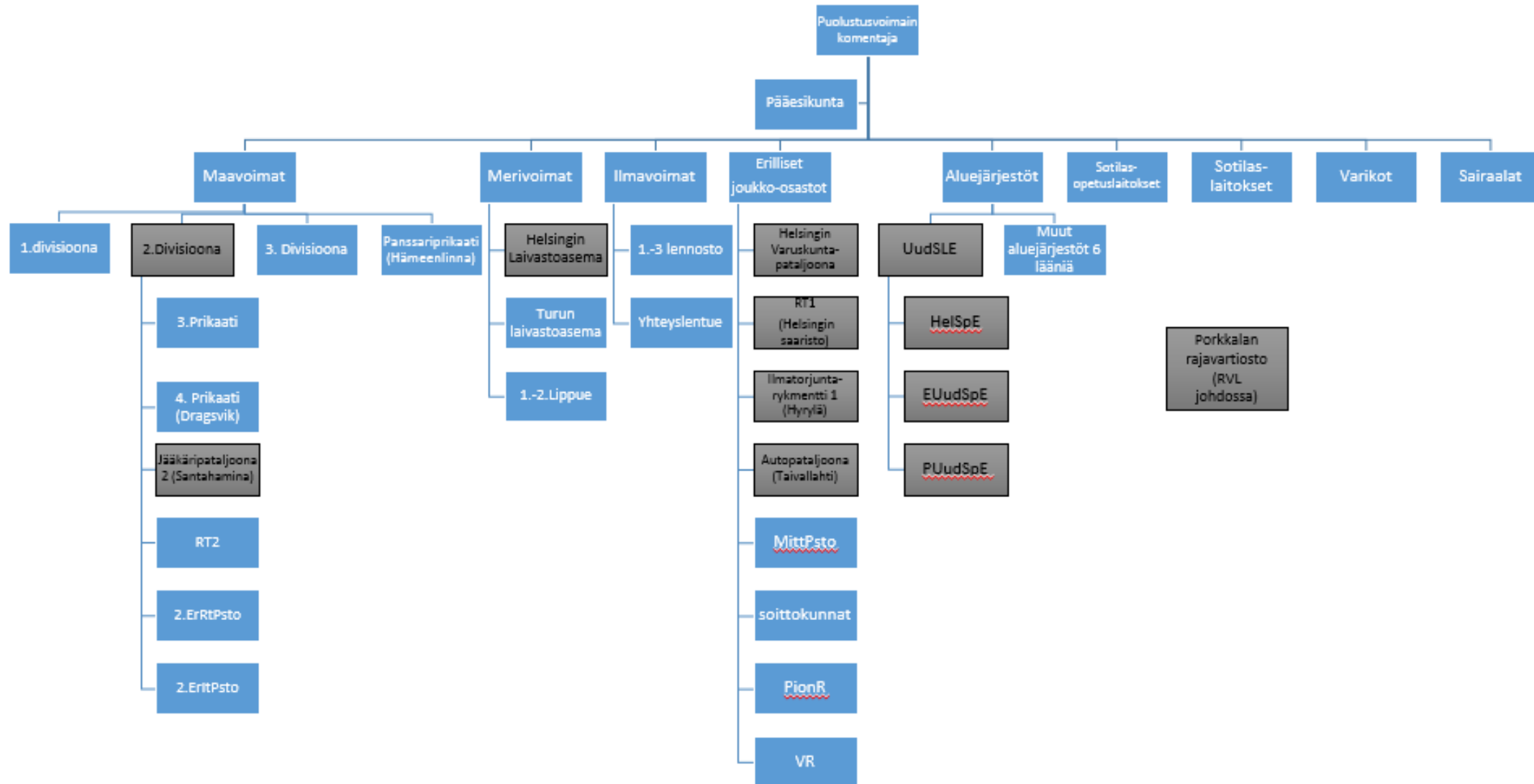
Myöhemmin samana vuonna sekä JP/ JR5, että ilmatorjuntarykmentti 1, sekä lisäksi 2.divisioonalta kaksi kiväärijoukkuetta sekä huoltojoukkue alistettiin Uudenmaan vastualueen komentajalle, JP/ JR5 lähinnä sisäisen suojelun reservijoukoksi.

UudSL:n Johtosuhteet vuoden 1953 sisäisen järjestyksen säilyttämisen ja turvaamisen suunnitelman mukaan

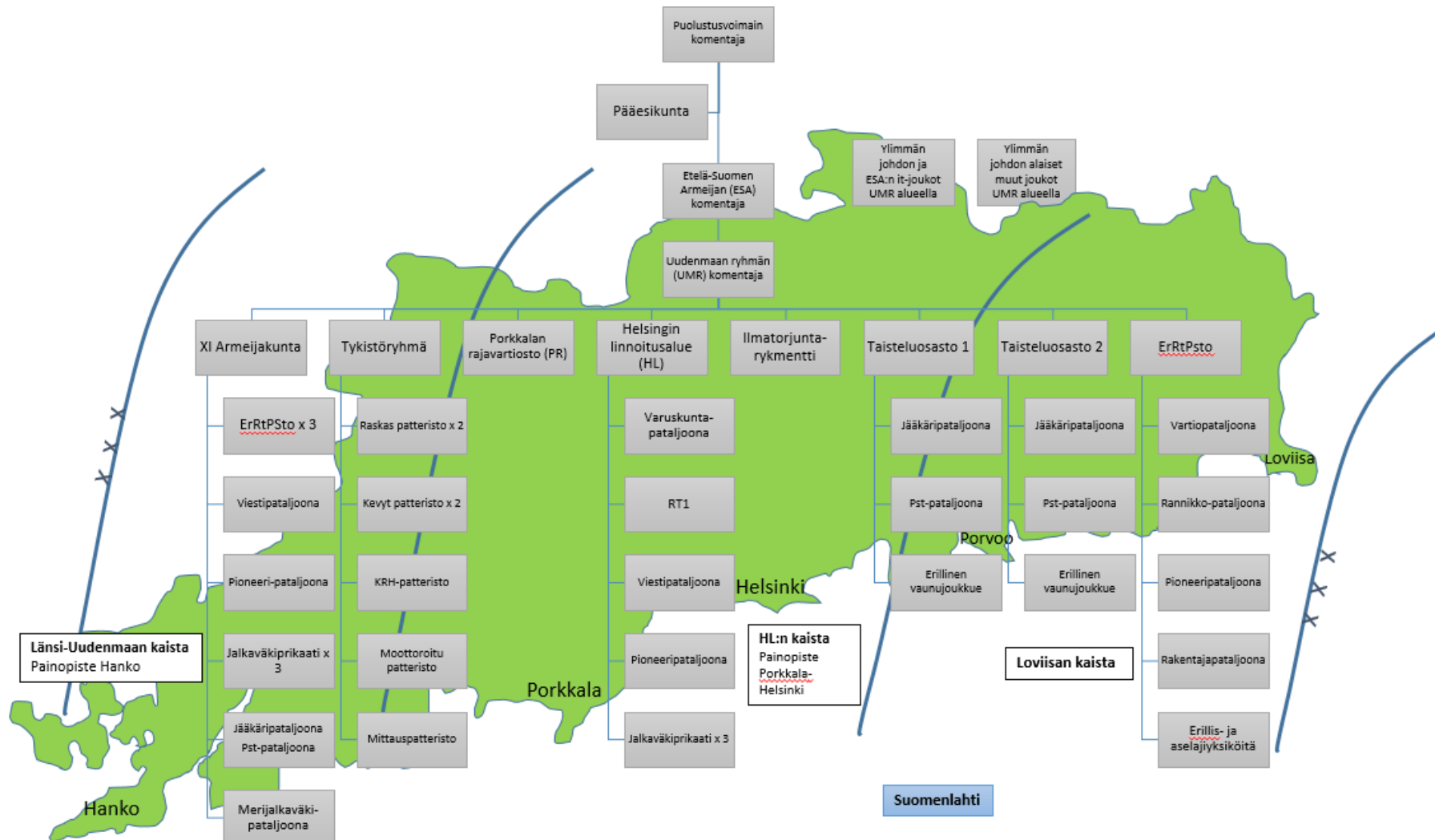

Sisäisen järjestyksen säilyttämisessä ja turvaamisessa UudSL oli suoraan Puolustusvoimain komentajan johdossa. Vastuualue jaettiin viiteen, ja vartiokomppaniat valmistauduttiin perustamisen jälkeen ryhmittämään laajalle koko vastuualueelle vartioimaan ja suojaamaan runsasta määrää suojattavia kohteita. Vuoden 1952 sotapelin johtopäätöksistä alkanut esitys erityisten vartiopataljoonien perustamiseksi on tässä konkretisoitunut suunnitelmaksi.

Puolustusvoimien vuoden 1953 rauhan ajan organisaation johtosuhteet ja joukot, jotka liittyivät Helsingin puolustukseen.

Uudenmaan ryhmän organisaatio ja taisteluvoima tsa-vaiheessa, vuoden 1953 suunnitelman mukaan.

Uudenmaan ryhmän taisteluvoima tsa-vaiheessa. Siniset kaistarajat ovat kuvaannollisia ja noudattelevat suuntaa antavasti vastuualueiden rajoja, leikaten samalla organisaatiokaaviosta alueelle ryhmitettävät joukot. Vihreällä kuvattu Uudenmaan läänin alue. Taisteluosastot olivat Uudenmaan ryhmän reservi.